

MICHAEL CRICHTON

KONGO

Michael Crichton (1942) vyštudoval, medicínu a prvé knihy napísal aj preto, aby si zarobil na štúdium. Už ako lekár a vedecký pracovník Harvardovej univerzity napísal svoj prvý bestseller Smrť Andromeda, ktorý vyšiel v celkovom náklade tri milióny výtlačkov, bol sfilmovaný a znamenal pre autora svetovú slávu. Nasledovali ďalšie úspešne prózy – Vychádzajúce slnko, Netvori z hmiel, Sféra, Odhalenie, pričom Jurský park sfilmovaný známym režisérom Stevenom Spielbergom vyvolal vo svete hotovú dinomániu. Román Kongo bol napísaný roku 1980. Aj v ňom prejavuje autor dôvernú znalosť viacerých vedných odborov, ktoré spája s vlastnou fikciou tak hodnoverne, že vzniká dielo až faktografickej precíznosti a vierohodnosti, v ktorom čitateľ neraz iba s námahou oddelí tvorivú fantáziu od reálneho základu.

V hĺbke konžského dažďového pralesa v krátkej chvíľke zahynie celá výprava americkej spoločnosti ERTS, ktorá sa do týchto končín vybrala hľadať vzácne belasé diamanty, podmieňujúce revolučný rozvoj počítačovej techniky. Na základni v Houstone sa o tragédii dozvedia prostredníctvom televízneho spojenia – záhadný tvor, ktorý sa mihne na obrazovke, vzápätí zničí prenosovú anténu. Spoločnosť vysiela do Konga novú výpravu, v ktorej je aj primatológ Elliot so svojou zverenkyňou – gorilou Amy, čo sa vie dorozumievať s ľuďmi posunkovou rečou. Výprava sa na ceste stretáva so samými prekážkami, pričom najväčšia ich čaká v cieľi cesty – v dávnovekom Stratenom meste Zindž.

**MICHAEL
CRICHTON**

KONGO

Vydal Slovenský spisovateľ, a. s.
Andreja Plávku 12, 813 67 Bratislava
ako 576. zväzok edície
Spoločnosť priateľov krásnych kníh
Editorka Teodora Chmelová
Zodpovedná redaktorka Zuzana Vilikovská
Číslo publikácie 4238. Vydanie prvé
Vytlačila Kníhtlačiareň Svornosť, spol. s r. o., Bratislava

Preložené z anglického originálu Michael Crichton: Congo,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve
Random House, Arrow Edition 1993, London
© 1980 by Michael Crichton
Translation © Ján Kamenistý 1996
Cover Design © Dušan Grečner 1996
Slovak Edition © Slovenský spisovateľ, Ltd, 1996
ISBN 80-220-0664-5

Čím viac skúseností získavam, čím hlbšie vidím do ľudskej povahy, tým väčšmi som presvedčený, že človek je z väčšej časti živočích.

Henry Morton Stanley, 1887

Moju pozornosť upútal veľký gorilí samec... Pôsobil dôstojne, sálala z neho utajená sila, bol si absolútne istý vlastným majestátnym zjavom. Pocítil som túžbu komunikovať s ním... Nikdy predtým som pri stretnutí so zvierat'om podobný pocit nezakúsil. Hľadeli sme na seba cez údolie a ja som si kládol otázku, či rozpoznal príbuzenstvo, ktoré nás k sebe viaže.

George B. Schaller, 1964

PREDSLOV

Iba predsudky a zavádzajúce Mercatorovo valcové zobrazenie rovníka nám bránia, aby sme spoznali, aký je africký kontinent obrovský. Afrika sa rozkladá na takmer dvanástich miliónoch štvorcových míľ, a je takmer dvakrát taká rozľahlá ako Severná Amerika a Európa dokopy. Je takmer dvakrát taká veľká ako Južná Amerika. Mýlime sa v jej rozlohe a mýlime sa, aj keď súdime, aká v podstate je: nazdáme sa, že Čierny kontinent pokrýva z väčšej časti žeravá púšť a rozľahlé, trávou porastené pláne.

V skutočnosti dostala Afrika prezývku Čierny kontinent z jednej jedinej príčiny: kvôli rozľahlým dažďovým pralesom, ktoré sa rozkladajú v jej strednej časti, okolo rovníka. Je to zásobáreň vody rieky Kongo. Zaberá desatinu celého kontinentu – je to jeden a pol milióna štvorcových míľ mliekveho, vlhkého a tmavého pralesa, tak môžeme charakterizovať územie o veľkosti takmer polovice Spojených štátov. Prales, bezo zmien a nedotknutý, tam stojí viac ako šesťdesiat miliónov rokov.

Dokonca aj dnes žije v povodí rieky Kongo iba jeden a pol milióna obyvateľov, zhrčili sa po dedinkách na brehoch pomaly tečúcich a mútnych riek, ktoré sa ledva vlečú džungľou. Obrovské záľahy pralesa sa uchovali nedotknuté, celé tisícky štvorcových míľ do dnešných dní nikto nepreskúmal.

Platí to najmä o severovýchodnom cípe povodia Konga, kde dažďové pralesy hraničia s pažerákmi sopečného pohoria, ohraničujúceho Veľkú priekopovú prepadlinu. K Virunge nikdy nevedli obchodné cesty, nedotýkali sa jej nijaké životne dôležité záujmy, a preto na nej Západniarov zrak spočinul len pred necelými sto rokmi.

Preteky v tom, komu sa podarí najvýznamnejší objav osemdesiatych rokov v oblasti rieky Kongo, sa rozpúťali už v roku

1979 v priebehu šiestich týždňov. Táto kniha rekonštruuje trinásť dní ostatnej americkej výpravy do povodia Konga v júni roku 1979, ani nie sto rokov po tom, čo oblasť preskúmal Henry Morton Stanley. Stalo sa tak v rokoch 1874-77. Ak obe výpravy porovnáme, zistíme mnohé o meniacej sa – ale aj nemennej – podstate prieskumu Afriky za storočie, ktoré medzi oboma expedíciami uplynulo.

O Stanleyom panuje všeobecný názor, že to bol novinár, ktorý v roku 1871 našiel Livingstona. Lenže jeho skutočný význam tkvie v tom, čo objavil neskôr. Moorehead ho nazýva „novým typom človeka v Afrike... bádateľom-obchodníkom. Stanley neprišiel do Afriky, aby pretváral ľudí, ani aby tu budoval impérium, ba vpred ho nehnal ani hlboký záujem objaviť čosi v takých oblastiach, ako je antropológia, botanika či geológia. Povedané bez obalu, išiel tam preto, aby získal meno.’

V roku 1874 sa Stanley znovu vydal na cestu zo Zanzibaru a noviny ho na ňu opäť štedro zásobili peniazmi. O 999 dní sa vynoril z džungle na brehu Atlantiku. Zažil neuveriteľné útrapy a prišiel takmer o dve tretiny členov pôvodnej výpravy, lenže aj on, aj jeho noviny získali jednu z najväčších senzácií storočia: Stanley prešiel riekou Kongo po jej celej dĺžke.

O dva roky nato sa Stanley znova ocitol v Afrike, lenže za odlišných okolností. Cestoval pod falošným menom, podnikol niekoľko výprav rozmanitými smermi, aby sa striasol špiónov. Iba zopár ľudí vedelo o tom, že je v Afrike, a aj tí mohli iba tušiť, že má za lubom „akýsi veľký obchodný plán’.

V skutočnosti Stanleyho financoval belgický kráľ Leopold II., ktorý zamýšľal získať veľký kus Afriky do osobného vlastníctva. „Nemajú to byť akési belgické kolónie“, písal Leopold Stanleymu. „Zamýšľam vytvoriť nový štát, taký veľký, ako je to len možné... Kráľ si želá vlastniť majetky v Afrike ako súkromná osoba. Belgicko nepotrebuje ani kolónie, ani nové územie. Pán Stanley preto musí pozemky kúpiť, alebo mu ich musia odstúpiť...”

Tento neuveriteľný zámer sa naplnil. V roku 1885 akýsi Američan vyhlásil, že „Leopold vlastní Kongo presne tak, ako Rockefeller vlastní Standard Oil.“ Toto prirovnanie sedelo z viacerých príčin, pretože prieskum Afriky čoraz viac ovládal obchod.

A tak to zostalo dodnes. Stanley by bol americkú výpravu z roku 1979 odobril. Odohrala sa v tajnosti a dôraz kládla na rýchlosť. Ale rozdiely by mu boli vyrazili dych. Stanley prešiel okolo Virungy v roku 1875 – a trvalo mu takmer rok, kým sa k pohoriu dostal. Americká výprava dorazila na miesto za týždeň. Stanleyho, ktorý cestoval s malou armádou štyroch stovák ľudí, by šokovalo, keby zistil, že americká expedícia pozostáva len z dvanástich osôb a že jedným z jej členov je opica. Na území, po ktorom sa Američania o storočie po ňom pohybovali, existovali autonómne politické štáty. Kongo sa premenovalo na Zair, rieka Kongo na riekú Zair. Zo skutočnosti zostalo iba toľko, že termín „Kongo“ teraz prislúchal iba povodiu rieky Zair, hoci označenie Kongo používali geológovia, lebo bolo zaužívané a tiež preto, že malo romantický nádych.

Napriek rozdielom obe výpravy priniesli prekvapujúco podobné výsledky. Podobne ako Stanley, aj Američania prišli o dve tretiny výpravy a z džungle sa vynorili v rovnako zúfalom stave ako Stanleyho ľudia storočie pred nimi. A rovnako ako Stanley, aj oni rozprávali neuveriteľné príbehy o Pygmejoch, o zničenej civilizácii uprostred džungle a o rozprávkových, navždy stratených pokladoch.

Rád by som sa poďakoval R. B. Travisovi z Technologických výskumov prírodných zdrojov – Earth Resources Technology Services – v Houstone, ktorý mi dovolil použiť videozáznamy, dr. Karen Rossovej z ERTS, ktorá mi porozprávala o celom zázemí expedície, dr. Petrovi Elliotovi z Katedry zoológie Kalifornskej univerzity v Berkeley a štábu projektu Amy, vrátane samotnej Amy, dr. Williamovi Wensovi z Kassajskej ťažobnej a spracovateľskej spoločnosti v Zaire, dr. Smithovi Jeffersonovi z Katedry lekárskej patológie Univerzity v Nairobi v Keni, aj kapitánovi Charlesovi Munrovi z Tangeru v Maroku.

Ďalej som zaviazaný Markovi Warwickovi z Nairobi za jeho počiatočný záujem o tento projekt, Alanovi Binksovi z Nairobi za jeho veľkorysú ponuku vziať ma so sebou do sopečnej oblasti Virunga v Zaire, Joyce Smallovej za to, že mi zabezpečila dopravu do týchto skrytých častí sveta, a nakoniec zvlášť ďakujem svojej asistentke Judith Lovejoyovej, ktorej neúnavné úsilie aj v najťažších

chvÍľach zohralo rozhodujúcu úlohu pri dokončení tejto knihy.

PROLÓG / NÁLEZISKO KOSTÍ

V dažďovom pralese rieky Kongo svitalo.

Bledé slnko prehrialo ranný chlad, vlhká hmla, ktorá sa držala pri zemi, sa zdvihla a objavil sa gigantický mlkvy svet. Obrovské stromy s kmeňmi, čo mali v priemere štyridsať stôp, sa týčili do výšky dvesto stôp. Tam, vysoko nad hlavami, rozprestierali hustý baldachýn z listov, skrývali oblohu a zem pod sebou jednotaj zalievali vodou. Zo stromov ovísali záclony zo sivého machu, popínavých rastlín a lián, z kmeňov stromov pučali parazitujúce orchidey. Na zemi zasa obrovské papradie, jagajúce sa od spary, vyrastalo powyše mužských hrudí a zadržovalo pri zemi vodu. Kde tu sa zajagala farba: smrteľne jedovaté červené kvety paznechtíka, belasé psie víno, ktoré otváralo kvety len zavčas rána. Všade prevládal pocit rozľahlého, všetko prerastajúceho sivozeleného sveta, cudzieho, nehostinného pre človeka.

Jan Kruger odložil pušku a pretiahol si stuhnuté svalstvo. Na rovníku svitalo rýchlo. Zaraz bolo celkom jasno, hoci hmla sa nestrácala. Pozrel sa na tábor, v ktorom nocovala výprava a ktorý strážil: osem jasnooranžových stanov z nylonu, belasý stan, fungujúci ako jedáleň, ľahká celta, priviazaná na uskladnený výstroj, márne sa snažiaca udržať ho v suchu. Zazrel druhého strážcu, Misulua sedieť na skale. Misulu mu ospalo zamával. Neďaleko stála vysielacia: strieborná tanierovitá anténa, čierna skrinka s prístrojom, hadiace sa koaxiálne káble smerujúce k prenosnej videokamere, umiestnenej na skladacej trojnožke. Američania používali toto zariadenie na každodenný prenos správ prostredníctvom družice na základňu v Houstone.

Kruger bol *bwana mukubwa*. Najali ho, aby výpravu doviedol do Konga. Výpravy sprevádzal aj v minulosti: naftárov, zememeračov, drevorubačov a geológov, akými boli aj členovia tejto výpravy.

Spoločnosti, čo do týchto končín posielali svoje tímy, potrebovali človeka, ktorý dobre poznal tunajšie obyčaje a miestne nárečia, aby zvládol nosičov a zabezpečil celú cestu. Kruger sa hodil na takúto robotu. Ovládal nárečie kiswahili, podobne bantuštinu a trochu aj bagindčinu. V Kongu bol veľakrát, hoci ešte nikdy sa nedostal až k Virunge.

Kruger si za nič na svete nevedel vysvetliť, prečo sa americkí geológovia trmácajú až k Virunge v Zaire, do odľahlého severovýchodného cípu konžského dažďového pralesa. Zair bol na minerály najbohatší v celej čiernej Afrike – bol to najväčší producent kobaltu a priemyslových diamantov na svete, siedmy najväčší producent medi. Na dôvažok sa v Zaire nachádzali veľké zásoby zlata, cínu, zinku, wolfrámu a uránu. Lenže väčšina minerálov sa nachádzala v provinciách Šaba a Kasai, nie pri Virunge.

Kruger mal dosť filipa, aby sa Američanov nepýtal, prečo chcú do Virungy, a ani sa ich nemusel pýtať. Odpoveď na svoje dohady čoskoro dostal. Len čo výprava prešla okolo jazera Kivu a vošla do dažďového pralesa, geológovia začali pátrať v rieke a v korytách potokov. Snorili po ryžoviskách, a to znamenalo, že hľadajú zlato alebo diamanty. Vyšlo najavo, že sú to diamanty.

Lenže nie hocijaké. Geológovia hľadali diamanty typu II b. Každú najnovšiu vzorku podrobili elektrickému testu. Rozhovorom, ktoré nasledovali, Kruger nerozumel – boli to reči o dielektrických doskokových vzdialenostiach, mriežkových iónoch, odpore. Z rozhovorov však vyrpzumel, že ich zaujímajú predovšetkým elektrické vlastnosti diamantov. Tie vzorky boli celkom isto ako drahokamy bezcenné. Kruger si ich niekoľko poprezeral, a všetky boli belasé od nečistôt.

Celých desať dní výprava zisťovala pôvod ložísk. Bol to bežný postup: ak v koryte potoka nájdete zlato alebo diamanty, poberiete sa hore tokom k predpokladanému zdroju, kde by minerály mohli vyvierať. Expedícia sa uberala k vyššie položeným poliam, rozkladajúcim sa na západných svahoch sopečného reťazca Virungy. Všetko šlo normálne, až zrazu, jedného dňa na poludnie, nosiči rozhodne odmietli ísť ďalej.

Táto časť Virungy sa údajne nazýva *kanyamagufa*, čo znamená

„nálezisko kostí“. Nosiči naliehali, že hlupákovi, ktorý sa odváži ísť ďalej, ktosi neznámy doláme kosti, a predovšetkým mu rozdrví lebku. Jednotaj sa dotýkali vlastných lícnych kostí a bez prestania mleli, že im ktosi rozbije lebky.

Nosiči boli Arawanovia z najbližšieho mesta, Kisangani, a hovorili po bantusky. Ako väčšina domorodcov, zdržujúcich sa v meste, boli presiaknutí všetkými možnými poverami, týkajúcimi sa džungle okolo Konga. Kruger si dal zavolať predáka.

– Čo za kmene tu žijú? – spýtal sa Kruger a ukázal na džungľu pred nimi.

– Nijaké kmene, – povedal predák.

– Nijaké kmene? Nikto? Ani Bambutovia? – spýtal sa, mieniac najbližší kmeň Pygmejov.

– Nijaký človek sem nev kročiť, – trval predák na svojom. – Toto je *kanyamagufa*.

– A kto tie lebky rozbíja?

– *Dawa*, – povedal predák zlovestne, použijúc bantuský názov pre magické sily. – Je tu silné *dawa*. Ľudia sem neísť.

Kruger si povzdychol. Ako mnohým iným belochom, aj jemu prichádzalo zle, keď počul slovo *dawa*. *Dawa* bolo všade, v rastlinách, v skalách, aj v nepriateľoch každého druhu. Lenže viera v *dawa* prevládala takmer v celej Afrike, a predovšetkým v Kongu.

Zvyšok dňa musel Kruger stráviť únavným vyjednávaním. Nakoniec nosičom zdvojnásobil mzdu a sľúbil, že keď sa vrátia do Kisangani, dostanú strelné zbrane, takže napokon pristali, že pôjdu ďalej. Celý incident pokladal Kruger za manéver domorodcov, takže ho náramne nasrdil. Vždy musel rátať s tým, že nosiči si prizvú na pomoc nejakú miestnu poveru, aby znásobili svoje príjmy, a to najmä vtedy, keď sa výprava ocitla príďaleko a stala sa na nich závislá. Zásobil sa pre takúto príležitosť peniazmi, a keď raz pristal na ich požiadavky, pustil to z hlavy.

Dokonca aj keď sa ocitli na miestach, posiatych úlomkami kostí – pričom nosiči sa tvárili nanajvýš ustrašene – Krugera to neznepokojilo. Kosti si prezrel a usúdil, že nie sú ľudské, že sú to skôr malé krehké kosti opíc z rodu gueréz, krásnych, chlpatých, čiemo-bielych zvieratiek, ktoré žili vo vetvách nad ich hlavami. Pravda, kostí bolo

neúrekom a Kruger netušil, prečo sú také roztrúsené. Žil však v Afrike pridlho a videl mnoho nevysvetliteľných vecí.

Nijako mimoriadne naňho nezapôsobili ani zvyšky kameňov, ktoré vyrastali všade navôkol a ktoré naznačovali, že na tomto mieste kedysi stálo akési mesto. Kruger už v minulosti videl aj nepreskúmané ruiny. V Zimbabwe, v Zlámanom kopci, aj v Maniliwi, kde sa nachádzali pozostatky miest a chrámov, aké nijaký vedec, žijúci v dvadsiatom storočí, ešte nevidel a nepreštudoval.

Prvý večer sa utáborili v blízkosti ruín.

Nosiči sa báli, tvrdili, že v noci na nich zaútočia zlé sily. Ich strach sa preniesol aj na amerických geológov. Aby ich upokojil, Kruger tej noci ustanovil dvoch strážcov – seba a najspoľahlivejšieho spomedzi nosičov, Misulua. Kruger to považoval za zbytočné, ale prezieravé.

Presne podľa jeho očakávania, noc sa minula pokojne. Okolo polnoci začul akýsi pohyb v kroví, aj v ňom čosi tlmene zasipelo, ale nazdal sa, že to mohol byť leopard. Veľké mačky majú často ťažkosti s dýchaním, najmä v džungli. Inak vládol pokoj. Svitá, noc je za nimi.

Jeho pozornosť upútalo akési mäkké zapípanie. Začul ho aj Misulu a spýtavo sa pozrel na Krugera. Na vysielacke zablikalo červené svetielko. Kruger vstal a krížom cez celý tábor prešiel k prístroju. Vedel s ním zaobchádzať. Američania nástojili, aby sa to naučil pre „prípady potreby“. Kľukol si nad čiernu krabicu vysielacky s obdĺžnikovým zeleným displejom.

Postlál tlačidlá a na displeji sa objavili litery TX HX, čo znamenalo, že sa hlási Houston. Vyťukal prijímací kód a na displeji sa ukázalo: CAMLOK. To znamenalo, že Houston si žiada videozábery. Pozrel sa na kameru, stojacu na trojuholníkovom stojane, a videl, že červené svetielko na jej kryte zablikalo. Stlačil tlačidlo, spúšťajúce prenos, a na displeji sa objavilo: SATLOK, čo značilo, že sa zapojil prenosový okruh cez satelit. Nasledovala šesťminútová pauza, čo bol čas potrebný na prechod signálu cez družicu.

Pomyslel si, že najlepšie bude, ak prebudí Driscolla, hlavného geológa. Driscoll vždy pred prenosom potrebuje niekoľko minút pre

seba. Krugerovi bolo smiešne, ako si Američania, skôr než predstúpia pred kameru, zakaždým oblečú čistú košeľu a učešú vlasy. Presne ako televízni reportéri.

Opičky – guerézy nad jeho hlavou škriekali a vrieskali a triasli vetvami. Kruger sa pozrel hore, spytujúc sa v duchu, čo ich to popudilo. Lenže guerézy mali vo zvyku ráno biť sa.

Čosi ho zľahka udrelo do prs. Sprvu sa nazdal, že je to nejaký hmyz, potom sa však pozrel na svoju khaki košeľu a objavil na nej červenú škvrnu a čerstvý chuchvalec z červeného ovocia mu kízal po košeli na zablatenú zem. Tie prekliate opice na neho hádžu nejaké bobule. Zohol sa, že jednu zodvihne. Potom si uvedomil, že to nie nijaká bobuľa, že to vôbec nie je ovocie. Bola to buľva ľudského oka, pomliaždená a klzká, ružovo-biela a zo zadnej strany ešte vždy trčal útržok zrakového nervu.

Obrátil sa, pušku pripravenú, a pozrel sa na skalú, kde sedel Misulu. Misulu tam nebol.

Kruger prebehol cez táborisko. Guerézy nad jeho hlavou zmlkli. Keď šiel okolo stanov so spiacimi, počul, ako mu čižmy zaločkali v blate. Potom znova začul sípavý zvuk. Bol to zvláštny, mäkký zvuk. Niesol sa cez chuchvalce ranného oparu. Kruger uvažoval, či sa azda nepomýlil, či to naozaj je leopard.

Potom uvidel Misulua. Misulu ležal na chrbte a okolo neho bola kaluž krvi. Lebku mal z oboch strán roztrieštenú, líčne kosti rozdrvené, tvár zúženú a predĺženú, ústa otvorené v odpornom úškl'abku, oko, ktoré mu zostalo, mal roztvorené a vypúlené. Druhé oko vystrelilo von z lebky pri náraze.

Kruger pocítil, že sa mu prudko rozbúchalo srdce. Sklonil sa, aby si prezrel mŕtvolu. Nechápal, čo mohlo spôsobiť takéto poranenie. Potom znova začul mäkké sipenie a tentoraz si bol celkom istý, že to nie je leopard. Guerézy sa rozskriekali. Kruger vyskočil na rovné nohy a zvrieskol.

PRVÝ DEŇ HOUSTON 13. JÚNA 1979

1 / ERTS HOUSTON

O desaťtisíc míľ ďalej, v chladnej miestnosti bez okien, v stredisku spracovania informácií akciovej spoločnosti Technologické výskumy prírodných zdrojov – ERTS – v Houstone, sa Karen Rossová zhrbila nad šálkou kávy. Sedela pred počítačovým terminálom a znova si prehrávala najnovšie obrázky z Afriky, ktoré prišli cez družicu Landsat. Karen Rossová bola v ERTS šéfkou projektu Kongo. Pohrávala sa s obrazom v umelých kontrastných farbách, belasej, purpurovej a zelenej, a netrpezlivo pritom pozerala na hodinky. Čakala na najbližšie spojenie s Afrikou.

Bolo desať hodín pätnásť minút večer houstonského času, lenže v miestnosti nebolo nič, čo by označovalo čas alebo miesto. Vo dne v noci zostávali hlavné pomôcky na určovanie dát v ERTS tie isté. Programátori, odetí do svetrov, sedeli za pultami so špeciálnymi fluoreskujúcimi svetlami, pred dlhými radmi ticho cvakajúcich počítačových terminálov a poskytovali informácie v reálnom čase pracovným skupinám, ktoré mali ERTS v teréne po celom svete. Neprítomnosť reálneho času bola, pochopiteľne, pre počítače základnou podmienkou. Vyžadovali si konštantnú teplotu okolo 60 stupňov Fahrenheita, jednouúčelové elektrické vedenie, špeciálne, farebne upravené svetlá, ktoré sa navzájom nerušili so sústavou obvodov. Bolo to prostredie pre počítače. Potreby ľudí boli druhoradé.

Existoval však aj iný dôvod, prečo všetko vyzeralo tak, ako vyzeralo. ERTS vyžadovala, aby sa programátori v Houstone stotožnili s partiami v teréne a podľa možnosti žili podľa ich

časového rozvrhu. Vstupovať do hry s prenosmi z basebalu a inými miestnymi udalosťami nebolo žiadúce. V miestnosti preto neboli jediné hodiny, ktoré by ukazovali houstonský čas, hoci osem veľkých digitálnych meračov času na zadnej stene zaznamenávalo miestne časy rozmanitých skupín, pracujúcich v teréne.

Hodiny s nápisom VÝPRAVA KONGO ukazovali 6,05 ráno. Z reproduktora nad ich hlavami sa ozvalo: „Doktorka Rossová, dostavte sa do RKS!“

Odvrátila sa od pultu, ale najprv stlačila digitálne heslo, blokujúce kódy. Každý terminal spoločnosti ERTS fungoval na heslo – podobne ako kombinovaná zámka. Bola to súčasť prepracovaného systému, ktorý znemožňoval vonkajším zdrojom vstupovať do ich obrovskej databanky. ERTS sa zaoberala informáciami, a ako šéf ERTS R. B. Travis vravieval, najľahšou cestou, ako získať informácie, je ukradnúť ich.

Dlhými krokmi prešla cez celú miestnosť. Karen Rossová mala takmer šesť stôp. Bola to prítiažlivá, hoci ťažkopádna mladá žena. Mala len dvadsaťštyri rokov, bola mladšia ako väčšina programátorov, no napriek veku bola veľmi vyrovnaná, čo väčšinu ľudí šokovalo – ba aj trochu rozčuľovalo. Karen Rossová bola matematický génus.

V supermarkete, kam ju matka brávala so sebou, ako dvojročná vyrátala, či je desaťuncová konzerva za 19 centov lacnejšia ako konzerva vážiaca jednu libru a dvanásť uncí, ktorá stála 79 centov. Keď mala tri roky, ohúrila otca, lebo prišla na to, že nula, na rozdiel od iných čísel, má v rôznych postaveniach rôzny význam. V ôsmich rokoch zvládla algebru a geometriu, desaťročná sa naučila narábať s integrálmi, ako trinásťročná sa dostala na Massachusettský technologický inštitút a urobila niekoľko vynikajúcich objavov v oblasti abstraktnej matematiky. Všetko vyvrcholilo štúdiou Topologická predpoveď v n-rozmernom priestore, ktorú využívali pri určovaní základnej hmoty, pri kritických dráhových analýzach a viacrozmernom zobrazovaní. Jej záujmy upútali ERTS, kde sa stala najmladšou riaditeľkou terénneho výskumu v celej spoločnosti.

Nie všetci ju mali radi. Roky izolácie, vedomia, že je v miestnosti najmladšia, ju naučili nad všetko sa povzniesť a vzdialili ju od

ostatných. Jeden zo spolupracovníkov ju charakterizoval slovami: „až prehnane logická“. Chladné správanie jej vynieslo prezývku podľa antarktického útvaru – Rossovej ľadová bariéra.

Práve mladosť bola prekážkou jej postupu – mladý vek bol pre Trvisa aspoň výhovorkou, keď odmietol poveriť ju vedením samotnej expedície do Konga, hoci práve ona vytvorila pre výpravu do Konga celú databázu a podľa všetkého práva sa jedine ona mala stať vedúcou skupiny, pracujúcej priamo v teréne. „Ľutujem,“ povedal Travis, „ale kontrakt je priveľmi dôležitý. Jednoducho ti ho nemôžem prenechať.“ Nástojila, pripomínala mu, aké úspechy dosiahla pod jej vedením skupina, ktorá pred rokom pracovala v Pahangu a v Zambii. Nakoniec dal za všetkým bodku: „Pozri sa, Karen, je to desaťtisíc míľ odtiaľto, v teréne číslo štyri plus. Tam musí ísť ktosi, kto je čímisi viac než len jedničkou za počítačom.“

Naježila sa, pretože naznačil, že to je vlastne všetko, čím je – jedničkou za počítačom, čo vie stláčať gombíky a bavkať sa s Travisovými hračkami. Túžila osvedčiť sa aj v teréne, v situácii, ktorú označovali štyri plus. A bola odhodlaná urobiť pri najbližšej príležitosti všetko, aby jej to Travis dovolil.

Vo výťahu, na ktorom bol nápis Vstup len pre CX, Rossová stlačila gombík na druhé poschodie. Kým čakala na výťah, zachytila pohľad jedného z programátorov. Postavenie vo vnútri ERTS neurčoval plat, titul, veľkosť kancelárie, ani nijaké iné obvyklé spoločenské ukazovatele moci. Postavenie v ERTS bolo záležitosťou prístupu k informáciám – a Karen Rossová patrila k ôsmim ľuďom, ktorí mali v hociktorom dennom či nočnom čase prístup na tretie poschodie.

Vošla do výťahu, premávajúceho na tretie poschodie, a pozrela do objektívu snímacieho zariadenia, namontovaného nad dverami. V ERTS premával každý výťah iba na jedno poschodie a v každom boli snímače. Bol to jeden zo spôsobov, akým ERTS zaznamenávala pohyb zamestnancov v budove. Predstavila sa – „Karen Rossová“ –, aby ju zachytili snímače hlasu, a opísala plný kruh kvôli monitorom. Ozval sa jemný elektronický bzukot a dvere sa otvorili. Výťah zastal na treťom poschodí.

Vystúpila v malej štvorcovej miestnosti s videomonitorom v

strobe a zastala pred neoznačenými dverami do Riadiaceho komunikačného strediska. Zopakovala – „Karen Rossová“ – a do drážky zasunula svoju identifikačnú kartu. Prsty pritom podržala na kovovom konci karty, takže počítač mohol zaznamenať galvanické kožné potenciály. (Toto zdokonalenie zaviedli pred tromi mesiacmi, po tom, čo sa Travis dozvedel, že pri armádnych pokusoch na chirurgii hlasiviek dokázali celkom zmeniť hlasovú charakteristiku, aby oklamali program hlasovej identifikácie.) Po krátkej prestávke dvere zabzučali a otvorili sa. Vošla dnu.

Vnútri svietili nočné červené svetlá a dodávali RKS – Riadiacemu komunikačnému stredisku – atmosféru mäkkého, teplého lona. Tento dojem ešte umocňoval stiesnený, takmer klaustrofobický charakter miestnosti, preplnenej elektronikou. Tucty monitorov a polovodičových diód, nakopených od podlahy po strop, blikali a žiarili, technici sa zhovárali stíšeným hlasom, vykrúcali rôzne čísla a točili gombíkmi. RKS bolo elektronickým nervovým centrom ERTS: všetky spojenia so skupinami, pracujúcimi v teréne po celom svete, viedli sem. V RKS sa zaznamenávalo všetko, a nie iba údaje, ktoré sem prichádzali, ale aj to, čo sa povedalo v miestnosti, takže je do detailu známa celá konverzácia z noci 13. júna 1979.

Jeden z technikov jej oznámil: „O minútu naskočí spojenie. Dáte si kávu?“

„Nie“, povedala Rossová.

„Radi by ste boli tam vonku, však?“

„Zaslúžila som si to“, odpovedala. Hľadela na obrazovky videorekordérov, na zmätené obrazy krútiacich sa a meniacich tvarov. Technici začali hotové litanie so zachytávaním „vtáčích skokov“ z prenosu z družice na obežnej dráhe asi 320 míľ nad ich hlavami.

„Spojovací kľúč.“

„Spojovací kľúč. Hesjo.“

„Heslo.“

„Nosič fixovaný.“

„Nosič fixovaný. Ideme.“

Sotva si uvedomovala známe slovné spojenia. Hľadela na

obrazovky, na ktorých sa mihotali sivé polia praskajúcej statickej elektriny.

„Ozvali sme sa my alebo oni?“ spýtala sa.

„My,“ odvetil technik. „Mali sme podľa rozpisu zavolať na svitaní tamojšieho času. Keďže sa neozvali sami, ozvali sme sa my.“

„Ktovie, prečo sa neozvali,“ povedala Rossová. „Čosi neseďí?“

„Nemyslím. Poslali sme im výzvu, oni ju prijali a v priebehu pätnástich sekúnd sa napojili, všetko v príslušných normách. Už to ide.“

Prenos sa začal o 6,22 ráno konžského času: naposledy zablikali sivé škvrny statickej elektriny a potom sa obrazovky rozjasnili. Hľadeli na časť tábora v Kongu. Bolo zrejmé, že je to pohľad z kamery, umiestnenej na trojnom statíve. Potom zazreli dva stany, malý čmudiaci ohník, prevažujúce sa chuchvalce rannej hmly. Ani stopa po nejakej činnosti, ani stopa po ľuďoch.

Jeden z technikov sa zasmial. „Prichytili sme ich, ešte drichmú. Tuším vás tam naozaj potrebujú.“ Rossová bola povestná tým, že si potrpela na formality.

„Zapojte diaľkové ovládanie,“ prikázala mu.

Technik zapojil diaľkové ovládanie. Prenosná kamera, vzdialená od nich desaťtisíc míľ, prešla pod kontrolu Houstonu.

„Panoramatický záber,“ prikázala.

Technik pri konzole stisol spínač. Videli, ako sa zábery na videu posunuli doľava, a uvideli väčšiu časť tábora. Tábor bol zničený: stany boli pováľané a dotrhané, plachta, prikrývajúca zásoby, strhnutá, výstroj rozhádzzaný po blate. Jeden zo stanov horel jasným plameňom. Stúpali z neho mraky čierneho dymu. Uvideli niekoľko mŕtvol.

„Kristežežiši!“ skríkol jeden z technikov.

„Švenknite to naspäť,“ nakázala Rossová. „Zaostrite na šesť-šesť.“

Na obrazovkách uvideli, ako kamera prebehla späť po tábore. Hľadeli na džungľu. Nikde nevideli ani najmenší náznak života.

„Sklopte ju. Do protismeru.“

Obrazovky im ukázali, že kamera sa sklápa a ukazuje strieborný tanier prenosnej antény a čiernu skrinku vysielacky. Neďaleko ležalo

d'alšie telo. Bol to jeden z geológov a ležal na chrbáte.

„Ježiši, to je Roger...“

„Transfokátor a držte záber,“ nakázala Rossová. Na zázname mal jej hlas chladný, takmer nezaujatý tón.

Kamera sa zaostrila na tvár. To, čo uvideli, bolo groteskné. Rozgniavená hlava, krv vytekala z očí i nosa, ústa otvorené k oblohe.

„Čo sa tam stalo?“

V tej chvíli na mŕtvu tvár na obrazovke dopadol tieň. Rossová skočila dopredu, stisla vypínač a spustila riadenie transfokátora. Obraz sa v okamihu rozšíril. Uvideli obrysy tieňa. Bol to človek. A pohyboval sa.

„Ktosi tam je! Ktosi zostal nažive!“

„Kríva. Asi je poranený.“

Rossová hľadela na tieň. Nepripomínal jej krívajúceho človeka. Čosi nebolo v poriadku, ale nevedela presne určiť čo.

„Prejde pred kamerou,“ povedala. Bola to až príliš smelá nádej. „Čo sú to za zvuky?“

Počuli akýsi čudný zvuk, čosi ako sipenie alebo vzdychanie.

„To nie je porucha, je to v prenose.“

„Odstráňte to,“ prikázala Rossová. Technici postláčali gombíky, zmenili frekvenciu zvuku, ale zvuk zostával naďalej zvláštny a neurčitý. Potom sa tieň pohol a človek zastal priamo pred objektívom.

„Zaostrite,“ zvolala Rossová, ale bolo neskoro. Tvár sa už objavila, a priveľmi blízko pred optikou. Zmeškali šancu zaostriť. Zazreli škvrnitý, tmavý tieň, a nič viac. Skôr ako stačili zapnúť diopter, tvár zmizla.

„Domorodec?“

„Tamtá oblasť Konga nie je obývaná,“ povedala Rossová.

„Čosi tam býva.“

„Panoramatický záber,“ prikázala Rossová. „Skúste ho zachytiť ešte raz.“

Kamera spravila panoramatický záber. Vedela si ju predstaviť: tróni na trojnožke v džungli, motor pradiť a objektív sa krúti dokola. Obraz sa zrazu naklonil a zosunul nabok.

„Zrazil ju.“

„Dočerta!“

Obraz sa rozsypal, obrazovka sa naplnila čiarami statickej energie. Sotva sa dalo čosi rozoznať.

„Zaostrite ho! Zaostrite ho!“

Naposledy, na kratučký okamih, zazreli veľkú tvár a čiernu ruku, ktorá zrazila strieborný tanier antény. Obraz z Konga sa zošúveril na púhy bod, potom nadobro zmizol.

2 / PRÍZNAKY INTERFERENCIE

V júni 1979 tímy Technologických výskumov prírodných zdrojov skúmali náleziská uránu v Bolívii, ložiská medi v Pakistane, výnosnosť poľnohospodárskej pôdy v Kašmíre, študovali postup ľadovcov na Islande, zásoby dreva v Malajzii a ložiská diamantov v Kongu. Pre ERTS nebola takáto situácia neobvyklá. Zvyčajne mali v teréne šesť až osem skupín, a to v ktoromkoľvek čase.

Keďže ich tímy sa často ocitali v riskantných alebo politicky nestabilných oblastiach, ostrážito striehli na prvé prejavy „príznakov interferencie“. (V terminológii diaľkového snímania „príznak“ je charakteristický výzor predmetu alebo geologickej črty na fotografii alebo videozázname.) Väčšina príznakov bola politického rázu. V roku 1977 ERTS zariadili letecký odsun svojho tímu z Bornea, pretože tam vzbĺklo komunistické povstanie miestneho významu, v roku 1978 to museli zopakovať v Nigérii, kde zosnovali vojenský puč. Občas to boli príznaky geologického pôvodu. Jeden z tímov sťahovali v roku 1976 z Guatemaly, kde počas výpravy došlo k zemetraseniu.

Podľa názoru R. B. Trávise, ktorého 13. júna 1979 zavčas rána vytiahli z postele, videozáznamy z Konga predstavovali „najhoršie príznaky nebezpečenstva, aké zažili“, ale ich pôvod zostával neznámy. Vedeli iba toľko, že tábor ktosi zničil za púhych šesť sekúnd – čo bol čas medzi okamihom, keď z Houstonu iniciovali prenos a príjmom ich signálu v Kongu. Rýchlosť v nich vzbudzovala

hrôzu. Prvou Travisovou inštrukciou bolo zistiť „čo dočerta sa tam stalo“.

Travis, štyridsaťosemročný, dobre stavaný chlap bol na krízy zvyknutý. Pôvodným povoláním bol inžinier so špecializáciou na konštrukciu satelitov. Konštruoval ich pre RCA a neskôr pre Rockwella. V tridsiatke presedlal na manažerstvo a stal sa tým, čo technici z oblasti aeronautiky nazývajú „privolávač dažďa“. Spoločnosti, čo montovali družice, uzatvárali kontrakty na osemnásť až dvadsaťštyri mesiacov – dovtedy mala nosná raketa vyniesť družicu na obežnú dráhu, a potom museli dúfať, že satelit, pozostávajúci z pol milióna súčiastok, bude v deň D fungovať. Ak nachystaný nebol, jedinou alternatívou bolo modlitbou privolať zlé počasie, ktoré by štart oddialilo – šaman prosil bohov o dažď.

Travis si aj po desaťročí, plnom problémov so špičkovou technikou, zachoval zmysel pre humor. Vlastnú filozofiu manažéra si zosumarizoval do veľkého nápisu nad stolom: NPVVD, čo znamenalo – nejaká prekliata vec sa vždy dodrbe.

Lenže v noci na 13. júna nebolo Travisovi vôbec do smiechu. Stratil kompletnú expedíciu, vyvraždili celý tím ERTS – všetkých osem ľudí, a spolu s nimi aj domorodých nosičov. Osem ľudí! Najstrašnejšia katastrofa v histórii ERTS, horšia ako v roku 1978 v Nigérii. Pri predstave všetkých tých telefonátov, čo na seba nedajú dlho čakať, sa Travis cítil vyčerpaný a duševne vyprahnutý. Nebál sa zavolať sám, desil sa, že budú vyvolávať jeho. Vráti sa ten a ten načas, aby stihol promóciu dcéry, synov záverečný turnaj v Malej lige? Všetky tie hovory prepoja Travisovi a on bude počuť neukojené očakávanie v hlase, beznádej, aj vlastné obozretné odpovede... Bude musieť klamať, a myšlienka na to ho vyčerpávala už vopred.

Lebo Travis prinajmenej dva týždne, možno mesiac nebude môcť nikomu povedať, čo sa vlastne stalo. Potom, len čo sa to dozvie, bude vyvolávať sám, bude chodiť po návštevách, bude obchádzať pohreby, na ktorých nebude nijaká rakva, nijaká urna, iba strašidelné pusté miesto, prázdnota a nevyhnutné otázky najbližšej rodiny a príbuzných, na ktoré nebude môcť odpovedať, a oni mu budú skúmavo hľadiť do očí, budú čakať, kedy sa mu aspoň trochu pohne ktorýsi sval na tvári, kedy na chvíľu zaváha, kedy dá čosi najavo.

Čo by im tak mohol povedať?

Bola to jeho jediná útecha – možno o niekoľko týždňov im Travis bude vedieť oznámiť viac. Jedno bolo isté: ak by sa mal na tie strašné hovory podujať dnes, nebude môcť rodinám povedať vôbec nič, pretože ERTS ani netuší, kde sa stala chyba. To len znásobovalo Travisovu vyčerpanosť. Potom nasledovali detaily: prišiel Morris, revízor z poisťovne, a spýtal sa: „Čo chceš urobiť so splátkami?“ ERTS uzatvárala životné poisťky pre každého člena výpravy, aj pre miestnych nosičov. Africkí nosiči dostávali poisťku vo výške 15.000 dolárov, čo sa im, Američanom, zdalo smiešne, avšak len do chvíle, keď sa dozvedeli, že priemerný ročný príjem Afričana je 180 dolárov. Lenže Travis vždy trval na tom, aby aj domorodí účastníci výpravy mali výhody z rizika, ktoré podstupujú – aj keď to znamenalo vyplatiť osirelým rodinám hotový malý poklad, aspoň na ich pomery. A aj za cenu, že ERTS vydá malý poklad za poisťky. „Platíme naďalej.“

„Taká politika nás denne stojí...“

„Plat' ďalej,“ zopakoval Travis.

„Ako dlho?“

„Tridsať dní,“ odvetil Travis.

„Ďalších tridsať dní?“

„Presne tak.“

„My však už vieme, že majitelia poisťiek sú mŕtvi.“ Morris sa nevedel zmieriť s takým plytvaním peniazmi. Jeho precízna poisťovnícka myseľ sa búrila.

„Presne tak,“ povedal Travis. „Ba radil by som ti, aby si rodinám nosičov poslal nejakú hotovosť, aby boli ticho.“

„Ježiši! O akej sume to hovoríš?“

„O piatich stovkách dolárov na každého.“

„Ako to vyúčtujeme?“

„Ako zákonom predpísané poplatky,“ odpovedal Travis. „Zamontuj do toho miestne právne predpisy.“

„A čo s americkými členmi výpravy, o ktorých sme prišli?“

„Tí majú najlepšie poisťky,“ odpovedal Travis. „Prestaň sa sužovať.“

Do kancelárie vošiel tlačový hovorca Roberts, pôvodom Brit.

„Chcete s tým ísť von?“

„Nie,“ povedal Travis. „Chcem, aby všetko zostalo pod pokrievkou.“

„Ako dlho?“

„Tridsať dní.“

„Doparoma! Za tridsať dní to vynesie von váš vlastný štáb,“ povedal Roberts. „Dám na to krk.“

„Ak to urobia, zatušujú to,“ povedal Travis. „Potrebujem tridsať dní, aby som dal všetko do poriadku.“

„Vieme vôbec, čo sa tam vonku stalo?“

„Nevieme,“ povedal Travis, „ale dozvieme sa to.“

„Ako?“

„Z videozáznamov.“

„Je to mazanica.“

„Zatiaľ,“ povedal Travis. Zavolať špeciálny tím najlepších ľudí od počítačov. Travis už dávno v minulosti prišiel k záveru, že hoci ERTS dokáže zmobilizovať politických konzultantov na celom svete, najlepšie je mať informácie doma. „Všetko, čo vieme o výprave v Kongu,“ povedal, „je zaznamenané na finálnom videozázname. Okamžite začnite s vizuálnou aj zvukovou úpravou na siedmich páskach. Pretože ten záznam je jediný, čo máme.“

Špecialisti sa dali do práce.

3 / ÚPRAVA

Tento proces ERTS nazývali obnova údajov alebo niekedy aj záchrana údajov. Tento termín navodzoval predstavy o operáciách v morských hĺbinách, ale napodiv sa hodil.

Obnoviť alebo zachrániť údaje znamenalo, že z hĺbky objemnej elektronickej pamäte vytiahli logický význam. A – podobne ako pri záchranných prácach v hĺbke mora – aj tento proces bol pomalý a chúlостivý a jediný chybný krok znamenal nenapraviteľnú stratu práve tých prvkov, ktoré chcel človek vyniesť na povrch. ERTS mali celé záchranné tímy, špecializujúce sa na úpravu dát. Jeden z tímov sa dal okamžite do práce na rekonštrukcii obrazu. Lenže Karen

Rossová sa už sama pustila do rekonštrukcie obrazu. Postupy, ktoré pritom uplatňovala, boli dokonale prepracované a dali sa uplatniť jedine v ERTS.

Technologické výskumy prírodných zdrojov bola pomerne mladá spoločnosť. Vznikla v roku 1975 a jej zrod iniciovala explózia informácií o Zemi a jej zdrojoch. Ohromujúce bolo množstvo materiálu, s ktorým ERTS narábali. Samotné fotografie z Landsatu predstavovali viac ako päťstotisíc záberov. Každú hodinu pribúdalo ďalších šesťnásť fotografií, a to celých dvadsaťštyri hodín denne. Spolu s konvenčnými a leteckými zábermi, infračervenými zábermi a zábermi zo siete radarov sa celkový počet informácií, ktoré mali ERTS k dispozícii, rozrástol na dva milióny obrázkov, pričom každú hodinu pribúdalo do ich archívu ďalších tridsať nových záberov. Všetky tieto informácie museli katalogizovať, uskladniť a sprístupniť na okamžité vyhľadanie. ERTS boli ako knižnica, ktorá získava sedemsto nových kníh denne. Neprekvapovalo, ak knihovníci pracovali v horúčkovitom tempe celých dvadsaťštyri hodín.

Návštevníci ERTS si neuvedomovali, že ešte pred desiatimi rokmi by zaobchádzanie s takouto kapacitou údajov, dokonca ani za pomoci počítačov, nebolo možné. Návštevníci nechápali ani základné črty informácií, ktoré ERTS skladovali – boli presvedčení, že obrázky na obrazovkách sú fotografie, hoci to nebola pravda.

Fotografia predstavuje chemický systém z devätnásteho storočia, určený na zaznamenávanie informácií za použitia solí striebra, citlivých na svetlo. ERTS využívali elektronický systém zaznamenávania informácií zo storočia dvadsiateho. Bol analogický so systémom chemickej fotografie, ale zároveň odlišný. Namiesto kamier používali ERTS multispektrálne snímače, namiesto filmu kompatibilné počítačové záznamy. V skutočnosti sa ERTS nezaoberali „obrázkami“ v obvyklom zmysle, odvodenom od staromódnej fotografickej technológie. ERTS nakúpili „snímače dát“, ktoré premenili na „premietače dát“ vtedy, keď taká potreba vznikla.

Pretože záznamy v ERTS boli púhe elektronické signály, zaznamenané na magnetickej páske, dalo sa s nimi robiť oveľa viac elektronických obrazových manipulácií. ERTS mali 837

počítačových programov na zmenu obrazov: na ich zväčšenie, na eliminovanie nežiadúcich prvkov, na zdôraznenie detailov. Rossová použila na záznam z Konga štrnásť programov – predovšetkým na časť pokazenú elektrostatickými škvŕnami, kde sa objavovala ruka a tvár tesne predtým, ako zničili anténu.

Najprv spravila to, čomu sa tu hovorilo „umývanie“ a zbavila obraz elektrostatických škvŕn. Rozlíšila prúžky statickej energie na tie, ktoré naskočili v špecifickej pozícii snímacej kamery, a na tie, čo mali v sivej škále špecifickú hodnotu. Prikázala počítaču, aby tie čiary zmazal.

Výsledný obraz mal tam, kde vymazali statickú energiu, biele miesta. A tak dala príkaz „vyplniť biele miesta“ – čím počítaču prikázala, aby introjektoval obraz v súlade s tým, čo sa nachádzalo okolo bielych miest. V priebehu tejto operácie počítač logicky doplnil, čo na obraze chýbalo.

Dostala obraz bez rušivých čiar, bol však rozmazaný a nejasný, chýbala mu ostrosť. Nastavila preto „vyťahovanie“ hodnôt. Obraz sa zintenzívnil vyťahovaním hodnôt sivej škály. Z akéhosi dôvodu však dosiahla aj fázové skreslenie, ktoré musela vylúčiť. No skreslenie odhalilo zmeny v napätí, ktoré boli predtým potlačené. Na to, aby sa ich zbavila, musela použiť ďalšie tri programy...

Technické detaily ju zamestnávali celú hodinu, až nakoniec vyskočil jasný a čistý obraz. Pozrela sa naň a zatajila dych. Na obrazovke sa objavila temná, široká tvár s hustým obočím, pozornými očami, splošteným nosom, vystúpenými perami.

Na obrazovke videa znehybnela tvár gorilieho samca.

Prišiel Travis a pokrútil hlavou. „Dokončili sme reparáciu toho sípavého zvuku. Počítač ho identifikoval ako ľudský dych s prinajmenej štyrmi základnými charakteristickými prvkami. Ale je to hrozne čudné. Ak vychádzame z rozboru, zvuk pochádza z nádychu, nie z výdychu, ako je to u ľudí bežné.“

„Počítač sa mýli,“ povedala Rossová. „Ten zvuk nevydáva človek.“ Ukázala na obrazovku, na tvár gorily.

Travis sa vôbec nezatváril prekvapene. „Je to umelý výtvor,“ povedal.

„Vôbec to nie je umelý výtvor.“

„Vyplnili ste prázdne miesta a dostali ste umelý obraz. Tím lepičov sa s tým okolo obeda pohrá znova.“

Tím lepičov – partia mladých softwarových programátorov – mal sklony meniť vstupné údaje, akoby hral veľmi komplikovanú verziu hry na hracích automatoch. Ich hry sa občas bočnými cestičkami zatárali aj do iných programov.

Rossová si na to už neraz ťažkala. „Tento obraz je skutočný,“ nástojila a ukazovala na obrazovku.

„Pozrite sa,“ povedal Travis, „minulý týždeň Harry vyplnil prázdne miesta v horách Karakorum a vyšlo mu pristátie na Mesiaci. Vy pristanete kdesi pri stánku Mc Donalda, a bude to náramná sranda.“ Kúsok poodstúpil. „Bude lepšie, ak sa stretnete aj s ďalšími ľuďmi v mojej kancelárii. Musíme si určiť čas, za aký sa tam musíme vrátiť.“

„Ďalšiu výpravu povediem ja.“

Travis pokrútil hlavou. „Ani nápad.“

„A čo s týmto?“ spýtala sa, ukazujúc na obrazovku.

„Tento obraz neberiem,“ odvetil Travis. „Gorily sa takto nesprávajú. Je to umelý výtvor.“ Pozrel sa na hodinky. „Jediné, čo ma v tejto chvíli zaujíma, je, ako dlho nám potrvá, kým do Konga dopravíme ďalší tím.“

4 / EXPEDÍCIA ČÍSLO DVA

Travis ani na chvíľu nezapochyboval o tom, či sa treba vrátiť. Od prvej chvíle, čo uvidel videozáznamy z Konga, jedinou otázkou preňho bolo, ako to urobiť čo najlepšie. Zvolal preto šéfov všetkých oddelení: rozpočtového, diplomatického, diaľkového riadenia, geologického, logistického, právneho. Všetci zívali a pretierali si oči. Travis začal slovami: „Chcem, aby sme sa vrátili do Konga, a aby nám to netrvalo viac ako deväťdesiatšesť hodín.“

Potom sa pohodlnejšie oprel o operadlo kresla a nechal ich vykladať, prečo sa to nedá. Príčin bolo nad hlavu.

„Skôr ako za stošesťdesiat hodín nezoženieme nákladné dielce na

dopravu výstroja,“ povedal Cameron, človek od logistiky.

„Môžeme odložiť výpravu do Himalájí, a použiť jej dielce,“ namietol Travis.

„Ale to je predsa horská výprava.“

„Za deväť hodín sa dielce dajú modifikovať,“ trval na svojom Travis.

„Nemáme lietadlo, ktoré by nám náklad dopravilo,“ argumentoval šéf dopravy Lewis.

„Kórejské aerolínie majú k dispozícii nákladné lietadlo Boeing 747. Práve je na SFX. Povedali mi, že tu môže byť za deväť hodín.“

„To im tam len tak sedí lietadlo?“ spýtal sa Lewis neveriacky.

„Myslím,“ povedal Lewis, „že ktorýsi zákazník na poslednú chvíľu zrušil let.“

Účtovník Irwin zachrčal. „Čo to bude stáť?“

„Od zairského veľvyslanectva vo Washingtone nedostaneme načas víza,“ povedal Martin z diplomatického oddelenia. „A mám vážne pochybnosti, či nám ich vôbec dajú. Ako viete, prvé víza nám vystavili na základe našich práv na mineralogický prieskum, ktoré sme dohodli so zairskou vládou. Naše práva na výskum nie sú exkluzívne. Zaručili vstup nám a zároveň aj Japoncom, Nemcom a Holanďanom, ktorí vytvorili spoločné banské konzorcium. Ale formulácia je striktná – prvý prišiel, prvý našiel. Kto narazí na žilu prvý, získa kontrakt. Ak Zair zistí, že naša výprava má problémy, vypovie nás a dovoľí, aby šťastie skúsilo euro-japonské konzorcium. V Kinshase je práve teraz tristo japonských obchodníkov. Trovia tam len ako vodu.“

„Myslím, že máte pravdu,“ povedal Travis. „Pravda, ak vyjde najavo, že naša výprava má problémy.“

„Najavo to vyjde vo chvíli, keď požiadame o víza.“

„Nepožiadame o ne. Ako všetci dobre vieme,“ pokračoval Travis, „ešte vždy máme vo Virunge výpravu. Ak dostatočne rýchlo vyšleme do terénu malý tím, nikto sa nikdy nedozvie, že to nebola pôvodná výprava.“

„Ale čo so zvláštnymi osobnými vízami pri prechádzaní cez hranicu, so zoznamami...“

„Drobnosť,“ povedal Travis. „Na to je pálenka,“ pričom mal na

mysli kmene, ktoré sú ustavične naložené v liehu. V nejednej časti sveta prešli tímy cez hranice len vďaka debnám pálenky a krabiciam s takými trvácnymi suvenírmi, ako sú tranzistorové rádiá a fotoaparáty Polaroid.

„Drobnosť? Ako chcete prejsť cez hranice?“

„Na to potrebujeme schopného človeka. Možno Munra.“

„Munra? To je drsná hra. Zairská vláda Munra nenávidí.“

„Je vynaliezavý a pozná to územie.“

Martin, expert na diplomaciu, si odkašľal a povedal: „Nie som si istý, či by som sa mal zúčastniť na tejto diskusii. Zdá sa mi, že tu ktosi navrhuje vstúpiť na územie suverénneho štátu s ilegálnou skupinou vedenou bývalým konžským žoldnierom...“

„Kdeže,“ namietol Travis. „Musím poslať do terénu podpornú skupinu, aby pomohla ľuďom, ktorých tam už mám. To sa môže prihodiť kedykoľvek. Nemám nijakú príčinu nazdať sa, že sa ktosi ocitol v svrabe. Je to len rutinná pomocná skupina. Nemám dosť času, aby som všetko vybavil oficiálnymi cestami. Možno dobre neodhadnem, koho najatť, ale nejde o nič viac.“

Večer o 23,45 13. júna mali na stole plán postupu pri príprave ďalšej výpravy ERTS. Potvrdil ho aj počítač. Plne naložený Boeing 747 odletí nasledujúceho večera, 14. júna o 8,00 hod. z Houstonu. Pätnásteho júna priberie lietadlo v Afrike Munra alebo kohosi podobného. Celý tím bude na mieste v Kongu 17. júna.

O deväťdesiatšesť hodín.

Z hlavnej databázy dovidela Karen Rossová cez sklené steny až do Travisovej kancelárie. Pochopila, aká debata sa tam odohráva. Logicky usúdila, že Travis sa sám obabral, a to tak, že na základe nedostatočných podkladov prišiel k nesprávnym záverom a dokazovanie uzavrel predčasne. Rossová šípila, že vracatť sa do Konga skôr, ako sa dozvedia, čomu tam majú čeliť, nemá nijaký zmysel. Zostala pri svojom pulte a prezerala si obraz, ktorý zrekonštruovala.

Rossová tomu obrazu verila – ale ako donútiť Trávisa, aby tomu uveril aj on?

V nesmierne komplikovanom svete spracovania údajov v ERTS

jednostaj existovalo nebezpečenstvo, že získané informácie začnú „plachtiť“ – že obrazy sa odtrhnú od reality, ako sa loď vie odtrhnúť od kotvy. Stávalo sa tak najmä vtedy, keď databáza prechádzala početnými manipuláciami – keď ste v počítačovo stvorenom hyperpriestore obracali 106 pixelov.

ERTS preto vyvinuli nové metódy na preverovanie kvality obrazov, ktoré získavali z počítača. Rossová prešla s celým obrazom gorily dvoma kontrolnými programami. Prvý sa nazýval APNZ, čo znamenalo Animovaný pravdepodobný nasledujúci záber.

S videozáznamom mohla zaobchodiť, ako keby to bol film z kina – rad za sebou idúcich statických záberov. Ukázala počítaču niekoľko takýchto „mŕtvoliek“ za sebou a potom ho požiadala, aby vytvoril pravdepodobný nasledujúci záber (PNZ). Tento PNZ potom konfrontovala s reálnym nasledujúcim záberom.

Urobila osem snímok APNZ za sebou, a vychádzalo to. Ak sa vyskytla chyba v narábaní s dátami, bola to prinajmenej opakovaná chyba.

Posmelená urobila ‚predbežný a nečistý trojrozmerný obraz‘. Plochý videozáznam získal isté trojrozmerné vlastnosti, založené na vzoroch sivej škály. V skratke, počítač rozhodol, že tieň nosa alebo chrbáta hôr znamená, že nos alebo kopec prečnievali okolitý povrch. Nasledujúce obrazy bolo možné konfrontovať s takto vytvorenými predpokladmi. Pretože sa gorila pohybovala, počítač overil, že plochý obraz je naozaj trojrozmerný a logický.

Všetko bez akejkolvek pochybnosti dokazovalo, že obraz je skutočný.

Zašla za Travisom.

„Tak teda povedzme, že ten obraz beriem,“ povedal Travis a zamračil sa. „Ani tak však nevidím dôvod, prečo by ste mali viesť ďalšiu výpravu vy.“

„Na čo prišiel ten druhý tím?“ spýtala sa Rossová.

„Druhý tím?“ spýtal sa Travis nevinne.

„Dali ste ten môj záznam inému rekonštrukčnému tímu, aby moju rekonštrukciu overil,“ povedala Rossová.

Travis sa pozrel na hodinky. „Nič ešte nemajú.“ Potom dodal:

„Všetci vieme, ako rýchlo pracujete s databázou.“

Rossová sa usmiala. „Práve preto treba, aby som tú výpravu viedla ja,“ povedala. „Poznám databázu, pretože som ju vytvorila. A ak tam hodláte ešte skôr, ako sa tá záležitosť s gorilou vyrieši, poslať ďalší tím, vašou jedinou nádejou je, aby šéf výpravy vedel rýchlo narábať s údajmi. Tentoraz potrebujete v teréne jedničku spoza pultu. Inak aj druhá expedícia dopadne ako prvá. Pretože ešte vždy neviete, čo sa prihodilo prvej“.

Travis sedel za stolom a dlho na ňu uprene hľadel. Videla, že váha, a pokladala to za znamenie, že mákne.

„Chcem do toho zainteresovať aj kohosi zvonka.“

„Odborníka? Zvonka?“

„Áno, kohosi, kto je na zozname našich dotácií.“

„Je to riskantné,“ povedal Travis. „Nerád by som do tejto záležitosti zapájal ľudí zvonka. Dobré viete, ako nám konzorcium dýcha na krk. Zvyšujete tým pravdepodobnosť úniku informácií.“

„Je to dôležité,“ trvala Rossová na svojom.

Travis si vzdychol. „Dobre, ak sa nazdávate, že je to naozaj dôležité.“ Ešte raz si vzdychol. „Len to s tým svojím tímom neodkladajte.“

Ale Rossová už mala v hlave všetko poskladané.

Travis zostal osamote. Zamračil sa a v duchu rozoberal vlastné rozhodnutie. Ak sa nasledujúca výprava doslova preženie Kongom tam a späť za menej ako pätnásť dní, výdavky na ňu dosiahnu tristotisíc dolárov. Šéfstvo bude hundrať: do terénu a s takouto zodpovednosťou posielala neskúsené dvadsaťštyriročné decko, ba dokonca dievčisko. Najmä v takomto dôležitom projekte, kde bolo v stávke nesmierne veľa, a kde už doteraz prekonali všetky časové aj finančné plány. Rossová je pritom nanajvýš odmeraná, pravdepodobne sa ukáže, že za šéfa expedície sa nehodí, pretože si znepriatelí celý tím.

Ale Travis vetril čosi v súvislosti s „Rossovej ľadovou bariérou“. Jeho manažérska filozofia, zmiernená v dňoch, keď musel tancom prosiť o dážd', mu kázala, aby projekt zveril vždy tomu, kto vie z úspechu vyťažiť najviac, alebo kto môže, ak by projekt zlyhal,

najviac stratiť.

Obrátil sa k svojmu pultu, namontovanému vedľa stola. „Travis,“ povedal a obrazovka sa rozjasnila.

„Psychografické záznamy,“ prikázal.

Obrazovka mu odpovedala, že jeho požiadavku vybavuje.

„Rossová, Karen,“ povedal Travis.

Obrazovka zablikala, PREMÝŠĽAM. Bola to naprogramovaná odpoveď, ktorá znamenala, že informácia sa práve hľadá. Čakal.

Potom sa na obrazovke objavil výber z psychografickej charakteristiky. Každý zamestnanec ERTS sa podrobil trojdňovému intenzívnemu psychologickému testovaniu, aby preukázal nie iba skúsenosť, ale aj potenciálne sklony. Tušil, že Rossovej hodnotenie šéfov presvedčí.

VYSOKO INTELIGENTNÁ/ LOGICKÁ/ TVÁRNA
VYNALIEZAVÁ/ INTUITÍVNA PRI PRÁCI S DÁTAMI/
MYŠLIENKOVÉ PROCESY STAVANÉ NA RÝCHLO SA
MENIACE SÚVISLOSTI REÁLNEHO ČASU/ TÚŽBA USPIEŤ V
URČENÝCH CIEĽOCH/ SCHOPNÁ TRVALÉHO DUŠEVNÉHO
ÚSILIA

Vyzeralo to na dokonalý opis šéfa druhej výpravy do Konga. Pohlľadom preletel obrazovku. Dostal sa až na spodok, hľadajúc negatíva. Tie zasa uberali na istote. MLADISTVO KRUTÁ/ SLABÝ
ĽUDSKÝ RAPORT/ PANOVAČNOSŤ/ INTELEKTUÁLNA
AROGANCIA/ NECITLIVOSŤ/TÚŽBA USPIEŤ ZA KAŽDÚ
CENU/

Boli tam aj závery, ktoré mali vylúčiť prípadné zlyhanie. Celý koncept testu, zameraného na elimináciu faktorov zlyhania, prešiel skúškami v ERTS. Závery ukazovali, že ktorýkoľvek dominujúci osobnostný znak sa môže v podmienkach stresu v jedinej chvíli obrátiť: osobnosti s rodičovskými sklonmi sa môžu premeniť na detsky nedotklivé. Hysterické osobnosti môžu byť odrazu ľadovo pokojné, logické osobnosti môžu konať absolútne nelogicky. ZÁVER: DOMINUJÚCA/ POTENCIÁLNE AŽ NEŽIADÚCO/
OBJEKTIVITA SA MÔŽE STRATIŤ V SITUÁCII KEĎ
VYTÚŽENÝ CIEĽ JE NA DOSAH RUKY/ TÚŽBA PO ÚSPECHU
MÔŽE VYPROVOKOVAŤ NEBEZPEČNE NELOGICKÉ

ODOZVY/ RODIČOVSKÉ ZNAKY SA ZREDUKUJÚ NA
NAJNIŽŠIU MOŽNÚ MIERU/ SUBJEKT MUSÍ BYŤ
MONITOROVANÝ V POKROČILOM ŠTÁDIU POSTUPOV
ORIENTO VANÝCH NA CIEĽ/

Travis s pohľadom upretým na obrazovku usúdil, že v súvislosti s druhou výpravou do Konga sú také okolnosti nanajvýš nepravdepodobné.

Karen Rossovú jej nová autorita vzpružila. Chvíľu pred polnocou si dala premietnuť zoznam spolupracovníkov ERTS. Spoločnosť mala v rozmanitých oblastiach viacero odborníkov – zoológov, podporovala ich nevelkými grantmi z neziskovej nadácie nazvanej Nadácia Prírodných zdrojov pre život v divočine. Zoznamy grantov boli zostavené systematicky. Pod heslom Primáty našla štrnásť mien, vrátane mien ľudí z Bornea, Malajzie a Afriky, rovnako ako zo Spojených štátov. V USA sa nachádzal jediný dosiahnuteľný bádateľ, pracujúci s gorilami, primatológ dr. Peter Elliot, pracujúci na Kalifornskej univerzite v Berkeley.

Záznamy na obrazovke ukazovali, že Elliot má dvadsaťdeväť rokov, je slobodný, je mimoriadny profesor bez definitívy na Katedre zoológie. Medzi hlavnými predmetmi výskumu sa uvádzalo: „Komunikácia primátov /gorila/“. Grant dostal na čosi, čo sa nazývalo Projekt Amy.

Pozrela sa na hodinky. V Houstone bola práve polnoc, v Kalifornii 22,00 hod. Vytočila číslo domov, ktoré objavila na obrazovke.

„Haló,“ ozval sa ostrážitý mužský hlas.

„Doktor Peter Elliot?“

„Áno...“ Hlas bol ešte vždy obozretný, váhavý. „Ste novinárka?“

„Nie,“ odvetila. „Tu doktorka Karen Rossová z Houstonu. Som v styku s Nadáciou Prírodných zdrojov pre život v divočine, ktorá podporuje vaše výskumy.“

„Och, áno...“ Hlas zostal aj naďalej opatrný. „Iste nie ste reportérka? Azda bude fér, ak vám poviem, že rozhovor si nahrávam ako možný právny dokument.“

Karen Rossová zaváhala. Posledné na svete, čo potrebovala, bolo, aby si nejaký paranoidný akademik nahrával čosi o záležitostiach

ERTS. Nepovedala však nič.

„Ste Američanka?“ spýtal sa.

„Prirodzene.“

Karen Rossová sa pozerala na obrazovku počítača, kde svietilo:
HLASOVÁ IDENTIFIKÁCIA POTVRDENÁ: ELLIOT, PETER, 29
ROKOV

„Povedzte, o čo vám ide.“

„Dobre. Chceme vyslať výpravu do sopečnej oblasti Virunga v Kongu, a...“

„Naozaj? Kedy odchádzate?“ V hlase odrazu zaznelo až chlapčenské vzrušenie.

„Nuž, vlastne odlietame v priebehu dvoch dní, a...“

„Pôjdem,“ povedal Elliot. Rossová bola taká prekvapená, že sotva vedela, čo povedať. „Dobre, doktor Elliot, preto vám volám, v skutočnosti...“

„Aj tak tam plánujem ísť,“ povedal Elliot. „Aj s Amy.“

„Kto je Amy?“

„Amy je gorila,“ odvetil Peter Elliot.

DRUHÝ DEŇ SAN FRANCISCO 14. JÚNA 1979

1 / PROJEKT AMY

Nie je férové naznačovať – ako to neskôr niektorí primatológovia urobili – že Peter Elliot musel v júni 1979 vypadnúť z mesta. Pohnútky a plány, ktoré ho viedli k rozhodnutiu vybrať sa do Konga, sú zaznamenané. Profesor Elliot a jeho štáb sa rozhodli pre cestu do Afriky o celé dva dni skôr, než mu zavolala Rossová.

Lenže celkom isto je pravdou aj to, že Peter Elliot sa ocitol pod ttakom rozmanitých skupín zvonka, tlače, kolegov-akademikov, ba dokonca aj členov jeho vlastnej katedry v Berkeley. Nakoniec Elliot obvinili, že je „nacistický kriminálnik“, zaangažovaný do „týrania nemých /sic!/ bytostí“. Nebudeme nijako preháňať, ak povieme, že na jar 1979 Elliot bojoval o svoj profesionálny život.

A predsa sa jeho výskumy začali potichu, takmer náhodou. Peter Elliot mal dvadsaťtri rokov a bol postgraduálnym študentom na Katedre antropológie v Berkeley. Vtedy po prvý raz čítal o ročnej gorile, ktorá ochorela na américkú dyzentériu a premiestnili ju zo zoo v Minneapolise do sanfranciskej univerzity veterinárnej medicíny na liečenie. To sa stalo v roku 1973, v prvých dňoch vzrušujúceho jazykového skúmania primátov.

Myšlienka, že primátov možno naučiť jazyk, bola veľmi stará. Už v roku 1661 Samuel Pepys uvidel v Londýne šimpanza a do denníka si zapísal, že sa „tak veľmi ponášal na človeka, a vo väčšine vecí, takže... naozaj verím, že už rozumie dobre po anglicky, a som toho názoru, že ho možno naučiť aj hovoriť alebo aspoň používať znaky“.

Iný spisovateľ zo sedemnásteho storočia zašiel ešte ďalej, keď povedal: „Opice a paviány... vedia hovoriť, ale nečinia tak zo strachu, že ich zamestnajú a zapriahnu do roboty.“

Avšak nasledujúce tri storočia sa pokusy naučiť hovoriť opice skončili pozoruhodnými neúspechmi. Všetko vyvrcholilo ambicióznym pokusom manželského páru z Floridy, Keitha a Kathy Hayesovcov, ktorí na začiatku päťdesiatych rokov tohto storočia šesť mesiacov vychovávali šimpanza menom Vicki tak, ako keby to bolo dieťa. Za ten čas sa Vicki naučila štyri slová – mama, tata, ham a mám. Lenže jej výslovnosť bola tvrdo vydrená a napredovala iba pomaly. Ťažkosti opice akoby podporovali rastúce presvedčenie vedcov, že jediným živočíchom, schopným dorozumievať sa pomocou reči, je človek. Typické bolo vyhlásenie Georga Gaylorda Simpsona: „Reč je... najcharakteristickejší jednoduchý rozlišovací znak človeka: všetci normálni ľudia poznajú reč. Žiadne iné momentálne žijúce organizmy taký znak nepoznajú.“

Bolo to také samozrejmé, že nasledujúcich pätnásť rokov sa nikto ani nesnažil naučiť opicu reči. Potom, v roku 1966, v meste Reno v Nevade manželský pár Beatrice a Allen Gardnerovci obnovili pokusy naučiť Vicki hovoriť. Zdalo sa im, že Vicki nie je až taká neschopná naučiť sa vyjadrovať, ako je neschopná naučiť sa hovoriť. Všimli si, že zatiaľ čo pohyby pier má nemotorné, pohyby rúk sú plynulé a výrazné. Logickým záverom bol pokus naučiť opicu posunkovej reči.

V júni 1966 začali Gardnerovci učiť šimpanzie mláďa menom Washoe americkú posunkovú reč (Ameslan), čo je štandardný jazyk hluchonemých. Washoe robila s ASL rýchle pokroky. V roku 1971 už ovládala slovník, pozostávajúci zo 160 znakov, ktoré používala pri rozhovore. Takisto vytvorila nové slovné kombinácie pre veci, ktoré nikdy predtým nevidela: keď jej po prvý raz ukázali vodový melón, označila ho ako „vodné ovocie“.

Práca Gardnerovcov bola nanajvýš protirečivá. Napokon prišli na to, že mnohí vedci investovali do myšlienky, že opice nie sú schopné naučiť sa reč. (Ako povedal jeden z výskumníkov: „Panebože, len si pomyslíte na všetky tie vynikajúce mená, pripojené k všetkým tým učeným papierom, čo vznikli za celé desaťročia – a všetci súhlasia, že iba človek je schopný reči. Aký problém!“)

Washoine schopnosti vyprovokovali veľa rôznych ďalších pokusov vo vyučovaní jazyka. Šimpanza menom Lucy učili komunikovať prostredníctvom počítača. Ďalšieho šimpanza, Sára, učili klásť na tabuľu plastické značky. Rovnako študovali aj iné druhy opíc. Orangutan menom Alfred začal s výukou roku 1971. Koko, gorila z nížinnej oblasti, sa podrobila výcviku v roku 1972 a v roku 1973 začal Peter Elliot pracovať s horskou gorilou Amy.

Pri svojej prvej návšteve v nemocnici, keď prišiel za Amy, našiel užialeného malého tvora, nadopovaného sedatívami, s remienkami na krehkých čiernych rukách a nohách, ktoré ho obmedzovali v pohybe. Pohladil opicu po hlave a nežne ju oslovil: „Hej, Amy, ja som Peter.“

Amy ho okamžite uhryzla do ruky, až sa mu pustila krv.

Z tohto neblahého začiatku sa vyklúľ obdivuhodne úspešný výskumný program. V roku 1973 Amy zvládla základnú učebnú techniku, nazvanú tvarovanie. Zvieratú ukázali predmet a výskumník súčasne vytvaroval dlaň zvieratá do príslušného znaku, kým nevznikla pevná asociácia. Nasledujúci test potvrdil, že zviera význam znaku pochopilo.

No hoci Amy prijala základnú metodológiu, jej použitie sa stalo predmetom hotovej súťaže. Výskumníci sa pretekali v rýchlosti osvojenia znaku či rozšírenia slovníka. (Medzi ľuďmi sa slovník pokladá za najspoľahlivejšie meradlo inteligencie.) Rýchlosť prijatia znaku možno pokladať za známku buď vedcových schopností alebo inteligencie zvieratá.

Teraz sa dalo poľahky rozoznať, že rôzne opice majú rôznu osobnosť. Ako sa vyslovil jeden z výskumníkov: „Štúdium ľudoopov je hádam jediná oblasť, v ktorej sa akademické klebety upriamujú na študentov, a nie na učiteľov.“ Vo svete výskumov opíc, kde jednostaj vzrastala súťaživosť a rôzne rozpory, sa povrávalo, že Lucy je alkoholička, Koko je rozmaznaná potvora, že Lane poplietla hlavu vlastná sláva („pracuje iba vtedy, keď je pri nej nejaký novinár“), a že Nim je taký hlúpy, že by sa mal vlastne nazývať Nímand.

Na prvý pohľad by sa mohlo zdať čudné, že Peter Elliot sa stal terčom útokov, pretože tento pekný, trochu plachý muž – syn majiteľa čistiarne z Marin County – sa po celé roky práce s Amy

vyhýbal akýmkoľvek kontroverziám. Elliotove vyhlásenia boli skromné a zdržanlivé, jeho napredovanie s Amy bolo dokonale zdokumentované. Nejavil nijaký záujem o publicitu a nepatril k tým výskumným pracovníkom, ktorí brali svoje opice na vystúpenia v Cassone alebo Griffine.

Lenže za Elliotovou skromnosťou sa ukrývala nielen bystrosť a inteligencia, ale aj veľké ambície. Ak sa Elliot vyhýbal kontroverziám, tak iba preto, že na ne nemal čas – celé roky pracoval aj po nociach a cez víkendy. Svoj štáb aj Amy hnal rovnakým tempom. Popri vedeckej činnosti bol aj dobrým obchodníkom, vedel si získať granty. Na všetkých vedeckých konferenciách, kde sa ostatní premávali v džínsach a kockovaných drevozabráškových košeliach, Elliot vystupoval v oblekoch s vestou. Jeho cieľom bolo stať sa najpoprednejším bádateľom opíc a z Amy hodlal urobiť najpoprednejšiu opicu.

Pri získavaní grantov mal Elliot taký úspech, že v roku 1975 zamestnával štyroch ľudí, ktorí pracovali s Amy na plný úväzok. V roku 1978 mal Projekt Amy ročný rozpočet 160 000 dolárov, zamestnával ôsmich ľudí, vrátane detského psychológa a počítačového programátora. Člen štábu z Bergrenovho inštitútu sa neskôr vyjadril, že Elliotovo čaro spočíva v skutočnosti, že je „dobrá investícia“. Napríklad Projekt Amy získal za tie isté peniaze o päťdesiat percent počítačového času viac, pretože pracoval po nociach a cez víkendy, keď boli tarify nižšie. Bol veľmi rentabilný. A, pravdaže, horlivý. Elliot očividne nestál v živote o nič okrem svojej práce s Amy. Bol to nanajvýš nudný spoločník, ale z nášho hľadiska bol istou investíciou. Ťažko povedať, kto je skutočne bystrý. Ľahšie je zistiť, koho čosi ženie dopredu, čo pri behoch na dlhé trate môže byť oveľa dôležitejšie. Elliotove veľké objavy sme predvídali“.

Starosti sa Petrovi Elliotovi začali ráno 2. februára 1979. Amy bývala v pojazdnom dome na pozemku školy v Berkeley. Noci tam trávila osamote a ráno sa s ním zvyčajne búrlivo zvitála. Avšak spomínaného rána štáb Projektu našiel Amy v netypickej, namrzenej nálade. Bola podráždená a tupo pred seba civela, správala sa, akoby

sa jej udiala nejaká krivda.

Elliot mal pocit, že v noci ju čosi rozčúlilo. Keď sa jej na to spýtal, gestami mu naznačovala „krabicu na spanie“. Tomuto novému slovnému spojeniu nerozumel. Samo osebe by to nebolo nič neobvyklé. Amy si jednoducho vytvárala nové slovné spojenia, ktoré bolo ťažké rozlúštiť. Iba pred niekoľkými dňami ich zaskočila spojením „krokodílie mlieko“. Napokon pochopili, že Amino mlieko skyslo, a pretože nemala rada krokodíly (videla ich len v obrázkovej knihe), akosi usúdila, že skysnuté mlieko je „mlieko krokodílie“.

Teraz hovorila o „krabici na spanie“. Spočiatku sa nazdali, že mieni vlastnú, hniezdu podobnú posteľ. Ukázalo sa, že slovo „krabica“ používa vo zvyčajnom význame, keď hovorí o televíznom prijímači.

Všetko v jej vozni, vrátane televízie, kontroloval po celých dvadsaťštyri hodín počítač. Prezreli si záznam, aby zistili, či bol televízor v noci zapätý, či ju nerušil v spánku. Amy sa rada pozerala na televíziu, nuž bolo celkom dobre možné, že si aparát pustila sama. Lenže keď prezerali prijímač vo vozni, Amy sa tvárila pohrdavo. Celkom jasne mienila čosi iné.

Nakoniec usúdili, že pod pojmom „krabica na spanie“ mala na mysli „spiace obrázky“. Keď sa jej na tie obrázky spýtali, Amy znakmi povedala, že to boli „zlé obrázky“, ba „staré obrázky“ a že donútili Amy plakať.

Snívala.

Skutočnosť, že Amy sa stala prvým primátom, ktorý podal správu o svojich snoch, vzbudila v Elliotovom štábe obrovské vzrušenie. Lenže vzrušenie netrvalo dlho. Hoci Amy snívala aj počas nasledujúcich nocí, odmietala sa zhovárať o svojich snoch. V podstate akoby výskumníkov vinila, že sa jej miešajú do jej duševného života. Ba čo viac, jej správanie po prebudení sa znepokojujúco zhoršilo.

Prijímanie nových slov u nej pokleslo z 2,7 slov za týždeň na 0,8 slov za rovnaké obdobie, rýchlosť spontánnej tvorby slov klesla z 1,9 na 0,3. Monitorované rozpätie jej pozornosti kleslo na polovicu. Kolísanie nálad narástlo. Rozmary a nemotivované správanie boli na dennom poriadku. Záchvaty hnevu prichádzali každý deň. Amy

merala štyri a pol stopy a vážila 130 libier. Bolo to mimoriadne silné zviera. Štáb začínal mať obavy, či ju zvládne.

To, že odmietala rozprávať o svojich snoch, ich znechucovalo. Vyskúšali množstvo vyšetrovacích postupov: ukazovali jej obrázky z kníh a časopisov, celý deň púšťali videomonitority umiestnené na strope pre prípad, že by znakmi vyjadrila čosi významné v čase, keď bude sama (ako malé deti, aj Amy sa často zhovárala sama so sebou). Naordinovali jej dokonca celý rad neurologických testov, vrátane EEG.

Nakoniec trafili do čierneho: maľovanie prstami.

Tento nápad priniesol okamžitý úspech. Amy bola maľovaním vlastnými nechtami nadšená, a po tom, čo do farieb primiešali cayenské korenie, prestala si nechty oblizovať. Obrazy kreslila rýchlo a opakovane a zdalo sa, že je uvoľnenejšia. Bola viac sama sebou.

Detský psychológ David Bergman si všimol, že „to, čo Amy nakreslila, je zhluk očividne súvisiacich obrazov: obrátené polmesiacovité tiene alebo polkruhy, ktoré sa zakaždým spájajú s oblasťou kolmých zelených pruhov. Amy hovorí, že zelené pásy predstavujú les a polkruhy nazýva zlé domy alebo staré domy. Nadôvažok často kreslí čierne kruhy, ktoré nazýva jamy.“

Bergman varoval pred obligátnym záverom, že kreslí staré stavby v džungli. „Sledoval som, ako kreslí jeden obrázok za druhým, potom ďalšie a dospel som k presvedčeniu, že jej obraznosť je utkvелá a prirodzená. Amy tie obrazy trápia a snaží sa ich zbaviť, vykázat ich na papier.“

V skutočnosti však podstata jej snenia zostala pre štáb Projektu Amy tajomstvom. Koncom apríla 1979 dospeli k záveru, že jej sny možno vyložiť štyrmi spôsobmi. Podľa závažnosti ich uvádzame:

1. *Sny sú pokusom racionalizovať udalosti z jej denného života.* To bolo obvyklé vysvetlenie (ľudských) snov, lenže štáb pochyboval, či toto vysvetlenie možno aplikovať aj v prípade Amy.

2. *Sny sú prechodným adolescentným prejavom.* Amy mala sedem rokov, a v pomeroch goríl bola v puberte. Približne rok sa na nej prejavovali mnohé typické pubertálne sklony, vrátane zúrivosti a podráždenosti, úzkostlivosti o svoj výzor a celkom nového záujmu o

opačné pohlavie.

3. *Sny sú špecifickým fenoménom živočíšneho druhu.* Existovala možnosť, že znepokojujúce sny trápia všetky gorily a že v divočine ich istým spôsobom zvládlo počínanie stáda. Hoci celých uplynulých dvadsať rokov vedci podrobili správanie goríl v divočine výskumu, neexistuje o tomto tvrdení nijaký dôkaz.

4. *Sny sú prvým znakom počínajúcej demencie.* Tejto možnosti sa obávali najviac. Aby bol výcvik gorily efektívny, museli začínať s mláďaťom. S postupom rokov sa vedci chceli presvedčiť, či ich pokusné zviera je bystré alebo hlúpe, nepoddajné alebo poddajné, zdravé alebo chorľavé. O zdravie opíc mali strach jednoducho. Mnohé programy sa po rokoch výskumu, náročného na prácu a financie, skončili neúspešne, pretože opice umierali na telesné alebo duševné choroby. Timothy, šimpanz z Atlanty, ochorel na psychickú chorobu v roku 1976. Spáchal samovraždu koprofágiou, keď sa zadusil vlastnými výkalmi. Maurice, orangutan z Chicaga, ochorel na progresívnu neurózu. Vyvinuli sa ňňho fobie, kvôli ktorým pokusy zastavili. V dobrom, či zlom, práve inteligencia, ktorá opiciam dodávala na cene pri ich štúdiu, ich robila nestabilnými, podobne ako to vídame u ľudí.

Lenže štáb Projektu Amy nemohol pokračovať v práci. V máji 1979 sa rozhodli pre čosi, čo spočiatku vyzeralo ako chvíľkové rozhodnutie: rozhodli sa zverejniť Amine kresby a poskytli jej obrázky časopisu *Journal of Behavioral Sciences*.

2 / PRELOM

Ešte nikdy nikto nezverejnil „sny horskej gorily“. Vo vydavateľstve postúpili rukopis obvyklou cestou trom vedcom na posúdenie a jedna kópia sa akosi (dodnes nie je jasné, ako) dostala do rúk Agentúry na ochranu primátov, čo bola newyorská skupina, ktorá vznikla v roku 1975, aby ochraňovala „bez dôvodné a nezákonné zneužívanie inteligentných primátov v neodôvodnenom

laboratórnym výskume“.*¹

Tretieho júna začala AOP hliadkovať pri Katedre zoológie Univerzity v Berkeley a začala žiadať „slobodu“ pre Amy. Väčšinu demonštrantov tvorili ženy, ba zjavilo sa medzi nimi aj zopár malých detí. Videozáznam osemročného chlapčeka, ktorý niesol transparent s fotografiou Amy a vykrikoval: „Oslobod'te Amy! Oslobod'te Amy!“ sa objavil v miestnom televíznom spravodajstve.

Štáb Projektu Amy urobil chybu, keď protesty ignoroval a obmedzil sa na krátke vyhlásenie pre tlač, v ktorom tvrdil, že AOP „nie je informovaná“. Vyhlásenie vydali pod hlavičkou Informačnej kancelárie v Berkeley.

Piateho júna AOP publikovala komentár k práci profesora Elliota z úst viacerých primatológov krajiny. (Mnohí sa neskôr od komentára dištancovali alebo vyhlásili, že ich necitovali správne.) Dr. Wayne Turman z Oklahomskej univerzity v Normane mal údajne povedať, že Elliotova práca je „vykonštruovaná a neetická“. Doktorka Felicity Hammondová z Yerkeského výskumného centra primátov v Atlante vyhlásila, že „ani Elliot, ani jeho výskum nepatria k špičke“. Dr. Richard Aronson z univerzity v Chicagu nazval Elliotov výskum „najrýdzejším fašizmom v prírode“.

Ani jeden z týchto vedcov nečítal Elliotovu prácu predtým, ako ju komentoval, avšak škody, najmä po Aronsonovom vyhlásení, boli nevyčísľiteľné. Eleanor Vriesová, hovorkyňa AOP, sa 8. júna vyjadrila k „zločineckým výskumom doktora Elliota a jeho nacistického štábu“. Elliotove výskumy podľa nej vraj spôsobili, že Amy začali trápiť nočné mory, tvrdila, že Amy podrobili mučeniu, drogám a pôsobeniu elektrických šokov.

Oneskorene, až 10. júna, vydal štáb Projektu Amy obsiahle vyhlásenie pre tlač, v ktorom do podrobností vysvetlil svoju pozíciu, a spomenul aj zatiaľ nepublikovanú prácu. Lenže Univerzitná informačná kancelária bola tentoraz priveľmi „zanepřázdnená“ a vyhlásenie nezverejnila.

¹ * Nasledujúci výpočet Elliotovho prenasledovania čerpá predovšetkým z J. A. Peeblesa: Porušovanie akademickej slobody nárázkami v tlači, a z Hearsaya: Skúsenosť dr. Petra Elliota, v Journal of Academic Law and Psychiatry 52, č. 12(1979), s.19-38.

Na 11. júna fakulta v Berkeley naplánovala poradu, ktorá mala zvážiť „zásady etického programu“ na pôde univerzity. Eleanor Vriesová oznámila, že AOP si najala známeho sanfranciského advokáta Melvina Belliho, ktorý mal dosiahnuť, aby Amy „vyslobodili z otroctva“. Belliho kanceláriu nebolo možné zastihnúť, aby celú vec komentovala.

Toho istého dňa štáb Projektu Amy zaznamenal náhly a nečakaný prelom v chápaní snov Amy.

Napriek všetkej publicite a znepokojovaniu celá skupina pokračovala v každodennej práci s Amy a jej ustavičné znepokojenie – a čoraz častejšie výbuchy zlosti – im jednotaj pripomínali, že nevyriešili základný problém. Aj naďalej k nemu usilovne hľadali kľúč, hoci keď konečne prišlo k zlomu, stalo sa to takmer náhodou.

Asistentka výskumu Sarah Johnsonová overovala praveké archeologické náleziská v Kongu. Nebolo to veľmi pravdepodobné, ale čo ak Amy v mladosti podobné nálezisko („staré domy v džungli“) videla ešte skôr, ako sa dostala do zoo v Minneapolise? Johnsonová pomerne rýchlo našla príslušné fakty o Kongu: cestovatelia zo Západu počas ciest pred sto rokmi tento región nepreskúmali. Vedecký výskum im znemožnili nepriateľské kmene domorodcov a ich vzájomné vojny – a napokon, vlhká džungľa a jej prostredie nevytvárali predpoklady, že by sa tu zachovali nejaké staré umelecké diela.

To dokazovalo, ako málo vedia o praveku Konga. Johnsonová bola so svojím štúdiom onedlho hotová. Nechcelo sa jej však tak rýchlo opustiť úlohu, venovala sa jej naďalej a v antropologickej knižnici sa poobzerala po ďalšej literatúre – hľadala etnografiu, históriu, najstaršie záznamy. Najdávnejšími návštevníkmi vnútrozemia Konga boli arabskí obchodníci – otroci a portugalskí kupci. Niektorí z nich postrehy zo svojich ciest spísali. Pretože Johnsonová neovládala ani arabčinu, ani portugalcínu, len hľadela na tabuľky.

A tak objavila obrázok, pri ktorom jej „prebehol mráz po chrbte“.

Bola to portugalská rytina, pôvodne datovaná 1642, a reprodukováaná v knihe z roku 1842. Atrament na vyšúchanom

krechkom papieri už zožltol, avšak na obrázku bolo celkom jasne vidieť zborené miesto v džungli, obrastené lianami a obrovskými papradinami. Dvere a okná mali tvary polkruhových oblúkov, presne takých, ako ich nakreslila Amy.

„Bol to,“ vyhlasoval neskôr Elliot, „určitý druh náhody, aká prichádza bádateľovi na pomoc raz za život – ak má šťastie. Prirodzene, o tom obrázku sme nevedeli zhola nič. Titulok bol napísaný roztečeným písmom a obsahoval aj slovičko, ktoré sa ponášalo na Zindž, a dátum 1642. Okamžite sme sa obrátili na prekladateľov zo starej arabčiny a portugalčiny sedemnásteho storočia, lenže to nebolo podstatné. Najdôležitejšie bolo, že sa nám naskytla príležitosť stanoviť si základný teoretický problém. Obrázky, ktoré nakreslila Amy, sa zdali byť jasným príkladom špecifickej genetickej pamäti.“

O genetickej pamäti po prvý raz písal Marais v roku 1911 a od tých čias sa o nej zúrivo diskutuje. Zjednodušene táto teória tvrdí, že mechanizmus genetickej dedičnosti, ktorý ovláda prenos všetkých fyzických znakov, sa neobmedzuje len na samotné fyzické znaky. Aj správanie nižších živočíchov je geneticky jasne určené. Živočíchy sa už narodili s komplexným správaním, nemuseli sa ho učiť. Ale správanie vyšších živočíchov je plastickejšie, závisí od učenia a pamäte. Otázka znela, či vyššie živočíchy, najmä opice a ľudia, majú istú časť svojho psychického aparátu geneticky určenú od narodenia.

Elliot cítil, že v prípade Amy našli dôkaz o takej pamäti. Amy priviezli z Afriky, keď mala ešte len sedem mesiacov. Ak nevidela toto rozrúnené mesto v najranejšom detstve, jej sny predstavujú špecifickú genetickú pamäť, ktorú možno overiť cestou do Afriky. Večer 11. júna štáb Projektu Amy s takou myšlienkou súhlasil. Ak dokážu cestu pripraviť – a nájsť na ňu financie – zoberú Amy späť do Afriky.

Dvanásteho júna štáb ešte čakal na prekladateľov, aby dokončili prácu s prameňmi. Preklady mali byť hotové a overené v priebehu dvoch dní. Lenže cesta do Afriky pre Amy a dvoch členov štábu mala stáť prinajmenej tridsaťtisíc dolárov, čo bola podstatná časť ich celoročného rozpočtu. Preprava gorily okolo polovice zemegule

predstavovala znepokojujúce kĺbko colných predpisov a byrokratických prekážok.

Bolo jasné, že potrebujú odbornú pomoc, lenže nevedeli, na koho sa obrátiť. A potom, 13. júna, im z Houstonu zavolala doktorka Karen Rossová z Nadácie Prírodných zdrojov pre život v divočine, jednej z ich sponzorských ustanovizní, a oznámila im, že o dva dni sa na čele výpravy vydá do Konga. A hoci nejavila veľký záujem o to, aby Petra Elliota a Amy zobrala so sebou, prejavila – prinajmenej telefonicky – sebaistú znalosť toho, ako sa zostavujú výpravy a ako si počínajú na vzdialených miestach vo svete.

Spýtala sa, či môže prísť do San Franciska a stretnúť sa s doktorom Elliotom. Dr. Elliot odpovedal, že mu bude potešením stretnúť sa s ňou, kedykoľvek sa jej to bude hodiť.

3 / PROBLÉMY SO ZÁKONOM

Peter Elliot si na 14. jún 1979 spomína ako na deň náhlych zvratov. Začal sa o ôsmej ráno v sanfranciskej advokátskej firme Sutherland, Morton a O'Connell – vo veci hrozacej žaloby a uväznenia, o ktoré sa usilovala AOP – žaloby, ktorá sa stala závažnejšou vzhľadom na to, že plánoval vyviezť Amy za hranice.

V drevom obloženej firemnej knižnici s výhľadom na Grant Street sa stretol s Johnom Mortonom. Morton si robil poznámky do žltého právnického notesa. „Myslím, že máte pravdu,“ začal Morton, „ale dovoľte, aby som si niekoľko skutočností objasnil. Amy je gorila?“

Áno, samica horskej gorily.“

„Vek?“

„Sedem rokov.“

„Takže je ešte vždy mláďa?“

Elliot mu vysvetlil, že gorily dospievajú vo veku od šiestich do ôsmich rokov, takže Amy je pokročilý adolescent. Jej vek zodpovedá asi tak šestnástim rokom v živote ženy.

Morton si čarbal do notesa poznámky. „Mohli by sme povedať, že je ešte nepľnoletá?“

„Chceme to tak vyjadriť?“

„Myslím, že áno.“

„Áno, ešte vždy je neplnoletá,“ povedal Elliot.

„Odkiaľ prišla? Totiž – odkiaľ pochádza?“

„Turistka pani Svensonová ju našla v Afrike, v dedine nazývanej Bagimindi. Aminu matku zabili domorodci kvôli potrave. Pani Svensonová ju kúpila ako mláďa.“

„Takže ju nespłodili v zajatí?“ spýtal sa Morton a ďalej si zapisoval do notesa.

„Nie. Pani Svensonová ju priniesla do Štátov a venovala ju minneapoliskej zoo.“

„Vzdala sa nárokov na Amy?“

„Tak som to pochopil,“ povedal Elliot. „Pokúšali sme sa spojiť s pani Svensonovou, aby sme sa jej povypytovali na Amin predchádzajúci život, lenže je mimo krajiny. Zrejme jednoducho cestuje, teraz je na Borneu. Avšak keď Amy poslali do San Franciska, zavolať som do zoo v Minneapolise a spýtal som sa, či by som si ju mohol vziať na výskumy. Zoo súhlasilo, dohoda znela na tri roky.“

„Zaplatili ste im za ňu?“

„Nie.“

„Existuje písomná dohoda?“

„Nie, ja som jednoducho zavolať riaditeľovi zoo.“

Morton prikývol. „Ústna dohoda...“ povedal a zasa si čosi zapísal. „A keď prešli tie tri roky?“

„To bolo na jar v roku 1976. Požiadal som zoo o predĺženie o šesť rokov, a oni súhlasili.“

„Opäť ste sa dohodli ústne?“

„Áno. Zatelefonoval som tam.“

„Neexistuje nijaká korešpondencia?“

„Nie. Keď som im zavolať, zdalo sa, že o **Amy** nejavia veľký záujem. Aby som povedal pravdu, myslím, že na Amy zabudli. Zoo má šesť goríl.“

Morton sa zamračil. „Nie je azda gorila pekne drahé zviera? Myslím, ak by ste chceli kúpiť jednu ako domáceho maznáčika alebo pre cirkus.“

„Gorily sú na zozname ohrozených zvierat. Nemožno si ich kúpiť ako domáceho maznáčika. Ale máte pravdu, sú veľmi drahé.“

„Koľko asi stoja?“

„Neexistuje ustálená trhová cena, ale mohlo by to byť dvadsať až tridsaťtisíc dolárov.“

„A po celý ten čas ste ju učili hovoriť?“

„Áno,“ odpovedal Peter. „Americkú znakovú reč. Ovláda slovník obsahujúci šesťstodvadsať slov.“

„Je to veľa?“

„Viac ako ktorýkoľvek iný primát.“

Morton prikývol a znovu si čosi zapísal. „Pracujete s ňou každý deň, je to priebežný výskum?“

„Áno.“

„Dobre,“ povedal Morton. „To môže byť v prípade väznenia zvieratá veľmi dôležité.“

Viac ako sto rokov existovali v západných krajinách organizované hnutia, ktorých cieľom bolo zastaviť pokusy so zvieratami. Viedli ich antivivisekcionisti, RSPCA, ASPCA. Pôvodne to boli akési bláznivé a bezvýznamné krúžky milovníkov zvierat, ktoré si dávali za cieľ zastaviť pokusy so zvieratami.

V priebehu rokov si vedci vypracovali štandardný spôsob obrany, ktorý mal na súdoch úspech. Bádatelia vyhlasovali, že cieľom ich výskumov je zlepšenie zdravia a blaha ľudstva, ktoré má prednosť pred blahom zvierat. Poukazovali na to, že nikto nenamieta, aby sa zvieratá používali na nosenie bremien alebo na poľnohospodárske práce – čo je život v otroctve, ktorému človek podrobuje zvieratá už tisíce rokov. Používanie zvierat na vedecké pokusy jednoducho rozvíja myšlienku, že zvieratá slúžia ľudskému biznisu.

A na dôvažok, zvieratá sú nevedomé. Neuvedomujú si samy seba, svoju existenciu v prírode. To znamená, ako povedal filozof George H. Mead, že „zvieratá nemajú práva. Slobodne ich môžeme zbaviť života, nespáchame nič zlé, ak zoberieme zvieratú život. Nestratilo nič...“

Mnohých trápili takéto názory, ale pokusy stanoviť vymedzujúce hranice okamžite narazili na logické problémy. Najčastejšie sa týkali vnímania zvierat na nižších stupňoch fylogenetickej stupnice.

Niektorí bádatelia operovali na psoch, mačkách a iných cicavcoch bez umŕtvenia, ale čo s červami, obrúčkavcami, rakmi, pijavicami a kalmármi? Ignorovať tieto tvory bolo istou formou systémovej diskriminácie. Avšak, ak si tieto živočíchy zaslúžili pozornosť, nemalo by byť rovnako nezákonné hádzať do vriacej vody živé raky?

Otázka – v čom spočíva krutosť prejavovaná voči zvieratám – miatla aj samotné organizácie sledujúce ochranu zvierat. V niektorých krajinách bojovali za vykynoženie potkanov a v roku 1968 sa do bizarnej situácie dostali austrálski farmári.* Zoči-voči takýmto na hlavu postaveným príkladom súdy zasahovali do experimentov so zvieratami iba váhavo. Čo sa praktickej stránky týka, experimentátori mali voľnú ruku. Množstvo pokusov na zvieratách neúmerne rástlo: v roku 1970 zabili v Spojených štátoch pri experimentoch šesťdesiatštyri miliónov zvierat.

Lenže postoj verejnosti k celému problému sa pomaly menil. Štúdie o dorozumievaní s delfínmi a opicami vyniesli na svetlo poznanie, že tieto živočíchy sú nielen inteligentné, ale si aj uvedomujú samy seba, poznávajú sa v zrkadlách a na fotografiách. V roku 1974 samotní vedci ustanovili Medzinárodnú ligu na ochranu primátov, aby kontrolovali bádanie, týkajúce sa opíc a ľudoopov. V marci 1978 indická vláda zakázala vývoz opíc makak rhesus do výskumných laboratórií na celom svete. Vyskytli sa súdne procesy, ktoré stanovili, že v niektorých prípadoch zvieratá skutočne majú svoje práva.

Staré náhl'ady na celý problém boli analogické s náhl'admi na otroctvo: zvieratá je majetok svojho majiteľa, ktorý s ním môže urobiť, čo sa mu zachce. Lenže tentoraz sa vlastníctvo stalo druhoradým. Vo

* V západnej Austrálii postavili novú továreň na liečivá. V tomto závode tabletky prepravoval dopravník, na pás dozeral jediný človek: stláčal gombíky, aby rozdelil pilulky podľa farby a veľkosti do odlišných priehradok. Bádateľ, zaoberajúci sa schopnosťou zvierat manipulovať s vecami, prišiel s nápadom, že by bolo veľmi prosté naučiť holuby, aby sledovali pilulky na páse, d'obali do farebných kľúčov a tak triedili lieky. Továrenskí manažéri spočiatku neverili, ale napokon sa podujali, že to skúsia. Holuby pracovali naozaj spoľahlivo. Napokon ich zamestnali na triediacej linke. Do veci sa však zainteresovala RSPCA a celý projekt zastavila, dôvodiac, že na zvieratách páchajú krutosť. Do práce sa vrátil človek – operátor, pre ktorého to celkom očividne krutosť nebola.

februári 1977 sa konal proces, ktorý sa dotýkal delfína menom Mary, ktorého laboratórny technik pustil do voľného mora. Havajská univerzita zažalovala technika, pretože zapríčinil stratu drahého výskumného zvierat'a. V priebehu dvoch procesov porota nebola schopná prísť k záveru a proces napokon zastavili.

V novembri 1978 sa konal iný proces, súvisiaci s väznením, a zainteresovaný bol šimpanz menom Arthur, ktorý plynulé ovládal znakovú reč. Jeho majiteľ, Univerzita Johna Hopkinsa, sa rozhodol predat' ho a ukončiť výskum. Cvičiteľ šimpanza Wiliam Levine sa obrátil na súd. Vyhrál proces, v ktorom predmetom žaloby bolo väznenie Arthura, lebo Arthur ovláda reč a preto viac nie je šimpanz.

„Jedným zo závažných faktov bolo,“ povedal Morton, „že keď Arthura konfrontovali s ostatnými šimpanzami, označoval ich ako „čierne veci“. Arthura dvakrát požiadali, aby oddelil fotografie ľudí od fotografií šimpanzov, a zakaždým ich podelil správne, ibaže v oboch prípadoch svoju vlastnú fotografiu zaradil medzi zábery ľudí. Očividne sa nepokladal za šimpanza. Súd rozhodol, že môže zostať so svojím cvičiteľom, pretože akékoľvek odlúčenie by mu spôsobilo vážnu psychickú ujmu.“

„Amy plače, keď od nej odchádzam,“ podotkol Elliot.

„Súhlasí, keď s ňou robíte pokusy?“

„Vždy,“ usmial sa Elliot. Morton očividne nemal potuchy o každodennom živote s Amy. Bolo absolútne nevyhnutné získať jej súhlas na akúkoľvek akciu, dokonca aj keď mala ísť autom. Bola mocné zviera a vedela sa správať tvrdohlavo a zat'ato.

„Vediete si záznamy o tom, či s experimentami súhlasí?“

„Existujú o tom videozáznamy.“

„Rozumie, aké výkony od nej vyžadujete?“

Pokrčil plecami. „Vraví, že áno.“

„Uplatňujete systém odmien a trestov?“

„Robia to všetci bádatelia, ktorí skúmajú správanie zvierat.“

Morton sa zachmúril. „Ako ju trestáte?“

„Nuž, keď sa správa ako zlé dievča, musí stáť v kúte tvárou k stene. Alebo ju pošlem zavčasu do postele a na raňajky nedostane orieškové maslo a ovocné želé.“

„A čo trýznenie a terapia šokom?“

„Smiešne.“

„Nikdy netrestáte zviera psychicky?“

„Je to poriadny kus zvera. Obyčajne mám strach, že jej šibne, a ona potrestá mňa.“

Morton sa usmial a vstal. „Všetko bude v poriadku,“ povedal. „Hociktorý súd rozhodne, že Amy je váš chránenec, a vy sa musíte rozhodnúť, ako s ňou v konečnom dôsledku disponovať.“ Zaváhal. „Viem, že to bude znieť čudne, ale dokážete Amy doviest' pred súd?“

„Súdím, že áno,“ povedal Elliot. „Myslíte, že dôjde až na to?“

„V tomto prípade nie,“ povedal Morton, „ale skôr či neskôr sa tak stane. Uvidíte: v priebehu desiatich rokov budú prípady s väznením zvierat zahrňovať aj primáty, čo sa vedia dorozumieť s ľuďmi, a na lavici svedkov zasadne ľudoop.“

Potriasli si s Elliotom rukou. Na odchode sa Elliot spýtal: „Mimochodom, mal by som problémy, keby som sa pokúsil vziať ju za hranice?“

„Ak naozaj príde na žalobu o väznení, mohli by ste, ak ju preveziete cez hranice, mať problémy,“ povedal Morton. „Plánujete ísť s ňou do cudziny?“

„Áno.“

„Potom vám radím, aby ste tak urobili rýchlo, a aby ste o tom nikomu nepovedali,“ povedal Morton.

Elliot krátko po deviatej vošiel do svojej pracovne na druhom poschodí budovy Katedry zoológie. Jeho sekretárka Carolyn mu oznámila: „Volala nejaká doktorka Rossová z tej Nadácie pre život v divočine z Houstonu, je na ceste do San Franciska. Trikrát volal pán Hakamiči, hovorí, že je to dôležité. Stretnutie štábu Projektu Amy je zvolané na desiatu. A v kancelárii vás čaká Windy.“

„Naozaj?“

James Weldon bol starší profesor z ich katedry, krehký, ale búrlivácky chlapík. Windy – Veterný – Weldon sa na karikatúrach členov katedry objavoval, ako drží naslinený prst vo vetre: bol odborník na to, skadiaľ fúka vietor. V posledných niekoľkých dňoch sa Petrovi Elliotovi a jeho skupine vyhýbal.

Elliot vkročil do svojej kancelárie.

„Ahoj, Peter, chlapče,“ povedal Weldon a natiahol ruku na – podľa svojho úsudku – srdečné stisnutie rúk. „Ideš skoro.“

Elliot okamžite zostražil. „Myslel som, že predbehnem zástupy,“ povedal. Demonstranti sa neukážu pred desiatou, možno neskôr, podľa toho, na kedy sa im podarilo zabezpečiť televízny štáb. Tak to v tých dňoch chodilo: protest ako dostaveníčko.

„Viac sa nezjavia,“ usmial sa Weldon.

Podal Elliotovi najčerstvejšie vydanie *Chronicle*. Hlavný článok bol zaškrtnutý perom. Eleanor Vriesová rezignovala na funkciu regionálneho riaditeľa AOR vyhovárajúc sa na prepracovanosť a osobné problémy. Vyhlásenie AOP v New Yorku naznačovalo, že si vážne pomýlili charakter aj obsah Elliotovho bádania.

„Čo to znamená?“ spýtal sa Elliot.

„Belliho kancelária sa oboznámila s tvojou prácou a preštudovala si Vriesovej vyhlásenie pre verejnosť o tom, že to zvierajúca tyraš, a usúdila, že AOP sa vystavuje riziku žaloby pre urážku na cti s ťažkými dôsledkami,“ povedal Weldon. „Ústredie v New Yorku je zdesené. Ešte dnes, o čosi neskôr, ti urobia návrh na zmier. Ja osobne dúfam, že im vyhovieš.“

Elliot sa zviesol na stoličku. „A čo s tou schôdzou na fakulte, čo má byť na budúci týždeň?“

„Och, to je nevyhnutné,“ povedal Weldon. „Niet pochyb, že fakulta bude chcieť prediskutovať otázky neetického správania – aspoň pokiaľ ide o médiá, a vydať rázne vyhlásenie na tvoju podporu. Akurát to vyhlásenie spisujem.“

Elliotovi neunikla irónia celej záležitosti. „Si si istý, že chceš podstúpiť také riziko?“

„Na tisíc percent stojím za tebou. Dúfam, že o tom vieš,“ vyhlásil Weldon. Správal sa nepokojne, pobehoval po pracovni, cível na steny, ktoré pokrývali Amine kresby. Windy mal zrejme na srdci ešte čosi. „Ešte vždy maľuje takéto kresby?“ spýtal sa nakoniec.

„Áno,“ odpovedal Elliot.

„A ty ešte vždy netušíš, čo znamenajú?“

Elliot neodpovedal. Bolo prinajmenej predčasné porozprávať Weldonovi o svojich domnienkach, čo obrázky znázorňujú. „Nemám ani poňatia,“ povedal.

„Celkom isto?“ spýtal sa Weldon a tvár sa mu zachmúrila. „Ktosi tuším vie, čo znamenajú.“

„Ako to?“

„Prihodilo sa čosi veľmi čudné,“ povedal Weldon. „Ktosi sa ponúkol, že Amy kúpi.“

„Že ju kúpi? Čo to hovoríš? Prečo by ju chcel ktosi kupovať?“

„Včera mi do kancelárie zavolať akýsi právnik z Los Angeles a ponúkol za ňu stopäťdesiat tisíc dolárov.“

„Akiste to je nejaký veľmi prachatý humanista,“ povedal Elliot, „ktorý chce Amy uchrániť pred trýznením.“

„Nemyslím,“ povedal Weldon. „Po prvé, ponuka prišla z Japonska. Človek menom Hakamiči – v Tokiu má do činenia s elektronikou. Zistil som to, keď mi ten právnik dnes ráno volal znova, a ponuku zvýšil na dvestopäťdesiat tisíc dolárov.“

„Dvestopäťdesiat tisíc dolárov?“ Elliot neveril vlastným ušiam. „Za Amy?“ Prirodzene, také čosi neprichádzalo do úvahy. Nikdy by ju nepredal. Ale prečo by za ňu ktosi ponúkal také peniaze?

Weldon na to poznal odpoveď. „Také peniaze, štvrt' milióna dolárov, môžu pochádzať iba z podnikateľskej sféry. Z priemyslu. Je jasné, že Hakamiči čítal o tvojej robote a našiel využitie pre hovoriace primáty v priemyslovom kontexte.“ Windy hľadel na strop, čo bol jasný znak, že dostal záchvat výrečnosti. „Nazdám sa, že by sme mohli otvoriť celkom nové pole pôsobnosti, výcvik primátov na priemyslové použitie v každodennom živote.“

Peter Elliot v duchu zakľal. Neučil Amy hovoriť iba preto, aby jej ktosi nasadil na hlavu ochrannú prilbu, do ruky strčil ešus, a aj to na plné pľúca povedal.

„Asi si si to dobre nepremyslel,“ povedal Weldon. „Čo ak sme na samom prahu nového poľa úžitkového správania veľkých ľudoopíc? Len si predstav, čo to znamená. Nie iba zdroje financií pre katedru a príležitosť na aplikovaný výskum. Najdôležitejšie bude, že sa tak nájde dôvod, prečo tie zvieratá udržať pri živote. Vieš, že veľké ľudoopice začínajú vymierať. Počty šimpanzov v Afrike klesajú. Orangutani na Borneu strácajú svoje prirodzené prostredie, lebo im rúbu lesy, a do desiatich rokov budú celkom na vymretie. V lesoch strednej Afriky už žije menej ako tritisíc goríl. Tieto živočíchy

vyhynú ešte za nášho života – ibaže by sa našla príčina, pre ktorú by ich človek udržal nažive ako druh. Možno tú príčinu objavíš, Peter, chlapče môj. Premýšľaj o tom.“

Elliot o tom premýšľal, ba celý problém prediskutoval na stretnutí svojho štábu, ktoré sa konalo o desiatej. Zvážili možné priemyslové využitie ľudoopíc, aj také výhody pre zamestnávateľov, ako je neexistencia odborov a sociálnych vymožeností. V druhej polovici dvadsiateho storočia to boli významné položky. (V roku 1978 výdavky na zdravotnú starostlivosť o robotníka v továrni v Detroite, prepočítané na každý automobil, predstavovali sumu potrebnú na všetku oceľ použitú na výrobu automobilu.)

Prišli však k záveru, že „spriemyselné ľudoopice“ sú výplodom bujnej fantázie. Opica ako Amy vôbec nebola lacná a nemysliaca verzia robotníka. Presne naopak: Amy bola vysoko inteligentná a komplexná bytosť, ktorá v modernom priemyslovom svete nebola vo svojom živle. Potrebovala rozsiahly dozor, bola vrtošivá a nespoľahlivá a jej zdravotný stav predstavoval ustavičné riziko. Jednoducho – nemalo význam používať ju v priemysle. Ak Hakamičiho mákali vízie ľudoopíc, ktoré narábajú pájkovačkami na kompletizačnej linke nejakej továrne na mikroelektroniku, ako kompletujú televízne prijímače a hi-fi rádiá, žalostne sa mýlil. „Jedinú obozretnú poznámku utrúsil detský psychológ Bergman. „Štvrt' milióna je kopec peňazí,“ povedal, „a pán Hakamiči najpravdepodobnejšie nie je hlupák. O Amy sa musel dozvedieť prostredníctvom jej kresieb, ktoré naznačujú, že je neurotická a ťažko ovládateľná. Ak má o ňu záujem, stavím sa, že je to kvôli tým kresbám. Len si nijako neviem vysvetliť, čo je na tých kresbách hodné štvrt' milióna dolárov.“

Vysvetliť si to nevedel nikto. Reč sa zvrtila na samotné kresby a na čerstvo preložené texty. Sarah Johnsonová, ktorá mala texty na starosti, začala z mosta doprosta. „O Kongu prinášam zlé správy.“*

Väčšinu dávnej histórie, o ktorej máme záznamy, vysvetľovala, sa o Kongu nevedelo prakticky nič. Starovekí Egypťania na hornom

* Johnsonovej referencia sa výslovne týkala práce A.J.Parkinsona Delta Konga v mýtoch a histórii, Londýn: Peters 1904

Níle vedeli len toľko, že ich rieka pramení kdesi ďaleko na juhu, v kraji, ktorý nazývali Zem stromov. Boli to tajomné končiny s lesmi takými hustými, že aj na pravé poludnie v nich bolo tma ako v noci. Toto ustavičné šero obývali zvláštne bytosti, vrátane malých ľudí s chvostmi a zvierat spolovice čiernych a spolovice bielych.

Vedomosti o vnútrozemskej Afrike sa za nasledujúcich takmer štyritisíc rokov nijako podstatne nerozrástli. V siedmom storočí nášho letopočtu prišli do východnej Afriky Arabi. Hľadali zlato, slonovinu, korenie a otrokov. Lenže Arabi boli námorní kupci a neodvážili sa do vnútrozemia. Vnútrozemie nazývali Zindž – Zem čiernych – kraj bájí a fantázie. Z vnútra Afriky sa šírili povesti o nekonečných lesoch a drobných ľuďoch s chvostmi, povesti o dedinách domorodcov, v ktorých vládli opice, ktoré sa pohlavne stýkali so ženami, príbehy o ozrutných obroch so zarastenými telami a ploskými nosmi, príbehy o bytostiach spolu leopardích, spolu ľudských, príbehy o domorodých trhoch, kde vysekávali a ako lahôdku predávali mäso z vykrmených ľudských tiel.

Vďaka takým chýrom ostávali Arabi na pobreží. Hrôza z nich bola mocnejšia ako príťažlivosť iných príbehov: o horách plných trblietavého zlata, piesčitých brehoch riek plných diamantov, o zvieratách, ktoré hovorili ľudskou rečou, o veľkých civilizáciách v džungli, v ktorých vládla nepredstaviteľná nádhera. Najmä jeden z príbehov sa rozprával stále dokola. Tento príbeh sa vyskytuje už v prvých správach: bol to príbeh o stratenom meste Zindž.

Podľa legendy bolo mesto, známe Židom už za čias Šalamúna, zdrojom nepredstaviteľného bohatstva diamantov. Karavánovú cestu do mesta úzkostlivo strážili, informácia o nej sa dedila z otca na syna ako posvätný odkaz staršej generácie mladšej. Lenže bane na diamanty sa nakoniec vyčerpali a z mesta zostali len rozpadávajúce sa rumy kdesi v srdci tmavej Afriky. Náročné karavánové cesty pohltila džungľa a posledný obchodník, ktorý sa na cestu pamätal, si svoje tajomstvo odniesol do hrobu už pred mnohými stáročiami.

Toto tajomné a vábne miesto Arabi nazývali Stratené mesto Zindž.* Avšak aj napriek povesti, ktorá pretrvala, Johnsonová

* Povestami opradené mesto Zindž vytvorilo základ pre známy román H.Ridera Haggarda Bane kráľa Šalamúna, ktorý po prvý raz vyšiel v roku 1885.

objavila len neveľa podrobných opisov mesta. V roku 1187 Ibn Baratu, Arab z Mombasy, zapísal, že „domorodci z toho kraja rozprávajú... o stratenom meste hlboko vo vnútrozemí, ktoré sa nazýva Zindž. jeho dávni čierni obyvatelia žili kedysi v bohatstve a blahobyte a dokonca aj otroci sa zdobili šperkami a najmä belasými diamantmi, pretože tam sú bohaté náleziská diamantov.“

V roku 1292 Peržan menom Mohamed Zaid vyhlásil, že „na ulici v Zanzibare videl vystavený diamant veľkosti mužskej päste, a všetci tvrdili, že pochádza z vnútrozemia, kde možno nájsť zrúcaniny mesta Zindž, a takých diamantov sa tam nachádza hojne, roztrúsených po zemi a tiež aj v riekach...“

V roku 1334 iný Arab menom Ibn Mohammed tvrdil, že „naši ľudia sa pokúsili nájsť mesto Zindž, ale vzdali sa hľadania, keď sa dozvedeli, že mesto je už dlho opustené a leží v ruinách. Hovorí sa, že pohľad na mesto je krásny a zvláštny, pretože dvere a okná sú vytesané do tvaru polmesiaca a obydlia obýva teraz divé plemeno zarastených ľudí, ktorí hovoria pošepky neznámym jazykom...“

Potom prišli neúnavní objavitelia Portugalci. Od roku 1544 sa púšťali zo západného pobrežia do vnútrozemia, hore mohutnou riekou Kongo, ale čoskoro narazili na prekážky, ktoré zabránili prieskumu strednej Afriky na stovky rokov. Kongo bolo splavné len po prvé riečne prahy, ktoré sa nachádzali dvesto kilometrov vo vnútrozemí (po miesto, kde neskôr postavili Léopoldville, a kde je teraz Kinshasa). Domorodci sa správali nepriateľsky, boli to ľudozrúti. A horúca, pariaca sa džungľa bola zdrojom chorôb – malárie, spavej nemoci, čiernej horúčky – ktoré decimovali cudzích votrelcov.

Portugalcom sa nikdy nepodarilo preniknúť do stredného Konga. Nepodarilo sa to ani Angličanom pod vedením kapitána Brennera v roku 1644. Prišiel o celú výpravu. Celých dvesto rokov zostávalo Kongo bielym miestom na mape civilizovaného sveta.

Ale aj prví prieskumníci opakovali legendy z vnútrozemia, vrátane príbehu o meste Zindž. Portugalský maliar Juan Diego de Valdez v roku 1642 namaloval široko d'aleko uznávanú kresbu

Haggard, talentovaný lingvista, slúžil v roku 1875 v štábe guvernéra Natalu a pravdepodobne v tom čase počul od susedných Zuluov o meste Zindž.

Stratené mesto Zindž. „Lenže,“ povedala Sarah Johnsonová, „ten istý maliar maľoval aj obrazy ľudí s chvostmi a opíc, čo sa pohlavne stýkali s domorodými ženami.“

Ktosi zachrčal.

„Valdez bol očividne mrzák,“ pokračovala. „Celý život prežil v meste Setubal, popíjal s námorníkmi a kreslil obrázky podľa ich rozprávania.“

Afriku nikto dôkladne nepreskúmal až do polovice devätnásteho storočia, keď tak urobili Burton a Speke, Baker a Livingstone, no najmä Stanley. Nikto z nich však nenašiel ani stopu po Stratenom meste Zindž. A ani za sto rokov po nich sa stopy po tomto údajnom meste nenašli.

Na štáb projektu Amy zasadla hlboká depresia. „Povedala som vám, že sú to zlé správy,“ dodala Sarah Johnsonová.

„Chcete povedať,“ ozval sa Peter Elliot, „že ten obraz namaľovali podľa rozprávania, a my nevieme, či to mesto naozaj jestvuje alebo nie?“

„Toho sa obávam,“ povedala Sarah Johnsonová. „Neexistuje dôkaz, že to nakreslené mesto existuje. Je to len príbeh.“

4 / ROZHODNUTIE

Pevná viera Petra Elliota v objektívne údaje dvadsiateho storočia – fakty, čísla, grafy – ho urobila nanajvýš bezbranným zoči-voči možnosti, že rytina z roku 1642, aj so všetkými detailmi, je len fantazijná špekulácia plachého umelca. Tá správa ho zasiahla ako úder.

Plány vybrať sa s Amy do Konga sa im odrazu zdali detsky naivné. Podobnosť jej zhruba načrtnutých, schematických kresieb s Valdezovou rytinou z roku 1642 bola očividne náhodná. Ako vôbec mohli prísť na to, že Stratené mesto Zindž je čosi iné ako bezcenná staroveká rozprávka? Vo svete sedemnásteho storočia, sveta rozširujúcich sa horizontov a nových zázrakov, bola myšlienka o takom meste dokonale odôvodnená, ba dokonca mala podmaňujúce čaro. Lenže v komputelizovanom svete dvadsiateho storočia bolo

Stratené mesto Zindž rovnako nepravdepodobné ako Camelot alebo Xanadu. Boli blázni, že celú vec brali vážne. „Stratené mesto neexistuje,“ vyhlásil.

„Ale ba, existuje, to je v poriadku,“ povedala. „O *tom* nemožno pochybovať.“

Elliot rýchlo zdvihol zrak a potom uvidel, že Sarah Johnsonová neadresovala svoje slová jemu. V zadnej časti miestnosti zastala vysoká vytiahnutá dievčina, ktorej len nedávno minulo dvadsať rokov. Keby nepôsobila tak chladne a povznesené, dalo by sa povedať, že je krásna. Oblečená bola v strohom úradníckom kostýme. Mala so sebou kufrík, ktorý položila na stôl a uvoľnila západky.

„Som doktorka Rossová,“ oznámila im, „z Nadácie pre život v divočine a rada by som poznala váš názor na tieto obrázky.“

Dala kolovať sériu fotografií, ktoré si štáb poprezeral s hvízdaním a vzdychaním. Elliot za vrchstolom netrpezlivo čakal, kým fotografie dorazia až k nemu.

Boli to zrnité čiernobiele zábery, boli na nich vodorovné čiary, stopy po snímači, nafotografované z obrazovky videorekordéra. Lenže obraz samotný bol jednoznačný: rozrúnené mesto v džungli s dverami a oknami vytvarovanými do neobvyklých polkruhovitých oblúkov.

5 / AMY

„Sú zo satelitu?“ spýtal sa Elliot a cítil, aký napätý má hlas.

„Áno, pred dvoma dňami sme dostali cez satelit tieto obrazy z Afriky.“

„Takže viete, kde tie ruiny sú?“

„Prirodzene.“

„A vaša expedícia odchádza o niekoľko hodín?“

„Aby som bola presná, o šesť hodín a dvadsaťtri minút,“ odvetila Rossová s pohľadom upretým na digitálne hodinky.

Elliot odložil schôdzku na iný termín a v súkromí sa s Rossovou zhováral viac ako hodinu. Neskôr Elliot vyhlásil, že Rossová ho

„oklamala“, pokiaľ ide o cieľ výpravy a nebezpečenstvá, ktorým bude treba čeliť. Lenže Elliot dychtil ísť s nimi a pravdepodobne sa veľmi nestaral o skutočné zámyery nastávajúcej výpravy doktorky Rossovej, ani o nebezpečenstvá s ňou spojené. Ako skúsený lovec grantov si už dávnejšie privykol na situácie, keď peniaze cudzích ľudí a jeho vlastná motivácia tak celkom neladili. Taká bola cynická stránka akademického života: koľko abstraktných výskumov získalo finančnú podporu, pretože malo dospieť k vyliečeniu rakoviny? Bádateľ sľúbil čokoľvek, len aby dostal peniaze.

Elliotovi očividne nikdy nezišlo na um, že Rossová ho azda využíva, rovnako cieľavedome, ako on využíval ju. Rossová od samého začiatku nikdy nepovedala celú pravdu. Travis jej dal inštrukcie, aby o misii ERTS do Konga hovorila s „drobnou korekciou faktov“. „Korekcia faktov“ bola jej druhou prirodzenosťou: každý, kto pracoval v ERTS, sa naučil nepovedať viac, ako bolo nevyhnutné. Elliot s ňou zaobchádzal, akoby zastupovala obyčajnú charitatívnu organizáciu, a to bola veľmi vážna chyba.

V konečnej analýze sa Rossová aj Elliot navzájom chybne odhadli, pretože obaja nasadili klamný výraz a klamali rovnakým spôsobom. Elliot sa tváril veľmi placho a samotársky. Jeden z členov fakulty v Berkeley to komentoval nasledovne: „Nečudo, že zasvätil celý život ľudopociam, veď nevie nabráť odvahy, aby sa pohováral s ľuďmi.“ Lenže v kolégiu Elliot vystupoval nanajvýš tvrdo a za jeho rezervovaným, akademickým správaním sa skrývala krutá ambicióznosť, idúca cez mŕtvolu.

Podobne – Karen Rossová. Pod mladistvou naivnou krásou, mäkkým, zvodným texaským prízvukom sa skrývala prenikavá inteligencia a hlboká vnútorná tvrdosť. (Dozrela prívčas a učiteľ zo strednej školy ju nazval „ozajstným kvetom plodného texaského ženstva“.) Rossová pociťovala zodpovednosť za predchádzajúcu výpravu ERTS. Dychtila napraviť minulé omyly. Pokladala za pravdepodobné, že Elliot a Amy, keď sa ocitnú na mieste činu, jej pomôžu. Bola to dostatočná príčina vziať ich so sebou. Okrem toho robilo Rossovej starosti konzorcium, ktoré očividne hľadalo Elliota, pretože Hakamiči mu už volal. Ak zoberie Elliota a Amy so sebou,

odstráni možnú výhodu pre konzorcium – a to bola ďalšia príčina, aby ich pozvala na cestu. Napokon potrebovala akúsi výhovorku pre prípad, že by jej výpravu na niektorej hranici zastavili – a primatológ s ľudoopicou poskytovali tú najlepšiu zámienku.

V konečnom dôsledku Karen Rossová chcela len diamanty z Konga – a bola pripravená povedať čokoľvek, čokoľvek urobiť a čokoľvek obetovať, len aby ich dostala.

Na fotografiách z letiska v San Francisku Elliot a Rossová vyzerali ako dvaja mladí usmievaví vedci, ktorí sa bavia o expedíciu do Afriky. V skutočnosti však ich motivácie boli odlišné a obaja ich pred svojím partnerom skrývali. Elliot nebol ochotný vyložiť Karen, aké teoretické a akademické sú jeho ciele – a na druhej strane Rossová by ani za svet nebola pripustila, aké sú jej ciele pragmatické.

Tak či onak, napoludnie 14. júna sedela Karen Rossová s Petrom Elliotom v jeho oškúlenom fiate a viezla sa po Hallowell Road, popri univerzitnom atletickom štadióne. Mala svoje pochybnosti: šli sa pozrieť na Amy. Elliot odomkol dvere s nápisom NERUŠTE EXPERIMENTY SO ZVIERATAMI. Amy za dverami netrpezlivo chrochtala a škrabala. Elliot zastal.

„Keď sa s ňou zoznámite,“ povedal, „pamätajte, že je to gorila, a nie ľudská bytosť. Gorily majú svoju vlastnú etiketu. Nehovorte veľmi nahlas a neurobte nijaký náhly pohyb, kým si na vás nezvykne. Ak sa usmejete, neukazujte zuby, pretože holé zuby znamenajú hrozbu. A zrak majte sklopený, pretože priame pohľady neznámych znamenajú nepriateľstvo. Nestojte blízko pri mne, ani sa ma nedotýkajte, lebo je veľmi žiarlivá. Ak s ňou budete hovoriť, neklamte. Hoci používa znakovú reč, rozumie väčšine toho, čo povedia ľudia, a my sa s ňou väčšinou naozaj zhovárame. Rozozná, ak budete klamať, a to sa jej nepáči.“

„Nepáči sa jej to?“

„Odmietne vás, nebude sa s vami zhovárať a bude na vás zlá.“

„Ešte čosi?“

„Nie, malo by to vyjsť.“ Povzbudivo sa na ňu usmial. „Máme svoj tradičný pozdrav, hoci je na to už trochu priveľká.“ Otvoril dvere, zaprel sa a povedal: „Dobré ráno, Amy.“

Cez otvorené dvere preletel veľký čierny tieň. Padol mu do náručia. Elliot sa pod nárazom zatackal. Rossová prekvapila veľkosť zvieraťa. Predstavovala si čosi menšie a milšie. Amy bola veľká ako dospelá žena.

Amy pobožkala Eliota na líce svojimi obrovskými perami. Jej čierna hlava sa popri jeho hlave zdala obrovská. Opičí dych mu zarosil okuliare. Rossová zacítila sladkastý pach. Sledovala, ako jemne si skladá jej ramená zo svojich pliec. „Amy dnes ráno šťastná?“ spýtal sa.

Amy rýchlo zagestikulovala prstami popri líci, akoby odháňala muchy.

„Dnes som sa oneskoril, viem,“ dodal Elliot.

Znova zašibrinkovala prstami a Rossová si uvedomila, že Amy sa vyjadruje znakmi. Rýchlosť jej pohybov bola prekvapujúca, čakala čosi oveľa pomalšie a rozvážnejšie. Všimla si, že Amine oči ustavične sledujú Elliotovu tvár. Bola mimoriadne pozorná, sústredžovala sa na neho so všetkou živočíšnou ostražitou. Zdalo sa, že hltá všetko, jeho postoj, výraz, tón jeho hlasu rovnako ako slová.

„Musel som pracovať,“ povedal Elliot. Znova rýchlo zagestikulovala, a vyzeralo to, ako keď človek čosi odmieta. „Áno, to je pravda, ľudia pracujú.“ Zaviedol Amy späť do vozňa. Naznačil Karen Rossovej, aby šla za nimi. Vnútri povedal: „Amy, toto je doktorka Rossová. Pozdrav doktorku Rossoví, Amy.“

Amy sa s podozrením pozrela na Karen Rossoví.

„Ahoj, Amy,“ povedala Karen Rossová, usmievajúc sa na dlážku. Zdalo sa jej trochu hlúpe takto sa správať, lenže Amy bola dostatočne veľká, aby jej nahnala strach.

Amy chvíľu na Karen Rossoví hľadela, potom prešla cez celý vozeň k maliarskej trojnožke. Čosi kreslila a teraz sa k svojej aktivite vrátila. Ignorovala ich.

„Čo to znamená?“ spýtala sa Rossová. Jasne cítila, že ju demonštratívne ignorujú.

„Uvidíme,“ povedal Elliot.

Po chvíli sa Amy prikúlila naspäť. Šla po kolenách. Pobrala sa priamo ku Karen Rossovej, oňuchala jej rozkrok a podrobne si ju

poprezerala. Zdalo sa, že sa zaujíma predovšetkým o Rossovej koženú kabelku, na ktorej bola ligotavá mosadzná spona. Rossová neskôr povedala, že sa tam „cítila ako na ktoromkoľvek koktaili v Houstone. Prezrela si ma iná žena. Mala som pocit, že vzápätí sa ma spýta, kde som kúpila šaty“.

Nebol to však koniec. Amy sa natiahla a rozvážne porobila zelenou farbou škvrny po Rossovej sukni.

„Myslím, že zatiaľ to veľmi nevychádza,“ povedala Karen Rossová.

Elliot sledoval priebeh tohto prvého stretnutia s väčšími obavami, ako bol ochotný priznať. Vstup nových ľudí do prítomnosti Amy bol často ťažký, najmä ak to boli ženy.

V priebehu rokov sa Elliot naučil rozoznávať na Amy mnoho zreteľných „ženských“ črt. Vedela sa správať ostýchavo, reagovala na lichôtky, veľmi sa zaujímala o svoj výzor, milovala mejkap a vždy dbala o farbu svetrov, ktoré mala v zime na sebe. Dávala prednosť mužom pred ženami a otvorene žiarlila na Elliotove priateľky. Vodial ich k nej len zriedka, ale občas ho ráno oňuchávala kvôli parfému a nikdy nezabudla okomentovať, ak si na druhý deň neobliekol čistý odev.

Táto situácia mohla byť smiešna, nebyť toho, že Amy občas podnikla na cudzie ženy útok, na ktorý zdanlivo nemala dôvod. A útok zo strany Amy nikdy nebol na smiech.

Amy sa vrátila k podstavcu a naznačila: „*Nemaj rada ženu nemaj rada Amy nemaj rada chod' preč preč.*“

„Pod' sem, Amy, a správaj sa ako dobrá gorila,“ napomenul ju Peter.

„Čo to povedala?“ spýtala sa Rossová a pobrala sa k výlevke, aby si zmyla zo šiat farbu. Peter si všimol, že nekričala, ani neškriekala ako mnohí návštevníci, ktorým sa ušlo od Amy nie veľmi priateľského prijatia.

„Hovorí, že sa jej páčia vaše šaty,“ povedal.

Amy po ňom fľochla pohľadom, ako robila vždy, keď ju Elliot zle preložil. *Amy neklamal Peter neklamať.*

„Bud' dobrá, Amy,“ povedal. „Karen je dobrá ľudská bytosť.“

Amy zahundrala a vrátila s k svojej práci. Rýchlo čosi maľovala.

„Čo sa stane teraz?“ spýtala sa Karen Rossová.

„Dajte jej čas.“ Upokojujúco sa usmial. „Potrebuje čas, aby si zvykla.“

Neunúval sa vysvetliť jej, že ešte horšie to je so šimpanzami. Šimpanzy hádzali do neznámych ľudí výkaly, dokonca aj do výskumníkov, ktorých dobre poznali. Tieto útoky podnikali raz za čas, aby si upevnili dominantné postavenie. Šimpanzy mali silnú potrebu stanoviť, kto je šéf. Našťastie, gorily boli v tvorbe dominantnej hierarchie oveľa menej formálne a menej divé.

V tej chvíli Amy strhla zo stojana papier a hlučne ho skrkvla. Útržky porozhadzovala po miestnosti.

„Aj to je súčasť privykania?“ spýtala sa Karen Rossová. Zdalo sa, že sa skôr zabáva ako bojí.

„Amy, prestaň,“ povedal Peter a v jeho hlase sa ozvalo podráždenie. „Amy...“

Amy si sadla doprostred podlahy, obkolesená papierom. Zlostne ho trhala a gestikulovala. *Táto ženská. Táto ženská.* Bol to klasický prenos emócií z jedného objektu na druhý. Keď mala gorila pocit, že jej nestačí priama agresia, urobila čosi symbolické. Symbolickým spôsobom teraz trhala Karen Rossovú na kúsky.

A začala byť rozrušená, začínal sa u nej stav, ktorý štáb Projektu Amy nazýval „rozfázovanie“. Podobne ako ľuďom, gorilám najprv začali červenieť tváre, potom im stuhlo telo, potom kričali a hádzali predmety, až napokon podnikli priamy fyzický útok. Aj gorily prechádzali na ceste k fyzickej agresii stereotypnými sekvenciami správania. Po trhaní papiera alebo trávy nasledujú rozmanité pohyby, pripomínajúce kraba, a chrochtanie. Potom gorila plieska do zeme a robí čo najväčší hluk.

A potom, ak sa jej sekvencia nepreruší, Amy zaútočí.

„Amy,“ povedal prísne. „Karen žena gombík.“

Amy prestala trhať papier. V jej svete „gombík“ bol uznávaný termín pre osobu vysokého postavenia.

Amy bola mimoriadne citlivá na individuálne nálady a správanie, bez ťažkostí rozoznávala členov výskumného tímu a rozhodovala, kto je komu nadriadený. Lenže ak išlo o cudzích, Amy ako gorila

bola k spoločenskému rebríčku ľudí celkom hluchá a slepá. Hlavné znaky – šaty a reč – nemali pre ňu nijaký význam.

Ešte keď bola celkom mladá, z nevysvetliteľných príčin napádala policajtov. Po niekoľkých epizódach s hryzením, po ktorých hrozilo súdne pokračovanie, konečne pochopili, že Amy pokladá policajné uniformy s ligotavými gombíkmi za čosi klaunské a smiešne. Usúdila, že ktosi oblečený tak hlúpo musí byť hlboko podriadený a preto vhodný na bezpečný útok. Potom ju naučili systému „gombík“, a ona sa ku komukoľvek, oblečenému do uniformy, správala s úctou.

Amy teraz hľadala na „gombíkovú“ Rossovu s novým rešpektom. Obkolesená zdrapmi papiera pripadala im odrazu zaskočená, ako keby sa dopustila spoločenského faux-pas. Hoci jej to nikto nenakázal, odišla a postavila sa do kúta, tvárou ku stene. „Čo to má byť?“ spýtala sa Rossová.

„Vie, že sa správala zle.“

„Staviate ju do kúta ako dieťa? Nechcela mi ublížiť.“ Skôr ako ju mohol Elliot varovať, podišla k Amy. Amy hľadala uprene na stenu. Rossová si zložila z pleca kabelku a položila ju na zem, Amy na dosah. Chvíľu sa nič nedialo. Potom Amy vzala kabelku, pozrela na Karen, potom na Petra.

„Zničí všetko, čo v nej je,“ varoval Peter.

„To je v poriadku.“

Amy okamžite otvorila mosadznú sponu a vysypala obsah na podlahu. Naznačujúc prstami znaky, začala veci triediť. *Rúž rúž Amy sa páčiť Amy chcieť rúž chcieť.*

„Chce rúž.“

Rossová sa zohla a vyhľadala jej ho. Amy zložila vrchnák a namaľovala Karen na tvár červený kruh. Potom sa usmiala a šťastne zamrmľala, prebehla cez miestnosť k zrkadlu, ktoré stálo na podlahe. Použila rúž.

„Myslím, že nám to spolu pôjde,“ podotkla Karen Rossová. Na druhej strane Amy zasadla pred zrkadlom a celá šťastná si machlila tvár. Zašklábila sa na svoj fešácky obraz, potom si rúžom natrela zuby. Zdalo sa, že je príhodný čas na čosi sa jej spýtať. „Chce Amy na výlet?“ povedal Peter.

Amy milovala výlety a pokladala ich za mimoriadne potešenie.

Ak sa im deň mimoriadne vydaril, Elliot ju brával do blízkeho motorestu, kde jej objednal pomarančový džús. Srkala ho cez slamku a tešila sa zmätku, ktorý vyvolala medzi ostatnými návštevníkmi. Rúž a pozvanie na výlet znamenali pre ňu priveľa šťastia na jediné ráno. Naznačila: *Výlet? Auto?*

„Nie, nie autom. Dlhý výlet. Mnoho dní.“

Odísť z domu?

„Áno, odísť z domu. Mnoho dní.“

Prebudila sa v nej podozrievavosť. Jediný raz sa ocitla na viac dní mimo domu vtedy, keď ju opatrovali v nemocnici, lebo mala zápal pľúc a infekciu močového ústrojenstva, a nebol to príjemný výlet. Naznačila: *Kam ísť výlet?*

„Do džungle, Amy.“

Nasledovala dlhá pauza. Sprvu si myslel, že mu nerozumela. Poznala však slovo, ktoré označovalo džungľu, a vedela si dať všetko dokopy. Amy si zamyslene gestikulovala čosi sama pre seba, znova a znova, ako mala vo zvyku, keď dumala nad vecami: *Džungľa výlet výlet džungľa ísť výlet džungľa ísť*. Odstrčila rúž. Cívela na útržky papiera na podlahe, potom ich začala zbierať a nosiť do odpadkového koša.

„Čo to znamená?“ spýtala Karen Rossová.

„To znamená, že Amy chce ísť na výlet,“ povedal Peter Elliot.

6 / ODLET

Sklápací nos obrovského nákladného Boeingu 747 sa otváral ako dvojso čelustí a odhaľoval rozľahlé, jasne osvetlené vnútro. Lietadlo priletelo popoludní z Houstonu do San Franciska. Bolo deväť hodín večer a zmätení robotníci nakladali veľkú hliníkovú cestovnú klietku, krabice s vitamínovými tabletkami, cestovný nočník a kartóny hračiek. Jeden z robotníkov vytiahol šálku s Myšiakom Mickeym a krútiac hlavou na ňu hľadel.

Vonku na betóne stál Elliot aj s Amy, ktorá si zakrývala uši, aby nepočula svišťanie leteckých motorov. Znakmi dávala Petrovi najavo – *Vtáci hluční*.

„Letíme na vtákovi, Amy,“ povedal.

Amy nikdy predtým neletela a nikdy nevidela nijaké lietadlo tak zblízka. *Ideme auto*, rozhodla sa, hľadiac na lietadlo.

„Nemôžeme ísť autom, Amy. Poletíme.“

Letieť kam letieť?– ukazovala Amy.

„Poletíme do džungle.“

Zdalo sa, že ju to poplietlo, lenže Petrovi sa nechcelo vysvetľovať jej to ďalej. Ako všetky gorily, aj Amy mala averziu voči vode a odmietala prejsť aj cez malý potok. Vedel, že by ju rozrušilo, keby počula, že poletia nad hotovými masami vody. Zmenil preto tému a vysvetlil jej, že by mali vojsť na palubu a poobzerať sa tam. Ako vykračovali naklonenou rampou hore nosom lietadla, Amy sa posunkami spýtala: *Kde gombík žena?*

Posledných päť hodín sa s Karen Rossovou nestretol, a tak ho prekvapilo, keď zistil, že je už na palube lietadla a hovorí telefónom pripevneným k stene v nákladnom priestore, s jednou rukou priloženou na voľnom uchu, aby ju nerušil hluk zvonka. Elliot začul, ako hovorí: „Áno, máme štyri jednotky deväťkrát sedem a sme pripravení prispôbiť sa a prevziať ich. Dvakrát mikro HUD, to je všetko. Áno, prečo nie?“ Dohovorila a obrátila k Elliotovi a Amy. „Všetko v poriadku?“ spýtal sa.

„Všetko. Poukazujem vám to tu.“ Zaviedla ho hlbšie do nákladného priestoru. Amy šla po jeho boku. Elliot sa obzrel a videl, ako hore rampou kráča nosič so sadou kovových krabíc označených nápisom INTEC, INC, za ktorým nasledoval rad číslíc.

„Toto,“ povedala Karen Rosssová, „je hlavná časť nákladného priestoru.“ Paluba bola zaplnená nákladnými vozíkmi s pohonom oboch náprav, džípmi, obojživelnými vozidlami, nepotopiteľnými člnami a policami so šatstvom, výstrojom, potravinami – všetko bolo označené počítačovými kódmi, všetko bolo poskladané do modulov. Rosssová mu vysvetlila, že ERTS sú schopní vystrojiť výpravu do akýchkoľvek zemepisných končín a klimatických podmienok v priebehu niekoľkých hodín. Rýchlosť sa dala zvýšiť práve použitím počítačov.

„Načo ten zhon?“ spýtal sa Elliot.

„Tak to dnes chodí,“ odvetila Karen Rosssová. „Pred štyrmi rokmi

spoločnosti, ako je ERTS, neexistovali. Teraz ich je na svete deväť, a predávajú konkurenčné výhody, čo znamená rýchlosť. Kedysi v šesťdesiatych rokoch nejaká spoločnosť – povedzme naftárska – strávila mesiace, ba roky prieskumom možného náleziska. S tým by viac nebola schopná konkurencie, lebo obchodné rozhodnutia sú záležitosťou týždňov alebo dní. Tempo sa vo všetkých oblastiach zrýchlilo. My už hľadáme do osemdesiatych rokov tohto storočia, kde sa budú odpovede rodiť v priebehu *hodín*. V týchto dňoch je priemer kontraktov, ktoré ERTS uzatvára, čosi menej ako tri týždne alebo päťsto hodín. Ale okolo roku 1990 budú existovať 'údaje do obchodnej uzávierky' – vedúci pracovník nám ráno zavolá a vyžiada si informáciu o ktoromkoľvek mieste na svete, a my mu počítačom doručíme kompletnú správu ešte pred skončením úradných hodín večer toho istého dňa, povedzme do desiatich alebo dvanástich hodín.“

Pokračovali v ceste a Elliot si všimol, že hoci všade púťali zrak predovšetkým autá a vozidlá, väčšiu časť nákladného priestoru zaberali hliníkové moduly s označením „C 31“.

„Správne,“ povedala Rossová. „To sú povelové, ovládacie a informačné prenosové zariadenia. Sú to mikrokomponenty, najdrahšia rozpočtová položka, akú vezieme so sebou. Keď sme začali vybavovať expedície, na elektroniku išlo dvanásť percent nákladov. Teraz je to zhruba tridsať percent a podiel elektroniky každým rokom rastie. Sú to terénne spojovacie zariadenia, diaľkové snímače, obrana a podobne.“

Zaviedla ich do zadnej časti lietadla, kde bola štandardná obývacia časť. Bola pekne zariadená, s veľkým pultom s počítačmi a kójou na spanie.

Amy naznačila *Pekný dom*.

„Áno, je pekný.“

Zoznámili sa s Jensenom, mladým bradatým geológom, aj s Irvingom Levinom, ktorý im oznámil, že je „trojité E“. Obaja vypracovávali na počítačoch akúsi štúdiu pravdepodobnosti, spravili si však prestávku a potriasli si rukou s Amy, ktorá ich zobrala vážne, a potom obrátili svoju pozornosť späť k obrazovkám. Amy zaujali farebné obrázky na obrazovkách a jasné kontrolné displeje a sama

začala stláčať gombíky. Naznačovala – *Amy hrať škatule*.

„Teraz nie, Amy,“ zavrátil ju Elliot a odtiahol jej ruky.

Jensen sa spýtal: „Aj ona je od fachu?“

„Obávam sa, že áno,“ povedal Eliot. „Počítače má rada. Pohybuje sa okolo nich odmlada a nazdáva sa, že sú jej súkromný majetok.“ Potom dodal: „Čo je to trojité E?“

„Expedičný elektronický expert,“ povedal Irving bodro. Bol to nízky muž s uličníckym úsmevom. „Robím, čo môžem. Máme tu nejaký materiál od Intecu, babreme sa s tým. Bohvie, čo tí Japonci s Nemcami na nás chystajú.“

„Och, doparoma, zasa to babre,“ povedal Jensen so smiechom, keď videl, ako Amy stláča gombíky.

Elliot ju zahriakol. „Amy, nesmieš!“

„Je to len hra. Pravdepodobne nič pre opice,“ povedal Jensen a dodal: „Ničomu neublíži.“

Amy naznačila – *Amy dobrá gorila*, a postláčala klávesy na komputeri znova. Zdalo sa, že je uvoľnená, a Elliot bol vďačný za rozptýlenie, ktoré jej počítač poskytol. Aj on sa zabával pri pohľade na tmavú postavu Amy za pultom s počítačmi. Skôr ako stlačila tlačidlá, zamyslene si prešla po dolnom pysku. Vyzeralo to ako paródia na počínanie človeka za počítačom.

Rossová, ako vždy praktická, sa vrátila k pozemským záležitostiam. „Vyspí sa Amy na niektorej prični?“

Elliot pokrútil hlavou. „Nie. Gorily si každý večer stelú čerstvé lôžko. Dajte jej zopár prikrývok, ona si z nich skrúti na zemi hniezdo a tam sa aj vyspí.“

Rossová prikývla. „A čo jej vitamíny a lieky? Prehltne tabletky?“

„Obvykle by bolo treba podplatiť ju alebo skryť tabletky do kúska banána. Banán má vo zvyku prehltnúť, nežuje ho.“

„Nežuje.“ Rossová prikývla, ako keby to bolo dôležité. „Máme štandardné tabletky,“ povedala. „Pozriem sa, či si jednu vezme.“

„Užíva tie isté vitamíny ako ľudia, ale navyše potrebuje veľa kyseliny askorbovej.“

„Užívame tritisíc jednotiek denne. Stačí to? Dobre. A znesie lieky proti malárii? Musíme s nimi začať ešte dnes.“

„V podstate,“ povedal Elliot, „reaguje na lieky ako človek.“

Rossová prikývla. „Nebude ju tlak v kabíne rozčuľovať? Je nastavený na päťtisíc stôp.“

Elliot prikývol. „Je to gorila z hôr, a tie žijú v nadmorskej výške od päťtisíc do deväťtisíc stôp, takže v skutočnosti je na výšky zvyknutá. Je však aklimatizovaná na vlhké podnebie a rýchlo sa dehydruje, budeme jej musieť dať dostatok tekutín.“

„Môže používať záchod?“

„Sedadlo bude pre ňu privysoko,“ uvažoval nahlas Elliot. „Ale priniesol som jej nočník.“

„Používa nočník?“

„Pravdaže.“

„Mám pre ňu nový obojok, bude ho nosiť?“

„Ak jej ho dáte ako darček.“

Ako preberali ďalšie podrobnosti o potrebách Amy, Elliot si uvedomil, že v priebehu posledných niekoľkých hodín sa čosi udialo, pričom si to takmer neuvedomil: Amino nepredvídateľné, snami živené, neurotické správanie sa pominulo. Akoby toho predchádzajúceho správania ani nebolo. Ide na výlet, už nie je náladová, ani zahľadená do seba, jej záujem je nesebecký: znova je z nej mladá gorilia samica. Premýšľal, či jej sny, jej depresie – maľovanie prstami, a všetko – nebolo výsledkom stiesneného laboratórneho prostredia, na ktoré bola toľké roky odkázaná. Spočiatku bolo pre ňu laboratórium prijateľné, ako detská postieľka s mriežkou pre malé deti. Ale možno neskôr ju začalo omínať. Možno, pomyslel si, Amy potrebuje trochu vzruchu.

Vzrušenie sa vznášalo vo vzduchu. Pri rozhovore s Rossovou Elliot pociťoval, že sa má stať dačo dôležité. Výprava s Amy bola prvým príkladom udalosti, ktorú bádatelia primátov predpovedali celé roky – Pearlovej tézy.

Frederik Pearl bol teoretik – živočíšny behaviorista. Na stretnutí Americkej etnologickej spoločnosti v roku 1972 v New Yorku povedal: „Teraz, keď sa primáti učia znakovú reč, je len otázkou času, kedy ktosi zoberie zviera do terénu, aby pomohol študovať divé zvieratá toho istého druhu. Vieme si predstaviť primátov, ktorí ovládajú reč, ako sa budú v kontakte s divo žijúcimi zvieratami správať ako prekladatelia, ba dokonca možno aj ako vyslanci

ľudstva.“

Pearlova téza sa stretla s mimoriadnym záujmom a podporou amerického letectva, ktoré až do roku 1960 financovalo jazykový výskum primátov. Podľa istého svedectva letectvo vypracovalo tajný projekt nazvaný CONTOUR – (OBRYS), zahrnujúci možný kontakt s neznámymi formami života. Oficiálny vojenský názor znel, že UFO je prirodzenej povahy – ale vojsko svoje závery tajilo. Pre prípadný kontakt s votrelcami boli mimoriadne potrební jazykoví znalci. Zobrať primátov do terénu pokladali za model kontaktu „s inteligentnými votrelcami“. Stadiaľ pramenila podpora Air Force.

Pearl predpovedal, že pokusy v teréne sa uskutočnia ešte pred rokom 1976, ale v skutočnosti sa na ne ešte nikto nepodujal. Príčina spočívala v tom, že nikto nevedel predpovedať, čo za výhody taký výskum prinesie – väčšina primátov, ktoré ovládali znakovú reč, bola z divých primátov rovnako zmätená ako z nich boli zmätení ľudia. Niektorí primáti, ako napríklad šimpanz Arthur, odmietli akékoľvek spojenie s ich vlastným druhom a vyjadrovali sa o nich ako o „čiernych veciach“. (Amy, ktorú zaviedli do zoo, aby si prezrela iné gorily, ich rozoznávala, ale správala sa k nim povýšené, nazývala ich „hlúpe gorily“, najmä po tom, čo zistila, že neodpovedajú na jej znakovú reč.)

Podobné pozorovania priviedli v roku 1977 iného bádateľa, Johna Batesa, k tvrdeniu, že „vytvárame vzdelanú zvieraciu elitu, ktorá prejavuje tú istú snobskú povýšenosť, akú prejavuje doktor filozofie k vodičovi nákladiaka... Je nanajvýš nepravdepodobné, že by generácia primátov, používajúca reč, mohla byť úspešným vyslancom ľudí v teréne. Správajú sa jednoducho priveľmi pohrdavo.“

Pravda však bola taká, že nikto presne nevedel, čo sa stane, ak sa primát ocitne znova v divočine. Pretože nikto to ešte neskúsil: Amy bude prvá.

O jedenástej nákladné lietadlo ERTS narolovalo na rozjazdovú dráhu sanfranciského medzinárodného letiska, ťažkopádne sa vznieslo do vzduchu a zamierilo na východ, do tmy, do Afriky.

TRETÍ DEŇ

TANGER

15. JÚNA 1979

1 / ZÁKLADNÁ PRAVDA

Peter Elliot poznal Amy od jej detstva. Pýšil sa schopnosťou predvídať jej reakcie, hoci ju poznal len v laboratórnych podmienkach. Teraz, keď sa ocitla zoči-voči novej situácii, ho jej správanie prekvapilo.

Elliot predvídal, že Amy naľaká štart lietadla, a pripravil injekčnú striekačku s thoralenom. Ale ukázalo sa, že sedatívum je zbytočné. Amy videla, ako si Jensen a Levine zapínajú bezpečnostné pásy a aj ona sa okamžite pripútala. Očividne pokladala celú procedúru za zábavnú, no prostoduchú hru. A hoci sa jej oči rozšírili, keď začula naplno zavýť motory, ľudské bytosti okolo nej sa jej nezdali znepokojené, a preto Amy napodobňovala ich unudený nezáujem a len zdvíhala obočie a vzdychala nad nudou toho všetkého.

Ale keď sa už nachádzali vo vzduchu, Amy sa pozrela von z okna, a vzápätí ju pochytila panika. Uvoľnila si bezpečnostný pás a dala sa motať hore-dole kabínou pre cestujúcich, behala od okna k oknu, odstrkávala ľudí a kľučala od hrôzy. Znakmi sa pýtala – *Kde zem zem kde zem?* Zem vonku bola čierna a nejasná. *Kde zem?* Elliot jej dal injekciu thoralenu, usadil ju a ískal jej vo vlasoch.

V divočine venujú primáty každý deň niekoľko hodín vzájomnému česaniu, odstraňujú si z hláv kliešte a vši. Hodiny s česáním boli dôležité na to, aby sa ustálila sociálna dominačná štruktúra – existoval hierarchický systém, podľa ktorého sa zvieratá navzájom česali, určoval aj ako často. A rovnako ako škrabkanie chrbáta u ľudí, ískanie akoby malo upokojujúci, tíšiaci efekt. Za

niekoľko minút sa Amy natoľko uvoľnila, že si všimla, ako ostatní popíjajú a okamžite si vypýtala „*zelený kvapkový nápoj*“ – čo bol jej termín pre martini s olivou – a cigaretu. Povoľovali jej to pri špeciálnych príležitostiach, ako boli večierky katedry. Elliot jej teraz povolil aj nápoj, aj cigaretu.

Lenže ukázalo sa, že vzrušenie bolo pre ňu priveľké: o hodinu už pokojne hľadela von z okna a gestami si pre seba opakovala: *Pekný obrázok* – keď vtom zvracala. Čo najhlbšie sa ospravedľňovala – *Amy je ľúto Amy špiniť Amy Amy je ľúto*.

„To je v poriadku, Amy,“ ubezpečil ju Elliot a pohladil ju po zátylku. Čoskoro na to znakmi oznámila – *Amy spí teraz* – poskrúcala si na zemi prikrývky do akéhosi hniezda a uložila sa na spánok, hlasno odľukujúc širokými nozdrami. Elliot, ktorý ležal najbližšie k nej, sa v duchu pýtal, ako by asi v takom rachote zaspali iné gorily.

Elliot chápal celú cestu po svojom. Keď sa po prvý raz stretol s Karen Rossovou, zistil, že je akademická – rovnako ako on. Lenže toto obrovské lietadlo plné počítačovej techniky, akronymická náročnosť celej operácie naznačovali, že ERTS má za sebou mocné zdroje, možno dokonca aj nejaké vojenské spoločenstvo.

Karen Rossová sa zasmiala. „Sme príliš organizovaní na to, aby sme mohli byť vojenským podnikom.“ Potom mu porozprávala o pozadí záujmu ERTS o Virungu. Podobne ako štáb Projektu Amy, aj Karen Rossová narazila na legendu o Stratenom meste Zindž. Lenže ona si z celého príbehu urobila celkom iný záver.

Za posledných tristo rokov sa uskutočnili tri pokusy nájsť Stratené mesto. V roku 1692 sa anglický dobrodruh John Mariey vydal do Konga s výpravou, pozostávajúcou z dvoch stovák ľudí. Nikto o nej viac nepočul. V roku 1774 nasledovala výprava holandská. V roku 1804 sa iná britská skupina, vedená škótskym aristokratom Sirom Jamesom Taggertom, priblížila k Virunge zo severu a dostala sa po zákrutu Rwana na rieke Ubangi. Taggert poslal menšiu skupinu ako predvoj ďalej na juh, lenže predvoj sa nikdy nevrátil.

V roku 1872 prešiel Stanley okolo regiónu Virungy, ale nevstúpil

doň. V roku 1899 do tejto oblasti vstúpila nemecká výprava, prišla však o viac ako polovicu svojho pôvodného stavu. V roku 1911 zmizla v džungli celá súkromne financovaná talianska výprava. Potom už nenasledovali nijaké pokusy nájsť Stratené mesto Zindž.

„A tak ho nikdy nikto nenašiel,“ uzavrel Elliot.

Rossová pokrútila hlavou. „Nazdávam sa, že niekoľko expedícií mesto našlo,“ povedala. „Lenže nikto z nich sa nevrátil.“

Takýto záver nemusel nevyhnutne skrývať tajomstvo. Prvé dni skúmania Afriky boli neuveriteľne nebezpečné. Dokonca aj starostlivo pripravované expedície strácali polovicu počtu svojich členov, ba i viac. Tí, čo nepodľahli malárii, spavej chorobe, čiernej horúčke, ocitli sa zoči-voči riekam plným krokodílov a hrochov, zoči-voči džungli plnej leopardov a podozrievavým kanibalským domorodcom. Napriek bujnému porastu dažďové pralesy poskytovali len málo použiteľných potravín, a mnohé expedície umreli od hladu.

„Vychádzala som,“ povedala Rossová Elliotovi, „z myšlienky, že to mesto nakoniec predsa len existovalo. Keď som presvedčila sama seba, že kedysi stálo, spýtala som sa, kde by som ho asi mohla nájsť.“

Legenda spájala Stratené mesto Zindž s diamantovými baňami, a diamanty sa nachádzali neďaleko sopiek. Toto poznanie primälo Rossovú hľadať pozdĺž Veľkej priekopovej prepadliny – čo bol obrovský geologický zlom široký tridsať míľ, ktorý zo severu na juh delil východnú tretinu kontinentu v dĺžke tisícpäťsto míľ. Priekopová prepadlina bola taká obrovská, že do deväťdesiatych rokov minulého storočia jej existenciu ani nevnímali. Až vtedy si geológ Gregory všimol, že steny útesov, vzdialené od seba tridsať míľ, sa skladajú z takej istej horniny. Zo súčasného hľadiska bola Veľká priekopová prepadlina v skutočnosti neúspešným pokusom vytvoriť oceán, pretože východná tretina kontinentu sa začínala trhať od zvyšku africkej pevniny – to všetko sa udialo pred dvesto miliónmi rokov. Z akejsi neznámej príčiny sa proces prerušil ešte skôr, ako sa zlom dokončil.

Na mape je preliačina Veľkej priekopovej prepadliny charakterizovaná dvoma znakmi: sériou pretiahnutých jazier –

Malawi, Tanganika, Kivu, Mobutu – a sériou sopiek, vrátane jediných aktívnych vulkánov v Afrike – vo Virunge. Tri sopky v reťazi Virungy sú činné dodnes: Mukenko, Mubuti a Kanagaravi. Prečnievajú o 11 000 – 15000 stôp nad Priekopovú prepadlinu na východe a nad panvu Konga na západe. Takže Virunga bola zrejme na hľadanie diamantov príhodným miestom. Jej ďalším krokom bolo preskúmať „pravdu zeme“.

„Čo to je pravda zeme?“ spýtal sa Peter.

„V ERTS máme do činenia predovšetkým s diaľkovým prieskumom,“ vysvetľovala. „Fotografie zo satelitov, pohľady z výšky, zábery z radaru. Na diaľku robíme milióny záberov, lenže tie nijako nedokážu nahradiť „pravdu zeme“, skúsenosť tímu, ktorý sa nachádza priamo na ložisku, zisťuje, čo to tam vlastne je. Ja som začala s prípravnou expedíciou, ktorú sme vyslali hľadať zlato. Našli však diamanty.“ Stlačila gombíky na pulte a obraz na obrazovke sa zmenil, svietil tuctami tancujúcich bodiek.

„Tento záber ukazuje lokalizáciu ryžovísk v riečištiach blízko Virungy. Vidíte, že zdroje tvoria sústredené polkruhy smerujúce späť k sopkám. Obvyklým záverom je konštatovanie, že diamanty erodovali zo svahov sopiek Virungy a prúdy riek ich vyplavili na ich terajšie náleziská.“

„A tak ste tam poslali výpravu, aby preskúmala pramene?“

„Áno.“ Ukázala na obrazovku. „Nedajte sa oklamať tým, čo uvidíte. Tento obrázok z družice zachytáva päťdesiat tisíc štvorcových kilometrov džungle. Väčšinu z nej oči belocha ešte neuzeleli. Je to veľmi ťažký terén, viditeľnosť je tam obmedzená na niekoľko metrov každým smerom. Výprava môže také územie skúmať celé roky, môže prejsť okolo dávneho mesta vo vzdialenosti dvesto metrov, a nezazrie ho. Potrebovala som preto zúžiť priestor hľadania. Rozhodla som sa prísť na to, či by sa to mesto dalo nájsť.“

„Nájsť to mesto? Na obrázkoch z družice?“

„Áno,“ povedala. „A ja som ho aj našla.“

Daždové pralesy sveta sa odjakživa vzpierali technike prieskumu na diaľku. Veľké stromy v džungli rozprestierali nepreniknuteľný baldachýn z vegetácie, ukrývajúci všetko, čo ležalo pod ním.

Obrázky z lietadla alebo družice ukazovali pralesy Konga ako rozsiahly zvlnený koberec beztvarej a monotónnej zelene. Dokonca aj veľkorozmerné prvky, napríklad rieky široké päťdesiat alebo sto stôp, sa skrývali pod týmto baldachýnom z lístia a zo vzduchu zostávali neviditeľné.

Zdalo sa preto nanajvýš nepravdepodobné, že by na fotografiách z výšky objavila nejaký dôkaz o Stratenom meste. Lenže Rossová bola inej mienky: rozhodla sa použiť pri hľadaní samotnú vegetáciu, ktorá jej zakrývala výhľad na zem. Štúdium vegetácie v miernom pásme, kde podliehala sezónnym zmenám, bolo jednoduché. Lenže rovníkový dažďový prales sa nemenil: zima či leto, lístie zostávalo rovnaké. Rossová obrátila pozornosť na iný aspekt, na rozdiely vo vegetačnom albede.

Albedo sa technicky definovalo ako pomer elektromagnetickej energie odrazenej povrchom k množstvu energie dopadajúcej naň. V podmienkach viditeľného spektra to bola miera „jagavosti“ povrchu. Rieka mala albedo vysoké, pretože voda odrážala väčšinu slnečného svetla, ktoré na ňu dopadalo. Vegetácia svetlo pohlcovala, preto mala albedo nízke. V roku 1977 ERTS vyvinula počítačové programy, ktoré merali albedo presne, a veľmi presne ho aj rozlišoval.

Rossová si položila otázku: ak sa tam kdesi nachádza Stratené mesto, aké viditeľné znaky vo vegetácii zanechalo? Odpoveď bola celkom jednoduchá: je to neskoršia druhotná džungľa.

Nedotknutý alebo panenský prales sa nazýval primárnou džungľou. Primárna džungľa bola to, čo si väčšina ľudí predstavuje pod týmto termínom, keď hovorí o dažďovom pralese: obrovitánske stromy s tvrdým drevom, mahagónom, teakom alebo ebenom, a pod nimi nižší príkrov z papradia a paliem, ovisajúci až po zem. Primárna džungľa bola tmavá a hrozivá, ale v skutočnosti sa cez ňu dalo dobre prejsť. Avšak keď človek primárnu džungľu vyklčoval a opustil, na jej miesto nastúpil celkom iný, sekundárny porast. Dominantnými rastlinami boli ihličnany a rýchlo rastúce stromy, bambus a trňovité, všetko trhajúce poplasy, ktoré tvorili hustú a nepreniknuteľú bariéru.

Rossová nezaujímalá nijaká iná charakteristika džungle, iba albedo. Pretože druhotné rastlinstvo bolo odlišné, sekundárna džungľa mala odlišné albedo ako primárna. Dalo sa to odstupňovať

podľa veku: stromy s tvrdým drevom v primárnej džungli rástli celé stovky rokov, kým ihličnany zo sekundárnej džungle sa dožívali približne dvadsiatich rokov. Takže ako plynul čas, sekundárnu džungľu nahrádzala iná podoba sekundárnej džungle a neskôr ďalšia forma.

Pri skúmaní oblastí, kde bolo možné nájsť neskorú sekundárnu džungľu – ako boli brehy veľkých riek, na ktorých obyvatelia vyklčovali miesta pre nespočetné ľudské sídla a ktoré neskôr opustili – sa Rossová ubezpečila, že počítače ERTS naozaj dokážu zmerať aj malé rozdiely v odraze svetla.

Dala preto snímačom ERTS príkaz, aby hľadali rozdiely v albede 0.03 a ešte menšie. Hľadali miesta o rozlohe sto metrov či menšej, po celej ploche päťdesiatich tisícov štvorcových kilometrov dažďového pralesa na západných svahoch sopiek Virungy. Táto práca by zamestnala tím päťdesiatich ľudí – analyzátorov fotografií z výšky – na tridsaťjeden rokov. Počítač si prezrel 129 000 fotografií z lietadiel a družíc ani nie za deväť hodín.

A našiel jej mesto.

V máji 1979 mala Rossová k dispozícii počítačový obraz, ukazujúci veľmi starú druhotnú džungľu. Obraz predstavoval geometrické tvary, ponášajúce sa na rošt. Lokalizovaný bol dva stupne na sever od rovníka, zemepisná dĺžka tridsať stupňov. Bol to západný svah aktívnej sopky Mukenko. Počítač určil vek sekundárnej džungle na päťsto až osemsto rokov.

„A tak ste tam poslali expedíciu?“ spýtal sa Elliot.

Rossová prikývla. „Pred tromi týždňami – a viedol ju Juhoafričan Kruger. Výprava potvrdila nález diamantových ložísk, pokračovala v hľadaní pôvodného zdroja a objavila ruiny mesta.“

„Čo sa stalo potom?“ spýtal sa Elliot.

Prehrala ten videozáznam druhý raz.

Na obrazovke uvidel čiernobiele zábery zničeného a dymiaceho tábora. Bolo vidieť aj niekoľko mŕtvol s dodrúzanými hlavami. Nad mŕtvymi telami sa mihol tieň, kamera zaostrila a zachytila obrysy zakrádajúceho sa tieňa. Elliot súhlasil, že obrys sa ponáša na tieň gorily, ale trval na svojom: „Gorily také čosi urobiť nevedia. Gorily

sú pokojamilovné, vegetariánske zvieratá.“

Vyčkali na koniec pásky. Potom si znova prehrali posledný, počítačom zrekonštruovaný záber, ktorý jasne ukazoval hlavu gorilieho samca.

„Toto je pravda zeme,“ povedala Rossová.

Elliot si tým nebol taký istý. Prebehol posledné tri sekundy videozáznamu posledný raz a zahľadel sa na goriliu hlavu. Záber bol prchavý, zanechával strašidelný dojem, ale čosi na ňom nesedelo. Nevedel prísť na to, čo to je. Nepochybne to bolo na gorilu netypické správanie, ale bolo v tom aj čosi iné... Zastavil obraz a hľadel na filmovú mŕtvolku. Aj tvár, aj chlpy boli sivé: celkom isto boli sivé.

„Môžeme zvýrazniť kontrast?“ spýtal sa Rossovej. „Tento obraz je akýsi rozmazaný.“

„Neviem, či to pôjde,“ odvetila Rossová, dotýkajúc sa kontrolných tlačidiel. „Ja si myslím, že je to celkom dobrý obraz.“ Nedarilo sa jej dodať obrazu tmavosť.

„Je veľmi sivý,“ povedal. „Gorily sú oveľa tmavšie.“

„Kontrast je nastavený optimálne.“

Elliot bol však presvedčený, že tamtá bytosť je priveľmi svetlá, že to nemôže byť horská gorila. Možno videli nové plemeno, alebo dokonca nový živočíšny druh. Nový druh veľkej ľudoopice, sivej farby, agresívneho správania, objavený vo východnom Kongu... A on prichádza s výpravou ERTS overiť sny. Amy – fascinujúci psychologický pohľad do vnútra živej bytosti – ale odrazu je na dosah ruky čosi oveľa významnejšie.

Rossová sa spýtala: „Myslíte si azda, že to nie je gorila?“

„Existujú metódy, ako to zistiť,“ povedal. Hľadel na obrazovku a mračil sa. Lietadlo zatiaľ letelo nocou ďalej.

2 / PROBLÉMY B-8

„Čo to chceš odo mňa?“ spýtal sa Tom Seamans, založil si slúchadlo medzi bradu a kľúčnu kosť a prevalil sa, aby dovidel na budík, čo stál na nočnom stolíku. Boli tri hodiny ráno.

„Chod' do zoo,“ zopakoval Elliot. Hlas mal zastretý, akoby

hovoril spod hladiny.

„Peter, odkiaľ mi voláš?“

„Teraz sme kdesi nad Atlantikom,“ odpovedal Elliot. „Na ceste do Afriky.“

„Všetko je v poriadku?“

„Všetko je okej,“ odvetil Elliot. „Ale chcem, aby si ráno najprv zašiel do zoo.“

„A načo?“

„Nakrúť na záznam gorily. Pokús sa dostať ich do pohybu. Pre rozlišovaciu funkciu je veľmi dôležité, aby boli v pohybe.“

„Ja si to radšej zapíšem,“ povedal Seamans. Seamans zabezpečoval pre Projekt Amy počítačový program a bol zvyknutý na kadejaké neobvyklé požiadavky, lenže nie uprostred noci. „Čo za rozlišovacie funkcie?“

„Daj si premietnuť všetky filmy, ktoré máme v knižnici o gorilách – o hocijakých, divých alebo zo zoo či odinakiaľ. Čím viac ukážok, tým lepšie. Len nech sú v pohybe. A za základ bude najlepšie použiť šimpanzy. Čokoľvek, čo máme o šimpanzoch. Prenes to na videozáznam a porovnaj s funkciami.“

„S akými funkciami?“ zívola Seamans.

„S funkciami, ktoré si zapíšeš,“ nakazoval Elliot. „Potrebujem mnohostranne variabilné rozlišujúce funkcie, založené na absolútnej obraznosti...“

„Máš na mysli funkcie, rozlišujúce typy?“ Seamans mal spísané funkcie, rozlišujúce typy, pre Amin jazyk, čo im umožňovalo monitorovať príslušné znaky celých dvadsaťštyri hodín. Seamans bol na ten program pyšný. Svojím spôsobom to bol veľmi invenčný program.

„Môžeš ho štrukturovať, ako chceš,“ povedal Elliot. „Potrebujem len funkcie, ktoré odlišujú gorily od ostatných primátov, ako sú povedzme šimpanzy. Rozlišovacie funkcie druhu.“

„Žartuješ?“ spýtal sa Seamans. „To je problém B-8.“ Na rozvíjajúcom sa poli počítačových programov, sledujúcich rozlišovací vzorec, bol najťažším orieškom práve problém B-8. Celé tímy bádateľov zasvätili roky pokusom naučiť počítače rozlišovať medzi B a 8 – práve preto, že rozdiel bol taký očividný. Lenže čo

bolo zrejmé ľudskému oku, nebolo jasné počítačovému snímaču. Snímaču bolo treba dať príkaz, a vydať špecifické inštrukcie bolo napokon oveľa ťažšie ako ktokoľvek predvídal, najmä pre charakteristické znaky rukopisu.

A teraz chcel Elliot program, ktorý by rozlíšil medzi podobnými vizuálnymi znakmi goríl a šimpanzov. Seamans neodolal a spýtal sa: „Prečo? Veď je to úplne jasné. Gorila je gorila a šimpanz je šimpanz.“

„Len to urob,“ povedal Elliot.

„Môžem použiť veľkosť?“ Na základe púhej veľkosti možno gorily a šimpanzy rozlíšiť celkom presne. Lenže vizuálne funkcie nemôžu určiť veľkosť, iba vtedy, ak je známa vzdialenosť zaznamenávacieho prístroja k predmetu zobrazenia, rovnako ako ohnisková vzdialenosť zobrazujúcich šošoviek.

„Nie, nemôžeš použiť veľkosť,“ odpovedal Elliot. „Iba morfológiu prvku.“

Seamans si vzdychol. „Srdečná vďaka. Aký je záver?“

„Potrebujem deväťdesiatpäťpercentnú istotu na určenie druhu, na základe menej ako tri sekundy trvajúceho čiernobieleho záznamu.“

Seamans sa zamračil. Elliot má zrejme v rukách trojsekundový videozáznam nejakého zvieraťa, a nie je si istý, či je to gorila, alebo nie. Elliot za tie roky videl dosť goríl, aby poznal všetky rozdiely: gorily a šimpanzy boli celkom odlišné zvieratá, čo sa týka veľkosti, zjavu, pohybu a správania. Líšili sa tak, ako sa líšia inteligentné morské cicavce – povedzme sviňuchy a veľryby. Ak treba robiť rozlišovaciu analýzu, ľudské oko je na takú úlohu vybavené oveľa lepšie ako akýkoľvek počítačový program, ktorý možno vymyslieť. A predsa Elliot nedôveruje vlastnému zraku. Čo má na mysli?

„Skúsím to,“ povedal Seamans, „ale chvíľu to potrvá. Taký program sa nedá urobiť za noc.“

„Potrebujem to za noc, Tom,“ povedal Elliot. „Zavolám ti o dvadsaťštyri hodín.“

3 / V RAKVE

V rohu kabíny pre cestujúcich v sedemstoštyridsaťsedmičke stála zvukovo izolovaná laminátová skrinka so závesným príklopom a malou obrazovkou s tienidlom. Nazývali ju „rakva“, pretože práca v nej prinášala pocity blízke klaustrofóbie. Lietadlo sa nachádzalo uprostred Atlantiku. Do búdky vošla Rossová. Posledný raz sa pozrela na Elliota a Amy – obaja spali, zhlboka oddychovali – a Jensen s Levinom sa za pultom s počítačmi hrali ponorkovú naháňačku. Zložila kryt.

Rossová bola unavená, nečakala však, že sa v najbližších dvoch týždňoch dosýta vyspí. Dva týždne predstavovali v jej plánoch dĺžku expedície. V priebehu štrnástich dní – čo je 336 hodín – Rossovej tím buď porazí euro-japonské konzorcium, alebo zlyhá a banské práva v zairskej časti Virungy budú navždy stratené.

Preteky sa už začali a Karen Rossová nehodlala prehrať v nich.

Postláčala houstonské koordináty vrátane svojho osobného vysielacieho kľúča a počkala, kým sa zapojí utajovač telefónneho rozhovoru. Od tejto chvíle sa signál na oboch stranách bude o päť sekúnd oneskorovať, pretože aj ona, aj Houston budú vysielat' v kódach, aby vylúčili pasívnych poslucháčov.

Na obrazovke zasvietilo: TRAVIS.

Odvysielala späť: ROSSOVÁ. Zdvihla telefónne slúchadlo.

„Je to otrava,“ povedal Travis, hoci to nebol Travisov hlas, ale počítačom generovaný monotónny zvukový signál, zbavený akéhokoľvek výrazu.

„Hovorte,“ povedala Rossová.

„Šikmookí sa valia,“ povedal Travisov umelý hlas.

Poznala jeho slang: všetkých konkurentov Travis nazýval „šikmookými“, vo všetkých prípadoch za posledné štyri roky bola konkurencia iba japonská. (Travis bol hrdý na, vlastný výrok: „V osemdesiatych rokoch to budú Japonci. V deväťdesiatych Číňania. V každom prípade sú to šikmookí, tí všetci pracujú aj v nedeľu, a to

máme po futbale. Musíme s nimi držať krok.“)

„Detaily,“ povedala Rossová a čakala na päťsekundový odklad. Vedela si predstaviť Trávisa pred aparátom v Houstone s RKS, ako počúva jej počítačom skreslený hlas. Ten monotónny hlas si vyžadoval zmenu v spôsobe reči. To, čo sa pôvodne oznamovalo frázami a dôrazmi, muselo sa vysvetľovať.

„Vedia, že ste vyrazili,“ kolísal Travisov hlas. „Zostavili si vlastný časový program. Sú za tým Nemci – váš priateľ Richter. V priebehu niekoľkých minút zariadim kŕmenie. To sú dobré správy.“

„A zlé?“

„Za posledných desať hodín sa v Kongu rozpútalo hotové peklo,“ povedal Travis. Mám nepríjemné GPÚ.“

„Vytlačte ich pre mňa.“

Na obrazovke vyskočil nápis GEOPOLITICKÉ ÚDAJE, a za nimi nasledoval husto písaný text. Stálo v ňom: Zairské veľvyslanectvo vo Washingtone oznámilo, že východná hranica s Rwandou je uzavretá/ Nijaké vysvetlenie/ Predpokladá sa, že Idi Aminove vojská unikajú pred tanzánijskou inváziou do Ugandy do východného Zairu/ Následné uzavretie/ Miestne kmene – Kiganiovia – sa búria/ Správy o ukrutnostiach a kanibalizme/ V lesoch žijúci Pygmejovia nespoľahliví/ Zabíjajú všetkých návštevníkov dažďových pralesov v Kongu/ Zairská vláda vyslala generála Muguru – Mäsiar Aka zo Stanleyville – potlačiť povstanie Kiganiov za každú cenu/ Situácia veľmi nestabilná/Jediný legálny vstup do Zairu teraz zo západu cez Kinshasu/ Rozhodnite sa sama/ Najatie bieleho lovca Munra teraz navýsosť dôležité – za každú cenu/ Zabráňte prístupu konzorcia k nemu, konzorcium zaplatí čokoľvek/ Vaša situácia je mimoriadne nebezpečná/ Munro nevyhnutný na prežitie/

Civela na obrazovku. Boli to najhoršie možné správy. Spýtala sa: „Máte k dispozícii ich časový plán?“

Euro-japonské konzorcium teraz zahrňuje Hakamičiho (Japonsko), Gerlicha (Nemecko) a Voorstera (Amsterdam). Nanešťastie sa rozpory medzi nimi urovnali a konajú v absolútnom súzvuku/ Sledujú nás, ale to im nepomôže predvídať ďalšie bezpečné presuny/ Očakávajú elektronické predbežné protiopatrenia a bojové opatrenia v snahe dosiahnuť cieľ Dva-B/ Do Konga vstúpia – hodnoverný prameň – v priebehu 48 hodín, teraz hľadájú Munra/

„Kedy dorazia do Tangeru?“ spýtala sa.
„V priebehu šiestich hodín. A vy?“
„O sedem hodín. A Munro?“
„O Munrovi neviem nič,“ odvetil Travis. „Môžete ho oblafnúť?“
„Dokonale,“ povedala Rossová. „Hneď to zariadim. Ak nebude Munro vidieť veci našimi očami, sľubujem vám, že do sedemdesiatich dvoch hodín bude musieť vypadnúť z krajiny.“
„Čo na neho máte?“ spýtal sa Travis.
„České poloautomatické zbrane. Nájsť v jeho dome, so starostlivo nanesenými odtlačkami jeho vlastných prstov. Vyjde to.“
„Áno, vyjde,“ pritakal Travis. „A čo cestujúci?“ Na mysli mal Elliota a Amy.
„Sú v poriadku,“ povedala Rossová. „Nevedia o ničom.“
„Udržujte ich v nevedomosti,“ povedal Travis a zavesil.

4 / ČAS NA KRMENIE

„Je čas na kŕmenie,“ zavolať Travis bodro. „Kto je pri koryte?“
„Päť nám ich stepuje na datalínii Beta,“ odvetil Rogers. Rogers bol expert na elektronické odpočúvanie, lapač ploštíc.
„Poznáme ich?“
„Poznáme všetkých,“ povedal Rogers trochu znepokojene. „Linka Beta je naša hlavná linka, križuje dom, takže každý, kto sa chce napojiť na náš systém, na ňu narazí. Takto získavame oveľa viac kúskov a útržkov. Prirodzene, Betu už nepoužívame, len na rutinné nekódované serepetičky – ceny a účty, nič viac.“
„Musíme im nachystať potravu,“ povedal Travis. Potrava znamenala falošné údaje, vyslané napichnutou linkou, aby ich odpočúvajúci spapali. Bola to delikátna operácia. „Máte na linke šikmookých?“
„Pravdaže. Čím ich máme nakŕmiť?“
„Koordinátni Strateného mesta,“ povedal Travis.
Rogers prikývol a utrel si obočie. Bol to zavalitý chlap a výdatne sa potil. „Aké dobré to chcete mať?“

„Musí to byť bohovsky dobré,“ povedal Travis. „Šikmookých neoklamete atmosférickou poruchou.“

„Ale ozajstné koordináty im prezradiť nechcete?“

„Panebože, len to nie. Ale chcem, aby boli rozumne blízke. Povedzme s odchýlkou dvesto kilometrov.“

„To sa dá,“ povedal Rogers.

„Kódované?“

„Prirodzene.“

„Máte kód, ktorý rozlúštia v priebehu dvanástich až pätnástich hodín?“

Rogers prikývol. „Máme čosi rozkošné. Vyzerá to hovädsky skutočne, ale keď sa s tým pomaznáte, všetko vybuchne. Vnútorne poruchy do skrytej pásmovej frekvencie. U nich to vyzerá, ako keby sme urobili chybu, a ľahko sa to prekukne.“

„Nesmie to byť priveľmi ľahké,“ varoval ho Travis.

„Kdeže, svoje jeny si zaslúžia. Ani im nenapadne, že ide o krmivo. Nastražili sme to vojclom, a tí nám to vrátili celí usmiati a podúčali nás. Nikdy sa nedozvedeli, že to bola nahrávka na smeč.“

„Dobre,“ povedal Travis, „vypustite tie údaje a nakŕmte ich nimi. Nech sa nasledujúcich štyridsaťosem hodín, alebo aj viac, kochajú sami sebou – kým neprídu na to, že sme ich prešľali.“

„Krása,“ povedal Rogers a podišiel k terminálu Beta.

Travis si vzdychol. Čoskoro začnú s kŕmením a on dúfal, že to pomôže tímu, čo je v teréne – že ich to bude chrániť, aby sa k diamantom dostali prví.

5 / NEBEZPEČNÉ SIGNATÚRY

Prebudil ho mäkký šum hlasov.

„Nakoľko sú tie podpisy jednoznačné?“

„Hovädský jednoznačné. Tu sú držky spred deviatich dní, a nie je na nich dokonca ani epicentrum.“

„To je oblačná pokrývka?“

„Nie, to nie, na to je to pričiernie. To je sopečná vyvrelina zo signatúry.“ ,

„Dopekla.“

Elliot otvoril oči a uvidel, že ráno preniká do kabíny tenučkým červeným prúžkom, rozrážajúcim belasočierne pozadie v okne. Na hodinkách mal 5:11 – päť hodín ráno sanfranciského času. Odvtedy, čo volal Seamansovi, spal len dve hodiny. Zívól a pozrel sa na podlahu na Amy, schúlenú do hniezda z prikrývok. Amy nahlas chrápala. Ostatné prične boli prázdne.

Znova začul tiché hlasy a pozrel sa na pult s počítačmi. Jensen s Levinom hľadeli na obrazovku a o čomsi sa potichu zhovárali. „Je to nebezpečná signatúra. Máme na to počítačovú projekciu?“

„Je na ceste. Chvíľu to potrvá. Požiadal som o spätnú analýzu za päť rokov, ako aj o ostatné držky.“

Elliot sa vyškriabal zo svojho ležoviska a pozrel sa na obrazovku. „Čo sú to držky?“ spýtal sa.

„DVPV sú družicové vstupy prvotného významu,“ vysvetľoval Jensen. „Nazývame ich držky, pretože o ne žiadame obyčajne vtedy, keď nám už ide o držku. Pozerali sme sa na túto sopečnú signatúru,“ povedal Jensen a ukázal na obrazovku. „Nie je to veľmi sľubné.“

„Čo je to sopečná signatúra?“ spýtal sa Elliot.

Ukázali mu vzdúvajúce sa chocholy dymu – v sústave umelých, počítačom vytvorených farieb boli tmavozelené – a stúpali z ústia Mukenka, jednej z aktívnych sopiek v oblasti Virunga. „Mukenko soptí v priemere každé tri roky,“ povedal Levine. „Posledná erupcia bola v marci 1977, lenže vyzerá to, akoby sa chystala na ďalší mohutný výbuch na budúci týždeň alebo tak. Teraz čakáme na určenie pravdepodobnosti.“

„Vie o tom Rossová?“

Pokrčili plecami. „Vie, ale zdá sa, že ju to vôbec netrápi. Pred dvoma hodinami dostala GPÚ – geopolitické údaje – z Houstonu a vybrala sa priamo do nákladného priestoru. Odvtedy sme ju nevideli.“

Elliot zašiel do matne osvetleného nákladného priestoru lietadla. Priestor pre náklad nebol izolovaný a bolo v ňom zima: autá mali na skle a kove tenkú námrazu. Parilo sa mu od úst. Karen Rossovú našiel pracovať za stolom pri slabom svetle. Bola obrátená chrbtom k nemu, ale keď k nej podišiel, nechala to, na čom pracovala, a obrátila

sa k nemu.

„Myslela som, že spíte,“ poznamenala.

„Nemôžem spať. Čo sa deje?“

„Len si kontrolujem zásoby. Toto je náš rozvinutý technologický dielec,“ povedala a zodvihla malý plecniak. „Pre výpravy do terénu sme vyvinuli miniatúrne balenie. Dvadsať libier výstroja obsahuje všetko, čo potrebuje človek na dva týždne: stravu, vodu, šatstvo, všetko.“

„Dokonca aj vodu?“ spýtal sa Elliot.

Voda je ťažká: sedem desiatín ľudského tela, jeho hmotnosti, predstavuje voda a najväčšiu časť potravy tiež tvorí voda. Preto bola dehydrovaná strava taká ľahká. Lenže voda mala pre ľudský život oveľa väčší význam ako strava. Človek prežije bez potravy týždne, ale bez vody umrie za niekoľko hodín. A voda je ťažká.

Rossová sa usmiala. „Priemerný človek spotrebuje štyri až šesť litrov denne, čo je osem až trinásť libier. Na dvojtýždňovú výpravu do púšte by sme museli mať dvesto libier vody na každého. Lenže my máme jednotku NASA na recykláciu vody, ktorá vyčistí všetky výlučky, vrátane moču. Váži šesť unci. Tak to robíme.“

Zbadala, ako sa zatváril, a dodala: „Vôbec to nie je také zlé. Naša prefiltrovaná voda je čistejšia ako voda, ktorú čerpáte z vodovodu.“

„Beriem vás za slovo.“ Elliot vzal do rúk čudne vyzerajúce slnečné okuliare. Boli veľmi tmavé a hrubé a nad oblúkom na čele mali namontované zvláštne šošovky.

„Holografické nočné ochranné okuliare,“ poznamenala Rossová. „Používa sa v nich úzkostenná difrakčná optika.“ Potom ukázala na nárazuvzdorné kamerové šošovky s optickými systémami, ktoré nahrádzali pohyb, stroboskopické infračervené svetlá a miniatúrne prieskumné lasery, nie väčšie ako guma na ceruzke. Bolo tam aj viacero malých trojnožík s motorčekmi na rýchly pohon, namontovanými navrchu, a svorkami na pridržanie čohosi, ale o týchto prístrojoch sa nezmienila. Povedala o nich iba toľko, že sú to „obránné jednotky“.

Elliot sa zatúlal k vzdialenému stolu, kde našiel šesť sád poloautomatických zbraní. Nedopadalo na ne svetlo. Zobral jednu zbraň do rúk, bola ťažká a ligotala sa od vazelíny. Sady nábojov

ležali obďaleč. Elliot si nevšimol nápisy na nich. Samopaly boli ruské AK-47, vyrobené v licenci v Československu.

Pozrel sa na Rossoví.

„Iba preventívne opatrenia,“ povedala Rossová. „Berieme ich na každú výpravu. Nič to neznamená.“

Elliot pokrútil hlavou. „Povedzte mi o tom geopolitickom spravodajstve z Houstonu,“ požiadal.

„Hlava ma kvôli nemu nebolí,“ odvetila.

„Mňa teda áno,“ povedal Elliot.

Ako mu Rossová vysvetlila, GPU bola len technická správa. Zairská vláda uzatvorila počas predchádzajúcich dvadsiatich štyroch hodín východné hranice. Nijaký turista, nijaká obchodná zásielka sa nedostane do krajiny z Rwandy alebo Ugandy. Všetci musia prísť od západu cez Kinshasu.

K uzatvoreniu hraníc nevydala vláda nijaké oficiálne zdôvodnenie, hoci pramene vo Washingtone špekulovali, že „miestne ťažkosti“ majú azda na svedomí vojská Idiho Amina, utekajúce cez zairskú hranicu pred tanzánijskou inváziou do Ugandy. V strednej Afrike miestne ťažkosti obyčajne znamenajú kanibalizmus a iné ohavnosti.

„Veríte tomu?“ spýtal sa Elliot. „Kanibalizmus a ukrutnosti?“

„Nie,“ povedala Rossová. „Je to všetko lož. Sú v tom Holanďania, Nemci a Japonci – pravdepodobne váš priateľ Hakamiči. Euro-japonské konzorcium vie, že ERTS má na dosah ruky objav významných zásob diamantov vo Virunge. Chcú spomaliť náš postup natoľko, natoľko sa bude dať. Usadili sa kdesi, pravdepodobne v Kinshase, a dali zavrieť východnú hranicu. Nič viac v tom nie je.“

„Ak nehrozí nijaké nebezpečenstvo, načo tie zbrane?“

„Iba preventívne opatrenie,“ zopakovala. „Na tejto ceste tie zbrane nikdy nepoužijeme, to mi verte. Ale prečo sa poriadne nevyspíte? Onedlho pristaneme v Tangeri.“

„V Tangeri?“

„Tam býva kapitán Munro.“

6 / MUNRO

Meno „kapitán“ Charles Munro sa na zozname vodcov výprav, ktorý používali zvyčajné tímy v teréne, nevyskytovalo. Existovalo niekoľko príčin, a spomedzi nich najvýznamnejšia bola jeho jednoznačne zlá povesť.

Munro vyrástol v divej pohraničnej oblasti na severe Kene. Bol to nemanželský syn škótskeho farmára a jeho krásnej indickej domácej. Munrov otec nemal veľa šťastia – zabili ho partizánske oddiely Mau Mau v roku 1956.* Čoskoro nato umrela na tuberkulózu Munrova matka. Munro sa vybral do Nairobi, kde koncom roku 1950 pôsobil ako lovec, a vodil do buša skupiny turistov. Práve v tomto čase si Munro udelil hodnosť „kapitán“, hoci nikdy v živote vo vojsku neslúžil.

Neskôr kapitán Munro zrejme začal pokladať veselé turistické skupiny za menejcenné. V roku 1960 sa o ňom rozchýrilo, že pašuje zbrane do Konga, ktoré práve získalo nezávislosť. Po tom, čo Moise Čombe v roku 1963 odišiel do exilu, Munrove aktivity začali byť politicky nežiadúce. Ešte v tom istom roku ho donútili s definitívnou platnosťou zmiznúť z východnej Afriky.

V roku 1964 sa objavil znova ako jeden z bielych žoldnierov generála Mobutua v Kongu. Slúžil pod velením plukovníka, nazývaného Šialený Mike Hoare. Hoare odhadol Munra ako „drsného zabijaka“, ktorý pozná džungľu a len čo sa dostane spod vplyvu žien, je vysoko efektívny. Po úspešnej operácii Dragon Rouge, ktorá mala za následok oslobodenie Stanleyvillu, Munrovo meno sa začalo spájať s krutosťami žoldnierov v dedine zvanej Avakabi. Munro na niekoľko rokov znova zmizol.

V roku 1968 sa objavil opäť, tentoraz v Tangeri. Žil si tam v nádhere. Stal sa typickou miestnou figúrou. Prameň Munrovho očividne dostatočného príjmu bol nejasný, ale pováralo sa, že

* Hoci počas povstania Mau Mau zahynulo viac ako devätnásťtisíc ľudí, za celých sedem rokov teroru zabili len tridsaťsedem belochov. Každého mŕtveho belocha pokladali skôr za obeť okolností ako za obeť čoraz viac sa presadzujúcej černošskej politiky.

sudánskych komunistických povstalcov zásobuje ľahkými zbraňami z východného Nemecka. To bolo v roku 1971. V rokoch 1974-75 pomáhal rojalistickým Etiópčanom v ich povstaní a v roku 1978 zasa asistoval francúzskym parašutistom, ktorých vysadili v zairskej provincii Šaba.

V sedemdesiatych rokoch si Munro svojimi rozmanitými aktivitami získal zvláštne postavenie. Hoci v poltucte afrických štátov bol persona non grata, voľne si cestoval po celom kontinente a používal pri tom rozmanité pasy. Bol to priehľadný trik: každý úradník na hranici ho poznal na prvý pohľad, lenže úradníci sa rovnako báli pustiť ho do krajiny, ako mu vstup odmietnuť.

Zahraničné banské a ťažobné spoločnosti, citlivé na miestne nálady, odmietali najat' si Munra ako vodcu výpravy. Pravdou bolo aj to, že Munro bol zo všetkých sprievodcov po buši najdrahší. Aj tak sa však tešil povesti človeka, ktorého džobom sú drsné kšefty. V roku 1974 pod falošným menom zaviedol dve nemecké výpravy dolovačov cínu do Kamerunu a v roku 1977, keď najviac zúril ozbrojený konflikt v Angole, viedol jednu z predchádzajúcich výprav ERTS do tejto krajiny. Ďalšej skupiny ERTS, smerujúcej do Zambie, sa vzdal hneď nasledujúceho roku, po tom, čo Houston nesúhlasil s jeho finančnými nárokmi: Houston expedíciu odvolal.

Skrátka, Munro bol známy ako človek priamo stvorený na nebezpečné cesty. Práve preto sa lietadlo ERTS zastavilo v Tangeri.

Nákladné lietadlo ERTS a jeho obsah dali na letisku v Tangeri do colného skladu. Celá posádka okrem Amy prešla cez colnú kontrolu, nesúc si so sebou iba osobné potreby. Jensena a Levina vyzvali na osobnú prehliadku. V ich príručnej batožine našli stopové množstvo heroínu.

Táto bizarná udalosť sa prihodila spolu s celou sériou pozoruhodných súvislostí. Americkí colníci začali v roku 1977 používať neutrónový prístroj so spätným rozptylom spolu s chemickými plynovými detektormi a špeciálne vycvičenými psami. Oba prístroje boli elektronické zariadenia a vyrábali ich podľa zmluvy s Hakamiči Electronics v Tokiu. V roku 1978 sa začala diskusia o tom, či tieto prístroje používať, alebo nie. Hakamiči navrhol, aby ich vyskúšali na rôznych vstupných miestach na celom

svete vrátane Singapuru, Bangkoku, Dili, Mníchova a Tangeru.

Hakamiči Electronics teda poznali schopnosti detektorov na letisku v Tangeri a vedeli takisto, že aj minimálne množstvo substancie, napríklad makové zrnká či rozdrvené vodnice vyvolajú falošnú pozitívnu reakciu senzorov na letisku. Na preverenie falošnej pasce potrebovali štyridsaťosem hodín. (Neskôr sa ukázalo, že poplach vznikol kvôli stopovým množstvám kvetu vodnice na aktovkách.)

Aj Irving, aj Jensen tvrdo odmietali podozrenie, že by vedeli niečo o nedovolenej látke, a odvolávali sa na miestny americký konzulát. Lenže celý prípad sa dal rozlúsknuť iba v priebehu niekoľkých dní. Rossová telefonovala Travisovi do Houstonu. Travis usúdil, že ide o „šikmookú rastlinku“ a o „holandského údenáča“. Nič sa nedalo robiť, len vytrvať a pokračovať v expedícii najlepšie, ako sa dalo.

„Nazdávajú sa, že nás to zastaví,“ povedal Travis, „ale to sa im nepodarí.“

„Kto bude robiť geológiu?“ spýtala sa Rossová.

„Vy,“ odpovedal Travis.

„A elektroniku?“

„Ste génius a máte na to aj papiere,“ odvetil Travis. „Za každú cenu získajte Munra. On je kľúč k všetkému.“

Stmievalo sa a ponad pastelovú zmes domov v tangerskom Kasbahu sa niesol spev muezína. Zvolával zbožných na večernú modlitbu. Za starých čias sa na minarete objavoval živý muezín, ale teraz sa spev ozýval zo záznamu a šíрили ho reproduktory. Bolo to zmechanizované zvolávanie k moslimskému rituálu pokory.

Karen Rossová sedela na terase domu kapitána Munra, odkiaľ bol dobrý výhľad na Kasbah, a čakala, kedy ju pán domu prijme. Za ňou v kresle sedel Peter Elliot a hlasito odfukoval, vyčerpaný dlhým letom.

Čakali takmer tri hodiny a Karen začínala mať obavy. Munrov dom bol postavený v maurskom slohu a celý bol otvorený do záhrady. Znútra počula hlasy, ktoré k nej prinášal vánok. Tí dnu sa zhovárali akýmsi orientálnym jazykom.

Jedna z uhladených marockých slúžok, ktorých mal Munro, ako sa zdalo, nekonečné zásoby, priniesla na terasu telefón. Formálne sa uklonila. Rossová zbadala, že dievča má oči ako fialky. Bolo výnimočne krásne a nemohlo mať viac ako šestnásť rokov. Starostlivo artikulovanou angličtinou povedalo: „Volá vás Houston. O chvíľu vás prijímú.“

Karen drgla Petra, ktorý sa s námahou prebral. „O chvíľu nás prijímú,“ povedala.

Od chvíle, čo po prvý raz vkročil do Munrovho domu, Peter Elliot nevychádzal z úžasu. Predpokladal, že to bude drsná vojenská stavba, a užasol, keď zazrel jemne krojené marocké oblúky a tichučko pradúce fontány, na ktorých sa zrkadlili slnečné lúče.

V ďalšej miestnosti zazrel Japoncov a Nemcov, ktorí zvedavo hľadeli na neho aj na Rossoví. Pohľady to boli očividne nepriateľské, ale Rossová zastala a povedala: „Ospravedlňte ma na chvíľu,“ pokročila ďalej a vrúcne sa objala s mladým plavým Nemcom. Pobožkali sa a veselo zaštekotali. Zdalo sa, že sú dôverní priatelia.

Elliotovi sa taký vývoj ani zďaleka nepáčil. Istota sa mu však vrátila, len čo uvidel, že Japonci – všetci poobliekaní do čiernych oblekov – prejavujú to isté znechutenie. Keď si to Elliot všimol, vlúdne sa usmial, aby dal najavo, že si aspoň v tomto rozumiejú.

Lenže keď sa Rossová vrátila, nástojčivo sa spýtal: „Kto to bol?“

„To je Richter,“ odpovedala. „Najbystrejší topológ v západnej Európe, jeho odborom je n-priestorová extrapolácia. Jeho práca je mimoriadne elegantná.“ Usmiala sa. „Takmer taká elegantná ako moja.“

„Ale on pracuje pre konzorcium.“

„Prirodzene. Je to Nemec.“

„A vy sa s ním zhovárate?“

„Potešila som sa tomu stretnutiu,“ odpovedala. „Karl má osudný nedostatok. Môže narábať len s preexistenčnými údajmi. Berie, čo mu dávajú, a robí s tým výkruty v n-priestore. Ale nemôže vymyslieť vôbec nič nové. Na M. I. T. som mala profesora, ktorý bol z toho istého cesta. Zviazaný s faktami, nepriateľ reality.“ Pokrútila hlavou.

„Spýtal sa na Amy?“

„Prirodzene.“

„A čo ste mu povedali?“

„Povedala som mu, že ochorela a pravdepodobne umiera.“

„Uveril tomu?“

„Uvidíme. Tamto je Munro.“

Vo vedľajšej miestnosti sa objavil kapitán Munro. Mal na sebe oblek farby khaki a fajčil cigaru. Bol to vysoký, drsne pôsobiaci muž s fúzami a mäkkými tmavými očami, ktorým nič neušlo. Zhováral sa s Japoncami a Nemcami, ktorí boli z toho, čo im hovoril, očividne nešťastní. O chvíľu vošiel Munro do ich miestnosti. Široko sa usmieval.

„Takže vy sa zberáte do Konga, doktorka Rossová?“

„Presne tak, kapitán Munro,“ odpovedala.

Munro sa usmial. „Zdá sa, že tam mieria všetci.“

Nasledovala rýchla výmena otázok a odpovedí, ktorým Elliot jednoducho neporozumel. Karen Rossová povedala: „Päťdesiat tisíc amerických vo švajčiarskych frankoch alebo nula celá dva zo zdanených výnosov z prvého roka ťažby.“

Munro pokrútil hlavou. „Stotisíc vo švajčiarskych frankoch alebo šesť desiatín z výnosov za prvý rok z pôvodných nálezísk, hrubý odhad, nijaký diskont.“

„Sto v amerických dolároch alebo nula celá jeden z výnosov zo všetkých ložísk, plný diskont z miesta nálezu.“

„Z miesta nálezu? To je uprostred krvavého Konga! V takom prípade by to mali byť tri roky: čo ak vás tam nepustia?“

„Viete, že to čosi hodí, preto riskujete. Ale Mobutu má rozum.“

„Mobutu to tam nemá pod palcom, a ja som nažive iba preto, že neriskujem,“ povedal Munro. „Stotisíc alebo nula celá štyri z prvého roka ako základ a iba predbežná režijná prirážka.“

„Ak tu nehráte poker, ponúkam vám priamy nákup za dvesto.“

Munro pokrútil hlavou. „Za právo kopat' ste v Kinshase zaplatili viac.“

„V Kinshase vládne inflácia. Vo všetkom, aj v právach na mineralogický prieskum. A súčasný prieskumný limit, počítačový CEL, ide hlboko pod tisíc.“

„Ak to hovoríte vy.“ Usmial sa a zamieril do druhej miestnosti, kde na neho čakali Japonci a Nemci.

Rossová rýchlo povedala: „To by sa nemali dozvedieť.“

„Och, som presvedčený, že to tak či tak vedia,“ povedal Munro a vošiel do druhej izby.

„Sviniar,“ zašepkala mu za chrbtom. Potichu povedala do telefónu: „Nezoberie to... Nie, nie neskočí nám na to... strašne ho chcú...“

Elliot povedal: „Ponúkli ste mu za tie služby priveľa.“

„Je najlepší,“ povedala Rossová a znova čosi zašepkala do slúchadla. Vo vedľajšej izbe Munro smutne krútil hlavou, odmietajúc ponuku. Elliot si všimol, že Richterovi sčervenela tvár.

Munro sa vrátil ku Karen Rossovej. „Aký bol váš plánovaný CEL?“

„Pod tisíc.“

„To hovoríte vy. Vy predsa viete, že ruda má svoj limit.“

„Neviem o tom.“

„Potom robíte hlúposť, keď trovíte toľko peňazí na cestu do Konga,“ povedal Munro. „Nie?“

Karen Rossová neodpovedala. Hľadela na zdobený strop izby.

„Virunga v týchto dňoch nie je rozkvitnutá záhrada,“ pokračoval Munro. „Kiganiovia sa vzbúrili, a to sú kanibali. Pygmejovia nie sú o nič priateľskejší. Za vaše trampoty sa vám môže ujsť šíp do chrbta. Aj sopky hrozia, že vybuchnú. Poletujú tam muchy tse tse. Je tam zlá voda. Predajní úradníci. Na také miesto sa chodí len z náramne dobrých dôvodov, hmmm? Hádám by ste mali cestu odložiť, kým sa veci utrasú.“

Peter Elliot mal presne podobné pocity, a aj to povedal.

„Múdry muž,“ poznamenal Munro so širokým úsmevom, ktorý dovádzal Karen Rossovú k zúrivosti.

„Očividne sa nedohodneme,“ povedala Karen Rossová.

„To je jasné,“ prikývol Munro.

Elliot vyrozumel, že rokovanie sa skončilo. Vstal, aby si s Munrom potriasol rukou a odišiel – lenže skôr, ako tak stačil urobiť, Munro vošiel do druhej izby a dal sa do reči s Japoncami a Nemcami.

„Všetko sa na dobré obracia,“ povedala Rossová.

„Prečo?“ spýtal sa Elliot. „Lebo sa nazdá, že vás porazil?“

„Nie. Pretože si myslí, že poznáme oveľa lepšie ako oni lokalitu ložiska a že máme viac šancí naraziť na rudu a zaplatiť.“

Japonci a Nemci vo vedľajšej izbe odrazu vstali a pobrali sa k východu. Vo dverách si Munro potriasol rukou s Nemcami a horlivo sa ukláňal Japoncom.

„Máte, myslím, pravdu,“ povedal Elliot Rossovej. „Posiela ich kade ľahšie.“

Lenže Rossová sa mračila, tvár mala zachmúrenú. „To nemôžu urobiť,“ povedala. „Nemôžu len tak odísť.“

Elliot sa znova zmocnil zmätok. „Nazdal som sa, že chcete, aby odišli.“

„Dočerta,“ povedala Rossová. „Obabrali nás.“ Zašepkala čosi do telefónu, ktorým bola spojená s Houstonom.

Elliot tomu vôbec nerozumel. A jeho zmätok sa nerozptýlil ani po tom, čo Munro zamkol dvere za posledným z odchádzajúcich, podišiel k Elliotovi a Rossovej a oznámil im, že večera ich už čaká.

Jedli po marokánsky, sedeli na zemi a jedlo si brali prstami. Prvý chod boli pirohy s holubím mäsom a potom nasledovalo akési dusené mäso. „Poslali ste tých Japončikov do čerta?“ spýtala sa Rossová. „Odmietli ste ich?“

„Och, to nie,“ odpovedal Munro. „To by bolo nezdvorilé. Povedal som im, že o všetkom ešte popremýšľam. A to aj urobím.“

„Tak prečo odišli?“

Munro pokrčil plecami. „To nie je moja vec, ubezpečujem vás. Myslím, že sa čosi dozvedeli z telefonátu, a to zmenilo celý ich plán.“

Karen Rossová sa pozrela na hodinky a zaznačila si čas. „Skvelé mäso,“ povedala. Robila, čo bolo v jej silách, aby bola milá.

„Som rád, že vám chutí. Je to *tadžin*. Mäso z ťavy.“

Karen Rossovej zabehlo. Peter Elliot postrehol, že mu ubudlo z apetítu. Munro sa obrátil k nemu. „Takže vy máte gorilu, profesor Elliot?“

„Ako ste to vedeli?“

„Povedali mi to Japonci. Japoncov gorila fascinuje. Nevedia si vysvetliť, aký to má všetko zmysel, sú z toho celí preč. Mladý muž s gorilou a mladá žena, ktorá hľadá...“

„Priemyslové diamanty,“ povedala Karen Rossová.

„Ach, aha, priemyslové diamanty.“ Obrátil sa k Elliotovi. „Milujem úprimné rozhovory. Diamanty, to je úžasné.“ Jeho správanie naznačovalo, že mu nepovedali nič dôležité.

Rossová povedala: „Mali by ste nás tam zaviesť, Munro.“

„Svet je plný priemyslových diamantov,“ povedal Munro. „Sú v Afrike, v Indii, v Rusku, Brazílii, Kanade, ba dokonca aj v Amerike – v Arkansase, New Yorku, Kentucky – všade, kam obrátite zrak. A vy musíte ísť do Konga.“

Vo vzduchu navidomoči závisia otázka.

„Hľadáme bórom pokryté diamanty typu lib,“ prezradila Karen Rossová, „s polovodivými vlastnosťami, dôležitými pre mikroelektroniku.“

Munro si prehrabal fúzy. „Belasé diamanty,“ povedal a pokyvkal hlavou. „To má logiku.“

Podľa Rossovej bolo prirodzené, že to má logiku.

„Nedokážete niečo vymyslieť?“ spýtal sa Munro.

„Nie. Už to skúšali. Existuje priemyselný proces nanášania bóru na diamanty, ale je priveľmi nespoľahlivý. Jeden poznajú Američania, jeden majú Japonci. Všetci to vzdali ako beznádejné.“

„Takže vy musíte nájsť prirodzený zdroj.“

„Tak veru. Chcem sa tam dostať čo najskôr,“ povedala Rossová hľadiac naň akoby ochabnuto.

„To verím,“ povedal Munro. „Pre našu doktorku Rossovú neexistuje nič len biznis, však?“ Prešiel krížom cez izbu, oprel sa o jeden z oblúkov a vyzrel von do tmavej tangerskej noci. „Vôbec ma to neprekvapuje,“ povedal. „Vlastne...“

Pri prvom záblesku výstrelov zo samopalů sa Munro kryl. Sklo na stole sa rozprsklo na všetky strany, jedno z dievčat skríklo a Elliot s Rossovou sa vrhli na mramorovú podlahu. Okolo nich zahvízdali guľky, rozštiepili omietku nad ich hlavami, až sa na nich zniesol mrak prachu. Paľba trvala čosi okolo tridsať sekúnd, a po nej nasledovalo úplné ticho.

Keď bolo po všetkom, váhavo vstali, hľadiac na seba navzájom.

„Konzorcium berie veci smrteľne vážne,“ zaškľabil sa Munro.
„Sú z môjho cesta.“

Rossová si striasla prach zo šiat. Obrátila sa na Munra. „Päť celé dva alebo ako predtým dve stovky, nijaké zrážky, a vo švajčiarskych frankoch, dohodnuté.“

„Päť celé sedem, a som váš.“

„Päť celé sedem, dohodnuté.“

Munro si s nimi potriasol rukou, potom oznámil, že bude potrebovať päť minút, aby si zbalil veci, skôr ako sa vydajú do Nairobi.

„Iba tak?“ spýtala sa Rossová. Zdalo sa, že ju odrazu čosi zaujalo. Znova sa pozrela na hodinky.

„Čo máte za problémy?“ spýtal sa jej Munro.

„České AK-47,“ povedala. „Vo vašom sklade.“

Munro nedal na sebe znáť prekvapenie. „Bude lepšie vziať ich stadiál,“ povedal. „Konzorcium má zrejme za lubom čosi podobné a nás čaká v najbližších hodinách kopa práce.“ Ako hovoril, začuli čoraz bližšie policajné klaksóny. Povedal: „Budeme musieť odísť zadným vchodom.“

O hodinu boli na palube lietadla a leteli k Nairobi.

ŠTVRTÝ DEŇ NAIROBI

16. JÚNA 1979

1 / ČASOVÁ LÍNIA

Z Tangeru do Nairobi je ďalej ako z New Yorku do Londýna cez Atlantický oceán – 3 600 míľ, a let trvá osem hodín. Rossová strávila celý čas za pultom s počítačmi, tvorila čosi, čo nazývala „hyperpriestorové línie pravdepodobnosti“.

Na obrazovke sa objavila počítačom zhotovená mapa Afriky s rozbiehajúcimi sa viacfarebnými čiarami. „Tu sú všetky časové línie,“ vysvetľovala Karen. „Môžeme ich porovnať z hľadiska trvania a odkladu.“ Hodiny v dolnej časti obrazovky ukazovali celkový čas, čo uplynul. Jednotaj na nich preskakovali číslice.

„Co to znamená?“ spýtal sa Elliot.

„Počítač vyberá najrýchlejšiu trasu. Vidíte, práve sa stotožnil s časovou líniou, ktorá nás dostane k ložisku za šesť dní, osemnásť hodín a päťdesiatjeden minút. Teraz sa snaží ten čas prekonať.“

Elliot sa usmial. Myšlienka, že počítač predpovedá na minútu, kedy dosiahnu určité miesto v Kongu, sa mu zdala smiešna. Ale Rossová hovorila nanajvýš vážne.

Sledovali obrazovku. Hodiny na nej teraz ukazovali na 5 dní, 22 hodín a 24 minút.

„Lepšie,“ prikývla Rossová. „Ale ešte vždy to nie je veľmi dobré.“ Stlačila iný gombík a čiary sa posunuli, natiahli ako gumové pásy cez celý africký kontinent. „Toto je trasa konzorcia,“ povedala, „podľa našich predpokladov o výprave. Majú veľkú výpravu – tridsať alebo viac ľudí, je to kompletná výprava. Nepoznajú presnú lokalizáciu mesta. Aspoň si myslíme, že to nevedia. Ale majú pred

nami náskok prinajmenej dvanásť hodín, pretože ich lietadlo už v Nairobi nakladajú.“

Ciferník zaznamenal celkový uplynutý čas: 5 dní, 09 hodín, 19 minút. Potom stisla tlačidlo s nápisom DÁTUM a číslice sa ustálili na 06 21 79 0814. „Podľa tohto konzorcium dorazí k ložisku v Kongu chvíľu po ôsmej hodine ráno 21. júna.“

V počítači ticho cvakalo, čiary sa ďalej napínali a ťahali a hodiny zaznamenali nové dáta: 06 21 79 1224.

„Dobre,“ povedala. „Na tomto mieste sme teraz. Keď započítame najpriaznivejšie skutočnosti v náš aj ich prospech, konzorcium bude pri ložisku o štyri hodiny skôr, a bude to odteraz o päť dní.“

Munro zašiel dozadu, prežívajúc sendvič. „Bude lepšie vybrať si inú cestu,“ povedal, „alebo rázne vykročiť.“

„Neodvážim sa ísť na doraz s opicou.“

Munro pokrčil plecami. „Čosi sa s tým časovým rozpisom urobiť musí.“

Elliot ich počúval s nejasným pocitom neskutočnosti. Debatovali o rozdieloch v hodinách v priebehu budúcich piatich dní. „Akože,“ povedal Elliot, „veď len pomyslíte na celých nasledujúcich päť dní, so všetkými prípravami v Nairobi, a potom s cestou do džungle – ako môžete uveriť týmto cifráм?“

„Nežijeme v starých časoch afrických prieskumov,“ odvetila Rossová, „keď celé skupiny ľudí mizli na mesiace v divočine. Počítač sa môže zmýliť najviac o niekoľko minút – povedzme zhruba o pol hodiny z celej päťdňovej projekcie.“ Pokrútila hlavou. „Nie. Máme problém, a musíme si s ním nejako poradiť. V hre je priveľa.“

„Máte na mysli diamanty.“

Prikývla a ukázala na spodok obrazovky, kde sa objavili slová Belasý kontrakt. Spýtal sa jej, čo Belasý kontrakt znamená.

„More peňazí,“ odpovedala Rossová. A potom dodala: „Aspoň myslím.“ Pretože pravdu povediac, viac nevedela.

Každý nový kontrakt dostal v ERTS kódový názov. Iba Travis a počítač poznali názov spoločnosti, ktorá kontrakt uzatvorila, všetci ostatní v ERTS, od počítačových programátorov po ľudí v teréne, projekt poznali len podľa kódovaných názvov: Červený kontrakt,

Žltý kontrakt, Biely kontrakt. Bola to ochrana pre zainteresované firmy. Ale matematici v ERTS nemohli odolať hre na hádanky a preli sa o pôvode kontraktov, až o tom klebetila celá kantína spoločnosti.

Belasý kontrakt uzatvorili ERTS v decembri 1978. Od ERTS vyžadoval, aby objavili prírodný zdroj priemyslových diamantov v priateľskej alebo neutrálnej krajine. Diamanty mali byť typu lib, mali to byť kryštály bez dusíka. Rozmery neboli špecifikované, na veľkosti teda nezáležalo. Neboli špecifikované ani objaviteľné množstvá: zmluvná strana berie toľko, koľko sa bude dať vytŕažiť. A, čo bolo najneobvyklejšie – neexistoval nijaký UECL.

Takmer všetky kontrakty obsahovali cenový limit na vytŕaženie jednotku – UECL. Nestačilo nájsť zdroj minerálov, minerály sa museli dať vytŕažiť za špecifikovanú jednotkovú cenu. Cena jednotky zasa odrážala bohatstvo žily, jej vzdialenosť, dosiahnuteľnosť miestnych pracovných síl, politické pomery, možnú potrebu postaviť letiská, cesty, nemocnice, školy, bane alebo rafinérie.

Kontrakt, ktorému chýbal UECL, znamenal jediné: ktosi chcel belasé diamanty tak veľmi, že sa nestaral, koľko ho budú stáť.

V priebehu štyridsiatich ôsmich hodín kantína ERTS našla pre Belasý kontrakt vysvetlenie. Vyšlo najavo, že diamanty typu lib sú belasé od stopového množstva bóru, ktorý ich robil bezcennými pre šperkárstvo, ale menil ich elektronické vlastnosti, robil z nich polovodiče s odporom približne 100 ohmov na centimeter štvorcový. Mali tiež schopnosť prenášať svetlo.

Ktosi potom našiel článok v *Electronic News* zo 17. novembra 1978: McPheeov plán zlyhal. Článok informoval, že firma Waltham z Massachusetts, patriaca k Silecu, Inc., sa vzdala McPheovej experimentálnej technológie, podľa ktorej sa pokúšala nanášať na diamanty umelú vrstvu bóru. Proces, ktorý vyvinul McPhee, bol pridrahý a priveľmi nespoľahlivý, aby jeho výsledkom boli „žiadané polovodičové vlastnosti“. Článok uzatváral, že „iné firmy nedocenili problém s pridávaním borovej vrstvy: Hakamiči (Tokio) sa v septembri toho istého roku vzdal Nagaurovho procesu“. Kantína ERTS spätne dosadila chýbajúce prvky tajničky na správne miesto.

Intec, firma na mikroelektroniku zo Santa Clara, už v roku 1971 ako prvá predpovedala, že pre budúcu generáciu „supervodivých“

počítačov, ktorá príde v osemdesiatych rokoch, budú dôležité diamantové polovodiče.

Prvá generácia elektronických počítačov, ENIAC a UNIVAC, ktoré postavili v štyridsiatych rokoch a utajovali ich ako najprísnejšie vojenské tajomstvo, používala elektrónky. Elektrónky mali priemernú životnosť dvadsať hodín, ale s tisícami svietiacich horúcich elektróniek v jedinom stroji niektoré počítače prestávali fungovať každých sedem až dvanásť minút. Technológia elektróniek určovala aj obmedzenú veľkosť a kapacitu plánovanej druhej generácie počítačov.

Lenže druhá generácia už elektrónky nepoužívala. V roku 1947 vynášli tranzistor – čo bol predmet z pevného materiálu, veľký ako nechet na palci, ktorý vykonával všetky funkcie elektrónky – a bol to vynález, ktorý stál na samom začiatku elektronických zariadení tuhého skupenstva. Tranzistory spotrebovali len málo energie, produkovali len málo tepla a boli menšie a spoľahlivejšie ako elektrónky, na miesto ktorých nastúpili. Silikónová technológia vytvorila základ pre tri generácie čoraz kompaktnejších, spoľahlivejších a lacnejších počítačov, ktoré pretrvali celých nasledujúcich dvadsať rokov.

Lenže v sedemdesiatych rokoch tvorcovia počítačov začali premýšľať o základných nedostatkoch silikónovej technológie. Obvody sa síce scvrkli na mikroskopické rozmery, avšak rýchlosť komputelizácie ešte vždy závisela od dĺžky obvodov. Ďalšia miniaturizácia obvodov – rozmery dosahovali iba milióntiny palca – prinášala starý problém: teplo. Menšie obvody sa doslova roztápali od tepla, ktoré produkovali. Bolo potrebné nájsť spôsob, ako eliminovať teplo, a zároveň aj obmedziť odpor.

Od päťdesiatych rokov vedci vedeli, že mnohé kovy, ak ich ochladíme na extrémne nízke teploty, sa stávajú supravodivými a prepúšťajú cez seba nerušený tok elektrónov. V roku 1977 IBM oznámila, že postavila ultrarýchly počítač veľkosti grepu, chladený tekutým dusíkom. Supravodivý počítač si vyžadoval revolučnú technológiu a nový rad nízkoteplotných konštrukčných materiálov.

Po celý čas sa extenzívne používali upravované diamanty.

O niekoľko dní prišla kantína ERTS s iným vysvetlením. Podľa

novej teórie sa mali sedemdesiate roky stať desaťročím bezprecedentného rastu množstva počítačov. Hoci prví výrobcovia počítačov v štyridsiatych rokoch predpovedali, že štyri veľké počítače stačia v dohľadnej budúcnosti vykonať všetku počítačovú robotu pre celý svet, experti predvídali, že okolo roku 1990 bude na svete jedna miliarda počítačov – väčšina z nich napojená prostredníctvom komunikačnej siete na iné počítače. Také siete neexistovali, ba zdali sa priam teoreticky nereálne. (Štúdia Hannoverského inštitútu dospela v roku 1975 k záveru, že v zemskej kôre nie je dostatok kovu na konštrukciu počítačových prenosových liniek.)

Podľa Harveyho Rumbaugh mal by osemdesiate roky charakterizovať kritický nedostatok prenosových systémov počítačových dát. „Tak ako v sedemdesiatych rokoch zaskočil priemyslový svet nedostatok fosílnych palív, rovnako ho v nasledujúcich desiatich rokoch šokuje nedostatok možností prenášať údaje. V sedemdesiatych rokoch ľudom odopierali *pohyb*, ale v osemdesiatych rokoch im budú odopierať *informácie*, a uvidí sa, nedostatok čoho bude bolestnejší.“

Laserové lúče predstavovali jedinú nádej, ako túto obrovskú potrebu údajov zvládnuť, pretože laserové kanály prenesú dvadsaťtisíkrát viac informácií ako obyčajný kovový koaxiálny kábel. Laserový prenos si vyžiadal celkom nové technológie – vrátane optiky z tenkých sklenených vlákien a obaľovaných polovodičových diamantov, o ktorých Rumbaugh predpovedal, že v nasledujúcich rokoch budú „oveľa cennejšie ako ropa“.

Rumbaugh dokonca predvídal, že v priebehu desiatich rokov bude *sama elektrotechnika prežitok*. Budúce počítače budú využívať iba svetelné obvody a budú sa koordinovať so svetelnými prenosovými systémami údajov. Príčinou je rýchlosť. „Svetlo,“ povedal Rumbaugh, „sa pohybuje rýchlosťou svetla. Elektrina nie. Žijeme na konci éry mikroelektronickej technológie.“

Mikroelektronika celkom isto nepôsobila ako umierajúca technológia. V roku 1979 bola hlavným odvetvím v celom priemyslovom svete, iba v samotných Spojených štátoch predstavoval jej obrat osemdesiat miliárd dolárov. Šesť z dvadsiatich

špičkových spoločností vo Fortune 500 bolo eminentne zainteresovaných na elektronike. Tieto spoločnosti mali za sebou celú históriu, pozostávajúcu z tvrdej konkurencie a napredovania, hoci to celé netrvalo ani tridsať rokov.

V roku 1958 mohol výrobca vtesnať do jediného silikónového čipu 10 elektronických komponentov. V roku 1970 bolo možné vtesnať do jedného čipu rovnakej veľkosti sto jednotiek – bol to desaťnásobný rast za čosi viac ako púhe desaťročie.

Lenže v roku 1972 sa už do jedného čipu zmestilo 1000 jednotiek, v roku 1974 už 10 000. Čakalo sa, že v roku 1980 bude v jedinom čipe veľkosti nechta na palci milión jednotiek, lenže po použití fotoprojekcie veda tento cieľ dosiahla už v roku 1978. Na jar roku 1979 bolo novým cieľom desať miliónov jednotiek – ba čo viac, miliarda jednotiek – v jedinom silikónovom čipe už v roku 1980. No nikto by si nebol myslel, že na tento vývoj si počkajú iba do júna a júla 1979.

Podobný pokrok vo vnútri jedného priemyslového odvetvia nemá obdobu. Objasňuje to porovnanie so staršími výrobnými technológiami. Detroit bol spokojný, ak dokázal urobiť nepatrné zmeny v dizajne áut za tri roky, ale elektronický priemysel zvyčajne čakal za taký istý čas „rad za rozvoj“. (Aby udržal krok, Detroit by musel zvýšiť dojazdnosť z osem míľ na galón benzínu v roku 1970 na 80 000 000 míľ na galón v roku 1979. Namiesto toho prešiel Detroit za tento čas z 8 na 16 míľ na galón, čo je ďalší dôkaz o budúcom ústupe automobilového priemyslu ako centra americkej ekonomiky.)

V podmienkach tvrdej konkurencie na trhu vládli obavy zo zahraničných mocností, najmä Japonska, ktoré v roku 1973 zriadilo v Santa Clare Japonskú kultúrnu burzu – čo bola v podstate krycia organizácia pre očividnú a dobre financovanú priemyslovú špionáž.

Belasý kontrakt bolo možné pochopiť iba vo svetle vývoja priemyselného odvetvia, robiaceho dôležitý skok každých niekoľko mesiacov. Travis kedysi povedal, že Belasý kontrakt je „to najväčšie, čo nás v nasledujúcich desiatich rokoch čaká. Ktokoľvek tie diamanty nájde, poskočí vo vývoji technológie prinajmenej o päť

rokov. *Päť rokov!* Viete, čo to znamená?“

Rossová vedela, čo to znamená. V priemyselnom odvetví, v ktorom sa ostrie konkurenčného boja meralo mesiacmi, tie spoločnosti, ktoré predbehli konkurenciu o niekoľko týždňov nejakou novou technológiou alebo zariadením, zarábali hotové poklady. Syntel v Kalifornii prvý skonštruoval pamäťový čip 256 K, kým ostatní robili čipy 16 K a snívali o čipe 64 K. Syntel si svoj náskok udržal púhych šesťnásť týždňov, ale jeho zisk činil viac ako stotridsať miliónov dolárov.

„A my hovoríme o *piatich* rokoch,“ povedal Travis. „To je náskok vyjadriteľný miliardami dolárov, možno desiatkami miliárd dolárov. Keby sme sa len k tým diamantom dostali!“

Také boli príčiny mimoriadneho tlaku, ktorý Rossová pociťovala zoči-voči monitoru počítača. Mala dvadsaťštyri rokov, stála na čele výpravy, ktorá sa zapojila do pretekov špičkovej technológie, na ktorých sa zúčastňovalo zo šesť štátov z celej zemegule, a všetci pritom úzkostlivo skrývali svoje obchodné a priemyslové zdroje.

Pri sume, o ktorú tu išlo, boli konvenčné preteky na smiech. Travis jej pred odchodom povedal: „Ničoho sa nebojte, aj keď sa vám pri tom tlaku bude zdať, že zošaliete. V rukách máte *miliardy dolárov*. Urobte všetko, čo je vo vašich silách.“

Robila všetko, čo bolo v jej silách. Rozhodla sa skrátiť cestu expedície na miesto určenia o ďalšie tri hodiny a tridsaťsedem minút – ale ešte vždy o čosi zaostávali za plánmi konzorcia. Nie toľko, aby sa ich časy pomaly nevyrovnávali, najmä v súvislosti s Munrovými chladnokrvnými skratkami, ale aj tak boli pozadu – a to mohlo v pretekoch, v ktorých víťaz bral všetko, znamenať absolútnu katastrofu.

A potom dostala zlú správu.

Na obrazovke sa objavil text:

PIJAVICA / VŠETKY STÁVKY STRATENÉ.

„Dopekla,“ povedala Rossová. Odrazu sa cítila unavená. Pretože ak išlo naozaj o pijavicu, ich šance na výhru v pretekoch sú stratené – ešte skôr, ako ktokoľvek z nich vkročil do dažďového pralesa strednej Afriky.

2 / PIJAVICA

Travis sa cítil ako hlupák.

Civel na vytlačenú kópiu správy Goddard Space Flight Center – Goddardovho strediska pre kozmické lety, Greenbelt, štát Maryland: ERTS PREČO NÁM POSIELATE VŠETKY TIE ÚDAJE O MUKENKO NEMÁME O NE ZÁUJEM VĎAKA PRESTAŇTE PODĽA VLASTNEJ ÚVAHY.

Správa prišla pred hodinou z GSFC z Marylandu, lenže aj tak sa oneskorila o viac ako päť hodín.

„Dočerta!“ zakľal Travis, hľadiac na telex.

Za prvý náznak, že čosi nie je v poriadku, pokladal Travis chvíľu, keď Japonci a Nemci prerušili v Tangeri rokovania s Munrom. V jednej chvíli by boli zaplatili čokoľvek, v nasledujúcej sa nevedeli dočkať, kedy vypadnú. Zlom prišiel znenazdajky a akoby bez akejkoľvek logiky. Naznačoval prítomnosť nových údajov v počítačoch konzorcia.

Nové údaje? Odkiaľ?

Existovalo jediné vysvetlenie – a teraz mu ho potvrdil telex z Greenbeltu od GSFC.

ERTS PREČO NÁM POSIELATE VŠETKY TIE ÚDAJE O MUKENKO –

Odpoveď bola celkom jednoduchá: ERTS *neposielali* nijaké údaje. Prinajmenej nie sami od seba. ERTS a GSFC uzatvorili dohodu o výmene údajov a informácií – Travis tú dohodu podpísal v roku 1978, aby získal lacnejšie zábery z družice Landsat. Obrazy z družice predstavovali pre jeho spoločnosť najväčšie náklady. Na revanš za nahliadnutie do údajov ERTS súhlasila GSFC, že bude zásobovať spoločnosť prenosmi o tridsať percent lacnejšie.

V tom čase to vyzeralo na dobrý obchod, najmä keď v dohode bolo špecifikované aj blokovanie programov.

Teraz však Trávisa omínali na duši potenciálne nevýhody. A najväčšie obavy sa mu potvrdili. Ak ste si otvorili linku medzi Houstonom a Greenbeltom, dlhú dvetisíc míľ – priam ste si prosili o

pijavicu. Kdesi medzi Texasom a Marylandom ktosi zriadil terminálové spojenie – pravdepodobne na nosných telefónnych linkách – a začal na pijavičom termináli nasávať údaje. Bola to tá forma priemyselnej špionáže, ktorej sa obávali najviac.

Pijavici terminál sa napájal kdesi medzi dvoma zákonnými terminálmi a monitoroval pôvodné a spätné prenosy. Po istom čase operátor-pijavica toho vedel dosť, aby mohol podniknúť samostatný prenos, vykrádajúc údaje z oboch strán, a predstierajúc pre Houston, že je GSFC, a pre GFSC, že je Houston. Pijavičí terminál mohol fungovať dovtedy, kým jeden alebo oba legitímne terminály nezistili, že ich ktosi vykráda.

Otázka teraz znela, koľko údajov za posledných sedemdesiatdva hodín vykradli.

Požiadali, aby prezreli záznamy snímačov počas celých dvadsiatich štyroch hodín, a výsledky boli deprimujúce. Vyzeralo to, akoby sa počítač ERTS podvolil a vydal nielen pôvodné prvky databázy, ale aj popis dátového prenosu – čo bola časť operácií, ktoré ERTS uskutočnila v priebehu posledných štyroch týždňov.

Ak to bola pravda, znamenalo to, že euro-japonská pijavica vedela, aké zmeny vykonali ERTS s údajmi o sopke Muckenno, a s absolútnou presnosťou poznala aj lokalizáciu Strateného mesta. Poznali, kde to mesto je, tak presne ako Rossová.

Museli zostaviť nový časový plán, nevýhodný pre tím ERTS. A modernizované počítačové projekcie ukazovali jednoznačne: Rossová Nerossóvá, pravdepodobnosť, že tím ERTS dosiahne ložisko skôr ako Japonci a Nemci, je teraz takmer nulová.

Z Travisovho hľadiska celá expedícia ERTS bola odteraz iba zbytočná vychádzka a mrhanie časom. Nemali šancu na úspech. Jediným nevypočítateľným činiteľom bola gorila Amy. Ale Travisovi jeho inštinkt navrával, že gorila Amy nakoniec nezohrá pri objave diamantových ložísk v severovýchodnom Kongu rozhodujúcu úlohu.

Bolo to beznádejné.

Má tím ERTS odvolať? Civel na pult s počítačmi. „Zistite mi priebežné výdavky,“ prikázal.

Na počítači zablikalo VÝDAVKY PRÍSTUPNÉ.

„Kongo, prieskum v teréne,“ určil.

Na obrazovku vyskočili cifry z prieskumu v teréne v Kongu: výdavky na hodinu, akumulované výdavky, zaznamenané budúce výdaje, znižovanie nákladov, budúce škrtý... Expedícia sa v tejto chvíli blíži k Nairobi. Doterajšie výdavky činili 189 000 dolárov.

Odvolanie bude stáť 227 455 dolárov.

„Faktor BR“ prikázal.

Obrazovka sa zmenila. BF Naskočila celá séria pravdepodobností. „Faktor BF“ bol *bona fortuna*, šťastie – veličiny, ktoré neprichádzali do úvahy pri všetkých expedíciách, najmä do vzdialených a nebezpečných končín.

MOMENT, PREMÝŠĽAM – zasvietilo na počítači.

Travis čakal. Vedel, že počítač potrebuje niekoľko sekúnd na uskutočnenie operácií, aby porovnal závažnosť problému s náhodnými faktormi, ktoré môžu ovplyvniť expedíciu, ktorá sa nachádza päť či viac dní od cieľa.

Zabzučal bzučiak. Roger, čo tancom privolával dážď, povedal: „Vystopovali sme pijavicu. Je v Normane, v štáte Oklahoma, presne v Severnej ústrednej poisťovacej spoločnosti Ameriky. Päťdesiatjeden percent kapitálu SUIA je v rukách havajskej holdingovej spoločnosti Halekuli, Inc., ktorá je zasa celkom v rukách japonského kapitálu. Čo chcete urobiť?“

„Začnite s paľbou,“ prikázal Travis.

„Začneme,“ povedal Rogers. Zavesil.

Na obrazovke zablikalo FAKTOR BF URČENÝ a pravdepodobnosť: .499. Prekvapilo ho to. Táto cifra znamenala, že ERTS má takmer rovnaké šance ako konzorcium dosiahnuť cieľové miesto ako prvá. Travis nepochyboval o matematike: .499 bolo dobré číslo.

Výprava ERTS bude pokračovať v ceste do Konga, aspoň zatiaľ. A medzičasom urobí všetko, čo bude v jeho silách, aby konzorcium pribrzdl. Kdesi v hlave sa Travisovi vynoril jeden či dva nápady, ako to dosiahnuť.

3 / DODATOČNÉ ÚDAJE

Lietadlo pokračovalo v lete na juh. Práve leteli ponad Rudolfovo jazero v severnej Keni, keď Tom Seamans zavolał Elliota.

Seamans dokončil počítačovú analýzu, ktorá mala odlíšiť gorily od ostatných ľudoopíc, najmä šimpanzov. Z Houstonu potom dostal neostrý trojsekundový videozáznam, ktorý zaznamenával zdanlivú gorilu, ako ničí tanierovú anténu a hľadá do kamery.

„No?“ spýtal sa Elliot, civejúc na obrazovku. Svietili na nej nasledujúce údaje:

ROZLIŠUJÚCA FUNKCIA GORILA/ŠIMPANZ

FUNKČNÉ ZOSKUPENIA ROZDELENÉ NA:

GORILA: .9934 ŠIMPANZY: .1132

TESTOVANÝ VIDEOZÁZNAM /HOUSTON/: .3349

„Dopekla!“ zvolal Elliot. Podobne ako čísla, aj štúdia bola rovnaká – zbytočná.

„Je mi to ľúto,“ povedal Seamans do telefónu. „Ale časť problémov pochádza zo samotného testovaného materiálu. Museli sme sa pohybovať v počítačovej odchýlke obrazu. Obraz už vyčistili, a to znamená, že bol upravený. Kritický materiál sa stratil. Rád by som pracoval s originálnou digitalizovanou matricou. Môžeš mi ju zohnať?“

Karen Rossová mu kývala, že sa to dá. „Pravdaže,“ povedal Elliot.

„Skúsím to s ňou znovu,“ sľúbil Seamans. „Ale ak chceš počuť môj názor, nikam to nepovedie. Skutočnosť je taká, že gorily charakterizujú pozoruhodné individuálne variácie v štruktúre tváre, podobne ako ľudí. Ak zväčšíme základ vzorky, dostaneme viac variácií a väčší populačný interval. Myslím, že si v koncoch. Nikdy nedokážeš, že to nie je gorila – ale ja sám sa stavím, že nie je.“

„Čo tým chceš povedať?“ spýtal sa Elliot.

„Je to čosi nové,“ povedal Seamans. „Tvrdím, že ak to bola naozaj gorila, pravdepodobnosť by vyskočila kamsi na .89 či .94. Ale

obraz vychádza na .39. To nestačí. Nie je to gorila, Peter.“

„Tak čo to teda je?“

„Je to prechodná forma. Robím na tom, možno zistím, v čom sú zmeny. Vieš, kde boli najväčšie rozdiely? Vo farbe kože. Dokonca ani v čiernobielej verzii to nebolo na gorilu dostatočne čierne. Je to celkom nové zviera, za to ti ručím.“

Elliot sa pozrel na Rossovú. „Čo to znamená pre váš časový plán?“

„V tejto chvíli nič,“ odpovedala. „Ostatné prvky sú oveľa kritickejšie, tieto netreba brať do úvahy.“

Pilot im do mikrofónu oznámil: „Začíname klesať na letisko v Nairobi.“

4 / NAIROBI

Päť míľ za Nairobi možno nájsť divú zver, aká žije na východoafrických savanách. A ako tvrdia pamätníci z mesta, divú zver bolo možné nájsť aj bližšie – gazely, byvoly a žirafy obchádzali okolo dvorov, ba príležitostne vklzol do spálne leopard. Za dávnych čias malo mesto ešte vždy charakter koloniálnej stanice v divočine, no v dňoch najväčšieho rozkvetu bolo Nairobi mestom, ktoré rástlo ako z vody: „Ste ženatý alebo žijete v Keni?“ znela štandardná otázka. Muži veľa pili a boli drsní, ženy zasa krásne a voľných mravov. Obraz života sa nedal predvídať o nič viac ako poľovačka na líšky, ktorá sa na vidieku strhla vždy koncom týždňa.

Moderné Nairobi však nemá takmer nič spoločné s mestom z tých neformálnych koloniálnych čias. Tých pár viktoriánskych domov, čo zostalo, leží v troskách uprostred moderného polmiliónového mesta s dopravnými zápchami, červenými svetlami semaforov, mrakodrapmi, supermarketmi, expresnými čistiarňami, francúzskymi reštauráciami a znečisteným ovzduším.

Nákladné lietadlo ERTS pristálo na nairobskom medzinárodnom letisku 16. júna na svitaní. Munro našiel pre výpravu nosičov a pomocníkov. Zamýšľali o dve hodiny Nairobi opustiť – lenže Travis im z Houstonu zatelefonoval, že Peterson, jeden z geológov prvej

konžskej expedície, sa akýmsi činom dostal späť do Nairobi.

Rossovú táto správa vzrušila. „Kde je?“ spýtala sa.

„V márnici,“ odpovedal Travis.

Elliot podišiel najbližšie, ako sa dalo, a zažmurkal: telo na stole z nehrdzavejúcej ocele patrilo plavovlasému mužovi približne jeho veku. Muž mal dolámané ruky, kožu mal opuchnutú a strašidelné sfarbenú na purpurovo. Pozrel na Rossovú. Zdalo sa, že sa dokonale ovláda, ani nezažmurkala, ani neodvrátila tvár. Patológ stúpil na pedál a zapál mikrofón nad ich hlavami. „Povedali by ste, prosím, svoje meno?“

„Karen Ellen Rossová.“

„Vaša národnosť a číslo pasu.“

„Američanka, F 1413649.“

„Môžete identifikovať muža, ktorý leží pred vami, slečna Rossová?“

„Áno,“ povedala. „Je to James Robert Peterson.“

„Aký je váš vzťah k mŕtvemu Jamesovi Róbertovi Petersonovi?“

„Pracovala som s ním,“ odvetila tupo. Zdalo sa, že si obzerá geologickú vzorku, že ju skúma dokonale nevzrušene. Na tvári sa jej neobjavila nijaká reakcia.

Patológ sa obrátil k mikrofónu. „Identifikácia potvrdila, že mŕtvy je James Robert Peterson, muž, beloch, dvadsaťdeväťročný, štátna príslušnosť americká.“ Obrátil sa k Rossovej. „Kedy ste videli pána Petersona naposledy?“

„V máji tohto roku. Odchádzal do Konga.“

„Posledný mesiac ste ho nevideli?“

„Nie,“ povedala. „Čo sa prihodilo?“

Patológ sa dotkol spuchnutých purpurových rán na ramenách mŕtveho. Brušká prstov vkĺzli dnu, odhaľujúc v mase zárezy akoby od zubov. „Je to čertovsky čudný príbeh,“ povedal patológ.

Petersona priviezlo na nairobské letisko predchádzajúceho dňa 15. júna malé nákladné nájomné lietadlo. Nachádzal sa v poslednej fáze smrteľného šoku. Umrel o niekoľko hodín bez toho, aby ešte prišiel k vedomiu. „Bol to vôbec výnimočný prípad. Lietadlo zrejme urobilo kvôli mechanickým závadám neplánovanú zastávku na poľnom letisku v Garone v Zaire, kde je škvarová dráha. A vtedy sa

tento chlapík vytackal z lesa a zrútil sa im pri nohách.“ Patológ ukázal na dolámané kosti oboch ramien. Zranenia, ako vysvetľoval, neboli čerstvé, utŕžil ich prinajmenej pred štyrmi dňami, možno dávnejšie. „Musel trpieť neuveriteľnými bolesťami.“

Elliot sa spýtal: „Čo mohlo spôsobiť také zranenia?“

Patológ ešte nikdy predtým nič podobné nevidel. „Na prvý pohľad pripomínajú mechanické zranenia po havárii osobného alebo nákladného automobilu. Máme ich tu dosť, lenže mechanické zranenia nikdy nie sú obojstranné ako v tomto prípade.“

„Takže to nebolo mechanické poranenie?“ spýtala sa Karen Rossová.

„Nevieme, čo to bolo. V mojej praxi je to unikátny prípad,“ rázne povedal patológ. „Pod nechtami sme našli stopy krvi a niekoľko chumáčov sivých vlasov. Práve robíme testy.“

Na druhom konci miestnosti iný patológ zdvihol zrak od mikroskopu. „Vlasy s určitosťou nie sú ľudské. Prierez nesedí. Je to nejaký druh zvieracích chlpov, podobný ľudským.“

„Prierez?“ spýtala sa Rossová.

„Ukáže nám pôvod vlasov,“ povedal patológ. „Napríklad vlas z ochlpenia pohlavných orgánov je v priereze eliptickejší ako vlas z iných častí tela alebo chl p z obličaja. Je to súčasť charakteristiky – uznáva ju aj súd. V tomto laboratóriu máme často do činenia s množstvom zvieracích chlpov. V tomto odbore sme naozaj znalci.“

Veľký analyzátor z nehrdzavejúcej ocele zabzučal. „Prechádza ním krv,“ povedal patológ.

Na obrazovke videa uvideli dvojicu pastelovo sfarbených škvŕn. „To je elektroforézový vzorec,“ vysvetľoval patológ. „Skúma proteíny krvného séra. Naľavo je normálna ľudská krv. Napravo máme vzorku krvi spod nechtov. Vidíte, s konečnou platnosťou to nie je ľudská krv.“

„Nie je to ľudská krv?“ spýtala sa Rossová a pozrela sa na Eliota.

„Ponáša sa na ľudskú krv,“ odvetil patológ, hľadiac na vzorku. „Ale nie je. Možno patrí domácemu zvieraťu alebo nejakému zvieraťu z farmy – možno prasťu. Alebo nejakému primátovi. Opice a ľudoopice sú sérologicky veľmi blízke ľudským bytostiam. O chvíľu budeme mať k dispozícii počítačovú analýzu.“

Počítač vytlačil záznam, ktorý sa objavil na obrazovke:

ALFA A BETA SÉRUM GLOBULÍNY SÚHLASIA: KRV
GORILY.

Patológ povedal: „Tu máte odpoveď na otázku, čo mal pod
nechtami. Krv gorily.“

5 / VYŠETRENIE

„Neublíži vám,“ ubezpečil Elliot vystrašeného ošetrovateľa. Sedeli v kabíne pre cestujúcich nákladnej sedemstoštyridsaťsedmičky. „Pozrite sa, usmieva sa na vás.“

Amy sa naozaj usmievala svojím najvítaznejším úsmevom a dávala si pritom pozor, aby neodhalila zuby. Lenže ošetrovateľ zo súkromnej kliniky v Nairobi nepoznal tieto jemnosťky gorilej etikety. Ruka, v ktorej držal injekčnú striekačku, sa mu chvela.

Nairobi bolo pre Amy poslednou príležitosťou na starostlivú prehliadku. Jej veľké, mocné telo bolo v rozpore s jej vrodenu chúlivosťou, rovnako ako zamračená tvár so širokým obočím neladila s pokornou, takmer nežnou povahou. V San Francisku ju tím Projektu Amy podrobil starostlivému lekárskeму režimu – vzorky moču odoberali každý druhý deň, vzorky stolice kontrolovali každý týždeň kvôli skrytej krvi, každý mesiac sa podrobovala kompletnému vyšetreniu krvi, každý tretí mesiac navštevovala dentistu, ktorý jej odstraňoval čierny zubný kameň, čo sa jej usadzoval na chrupe z vegetariánskej diéty.

Amy všetko znášala ako samozrejmosť, ale vydesený ošetrovateľ o tom nevedel. Blížil sa k nej so striekačkou v ruke a držal ju pred sebou ako zbraň. „Ste si istý, že nehryzie?“

Amy sa mu snažila pomôcť, zagestikulovala: *Amy sľubuje nepohryzie*. Znaky robila pomaly, uvoľnene, ako robila vždy, keď sa stretla s kýmsi, kto nepoznal jej jazyk.

„Sľubuje, že vás nepohryzie,“ povedal Elliot.

„To hovoríte vy,“ odvrkol ošetrovateľ. Elliot si nedal námahu vysvetliť mu, že to nepovedal on, že to povedala ona.

Ošetrovateľ jej zobral vzorky krvi a trochu sa uvoľnil. Zbalil si

veci a povedal: „Určite je to hnusný surovec.“

„Urazili ste jej city,“ povedal Elliot.

A naozaj, Amy divo signalizovala: *Kto hnusný?*

„Nič to, Amy,“ chlácholil ju Elliot. „Nikdy predtým nestretol gorilu.“

Ošetrovateľ sa spýtal: „Prosím?“

„Urazili ste jej city. Bolo by lepšie, keby ste sa ospravedlnili.“

Ošetrovateľ prudko zaklapol tašku s lekárskymi inštrumentmi. Chvíľu hľadel na Elliota, chvíľu na Amy. „Ospravedlniť sa *jemu?*“

„Jej,“ opravil ho Elliot. „Áno. Ako by padlo vám, keby vám niekto povedal, že ste hnusný?“

Elliota celá vec napálila. Po rokoch experimentov so zvieratami ho urážali predsudky, ktoré ľudia pociťovali voči ľudoopiciam. Hnevalo ho, že šimpanzov pokladali za roztomilé decká, orangutanov za múdrych starcov a gorily za nemotorných, nebezpečných surovcov. Vo všetkých prípadoch sa mýlili.

Každé z týchto zvierat bolo unikátne a priečilo sa ľudským stereotypom. Šimpanzy, napríklad, sú oveľa otrlejšie ako gorily. Šimpanzy sú totiž extroverti a rozhnevaný šimpanz je oveľa nebezpečnejší ako rozzúrená gorila. Elliot v zoo s prekvapením sledoval, ako ľudské matky strkajú deti bližšie, aby videli na šimpanzy, ale cúvali pri pohľade na gorily. Tieto matky zrejme nevedeli, že divé šimpanzy chytajú a žerú ľudské mláďatá – také čosi by gorila nikdy neurobila.

Elliot bol viac ráz svedkom ľudských predsudkov voči gorilám, a spoznával, ako také počínanie účinkuje na Amy. Amy nemohla urobiť nič proti tomu, že bola urastená a čierna, že mala husté obrvy a ploskú tvár. Za tvárou, ktorú ľudia pokladali za odpudzujúcu, bolo inteligentné a citlivé vedomie, súcitiace s ľuďmi okolo seba. Bolelo ju, keď ľudia pred ňou utekali alebo kričali od strachu, či keď mali surové poznámky.

Ošetrovateľ sa zamračil. „Chcete povedať, že on rozumie po anglicky?“

„Áno, *ona* rozumie.“ Zámena pohlavia bolo ďalšie, čo Elliot nemal rád. Ľudia, ktorí sa báli Amy, vždy usúdili, že je to samec.

Ošetrovateľ pokrútil hlavou. „Neverím tomu.“

„Amy, odprevad' toho pána k dverám.“

Amy sa odhrojďala k dverám a dokorán ich ošetrovateľovi otvorila. Jeho oči sa pri odchode rozšírili. Amy za ním zatvorila dvere.

Hlúpy ľudský samec, gestikulovala Amy.

„Nič to,“ odpovedal jej Elliot. „Pod', Peter poškrabká Amy.“ Nasledujúcich pätnásť minút ju škrabkal, Amy sa prevaľovala po zemi a chrochtala od spokojnosti. Elliot si nevšimol, že dvere za jeho chrptom sa otvorili, nevšimol si ani tieň, ktorý padol na podlahu. Obzrel sa, až keď bolo neskoro. Zazrel tmavý valec, ako sa znáša nadol, hlava mu vybuchla v oslepujúcej bielej bolesti a všetko sa mu pred očami zatmelilo.

6 / ÚNOS

Prebral sa na prenikavý elektronický škrek.

„Nehýbte sa, pane,“ povedal akýsi hlas.

Elliot otvoril oči a hľadel do jasného svetla, prúdiaceho naňho zhora. Ešte vždy ležal na chrbáte v lietadle, ktosi sa nad ním skláňal.

„Pozrite sa doprava... teraz doľava... Môžete pohnúť prstami?“

Počúval príkazy. Svetlo odložili, a on uvidel vedľa seba kvočať akéhosi černocho. Muž sa dotkol Elliotovej hlavy. Odtiahol ruku a prsty mal červené od krvi. „Ničoho sa netreba báť,“ povedal muž, „rana je len povrchová.“ Fľochol nabok. „Čo myslíte, ako dlho bol v bezvedomí?“

„Zopár minút, nie viac,“ odpovedal Munro.

Prenikavý zvuk sa ozval znova. Uvidel Rossoví, ako chodí po kabíne, na pleci má batôžok a pred sebou drží akúsi paličku. Znova čosi zahvízdalo. „Dočerta,“ povedala a čosi vytiahla z obruby okna. „To je piata. Naozaj dobrá robota.“

Munro sa pozrel na Elliota. „Ako sa cítite?“ spýtal sa.

„Dvadsaťštyri hodín by ho mali pozorovať,“ povedal černoch. „Len ako preventívne opatrenie.“

„Dvadsaťštyri hodín!“ zvolala Rossová, naďalej chodiac po kabíne.

Elliot sa spýtal: „Kde je?“

„Uniesli ju,“ odvetil Munro. „Otvorili zadné dvere, nafúkali pneumatickú kľzačku a zmizli skôr, ako si ktokoľvek stačil uvedomiť, čo sa prihodilo. Toto sme našli pri vás.“

Munro mu podal malú sklenenú fľaštičku s japonskými znakmi. Boky fľaštičky boli doškriabané a doryté, na jednom konci bol gumový uzáver, na druhom zlomená ihla.

Elliot sa posadil.

„Len pomaly,“ napomenul ho lekár.

„Cítim sa dobre,“ povedal Elliot, hoci v hlave mu trestalo. Poobracal fľaštičku v ruke. „Bol na nej ľad, keď ste ju našli?“

Munro prikývol. „Bola veľmi chladná.“

„CO₂,“ vyhlásil Elliot. Bol to náboj z plynovej pištole. Pokrútil hlavou. „Zlomili v nej ihlu.“ Vedel si predstaviť, ako Amy od zúrivosti šiekra. Bola zvyknutá na najjemnejšie zaobchádzanie. Možno práve to bola jedna z chýb jeho práce s ňou. Nepripravil ju dostatočne na skutočný svet. Ovoňal fľaštičku. Ostro mu začpelo v nose. „Lobaxín. Rýchlo pôsobiaci uspávajúci prostriedok. Účinkuje v priebehu pätnástich sekúnd. To použili.“ Elliot zúrili. Lobaxín sa na zvieratách používal iba málo, pretože mohol poškodiť pečeň. A navyše zlomili ihlu...

Vstal a oprel sa o Munra, ktorý ho chytil okolo pliec. Doktor protestoval.

„Som v poriadku,“ povedal Elliot.

Na opačnom konci kabíny znova zahvízdalo, tentoraz hlasito a dlho. Rossová mávala paličkou nad skrinkou s liekmi, okolo fľaštičiek s pilulkami a okolo zdravotníckych potrieb. Zdalo sa, že zvuk ju znepokojuje. Rýchlo odstúpila a skrinku zatvorila.

Prešla cez celú kabínu. Hvízdanie sa ozvalo znova. Spod jedného sedadla vytiahla malú čiernu vecičku. „Pozrite sa na toto. Museli kúpiť špecialistu, len aby sem nasadil ploštice. Zaberie nám hodiny, kým lietadlo vysterilizujeme. A my nemôžeme čakať.“

Okamžite sa pobrala k pultu s počítačmi a začala čosi vyťukávať.

„Kde sú teraz?“ spýtal sa Elliot. „Myslím konzorcium.“

„Hlavná časť skupiny odletela pred šiestimi hodinami z letiska Kubala pri Nairobi,“ povedal Munro.

„Tak potom nevzali Amy so sebou.“

„Prirodzene, že ju nezobrali,“ povedala Rossová a v hlase sa jej ozýval hnev. „Nevedia čo s ňou.“

„Zabili ju?“ spýtal sa Elliot.

„Možno,“ povedal Munro ticho.

„Och, Ježiši...“

„Ale pochybujem o tom,“ pokračoval Munro. „Nepotrebujú publicitu – a Amy je známa – v niektorých kruhoch je taká známa ako veľvyslanec alebo hlava štátu. Je to hovoriaca gorila, a takých veľa niet. Bola v televíznych správach, jej fotografie sa objavili v novinách... Najprv by zabili vás, až potom Amy.“

„Takže ju nezabijú,“ povedal Elliot.

„Nie,“ uzavrela Karen s konečnou platnosťou. „Konzorcium sa nezaujíma o Amy. Dokonca ani nevedia, prečo sme ju vzali so sebou. Pokúšajú sa len narušiť náš časový plán – ale to sa im nepodarí.“

Čosi v jej hlase navrávalo, že plánuje ponechať Amy napospas osudu. Taká myšlienka Elliota vydesila. „Musíme ju dostať späť,“ povedal. „Som za Amy zodpovedný, nemôžem ju nechať...“

„Sedemdesiatdva minút,“ povedala Rossová, ukazujúc na obrazovku. „Máme presne hodinu a dvadsať minút, potom sa naruší náš časový rozvrh.“ Obrátila sa Munra. „Musíme uvažovať o druhej možnosti.“

„Dobre,“ povedal Munro. „Zožením ľudí, čo na tom zapracujú.“

„Poletíme iným lietadlom,“ povedala Rossová. „Toto si vziať nemôžeme, je kontaminované.“ Búšila do značiek, prsty jej poskakovali po tlačidlách. „Prejdeme priamo k bodu M,“ povedala Rossová. „Dobre?“

„Jasne,“ povedal Munro.

Elliot zasiahol. „Amy tu nenechám. Ak ju chcete opustiť, budete tu musieť nechať aj mňa...“ Odmlčal sa.

Na obrazovke sa objavil odkaz:

ZABUDNITE NA GORILU POSTUPUJTE K ĎALŠIEMU KONTROLNÉMU BODU SÚRNE OPICA NIE JE VÝZNAMNÁ ČASOVÝ ROZVRH OVERENÝ POČÍTAČOM OPAKUJEM POKRAČUJTE BEZ AMY.

„Nemôžete ju tu nechať,“ povedal Elliot. „Zostanem tu s ňou.“

„Dovoľte, čosi vám vysvetlím,“ ozvala sa Rossová. „Nikdy som si nemyslela, že Amy je pre túto výpravu nejako dôležitá – ba ani vy. Od samotného počiatku to bol len dôvod na odvrátenie pozornosti. V San Francisku ma sledovali. Vy a Amy ste mi poslúžili, aby som ich zmiatla. Konzorcium spanikáril. Stálo to za to. Teraz to za to nestojí. Ak budem nútená, nechám vás tu oboch. Je mi to absolútne jedno.“

7 / PLOŠTICE

„Dočerta,“ začal Elliot, „chcete mi azda povedať, že...“

„Tak sa veci majú,“ povedala Rossová chladne. „Môžeme vás s ľahkým srdcom obetovať.“ No hneď pri tých slovách ho chytila pevne za rameno a vyviedla ho von z lietadla. Prst mala pritom na perách.

Elliot si uvedomil, že Rossová sa ho bude snažiť spacificovať medzi štyrmi očami, bol však odhodlaný necúvnuť zo svojho stanoviska ani o piad'. Naozaj *je* za Amy *zodpovedný*. Dočerta so všetkými diamantami a medzinárodnými intrigami. Vonku, na betóne rozjazdovej dráhy, tvrdohlavo zopakoval: „Neodídem bez Amy!“

„Ani ja.“ Rossová rýchlo prešla cez dráhu k policajnej helikoptére. Elliot sa poponáhlal za ňou. „Čože?“

„Vy naozaj *nič* nechápete?“ spýtala sa ho Rossová. „To lietadlo *nie je čisté*. Je plné ploštíc. Konzorcium nás odpočúva. To všetko som povedala na ich adresu.“

„Ale kto vás v San Francisku sledoval?“

„Nikto. Teraz strávia celé hodiny zisťovaním, kto to mohol byť.“

„A Amy a ja sme neboli obyčajný maskovací manéver?“

„Vôbec nie,“ povedala. „Pozrite sa: nevieme, čo sa s poslednou skupinou ERTS v Kongu stalo. Nezáleží na tom, čo hovoríte vy alebo Travis alebo ktokoľvek iný. Ja sa nazdávam, že sa do toho priplietli gorily. A myslím si, že keď sa tam raz dostaneme, Amy nám pomôže.“

„Ako vyslanec?“

„Potrebujeme informácie,“ povedala Rossová. „A ona vie o

gorilách oveľa viac ako my.“

„Nájdete ju za hodinu a desať minút?“

„Dočerta, to nie,“ povedala Rossová a pozrela sa na hodinky. – Nebude to trvať viac ako dvadsať minút.“

„Nižšie! Nižšie!“

Rossová kričala do mikrofónu, pripevneného k prilbe. Sedela vedľa pilota policajnej helikoptéry. Vrtuľník obletel vežu vládnej budovy, skrútol sa a zamieril na sever, k Hiltonu.

„To sa nesmie, madam,“ povedal pilot zdvorilo. „Letíme nižšie, ako je povolené.“

„Ste strašne vysoko!“ zavrátila ho Rossová. Uprene hľadela na škatuľu, ktorú mala na kolenách. Boli na nej štyri digitálne kompasy s dielikmi na ružiciach. Horúčkovo stláčala vypínače. Rádio vyplúvalo zlostné sťažnosti z veže nairobského letiska.

„Teraz na východ, priamo na východ,“ inštruovala pilota. Vrtuľník sa naklonil a zamieril na východ, k chudobným predmestiam Nairobi.

Elliot v zadnej časti helikoptéry cítil, ako sa mu vždy, keď sa helikoptéra kamsi zvrtnie, dvíha žalúdok. Hlava mu dunela, cítil sa mizerne, ale nástojil, že poletí. Bol jediný človek, ktorý vedel, ako zaobchodiť s Amy, keď má zdravotné ťažkosti.

Rossová, ktorá sedela vedľa pilota, povedala: „Mám to,“ a ukázala na severovýchod. Helikoptéra zahučala nad úbohými chatrčami, vrakmi automobilov, rozbitými cestami. „Pomalšie, pomalšie...“ Kompas blikali, číslice sa menili. Elliot videl, ako sa všetky odrazu blížila k nule.

„Dole!“ zakričala Rossová a vrtuľník sa zniesol priamo do stredu rozsiahleho smetiska.

Pilot zostal v helikoptére. Jeho posledné slová ich znepokojili. „Kde sú odpadky, tam sú aj potkany,“ skonštatoval.

„Potkany ma netrápia,“ povedala Rossová, škriabuc sa von aj s krabicou v ruke.

„Kde sú potkany, tam sú aj kobry,“ povedal pilot. „Och,“ hlesla výskumníčka.

S Elliotom v päťach prešla cez smetisko. Zavanul vetrík, pri

nohách im zavírali papiere a odpadky. Elliota bolela hlava a z pachu, ktorý stúpал zo smetiska, mu dvíhalo žalúdok.

„Nie je to ďaleko,“ povedala Rossová, sledujúc krabicu. Bola vzrušená, jednostaj pozerala na hodinky. „Tu!“

Zohla sa a pohrabala v prachu. Jej ruka krúžila, rozčúlene hrabala hlbšie, až po lakeť sa zabárala do špiny.

Nakoniec vytiahla obojok – ten, čo darovala Amy, keď v San Francisku po prvý raz nasadli do lietadla. Poobracala ho, prezrela si plastickú menovku, ktorá bola na obojku. Bola – ako si Elliot všimol – nezvyčajne hrubá. Na rube boli čerstvé škrabance.

„Dočerta,“ povedala Rossová. „Šestnásť minút v keli.“ Náhlila sa späť do čakajúceho vrtuľníka.

Elliot jej bol v päťách. „Ale ako ju chcete nájsť, keď sa zbavili plošnice aj s obojkom?“

„Nikto nenasadí jedinú plošticu,“ povedala Rossová. „Bola to len návnada. Predpokladala som, že ju objavia.“ Ukázala na škrabance na rube. „Sú však múdri, zmenili frekvencie.“

„Možno sa zbavili aj druhej plošnice,“ povedal Elliot.

„Nezbavili.“ Helikoptéra sa odlepila od zeme, listy vrtule zahrneli a papiere a špina na smetisku pod nimi sa zvířili. Pritisla si mikrofón k ústam a pilotovi nakázala: „Zavezte ma na najväčšie šrotovisko v Nairobi.“

O deväť minút zachytili ďalší, veľmi slabý signál, vychádzajúci z cintorína automobilov. Vrtuľník pristál na ceste. Obľahli ho tucty pokrikujúcich dečiek. Rossová aj s Elliotom vošli na vrakovisko. Uberali sa popri hrdzavejúcich zvyškoch osobných áut aj nákladiakov.

„Ste si istá, že je tu?“ spýtal sa Eliot.

„O tom niet pochyb. Museli ju obklopiť kovom, nič viac urobiť nemohli.“

„Prečo?“

„Je to ochranný štít.“ Kliesnila si cestu pomedzi rozbité autá, občas sa zastavila a skontrolovala krabicu s prístrojmi.

Napokon Elliot začul chrochtanie.

Prichádzalo znútra obstarožného, hrdzavočerveného autobusu značky Mercedes. Elliot sa vyškríbal cez otlčené dvere. Gumené

tesnenie sa rozpadávalo v rukách. Nakoniec sa dostal dnu. Amy našiel ležať na chrbte, spútanú leukoplastom. Bola omámená. Keď jej strhával náplast' z hlavy, nahlas nariekala.

V pravej časti Aminej hrude našiel zlomenú ihlu. Pomocou lekárskeho kliešťa ju vytiahol. Amy zvrieskla, ale potom ho vyobjímala. Počul vzdialené zavýjanie policajnej sirény.

„Všetko je v poriadku, Amy, všetko je v poriadku,“ opakoval. Usadil ju a pozornejšie ju prezrel. Zdalo sa, že jej nič nie je.

Potom sa spýtal: „Kde je druhá ploštica?“

Rossová sa zaškľabila. „Prehltla ju.“

Amy bola v bezpečí a Elliot cítil, ako ho zalieva vlna hnevu. „Donútili ste ju, aby ju prehltla? Elektronickú plošticu? Uvedomujete si, že je to chúlостivé zviera a jej zdravie je mimoriadne chatrné...“

„Nerozčuľujte sa,“ povedala Rossová. „Pamätáte sa na vitamíny, čo som jej dala? Aj vy ste prehltli jednu tabletku.“ Pozrela sa na hodinky. „Tridsaťdva minút,“ povedala. „Nie zlé. O štyridsať minút musíme opustiť Nairobi.“

8 / OKAMŽITÉ VÝCHODISKO

Munro sedel v lietadle a stláčal gombíky na počítači. Sledoval, ako sa na mapách križia čiary, ako naskakujú údaje, časové hodnoty, koordináty blokujúce informácie.

Počítač rýchlo načrtol možné trasy expedície. Na každú mu stačilo desať sekúnd. Určil trasu a potom vyskočili závery – náklady, logistické ťažkosti, problémy so zásobami, celkový čas, ktorý prešiel od štartu z Houstonu, potom zo súčasného východiskového bodu (Nairobi), kde sa práve nachádzali.

Hľadalo sa východisko.

Nie ako za starých čias, dumal Munro. Dokonca ešte pred takými piatimi rokmi sa expedície vydávali na cestu nazdarboh, veriac v šťastenu. Lenže dnes každá expedícia potrebuje naplánovať reálny čas trvania výpravy počítačom. Munro sa už dávno naučil BASIC, TW/GESHUND a ďalšie väčšie interaktívne jazyky. Nikto sa už nemôže spoľahnúť na vlastnú skúsenosť. Biznis sa zmenil.

Práve kvôli zmenám vo vedení výprav sa Munro rozhodol pre ERTS. Celkom isto sa k expedícii nepridal kvôli Karen Rossovej, ktorá bola podľa neho zaťatá a neskúsená. Lenže ERTS mali najprepracovanejšiu databázu a najracionálnejšie plánovacie programy. Čakal, že pri behu na dlhé trate budú tieto programy znamenať kľúčové rozdiely. Okrem toho dával prednosť menším skupinám. Tridsaťčlenný tím konzorcia bude v teréne naisto nemotorný.

Musel však nájsť trasu, ktorá ich dovedie na miesto skôr. Munro stláčal klávesy, sledoval údaje, ktoré pred ním svietili. Hľadal trajektórie, križovatky, spojenia. Potom skúseným okom vyberal alternatívy. Vylúčil uzučké chodníčky, vyradil letiská, eliminoval cesty pre nákladiaky, vyhol sa brodom cez rieky.

Počítač mu zakaždým vyčíslil redukované hodnoty, ale aj tak bol čas, potrebný na cestu zo súčasného východiska – Nairobi – k cieľu prídlhý. Najvýhodnejšia trasa predbiehala konzorcium o tridsaťsedem minút. Na to sa však nedalo spoľahnúť. Zamračil sa a potiahol z cigary. Možno keby prešli cez rieku Liko v Mugane...

Stlačil klávesy.

Nepomohlo to. Prechod cez Liko by ich zdržal. Skúsil prejsť cez údolie Goroba, hoci cesta cezeň sa ukazovala riskantná.

NAVRHNUTÁ TRASA MIMORIADNE RISKANTNÁ

„Veľké mozgy premýšľajú podobne,“ utrúsil Munro, fajčiac cigaru. No čosi ho zaujalo: existujú azda iné, neortodoxné postupy, ktoré prehliadli? A potom dostal nápad.

Ostatným sa to nebude páčiť, ale mohlo by to vyjsť...

Munro si na počítači vyvolal zoznam logistickej výbavy. Áno, sú na to vybavení. Vyťukal si na monitore vybranú trasu a usmial sa, lebo videl, že čiara vedie priamo, krížom Afrikou, a končí sa niekoľko kilometrov od miesta určenia. Požiadal o výstup.

NAVRHOVANÁ TRASA NEPRIJATEĽNÁ

Postláčal ďalšie klávesy. Objavili sa výstupy. Bolo to, ako predvídal – konzorcium predbehnú o celých štyridsať hodín. Takmer o celé dva dni!

Počítač sa vrátil k predchádzajúcemu záveru: NAVRHOVANÁ TRASA NEPRIJATEĽNÁ/VÝŠKOVÉ FAKTORY/RIZIKO PRE

ČLENOV VYSOKÉ/MOŽNOSTĚ ÚSPECHU PODLIMITNÁ/

Munro si nemyslel, že počítač hovorí pravdu. Bol presvedčený, že po tej trase dokázu prejsť, najmä ak im bude žičiť počasie. Výška nebude problém a krajina, hoci drsná, rozumne ustúpi.

V skutočnosti čím viac na to Munro myslel, tým väčší sa ubezpečoval, že to dokázu.

9 / ODLET

Malé turbovrtuľové lietadlo Fokker S-144 dotiahli k boku obrovského Boeingu 747. Vyzeralo ako dojča, pijúce z matkinho prsníka. Dve nakladacie rampy boli ustavične rušné, hmýrili sa chlapmi, ktorí prenášali výstroj z väčšieho lietadla do menšieho. Rossová sa vrátila na letisko a vysvetlila Elliotovi, že si prenájmu menšie lietadlo, pretože 747 je plné plošíc a zároveň je aj priveľké na to, čo potrebujú urobiť.

„Lenže my potrebujeme rýchlejšie lietadlo,“ namietol Elliot.

„To nie je nevyhnutné,“ odvetila Rossová. Ďalej už nič nevysvetľovala.

Tak či onak, veci teraz nabrali veľmi rýchle tempo a Elliot mal iné starosti. Pomohol Amy na palubu Fokkera a starostlivo ju poprezeral. Zdalo sa, že je na celom tele doškriabaná – prinajmenšom si ťažkala, že ju všade bolí, len čo sa jej dotkne – ale nijakú kosť nemala zlomenú a mala dobrú náladu.

Niekoľko černochovo nakladalo do lietadla výstroj. Smiali sa, búchali po chrbtoch, mali dobrú náladu. Amy tí chlapi upúťali. Dožadovala sa odpovede na otázku: *Aký žart?* Nevšímali si ju však, sústredovali sa na prácu, ktorú mali vykonať. A ona bola ešte celá ornámená od liekov. Čoskoro zaspala.

Rossová dozerala na nakladanie. Elliot sa vybral do zadnej časti lietadla, kde sa Karen zhovárala s boдрým černocho. Predstavila mu ho ako Kahegu.

„Á,“ povedal Kahega a potriasol si s Elliotom rukou, „doktor Elliot. Doktorka Rossová a doktor Elliot, dvaja doktori, to je báječné.“

Elliot netušil, čo je na tom báječné.

Kahegov smiech bol nákazlivý. „Veľmi dobrý *krycí manéver*,“ oznamoval. „Nie ako za starých čias s kapitánom Munrom. Teraz sú tu dvaja doktori – lekárska misia, čo? Báječné! Kde máte tú lekársku výbavu?“ Povytiahol jedno obočie.

„Nemáme so sebou nijakú lekársku výbavu,“ povzdychla si Rossová.

„Och, báječné, doktorka, páčia sa mi vaše spôsoby,“ skonštatoval Kahega. „Ste Američanka, čo? Čože to vezieme? M-šestnástky? Dobré pušky, M-šestnástky. Moje obľúbené.“

„Kahega si myslí, že prevážame zbrane,“ povedala Rossová. „Nie a nie uveriť, že to nie je pravda.“

Kahega sa smial. „Idete s kapitánom Munrom!“ povedal, akoby to vysvetľovalo všetko. A pobral sa dozrieť na ostatných robotníkov.

„Ste si istá, že neprevážame zbrane?“ spýtal sa Elliot, keď osameli.

„Zaujíma nás čosi oveľa vzácnejšie ako zbrane,“ odvrkla Rossová. Prebaľovala výstroj, pracovala veľmi rýchlo. Elliot sa spýtal, či jej nemôže pomôcť, ale pokrútila hlavou. „Musím to urobiť sama. Celé to treba zredukovať na štyridsať libier na osobu.“

„Na štyridsať libier? Všetko?“

„Tak nám to počítač vyrátal. Munro priviedol Kahegu a sedem ďalších pomocníkov – Kikujov. S nami troma je to dokopy jedenásť ľudí, plus Amy – aj ona dostane svojich štyridsať libier. Dokopy to robí štyristo osemdesiat libier.“ Rossová naďalej vážila batohy a balíčky so stravou.

Táto novina vzbudila v Elliotovi vážne pochybnosti. Expedícia nabrala nečakaný obrat, stávala sa čoraz nebezpečnejšou. Okamžitú nutkavú túžbu ujsť od toho všetkého skrotila spomienka na videozáznam a na sivé, gorilám podobné bytosti. Tušil, že je to nové, dosiaľ neznáme zviera. Taký objav stál za riziko. Hľadel z okna na nosičov. „Sú to Kikujovia?“

„Áno,“ odpovedala. „Sú to dobrí nosiči, hoci ani na chvíľu nezatvoria ústa. Členovia kmeňa Kikuju radi rozprávajú. Všetci sú bratia, takže – len tak mimochodom – dávajte si pozor na reči. Len dúfam, že Munro im toho nemusel prezradiť priveľa.“

„Kikujom?“

„Kdeže – tým z TANČ.“

„TANČ,“ zopakoval Elliot.

„Číňanom. Číňania sa živo zaujímajú o počítače a elektronickú technológiu,“ vysvetľovala Karen. „Munro im bude musieť čosi navraviť, na oplátku za rady, ktoré mu dávajú.“ Mávla rukou k oknu. Elliot vyzrel von. Munro tam stál v tieni Boeingu a zhováral sa so štyrmi Číňanmi.

„Hej,“ ozvala sa Rossová „uložte to tamto do kúta.“ Ukázala na tri veľké polystyrénové kartóny, označené nápisom AMERICKÍ ŠPORTOVÍ POTÁPAČI, LAKE ELSINORE, CALIF

„Budeme pracovať aj pod vodou?“ spýtal sa zmätený Elliot.

Ale Rossová mu už nevenovala pozornosť. „Kto vie, o čom sa s nimi zhovára,“ poznamenala. Ako sa ukázalo, Rossová sa nemusela ničoho báť, pretože Munro zaplatil Číňanom čímsi oveľa cennejším, ako boli informácie o elektronike.

O 14:24 hod sa Fokker odlepil z nairobskej štartovacej dráhy. Odštartoval o tri minúty skôr, ako im určoval nový časový rozvrh.

Za šesťnásť hodín – toľko trvalo, kým sa Amy pozbierala – expedícia ERTS preletela 560 míľ ponad územie štyroch štátov – Kene, Tanzánie, Rwandy a Zairu – na ceste z Nairobi do Barawandy na samom okraji konžského dažďového pralesa. Uskutočniť takýto komplexný presun by sa nedalo bez pomoci vonkajších spojencov. Munro povedal, že „má priateľov na nižších miestach“. V tomto prípade to bola čínska tajná služba v Tanzánii.

Číňania pôsobili v Afrike od začiatku šesťdesiatych rokov, keď sa ich špionážna sieť pokúsila ovplyvniť priebeh konžskej občianskej vojny. Čína si chcela zabezpečiť prístup k bohatým zásobám uránu v Kongu. Operácie v teréne vykonávali prostredníctvom Čínskej banky, alebo – častejšie – Tlačovej agentúry Nová Čína. Munro mal do činenia s množstvom „vojnových korešpondentov“ TANČ, najmä keď v rokoch 1963 až 1968 pašoval zbrane. O svoje kontakty vlastne nikdy neprišiel.

Prítomnosť čínskeho kapitálu v Afrike bola pozoruhodná. Koncom šesťdesiatych rokov viac ako polovica z dvoch miliárd

čínskej oficiálnej zahraničnej pomoci smerovala do Afriky. Približne rovnakú sumu Čína investovala potajme. V roku 1972 si Mao Ce-tung verejne ťažkal, že peniaze, určené na zvrhnutie prezidenta Mobutuho v Zaire, vyšli nazmar.

Čínska misia v Afrike mala za úlohu čeliť ruskému vplyvu. Lenže už od čias druhej svetovej vojny nemali Číňania priveľmi v láske Japoncov a Munrova túžba poraziť euro-japonské konzorcium tu padla na živnú pôdu. Aby posvätili zväzok, Munro im venoval tri zaolejované kartóny z Hongkongu.

Dvaja hlavní čínski agenti pôsobiaci v Afrike – Li Tao a Liu Šu-van – pochádzali z provincie Jü-nan. Práca sa im tu zdala nudná, najmä kvôli neslanej nemastnej africkej strave. S vďakou preto prijali Munrov dar – škatuľu čínskych húb, škatuľu štiplavej sójovej omáčky a škatuľu čili pasty s cesnakom. Skutočnosť, že tieto prísady pochádzali z neutrálneho Hongkongu a neboli to podradné koreniny z Tchajvanu, bola jemnosťka navyše. V každom prípade tento darček navodil príhodnú atmosféru na neformálny rozhovor.

Pracovníci TANČ pomohli Munrovi pri papierovaní, pomohli mu zohnať inak ťažko dostupné súčasti výstroja a informácie. Číňania mali vynikajúce mapy a pozoruhodne podrobné informácie o situácii na severovýchodnej hranici Zairu – to preto, že pomáhali tanzánijským vojskám prepadnúť Ugandu. Číňania mu prezradili, že rieky v džungli sú rozvodnené a poradili mu, aby si na ich prekonanie zaobstaral balón. Lenže Munro o takú radu nestál. Tváril sa, akoby mal svoj vlastný plán, ako dosiahnuť miesto určenia, a vôbec pritom neprechádzal cez nijakú rieku. Pravdaže, o jeho plánoch nemali ani potuchy.

16. júna o 10,00 hod predpoludním Fokker pristál na letisku v Rawamagene, aby si doplnil pohonné látky. Bolo to na predmestí Kigali v Rwande. Miestny úradník dopravnej kontroly vystúpil na palubu lietadla aj s podložkou na písanie a formulármi, a spýtal sa na cieľ ich letu. Munro povedal, že je to letisko v Rawamagene, mieniac tým, že lietadlo urobí oblúk nad mestom a znova sa sem vráti.

Elliot sa zamračil. „Ale my musíme pristáť kdesi v...“

„Pst,“ povedala Rossová a pokrútila hlavou. „Nerušte ich.“

Úradník bol s takýmto letovým plánom navidomoči spokojný. Len čo pilot podpísal formulár, úradník odišiel. Rossová vysvetľovala, že úradníci v Rwande sú zvyknutí na lietadlá, ktoré nemajú vypísané plány. „Chce vedieť len toľko, kedy sa toto lietadlo vráti. Zvyšok už nie je jeho vec.“

Letisko v Rawamagene bolo ospalé. Dve hodiny museli čakať, kým im privezú benzín, avšak obyčajne netrpezlivá Rossová čakala celkom pokojne. A Munro driemal. Aj jeho nechalo meškanie úplne ľahostajným.

„A čo náš časový rozvrh?“ spýtal sa Eliot.

„Bez problémov,“ odpovedala. „Aj tak musíme tri hodiny čakať. Potrebujeme svetlo nad Mukenkom.“

„Je tam letisko?“ spýtal sa Elliot.

„Dalo by sa to tak nazvať,“ odvetil Munro. Stiahol si safari klobúk na oči a spal ďalej. V Elliotovi to vzbudilo obavy. Rossová mu musela vysvetliť, že väčšina vidieckych letísk v Afrike sú púhe hlinené pásy, vysekané do buša. Piloti tam nemôžu pristávať v noci alebo za hmlistých rán, lebo na dráhach sú neraz zvieratá alebo utáborení kočovníci, alebo tam stojí iné lietadlo, ktoré tam pristálo a nemôže sa znova vzniesť do vzduchu. „Potrebujeme svetlo,“ vysvetľovala mu. „Preto čakáme. Žiadne strachy: so všetkým sa počíta.“

Elliot prijal jej vysvetlenie a vrátil sa dozrieť na Amy. Rossová si povzdychla. „Nemyslíte, že by bolo lepšie všetko mu povedať?“ spýtala sa.

„Prečo?“ spýtal sa Munro a ani si nezdvihol klobúk z nosa.

„Možno budú problémy s Amy.“

„O Amy sa postarám,“ povedal Munro.

„Elliota to rozčúli,“ povedala Rossová.

„Prirodzene, že ho to rozčúli. Lenže niet dôvodu rozčuľovať ho skôr, ako to bude nevyhnutné. Napokon, koľko nám ten skok prinesie?“

„Prinajmenej štyridsať hodín. Je to nebezpečné, ale budeme mať k dispozícii celkom nový časový rozvrh. Ešte vždy ich môžeme predbehnúť.“

„Tak, tu máte svoju odpoveď,“ povedal Munro. „Teraz už mlčte a

trochu si oddýchnite.“

PIATY DEŇ MORUTI 17. JÚNA 1979

1 / ZAIR

Po päťhodinovom lete z Rawamageny sa ráz krajiny zmenil. Za Gomou, neďaleko hranice so Zairom, leteli už nad výbežkami konžského dažďového pralesa ťahajúcimi sa na východ. Fascinovaný Elliot hľadel z okna.

Niekoľko krehkých chumáčov hmly sa v bledom rannom svite lepilo na baldachýn z korún stromov. Preleteli nad temnou, hadiacou sa krivkou mútnej rieky alebo nad rovnou tmavočervenou čiarou cesty. Lenže zväčša z výšky hľadeli na ničím nerušenú záľahu hustého pralesa, ťahajúcu sa do diaľky, kam až oko dovidelo.

Pohľad to bol unavujúci a zároveň aj naháňal strach – bolo strašidelné ocitnúť sa zoči voči tomu, čo Stanley nazval „ľahostajná rozľahlosť prírodného sveta“. Ako tak sedel na pohodlnom sedadle a vychutnával dobrodenie klimatizácie, musel uznať, že tento obrovský monotónny les je úžasný výtvor prírody, ktorý veľkoleposťou predčí najväčšie mestá a iné výtvory ľudstva. Každý zelený chumáč stromu mal kmeň hrubý štyridsať stôp a čnel do výšky dvesto stôp. Jeho vzdúvajúce sa lístie ukrývalo priestor veľkosti gotickej katedrály. Elliot vedel, že prales ťahajúci sa približne dvetisíc míľ na západ sa nakoniec zastaví na brehu Atlantického oceánu, na západnom pobreží Zairu.

Elliot predvídal reakciu Amy pri prvom pohľade na džungľu, jej prírodné životné prostredie. Uprene hľadela z okna. Zagestikulovala *Tu džungľu*, s takou istou citovou nezainteresovanosťou, s akou

pomenovávala farebné karty alebo predmety, čo pred ňu rozložili na podlahu jej vagóna v San Franciscu. Identifikovala džungľu, pomenovala to, čo videla, ale necítil, že by v tom bolo hlbšie poznanie.

Elliot ju oslovil: „Páči sa Amy džungľ’a?“

Džungľ’a tu, zagestikulovala. Džungľ’a byť.

Nedal sa odradiť, hľadal citové väzby, ktoré – bol si tým istý – v nej musia existovať. Páči sa Amy džungľ’a?

Džungľ’a tu. Džungľ’a byť. Džungľ’a miesto tu Amy vidieť.

Skúsil to z inej strany. „Amy žiť v džungli tu?“

Nie. Nijaký výraz.

„Kde Amy žiť?“

Amy žiť Amy doma. Hovorila o svojom vagóne v San Franciscu.

Elliot videl, ako si odopína bezpečnostný pás, bradu si podopiera rukou a lenivo hľadá z okna. Naznačila *Amy chcieť cigareta*. Všimla si, že Munro fajčí. „Neskôr, Amy,“ povedal Elliot.

O siedmej ráno preleteli nad trblietajúcimi sa kovovými strechami komplexu baní na cín a tantal v Masisi. Munro, Kahega a ostatní nosiči sa pobrali do zadnej časti lietadla, kde sa dali do práce na výstroji, vzrušene sa baviac v swahilčine.

Keď Amy uvidela, ako odchádzajú, urobila zopár posunkov. *Oni mať strach.*

„Strach z čoho, Amy?“

Oni mať strach muži oni mať strach problémy. Po chvíli aj Elliot zašiel do zadnej časti lietadla a našiel tam Munrových chlapov spoly zahrabaných pod veľkými kopcami slamy, ako skladajú výstroj do podlhovastých obľáčkovitých kontajnerov tvaru torpéda. Nakoniec kontajnery obalili slamou. Elliot ukázal na torpéda. „Čo to má byť?“

„Nazýva sa to ‚Crosslinove kontajnery‘,“ povedal Munro. „Sú veľmi bezpečné.“

„Ešte nikdy som nevidel takto baliť výstroj,“ poznamenal Elliot, sledujúc chlapov pri práci. „Zdá sa, že zásoby máme ako vo vatičke.“

„Veru tak.“ Munro prešiel cez celé lietadlo ku kabíne, aby sa o čomsi pohováral s pilotom.

Amy naznačila: *Muž vlasy nos klamať Peter*. „Muž vlasy nos“ bolo meno pre Munra. Elliot si ju nevšímal. Vrátil sa ku Kahegovi. „Ako ďaleko je k letisku?“

Kahega vzhliadol. „K letisku?“

„Pri Mukenku.“

Kahega zastal, o čomsi premýšľal. „Dve hodiny,“ povedal. A potom sa zachichotal. Povedal čosi po swahilsky a aj všetci jeho bratia sa rozosmiali.

„Čo je tu smiešne?“ spýtal sa Elliot.

„Och, doktor,“ povedal Kahega a potľapkal ho po chrbte. „Ty máš humor v krvi.“

Lietadlo sa naklonilo, urobilo vo vzduchu pomalý široký oblúk. Kahega a jeho bratia vyzerali oblôčkami. Elliot sa pridol k nim. Videl len jednoliatu džungľu – a potom rad zelených džípor, kolíšucich sa hlboko pod nimi blatistou cestou. Vyzeralo to ako vojenská formácia. Niekoľkokrát sa za ním ozvalo slovo „Muguru“.

„Čo sa deje?“ spýtal sa Elliot. „Je to Muguru?“

Kahega divo krútil hlavou. „Dočerta, nie. Ten prekliaty pilot! Ja som kapitána Munra varoval. Ten prekliaty pilot zabľúdil.“

„Zabľúdil?“ zopakoval Elliot. Už samotné slovo mrazilo.

Kahega sa zasmial. „Kapitán Munro ho nasmeroval správne, a teraz kľaje ostošesť.“

Lietadlo letelo na východ od džungle, smerom k zalesnenej pahorkatine, vlniacim sa kopcom a skupinkám stromov s opadávajúcim lístím. Kahegovi bratia vzrušene o čomsi trkotali, smiali sa a navzájom sa potľapkávali. Zdalo sa, že im je náramne dobre.

Potom sa vrátila Rossová. Rýchlo prešla uličkou. Tvár mala napätú. Otvorila kartónové škatule, vytiahla niekoľko gúľ veľkosti basketbalovej lopty z tuhej kovovej fólie.

Fólia mu pripomenula ozdoby z vianočného stromčeka. „Načo to je?“ spýtal sa Elliot.

Potom začul prvý výstrel a Fokker sa vo vzduchu otriasol.

Pribehol k oknu a zbadal tenkú, rovnú, bielu dymovú stopu končiacu sa v čiernom oblaku dymu po ich pravici. Fokker sa

zakolísal. Sklopil nos k džungli. Elliot videl, ako sa zo zelene pod nimi odpútala druhá čiara.

Je to strela, uvedomil si. Riadená strela.

„Rossová!“ zahrml Munro.

„Pripravená!“ zavolala Rossová.

Nasledovala ohlušujúca červená explózia a výhľad z okna mu zastrel dym. Lietadlo sa otriaslo od výbuchu, ale pokračovalo v manévri. Elliot tomu nemohol uveriť: *ktosi na nich strieľa*.

„Radar!“ zakričal Munro. „Nie je to optika! Radar!“

Rossová nabrala do náručia strieborné basketbalové lopty a rozbehla sa dole uličkou. Kahega otvoril zadné dvere. Kabínou prefičal vietor.

„Dočerta, čo sa to deje?“ spýtal sa Elliot.

„To nič,“ odvetila Rossová cez plece. „Získavame čas.“ Ozvalo sa hlasité zafičanie a po ňom tretí výbuch. Lietadlo sa ešte vždy postupne nakláňalo. Rossová strhla obal z basketbalových lôpt a vyhodila ich do priestoru.

Motory hrmeli, Fokker preletel osem míľ na juh a vyškriabal sa do výšky dvanásťtisíc stôp, potom obletel les, akoby sa chystal pristáť. Pri každom okruhu videl Elliot pásy z fólie. Viseli vo vzduchu ako jagajúci sa kovový mrak. Hoci zvuk a nárazy vzduchu prichádzali z diaľky, Amy bola znepokojená. Kolísala sa na sedadle, dopredu a späť, a potichu chrochtala.

„To sú kovové pásy, rušia radar,“ vysvetľovala Rossová. Sedela pred svojím prenosným pultom s počítačmi a stláčala klávesy. „Mätie to radarové systémy. Radarom navádzané strely zem-vzduch nás teraz zaznamenávajú, akoby sme boli kdesi uprostred mrakov.“

Elliot počúval jej slová spomalene, ako vo sne. Nedávali nijaký zmysel. „Ale kto to na nás strieľa?“

„Pravdepodobne FZA.“ povedal Munro. „Forces Zairoises Armoises – zairská armáda.“

„Zairská armáda? A prečo?“

„Je to omyl,“ odpovedala Rossová. Ešte vždy stláčala klávesy. Nezdvihla od nich zrak.

„Omyl? Odpalujú na nás rakety zem-vzduch, a to má byť omyl? Nemyslíte, že by bolo lepšie spojiť sa s nimi a upozorniť ich, že ide o

omyl?“

„To sa nedá,“ povedala Rossová.

„Prečo sa to nedá?“

„Pretože,“ povedal Munro, „nechceme dodržať letový plán z Rawamageny. My totiž narušujeme vzdušný priestor Zairu.“

„Ježišikriste,“ hlesol Elliot.

Rossová nepovedala nič. Naďalej pracovala za pultom s počítačmi, snažila sa ustáliť obraz na monitore, stláčala jednu klávesu za druhou.

„Keď som pristal, že sa na tejto výprave zúčastním,“ povedal Elliot a začínal kričať, „netušil som, že sa dostanem do vojnovej zápletky.“

„Ani ja,“ povedala Rossová. „Vyzerá to, akoby sme obaja dostali viac, ako znela dohoda.“

Skôr ako mohol Elliot čosi povedať, Munro mu položil ruku okolo pliec a odviezol ho nabok. „Všetko sa dobre skončí,“ povedal. „Sú to zastaralé rakety, všetky po záručnej dobe a väčšina z nich vybuchuje, pretože im od staroby praská pevné palivo. Nehrozí nám nijaké nebezpečenstvo. Len sa pozrite na Amy, potrebuje vašu pomoc. Nechajte nás s Rossovou pracovať.“

Rossová sa ocitla pod silným tlakom. Lietadlo krúžilo osem míľ od staniolového mraku a ona sa musela rýchlo rozhodnúť. Práve totiž narazila na ničivú – a celkom neočakávanú – prekážku.

Euro-japonské konzorcium malo pred nimi od samotného začiatku náskok približne osemnásť hodín a dvadsať minút. Ešte na zemi, v Nairobi, vypracoval Munro spolu s Rossovou plán, ktorý tento rozdiel zmaže a výprava ERTS získa pred tímom konzorcia náskok *štyridsiatich hodín*. Tento plán – ktorý z očividných príčin Elliotovi neprezradila – predpokladal, že vyskočia na padákoch na holé južné svahy sopky Mukenko.

Munro odhadol, že od Mukenka je to k rozpadnutému mestu približne tridsaťšesť hodín cesty. Rossová predpokladala, že z lietadla vyskočia o druhej popoludní. Podľa príkrovu mračien nad Mukenkom a charakteru miesta dopadu mohli do mesta doraziť až na poludnie 19. júna.

Plán to bol mimoriadne hazardný. Na padákoch mala zoskočiť nevytrénovaná posádka, znieť sa mali doprostred divočiny, skadiaľ boli prinajmenej tri hodiny chôdze do najbližšieho väčšieho mesta. Ak ktosi utrpí vážne poranenie, šance na prežitie má iba malé. Obávať sa museli aj o výstroj: vo výške 8.000 – 10.000 stôp nad sopečnými svahmi bol odpor vzduchu menší, Crosslinove balíčky ju možno dostatočne neuchráňa.

Rossová pôvodne Munrov plán odmietla ako priveľmi riskantný, ale Munro ju presvedčil, že sa dá uskutočniť. Poukázal na to, že padáky sa v určitej výške otvorí automaticky, že horná vulkanická vrstva svahu je mäkká ako piesok na pláži, že Crosslinove kontajnery možno obaliť slamou a že Amy znesie na zem on sám.

Rossová si na houstonskom počítači dvakrát preverila východiskové možnosti. Výsledky boli nesporné. Pravdepodobnosť úspešného skoku bola .7980. Možnosť, že sa ktosi ťažko zraní, bola jedna k piatim. Pravda, ak sa im zoskok vydarí, úspech expedície bude mať index .9943. Bolo vlastne isté, že cestou na miesto určenia konzorcium predbehnú.

Nijaký alternatívny plán nebol taký sľubný. Pozrela na údaje a povedala: „Tuším skočíme.“

„Veru, skočíme,“ pritakal Munro.

Skok v sebe skrýval mnoho problémov, pretože najnovšie geopolitické informácie boli čoraz menej priaznivé. Povstanie Kiganiov vrcholilo. Pygmejovia boli nespoľahliví. Zairská armáda vyslala ozbrojené oddiely na východnú hranicu, aby pacifikovali Kiganiov – a bojové oddiely afrických armád pálili od boku. Zoskočiť na Mukenko znamenalo vystaviť sa všetkým spomínaným rizikám.

Lenže to všetko sa odohralo ešte skôr, ako strely zem-vzduch zairskej armády začali vybuchovať všade okolo nich. Ešte vždy sa nachádzali osemdesiat míľ na juh od zamýšľaného miesta výsadku, krúžili nad územím Kiganiov, plytvali časom a palivom. Vyzeralo to, akoby ich smelý, starostlivo vypracovaný a počítačom potvrdený plán mal vyjsť navniivoč.

A na dôvažok ku všetkým starostiam sa nemohla poradiť s Houstonom. Počítač odmietol spojiť sa so satelitom. Pätnásť minút

sa mocovala s prenosným zariadením, zväčšovala príkon a zapínala tajné kódy, až nakoniec pochopila, že jej spojenie blokuje elektronicky.

Po prvý raz, pokiaľ jej pamäť siahala, sa Karen Rossovej chcelo plakať.

„Upokojte sa,“ tíšil ju Munro. Zložil jej ruky z tlačidiel počítača. „Občas sa to stane, nemá zmysel vzrušovať sa.“ Rossová znova a znova stláčala tlačidlá a neuvedomovala si pritom, čo robí.

Munro si uvedomoval zhoršujúcu sa situáciu oboch, Elliota aj Rossovej. Čosi podobné zažil aj na iných výpravách, najmä keď na nich boli zainteresovaní vedci a technici. Vedci pracovali celé dni v laboratóriách, kde boli podmienky prísne regulované a monitorované. Skôr či neskôr prichádzali k presvedčeniu, že vonkajší svet možno ovládať rovnako ako svet v ich laboratóriách. Hoci v podstate to dobre vedeli, zistenie, že prírodný svet sa riadi vlastnými pravidlami a voči nim je ľahostajný, malo za následok tvrdý psychický šok. Munro poznal jeho príznaky.

„Veď vidia,“ povedala Rossová, „že nie sme vojenské lietadlo! Ako to môžu robiť?“

Munro sa na ňu uprene zahľadel. V konžskej občianskej vojne všetky zainteresované strany zostreľovali civilné lietadlá s rutinnou samozrejmou. „To sa stáva,“ poznamenal.

„A to blokovanie? Zairskí bastardi na to nie sú zariadení. Blokuje nás ktosi medzi vysielaczkou a satelitom. Aby to mohol urobiť, potrebuje inú družicu, a...“ Zmlkla a zamračila sa.

„Nemôžete čakať, že konzorcium bude nečinne sedieť na zadku,“ povedal Munro. „Otázka znie ináč. Dokážete nadviazať nové spojenie? Máte protiopatrenia?“

„Pravdaže mám protiopatrenia,“ povedala Rossová. „Môžem zakódovať celý prenášaný text, správu môžem prenášať opticky, na infračervenom nosiči, môžem zapojiť základný kábel – lenže nič z toho nedám dokopy v nasledujúcich niekoľkých minútach, a my tie informácie potrebujeme okamžite. Máme po pláne.“

„To sa stáva,“ zopakoval Munro pokojne. Postrehol napätie na jej tvári a pochopil, že jej to nemyslí jasne. Navyše chápal, že sa

nedokáže sústrediť. Znova ju musel upokojiť.

Podľa Munrovho odhadu sa výprava ERTS v tej chvíli skončila. V skutočnosti už nemôžu predbehnúť konzorcium, nemôžu sa na určené miesto dostať skôr. Lenže nemal v úmysle vzdať sa. Pridlho viedol rozličné výpravy a vedel, že prihodiť sa môže kadečo. Preto povedal: „Ešte vždy môžeme stratený čas získať späť.“

„Získať späť? Ako?“

Munro spomenul prvé, čo mu zišlo na um: „Môžeme sa vydať na člnoch Ragorou na sever. Je to veľmi rýchla rieka, nebude to problém.“

„Ragora je priveľmi nebezpečná.“

„To sa uvidí,“ povedal Munro, hoci vedel, že Rossová má pravdu. Ragora bola najmä v júni veľmi nebezpečná. Napriek tomu hovoril ďalej, ticho, upokojujúco, dodával jej odvalu. „Mám to povedať ostatným?“ spýtal sa nakoniec.

„Áno,“ pristala Rossová. V diaľke začula ďalšiu explóziu. „Vypadnime stadiaľto.“

Munro odbehol do zadnej časti Fokkera. Kahegovi prikázal: „Priprav chlapov.“

„Áno, boss,“ povedal Kahega. Dal kolovať fľašu whisky. Každý z chlapov si z nej dal poriadny glg.

Elliot vyzvedal: „Čo to má, dočerta, znamenať?“

„Chlapi sa potužujú,“ informoval ho Munro.

„Kvôli čomu sa potužujú?“ spýtal sa Elliot.

V tej chvíli sa k nim vrátila Rossová. Tvár mala zachmúrenú. „Ďalej ideme pešo,“ oznámila.

Elliot vyzrel z okna. „Kde je letisko?“

„Tu nie je nijaké letisko,“ povedala Rossová.

„Čo tým chcete povedať?“

„Tým chcem povedať, že tu nie je letisko.“

„Chcete s týmto lietadlom pristáť na poli?“ spýtal sa Elliot.

„Nie,“ odpovedala mu Rossová. „Toto lietadlo nebude vôbec pristávať.“

„Tak teda ako sa dostaneme na zem?“ spýtal sa Elliot, no ešte vo chvíli, keď kládol otázku, sa mu obrátil žalúdok, pretože pochopil, ako znie odpoveď.

„Amy sa nič nestane,“ povedal Munro bodro, pevne zapínajúc Elliotovi popruhy na hrudi. „Dal som jej injekciu toho vášho utišujúceho thoralenu. Bude celkom pokojná. Nič sa nebojte, budem ju dobre držať.“

„Budete ju dobre držať?“ spýtal sa Elliot.

„Je primalá, nesedeli by jej popruhy,“ povedal Munro. „Musím ju dolu zniesť.“ Amy hlasito odľukovala a slintala na Munrovo plece. Položil ju na podlahu. Zostala bezvládne ležať na chrbáte a jednostaj fučala.

„A teraz vy,“ povedal Munro. „Padák sa vám otvorí automaticky. Po oboch stranách máte lanká, naľavo aj napravo. Ak chcete letieť doľava, potiahnete ľavé. Ak doprava, pravé, a...“

„Čo bude s ňou?“ spýtal sa Elliot a ukázal na Amy.

„Ja ju zoberiem. Dávajte pozor. Ak čosi nebude v poriadku, tu, na hrudi, máte rezervný padák.“ Poklopkal po guči látky, na ktorej spočívala malá čierna krabička s nápisom 4757. „To je váš záchranný výškomer. Ak dosiahnete výšku tritisícšesťsto stôp a budete pritom padať väčšou rýchlosťou ako dve stopy za sekundu, automaticky vystrelí náhradný padák. Nemáte sa čoho báť: všetko riadi automatika.“

Elliota obľial studený pot. „A čo pristátie?“

„Nič zvláštne.“ Munro sa uškrnul. „Pristanete takisto automaticky. Stojte voľne a mätko. Nohami stlmte náraz. Je to ako zoskočiť z desať stôp vysokého okna. Urobili ste to v živote už tisíckrát.“

Elliot si všimol, že za ním sú otvorené dvere a do lietadla preniká jasný slnečný svit. Vietor hvízdal a zavýjal. Kahegovi muži vyskočili rýchlo jeden za druhým. Zadíval sa na Rossovú. Bola bledá, vrchná pera sa jej chvela, kľčovito zvierala rám dverí.

„Karen, hádam nepôjdete spolu s...“

Vyskočila, stratila sa im v slnečnom svetle. Munro povedal: „Ste na rade.“

„Nikdy predtým som neskákal,“ povedal Elliot.

„To je najlepšie. Aspoň nebudete mať strach.“

„Ale ja *mám* strach.“

„Rád vám pomôžem,“ povedal Munro a vystrčil Elliota z lietadla.

Munro ho sledoval, ako padá, a úsmev mu z tváre zrazu zmizol. Srdečné správanie len predstieral, aby Elliotovi pomohol. „Ak má chlap urobiť čosi nebezpečné,“ povedal neskôr, „pomôže mu, ak je nasrdený. Ochráni ho to, naozaj ho to ochráni. Je lepšie, ak kohosi nenávidí, ako keby sa mal zosypať iba tak. Chcel som, aby ma Elliot celou cestou na zem nenávidel.“

Munro vedel, aké riziko podstupujú. Vo chvíli, keď opustili lietadlo, opustili aj civilizáciu a všetky jej nepochybné výdobytky. Neskákali iba vzduchom, ale aj časom, späť, do oveľa primitívnejších a nebezpečnejších životných podmienok – do večitej skutočnosti Konga, ako existovalo storočia pred nimi. „Také boli najdôležitejšie fakty,“ povedal Munro, „ale nevidel som nijaký dôvod, aby som ostatných znepokojoval ešte skôr, ako vyskočili. Mojou úlohou bolo dostať tých ľudí do Konga, nie na smrť ich vydesiť. Na to zostávalo more času.“

Na smrť vydesený Elliot skočil.

Žalúdok sa mu vyhupol kamsi do hrdla. V ústach pocítil žiž. Vietor mu hvízdal okolo uší a čechral vlasy. Vzduch bol studený – okamžite premrzol a chvel sa od zimy. Pod ním, na vlniacich sa kopcoch sa rozkladal prales Barawana. V tej chvíli však nedokázal oceniť krásu prírody pod sebou, ba v skutočnosti zatvoril oči, pretože letel strmhlav strašidelnou rýchlosťou k zemi. Lenže so zavretými očami si oveľa viac uvedomoval hvízdanie vetra.

Prešlo priveľa času. Padák (alebo skôr kríženec padáku a krídla) sa očividne nehodlal otvoriť. Jeho život teraz závisel od rezervného padáku, pripevneného na hrudi. Zovrel ho, malý tuhý uzlík nad víriacim žalúdkom. Potom ruky odtiahol: nechcel sa miešať do otvárania. Hmlisto si pamätal, že ľudia umierali práve takto, keď zbabrali otváranie padáka.

Vietor fičal naďalej. Jeho telo strašidelné padalo nadol. *Nič sa nedialo*. Cítil, ako mu prudký vietor naráža do nôh, šklbe nohavice, lepí mu košeľu na ramená. *Nič sa nedialo*. Odvtedy, čo vyskočil z lietadla, museli prejsť prinajmenej tri minúty. Neodvažoval sa otvoriť oči, mal strach, že uvidí stromy, ako sa rútia v ústrety jeho telu, padajúcemu na ne v posledných sekundách života, ktoré si ešte

uvedomoval...

Chcel sa vztýčiť.

Žič mu vytekala z úst, ale pretože padal hlavou dolu, tekutina mu stekala po brade na krk a potom za košeľu. Mrzlo. Už nedokázal ovládnuť drkotanie.

Vyletel hore tak prudko, že mu takmer praskla kosť.

Chvíľu si myslel, že dopadol na zem, ale potom si uvedomil, že ešte vždy klesá k zemi, no oveľa pomalšie. Otvoril oči a hľadel na belasé nebo.

Pozrel dole a šokovalo ho, že je ešte vždy dobrých tisíc stôp nad zemou. Očividne padal z lietadla len niekoľko sekúnd...

Zdvihol zrak. Lietadla nebolo. Priamo nad hlavou mal obrovský trojuholníkový tieň s jasnými červenými, bielymi a belasými pruhmi: padák. Zistil, že je jednoduchšie hľadiet hore ako dole. Pozorne si padák poobzeral. Predná hrana bola skrivená a vydutá. Tenká zadná časť sa trepotala vo vetre. Padák sa veľmi ponášal na krídlo lietadla. Smerom dole, až k nemu, viedli od neho šnúry.

Zhlboka sa nadýchol a pozrel dole. Ešte vždy bol veľmi vysoko nad povrchom zeme. Pomalosť, s akou sa znášal k zemi, bola príjemná. Dodávala mu pokoj.

Potom si všimol, že sa nepohybuje priamo k zemi. Hnalo ho bokom. Pod sebou videl ostatné padáky, Kahegu a jeho chlapov, Rossovú. Pokúsil sa zrútať ich, ale nedokázal sa sústrediť. Zdalo sa, že letí kamsi bokom od nich.

Potiahol šnúru, čo držal v ľavej ruke, a pocítil, ako sa jeho telo zvrátilo, keď sa pohol padák, ktorý ho teraz zanášal viac doľava.

Nie zlé, pomyslel si.

Prudšie potiahol za ľavú šnúru, ignorujúc skutočnosť, že zároveň nabral na rýchlosti. Pokúšal sa ustáliť svoju polohu vzhľadom na trojuholníky klesajúce pod ním. Počul, ako mu v ušiach zavýja vietor. Zahľadel sa hore v nádeji, že zazrie Munra, lenže dovidel len na pásy vlastného padáka.

Znova sa pozrel dole a prekvapilo ho, že zem je oveľa bližšie. Vlastne sa mu zdalo, že sa mu brutálnou rýchlosťou ženie v ústrety. Uvažoval, prečo má dojem, že klesá pomaly a mäkko. No v klesaní nebolo nič mäkké. Uvidel, ako sa prvý padák prelomil – Kahega sa

dotkol zeme – potom druhý, tretí.

O chvíľu pristane aj on. Dostal sa na úroveň stromov, ale priveľmi ho zanášalo do strany. Uvedomil si, že ľavou rukou strnulo ťahá za šnúry. Pustil ich a bočný pohyb sa vyrovnal. Letel dopredu.

Na zemi sa poskladali ďalšie dva padáky. Obzrel sa a uvidel Kahegu a jeho chlapov, ako už skladajú látku, z ktorej boli padáky. Nič sa im neprihodilo. To mu dodalo odvahy.

Kĺzal sa priamo do hustej skupinky stromov. Zaťahal za povrazy a zvrtol sa doprava. Celé jeho telo sa naklonilo. Letel rýchlo. Stromom sa nemôže vyhnúť. Narazí do nich. Vetvy sa po ňom natáhovali ako prsty, zvierali ho.

Zatvoril oči a pocítil, ako ho vetvy škriabu na tvári a na tele, padal pomedzi ne k zemi a vedel, že každú chvíľu narazí, že každú chvíľu dopadne na zem a zvalí sa...

Nedopadol.

Všetko zmĺklo. Cítil, ako sa hojdá – hore a dole. Otvoril oči a uvidel, že sa hojdá štyri stopy nad zemou. Padák sa zachytil na stromoch.

Vymanil sa z popruhov a padol na zem. Keď sa zdvíhal, pribehli k nemu Kahega s Rossovou a pýtali sa ho, či sa mu nič nestalo. „Som v poriadku,“ povedal Elliot a naozaj cítil, že je v poriadku, že je živší ako kedykoľvek predtým. V nasledujúcej chvíli sa prevalil na stĺpnuté nohy a rýchlo vstal.

Kahega sa zasmial. „Vitajte v Kongu,“ povedal.

Elliot si utrel bradu a spýtal sa: „Kde je Amy?“

O chvíľu nato pristal aj Munro. Krvácalo mu ucho, do ktorého ho v hrôze uhryzla Amy. Amy však zážitok nijako neublížil. Kolenačky pribehla k Elliotovi, presvedčila sa, že sa mu nič nestalo, a naznačila – *Amy letieť nepáči*.

„Pozor!“

Prvý z Crosslinových balíčkov, vyformovaných do tvaru torpéda, sfičal z oblohy a keď zasiahol zem, vybuchol ako bomba, rozsievajúc výstroj a slamu na všetky strany.

„Tamto je druhý!“

Elliot ozlomkrky uháňal do bezpečia. Druhá bomba sa zaryla do

zeme iba kúsok od neho. Zahádzali ho kontajnery s potravinami a ryžou. Počul, ako mu nad hlavou vrčí krúžiaci Fokker. Vstal práve včas, aby videl, ako sa na zem znášajú posledné dva Crosslinove kontajnery a ako Kahegovi muži bežia do bezpečia, ako Rossová kričí: „Pozor, tieto majú lasery!“

Bolo to akoby uprostred náletu, ktorý sa skončil tak rýchlo, ako sa začal. Fokker z oblohy zmizol a nebo zmĺklo. Chlapi začali prekladať výstroj a zakopávať padáky a Munro na nich štekal povely v swahilčine.

O dvadsať minút už v zástupe kráčali lesom. Boli to prvé kroky zo stovák míľ, ktoré ich zavedú do neprebádaných končín východného Konga, k rozprávkovej odmene.

Ak k nej dorazia včas.

2 / KIGANIOVIA

Elliot prekonal prvotný otras zo svojho skoku a s potešením vychutnával cestu cez prales Barawana. Vo vetvách sa hašterili opice, v chladnom vzduchu štebotali vtáci, Kikujovia – nosiči – šli v rade za sebou, fajčili cigarety a žartovali vo svojej exotickej materčine. Elliota ovládli samé kladné emócie – zažíval pocit oslobodenia od necitlivej civilizácie, pocit dobrodružstva z neočakávaných udalostí, ktoré ho môžu prevapíť hneď v nasledujúcej chvíli, a nakoniec pocit romantiky z hľadania hlboko vzrušujúcej minulosti, zatiaľ čo všadeprítomné nebezpečenstvo zintenzívnilo všetky pocity do najvyššej miery. V takejto preduchovnej nálahe počúval zvuky, ktoré vydávali lesné zvieratá okolo neho, sledoval hru slnečného svetla a tieňov, pod nohami cítil pružnú zem. Poočku sa díval na Karen Rossovú, ktorá sa mu zrazu zdala celkom neočakávaným spôsobom krásna a vznešená.

Karen Rossová mu pohľad neopätovala.

Idúc krútila gombíkmi na jednej zo svojich elektronických debničiek, pokúšala sa ustáliť signál. Druhá elektronická skrinka sa jej hompálala na pleci, a pretože sa neobzrela a nehládala na neho, mal dosť času všimnúť si, že na pleci už má tmavú škvrnu od potu a

druhá sa jej rozlieva dolu košeľou po chrbte. Tmavoplavé vlasy mala vlhké. Nepríťažlivo je ovísali na temeno. Všimol si aj, že nohavice má dokrkvané, zablatené od pádu. Ešte vždy sa neobzrela.

„Vychutnajte si tunajší les,“ radil Munro. „Toto sú posledné chvíle, čo pociťujete chlad a sucho. Potrvá to už len chvíľu.“

Elliot súhlasil, že les je úžasný.

„Áno, je úžasný,“ prikývol Munro s čudným výrazom na tvári.

Prales Barawana nebol panenský. Z času na čas prešli cez mýtiny a videli aj iné známky ľudského osídlenia, hoci roľníkov nikde nezazreli. Keď sa Elliot o tom zmienil, Munro len pokrútil hlavou. Ako prenikali hlbšie do lesa, Munro sa uzavrel do seba. Odnechcelo sa mu zhovárať. Zaujímal sa však o rastlinstvo, často sa zastavoval, započúval sa do spevu vtákov, a až potom výprave naznačil, aby sa pobrala ďalej.

Počas týchto zastávok sa Elliot obzeral späť na rad nosičov s nákladom vyváženým na hlavách. Cítil spriaznenosť s Livingstonom a Stanleym, aj s ostatnými cestovateľmi, ktorí pred storočím prešli Afrikou. V tomto boli jeho romantické asociácie správne. Život v strednej Afrike sa odvtedy, čo Stanley v roku 1870 prebádal Kongo, veľmi nezmenil, a rovnako sa nezmenil ani základný charakter výprav do týchto končín. Vážnejšie bádanie sa ešte vždy odohrávalo pešky. Nosiči boli aj v dnešných dňoch nevyhnutnosťou. Výdavky boli ešte vždy strašidelné vysoké – a rovnako aj nebezpečenstvo.

Napoludnie začali Elliota omínať topánky. Zistil, že je náramne unavený. Bolo vidno, že utáhaní sú aj nosiči, pretože sa mlčky zvalili na zem. Keď kráčali v rade za sebou, nefajčili, ani nahlas nežartovali. Napokon sa Elliot spýtal Munra, či sa nezastavia naobedovať sa.

„Nie,“ odvetil Munro.

„Dobre,“ povedala Karen Rossová so zrakom upretým na hodinky.

Chvíľu po jednej začuli hukot vrtuľníkov. Reakcia Munra a nosičov bola blesková – ukryli sa pod príkrov rozľahlých stromov a s pohľadmi upretými nahor čakali. Chvíľu nato im preleteli nad hlavami dve veľké zelené helikoptéry. Elliot na nich jasne rozoznal biele nápisy: FZA.

Munro žmúril za odlietajúcimi vrtuľníkmi. Boli to americké stroje značky Huey. Na výzbroj nedovidel. „Je to vojsko,“ povedal. „Hľadajú Kiganiov.“

O hodinu dorazili na čistinu, kde rástol maniok. V strede stál drevený domec. Z komína vystupoval biely dym. V jemnom vetre sa trepotala na špagáte vyvesená bielizeň. Obyvateľov však vidieť nebolo.

Výprava obišla čistinu, ktorá kedysi patrila k farme, ale tentoraz Munro zdvihol ruku a zavolať, aby zastali. Nosiči zložili náklad a posadali si do trávy. Mlčali.

Atmosféra bola napätá, hoci Elliot nechápal prečo. Munro s Kahegom sa prikrčení doplížili na kraj čistiny. Uprene sledovali domec aj okolité polia. Po dvadsiatich minútach, keď ešte vždy nebolo vidieť ani náznak pohybu, Rossová, ktorá sa krčila blízko Munra, stratila trpezlivosť. „Neviem, prečo sme...“

Munro jej položil dľaň na ústa. Ukázal na čistinu a perami naznačil jediné slovo: Kiganiovia.

Rossovej oči sa rozšírili. Munro dal ruku preč z jej úst.

Všetci uprene sledovali domec. Ani najmenší náznak života. Rossová opísala rukou kruh, naznačujúc, že by mali čistinu obísť a pokračovať v ceste. Munro pokrútil hlavou a ukázal na zem, naznačujúc jej, aby zostala sedieť. Spýtavo sa pozrel na Elliota a ukázal na Amy, ktorá hmatkala vo vysokej tráve. Bol zvedavý, či Amy vydá nejaký zvuk. Amy vycítila všeobecné napätie a z času na čas vrhla ostrážitý pohľad na dom.

Niekoľko minút sa nič nedialo. V horúcom poludňajšom slnku počúvali cvrlikanie cikád a čakali. Videli, ako sa bielizeň trepoce vo vetre.

Potom z komína prestal stúpať tenký pruh belasého dymu.

Munro s Kahegom si vymenili pohľady. Kahega sa prešmykol k nosičom, otvoril jeden z kontajnerov a vytiahol automatickú pušku. Poistku prikryl dľaňou, aby stlmil cvaknutie, keď zbraň odísťoval. Na čistine vládlo neuveriteľné ticho. Kahega sa vrátil na svoje miesto vedľa Munra a podal mu zbraň. Munro skontroloval poistku a zbraň položil na zem. Prešli ďalšie minúty. Elliot sa pozrel na Rossoví. Nevenovala mu pozornosť.

Dvere na domci sa otvorili a ticho vrzli. Munro zdvihol automatickú pušku.

Von nevyšiel nikto. Všetci civeli na otvorené dvere a čakali. Nakoniec sa v slnečnom svite zjavili Kiganiovia.

Elliot napočítal dvanásť vysokých svalnatých chlapov, ozbrojených lukmi a šípmi, nesúcich dlhé *pangas*. Nohy a hrude mali pomaľované na bielo, aj ich tváre boli nahrubo natreté bielou farbou, čo dodávalo ich hlavám hrozivý, lebkám podobný výzor. Kiganiovia sa strácali medzi vysokými stebkami manioku. Obozretne sa obzerali vôkol seba. Vidieť im bolo iba biele hlavy.

Dokonca aj keď odišli, Munro vyčkával a ešte ďalších desať minút sledoval prázdnu čistinu. Nakoniec vstal a vzdychol. Keď sa ozval, jeho hlas im pripadal neuveriteľne zvučný. „Boli to Kiganiovia,“ povedal.

„Čo tam robili?“ spýtala sa Rossová. „Jedli,“ odpovedal Munro. „Zabili rodinu, čo žila v tom dome, a zjedli ju. Väčšina farmárov utiekla. Vedeli, že Kiganiovia sú na bojovej ceste.“

Kahegovi naznačil, aby sa vydali na cestu. Vyrazili, obchádzajúc mýtinu. Elliot jednoducho hľadel na domec a premýšľal, čo by uvidel, keby vošiel dnu. Munrove slová boli prosté: Zabili rodinu... a potom ju zjedli.

„Tuším,“ povedala Rossová, hľadiac cez plece, „sme mali šťastie. Patríme pravdepodobne k posledným ľuďom na svete, ktorí videli čosi také.“

Munro pokrútil hlavou. „Pochybujem,“ povedal. „Staré zvyky majú tuhý koreň.“

Počas konžskej občianskej vojny v roku 1960 západný svet šokovali správy o častých prejavoch kanibalizmu a aj o iných ukrutnostiach. Skutočnosťou však zostáva, že kanibalizmus sa v strednej Afrike otvorene praktizoval odjakživa.

V roku 1897 Sydney Hinden napísal, že „takmer všetky kmene žijúce v Konžskej panve sú alebo boli kanibalské. Medzi niektorými je ľudožrútsvo na vzostupe.“ Na Hindena silne zapôsobila práve otvorená, nijako nezastieraná podoba konžského ľudožrútsva. „Kapitáni parníkov ma často presviedčali, že kedykoľvek sa

pokúšajú nakúpiť od domorodcov kozy, tí ich žiadajú, aby im na výmenu dali otrokov. Domorodci často prichádzajú na palubu so sloními klami a chcú za ne kúpiť otroka, ťažkajúc si pritom, že v *ich okolí je teraz pomenej mäsa*.“

V Kongu sa kanibalizmus nespájal s rituálmi alebo náboženstvom. Prednosť dostávala obživa. Reverend Holman Bentley, ktorý v tejto oblasti strávil dvadsať rokov, citoval domorodca, ako povedal: „Vy, belosi, pokladáte bravčovinu za najchutnejšie mäso, ale bravčovina sa s ľudským mäsom nedá ani len porovnať.“ Bentley mal pocit, že domorodci „nedokážu pochopiť námietky voči praktickým požiadavkám“. „Vy jete sliepky a kozy, my jeme ľudí. A prečo nie? Aký je v tom rozdiel?“

Táto otvorenosť pozorovateľov ohromila, pretože viedla k bizarným obyčajom. Herbert Ward v roku 1910 opísal trhy, kde otrokov predávali „ako živé kusy mäsa na jedenie. Mnohým sa možno zdá neuveriteľné, že zajatcov vodili z miesta na miesto, aby si jednotliví zákazníci mohli znameniami, nakreslenými na telo obete, vybrať porciu, na ktorú majú chuť. Porcovacie znaky sa obyčajne robili farebnými hlinkami alebo chumáčmi trávy zviazanými zvláštnym spôsobom. Prekvapujúci pokoj obetí, ktoré sa takto stávali svedkom dohadovania o porcovaní ich údov, možno porovnať už len s otrlosťou, s akou sa vydávali v ústrety svojmu osudu.“

Takéto správy nemožno ignorovať ako neskoroviktoriánsku hystériu, pretože všetci pozorovatelia pokladali kanibalov za ináč príjemných a sympatických ľudí. Ward napísal, že „kanibali nie sú intrigáni a nie sú ani zlí. V priamom protiklade k všetkým oprávneným domnienkam patria k najlepším typom ľudí.“ Bentley ich opísal ako „veselých, mužných chlapíkov, priateľských v rozhovoroch a nanajvýš otvorených v citoch.“

Pod belgickou koloniálnou správou sa kanibalizmus začal vyskytovať oveľa zriedkavejšie. Koncom päťdesiatych rokov tohto storočia sa našlo dokonca niekoľko cintorínov – ale nikto sa vážne nenazdal, že kanibalizmus bol vykorený. H. C. Engert v roku 1956 napísal: „Kanibalizmus nie je v Afrike ani zďaleka mŕtvý... Ja sám som istý čas býval v ľudozrútskej dedine a našiel som niekoľko ľudských kostí. Domorodci...boli celkom príjemní ľudia. Je to

jednoducho stará obyčaj, ktorá len ťažko umiera.“

Povstanie Kiganiiov z roku 1979 pokladal Munro za politickú vzburu. Kmene rebelovali proti požiadavke zairskej vlády, aby prestali byť lovcami a stali sa farmármi. Ako keby to bolo také jednoduché. Kiganiovia boli chudobní a zaostali, ich vedomosti o hygiene boli len primitívne. Ich strave chýbali proteíny a vitamíny, boli častými obeťami malárie, machovca ľudského, bilharziázy a africkej spavej nemoci. Jedno zo štyroch detí umieralo už pri pôrode a len málo kiganiiovských dospelých sa dožívalo viac ako dvadsiatich piatich rokov. Ťažkosti ich života si vyžadovali rozumné vysvetlenie angawu, alebo šamana. Kiganiovia verili, že väčšina úmrtí má nadprirodzený motív. Obete boli buď pod vplyvom čarodejníkovho kúzla, alebo porušili nejaké tabu, prípadne ich zabili pomstychtiví duchovia mŕtvych. Lov mal takisto nadprirodzený aspekt: zver bola pod vplyvom tajomného sveta duchov. Nadprirodzený svet pokladali Kiganiovia za oveľa reálnejší ako svet každodenný, ktorý pociťovali ako „sen pri vedomí“ a nadprirodzené sa pokúšali kontrolovať magickými čarami a medicínami, ktoré im dával angawa. Holdovali aj rituálnym premenám tela, ako bolo maľovanie tváre a rúk na bielo, vďaka čomu sa mali stať oveľa mocnejšími v boji. Kiganiovia verili, že kúzla sídlia aj v telách ich protivníkov, a preto – aby získali kúzla, ktoré rozdával iný angawa, jedli telá svojich nepriateľov. Magická sila, sídliaca v nepriateľovi, tak prechádzala do nich a deprimovala nepriateľského čarodejníka.

Táto viera bola veľmi stará. Kiganiovia sa už dávno zjednotili na štandardnej reakcii na to, čo im hrozí. Jednoducho jedli iné ľudské bytosti. V roku 1890 sa vzbúрили na severe. Došlo k tomu hneď po prvých návštevách cudzincov so strelnými zbraňami, ktorí im vyplašili zver. Počas občianskej vojny v roku 1961 hladovali, a preto napádali a jedli iné kmene.

„A prečo jedia ľudí teraz?“ spýtal sa Elliot Munra.

„Chcú získať ich právo loviť,“ odpovedal Munro. „Aj proti vôli úradníkov v Kinshase.“

Skoro popoludní vystúpila výprava na kopec, z ktorého dovideli

za seba do údolí na juhu. V diaľke zbadali veľké vzdúvajúce sa oblaky dymu a šľahajúce plamene. Ozývali sa tlmené výbuchy rakiet zem-vzduch, helikoptéry krúžili na oblohe ako mechanickí supi nad mrcinami.

„Tam ležia dediny Kiganiov,“ povedal Munro, obzerajúc sa a krútiac hlavou. „Nemajú ani najmenšiu nádej, predovšetkým preto, lebo chlapi v helikoptéroch a vojaci na zemi sú z kmeňa Abawov, a to sú tradiční nepriatelia Kiganiov.“

Svet dvadsiateho storočia sa neprispôbil poverám o jedení ľudského mäsa, ba naopak, vláda v Kinshase, vzdialenej dvetisíc míľ, sa už rozhodla „vyriešiť“ problémy s kanibalmi na svojom území. Zairská vláda vyslala v júni päťtisíc vojakov, šesť raketami vyzbrojených amerických vrtuľníkov UH-2 a desať obrnených vozidiel, aby potlačili vzburu Kiganiov. Veliteľ vojska generál Ngo Muguru si nerobil nijaké ilúzie o svojom poslaní. Muguru vedel, že Kinshasa od neho chce, aby vymazal kmeň Kiganiov z povrchu zemského. A presne to aj zamýšľal urobiť.

Zvyšok dňa počúvali vzdialené výbuchy mínometov a rakiet. Človek nevdojak porovnával túto modernosť výzbroje s lukmi a šípmi Kiganiov. Rossová skonštatovala, že je to smutné, ale Munro namietol, že je to nevyhnutné.

„Zmyslom života,“ povedal Munro, „je zostať nažive. Pozorujte ktorékoľvek zviera v prírode – jediné, čo sa snaží dosiahnuť, je prežiť. Nezáleží na poverách alebo filozofii. Kedykoľvek správanie zavedie zviera mimo realitu vlastnej existencie, zomiera. Kigania nepochopili, že časy sa zmenili a ich povery nefungujú. Umrú.“

„Možno existuje vyššia pravda ako púha túžba zostať nažive,“ namietla Rossová.

„Neexistuje,“ povedal Munro.

Uvideli ešte niekoľko skupín Kiganiov, obvykle na vzdialenosť niekoľkých míľ. Na sklonku dňa, po tom, čo prešli po rozhojdanom drevenom moste ponad priepasť Moruti, im Munro oznámil, že sú mimo územia Kiganiov a aspoň v tejto chvíli sú v bezpečí.

3 / TÁBOR MORUTI

Na čistine nad priehybom Moruti, na „mieste jemných vánkov“ Munro zakričal akési pokyny v swahilčine a Kahegovi nosiči začali vybaľovať náklad. Karen Rossová sa pozrela na hodinky. „Tu bude zastávka?“

„Áno,“ odpovedal Munro.

„Je ešte len päť hodín. Svetlo bude ešte prinajmenej dve hodiny.“
v „Zostaneme tu,“ nástojil Munro. Moruti ležalo vo výške 1500 stôp. Ďalšie dve hodiny cesty by ich doviedli do dažďového pralesa pod nimi. „Tu je chladnejšie a príjemnejšie.“

Rossová namietla, že jej figu záleží na tom, kde je príjemnejšie.

„Ale začne vám na tom záležať,“ povedal Munro.

Aby dosiahli čo najlepši čas, Munro hodlal vyhnúť sa pralesu, kde to len bude možné. Napredovanie v džungli bolo pomalé a nepohodlné. Blata a pijavíc a horúčky si užijú ešte dosť.

Kahega na neho zavolať čosi v swahilčine. Munro sa obrátil k Rossovej a povedal: „Kahega chce vedieť, ako postaviť stany.“

Kahega držal v natiahnutej ruke skrkvaný bal látky. Ostatní nosiči boli rovnako zmätení, hrabali sa v náklade, hľadali dôverne známe stanové dielce a kolíky, ale nič nenašli.

Tábor ERTS navrhli na základe zmluvy s NASA v roku 1977 a vytvorili ho na základe poznatku, že výstroj výprav do divočiny sa od osemnásteho storočia podstatne nezmenil. „Konštrukcie pre moderný výskum sa oneskorujú,“ tvrdili ERTS a žiadali vylepšenie a modernizáciu, pokiaľ ide o ľahkosť, pohodlie a účinnosť výstroja expedície. NASA navrhla všetko po novom – od odevu a obuvi až po stany a výstroj kuchyne, výbavu prvej pomoci a komunikačné systémy, len aby vyšla v ústrety expedíciám ERTS.

Prístup NASA k problému charakterizovali navrhnuté stany. NASA vychádzala z poznatku, že váhu stanu tvorí predovšetkým konštrukcia. Na dôvažok jednovrstvové stany boli len chabo izolované. Ak by boli stany dôsledne izolované, váhu šatstva a spacích vakov bolo možné zredukovať, rovnako ako dennú kalorickú spotrebu členov expedície. Pretože vzduch je vynikajúci izolátor, logickým východiskom bol pneumatiký stan bez kostry. Stan, ktorý

navrhla NASA, vážil len šesť unci.

Rossová použila malú nožnú pumpičku a nafúkla prvý stan. Zhotovený bol z dvojvrstvového polmilimetrového postriebreného mylaru, a vyzeral ako jagajúci sa domec s rebrami z vlnitého plechu. Nosiči od radosti tleskali. Munro pobavene pokrútil hlavou od veselosti. Kahega vytiahol malú striebnistú krabičku o veľkosti topánky. „A toto, doktorka? Čo je toto?“

„Dnes v noci to nebudeme potrebovať. Je to klimatizácia,“ povedala Rossová.

„Nikdy sa bez nej nikam nepohnite,“ povedal Munro ešte vždy pobavene.

Rossová na neho zazrela. „Štúdie hovoria,“ povedala, „že jedným z rozhodujúcich faktorov, obmedzujúcich účinnosť práce, je teplota okolia. Druhým nedostatok spánku.“

„Veru tak.“

Munro sa zasmial a pozrel na Elliota, ale Elliot zamyslene skúmal dažďový prales vo večernom slnku. Amy k nemu podišla a zaťahala ho za rukáv.

Žena a muž vlasy nos hádať, oznamovala.

Amy mala Munra rada od prvej chvíle, a tento vzťah bol obojstranný. Namiesto toho, aby ju poklopkával po hlave a zaobchádzal s ňou ako s dieťaťom, ako väčšina ľudí, Munro sa k nej inštinktívne správal ako k žene. Videl už nejednu gorilu a rozumel ich správaniu. Hoci nepoznal znakový jazyk, stačilo, aby Amy zdvihla ruky a pochopil, že Amy chce, aby ju poštekľil. Venoval jej zopár chvíľ, a ona sa od blaženosti krbáľala po zemi a slastne chrochtala.

Lenže akýkoľvek konflikt Amy vždy znepokojil. Mračila sa. „Iba sa zhovárajú,“ ubezpečil ju Elliot.

Naznačila: Amy chcieť jesť.

„O chvíľu.“

Obrátil sa a uvidel, že Rossová vztyčuje vysielaciu aparatúru. Po celý zvyšok expedície sa to stane každodenným rituálom. Bolo to čosi, čo Amy zakaždým fascinovalo. Celé vybavenie na prenos signálu na vzdialenosť desaťtisíc míľ prostredníctvom satelitu vážilo šesť libier a elektronické zabezpečovacie zariadenie alebo zariadenie

ECM vážilo iba ďalšie tri libry.

Rossová najprv roztvorila poskladaný dáždňik striebornej tanierovitej antény, ktorá mala v priemere päť stôp. (Amy sa anténa páčila najväčšmi. Každé ráno sa Rossovej vypytovala, kedy „*otvorí kovovú kvetinu.*“) Potom Rossová pripojila k anténe skrinku s prenosovým zariadením, zapojila krylonovo-kadmiové palivové články. Potom pridala protirušiace moduly, nakoniec napojila miniaturizovaný počítačový terminál s tenkou klávesnicou a trojpalcovým monitorom.

Toto miniatúrne zariadenie bolo veľmi komplikované. Rossovej počítač mal pamäť 189K a celá sústava obvodov bola kapacitne naddimenzovaná. Kryt bol hermeticky uzavretý a odolný voči otrasom. Dokonca aj klávesnica mala impedančnú ochranu, takže neexistovali nijaké pohyblivé časti, ktoré by sa dali „rozhasiť“ alebo by prepúšťali vodu či prach.

Celé zariadenie bolo neuveriteľne masívne. Rossová si spomínala na „terénne testy“. Technici hádzali zariadenie na parkovisku ERTS o stenu, kopali ho po betóne a cez noc ho nechávali v blate a vode. Všetko, čo na druhý deň fungovalo, označili za schopné fungovať v teréne.

Teraz, pri západe slnka na Moruti, vytŕukala kódované koordináty, aby sa spojila s Houstonom, preverila silu signálu a šesť minút počkala, kým sa transpondéry ustália. Lenže na malom monitore sa jednoducho ukazovala iba sivá statická energia a nepravidelné farebné šmuhy. To znamenalo, že ich ktosi ruší.

V slangu ERTS najjednoduchší stupeň rušenia sa nazýval „stupnice“. Podobne ako dieťa, ktoré za dverami cvičí stupnicu na klavíri, rušenie len znepokojovalo, vyskytovalo sa v limitovaných frekvenciách a často bolo nepravidelné či náhodné, ale prenos mohol v podstate pokračovať. Nasledujúci stupeň bolo „sláčikové kvarteto“, kde sa miešali zložené frekvencie v pravidelnom usporiadaní. Nasledoval „orchester“, kde elektronická hudba pokrývala širší frekvenčný rozsah. Vrcholom bola „symfónia“, kde bol blokovaný vlastne celý priestor prenosu.

Rossovej sa ušla „symfónia“. Aby cez ňu prerazila, potrebovala sa skoordinať s Houstonom – a to nebolo v jej silách – ale ERTS si vypracovali niekoľko vopred pripravených rutinných postupov.

Vyskúšala ich jeden za druhým a nakoniec prelomila blokádu technikou nazvanou „vsunuté kódovanie“. (Vsunuté kódovanie využívalo skutočnosť, že dokonca aj „hutná“ hudba obsahovala sekvencie ticha, či medzier, ktoré trvali púhe mikrosekundy. Bolo možné monitorovať rušiacie signály, rozoznať pravidelnosť v medzerách a potom uskutočniť prenos prerušovane, počas páuz.)

Rossová s vďakou kvitovala, že na malom monitore zažiaril mnohofarebný obraz – mapa ich situácie v Kongu. Ustálila príjem a na monitore zablikalo svetlo. Objavili sa slová v zúženom rade, čo bol zostručnený jazyk, určený pre malé monitory. ČS A POZ V TER: PROS POTVR MSTN ČS 18:04 H/6/17/79. Presvedčila sa, že v ich lokalite je naozaj niekoľko minút po šiestej. Prerušované čiary vytvorili vzápätí kódovaný obraz – to sa ich terénny čas porovnal s časom v Houstone, ktorý počítač simuloval ešte pred ich odchodom.

Rossová sa pripravila na zlé správy. Podľa jej vnútorného presvedčenia zaostávali asi sedemdesiat hodín za predpokladaným časom a asi dvadsať hodín za konzorcium.

Pôvodný plán predpokladal, že na svahy Mukenka zoskočia 17. júna o druhej hodine popoludní, do Zindžu sa dostanú približne o tridsaťšesť hodín neskôr, asi na poludnie 19. júna. To im umožní zhruba o dva dni predbehnúť konzorcium.

Avšak útok rakiet ich donútil vyskočiť o osemdesiat míľ južnejšie, ako sa nachádzala predpokladaná zóna zoskoku. Džungľa pred nimi bola pestrá. Mohli dúfať, že získajú čas, ak splavia niektoré rieky, ale aj tak im potrvá najmenej tri dni prejsť tých osemdesiat míľ.

To znamenalo, že už nemôžu čakať, že prídu na miesto určenia skôr ako konzorcium. Namiesto toho, aby prišli o štyridsaťosem hodín skôr, budú šťastní, ak tam dorazia iba o dvadsaťštyri hodín neskôr.

Na jej prekvapenie na monitore zablikalo: KNTR ČS A PLH V TER: – 09:04 H DOBR PRC. Boli len deväť hodín za simulovaným časovým rozvrhom.

„Čo to znamená?“ spýtal sa Munro, hľadiac na monitor.

Naporúdzi bol jediný záver. „Postup konzorcia čosi spomalilo,“ odvetila Rossová.

Na monitore čítali: EURO/JAP KONZRC TAŽK SO ZAKN NA
LET GOMA ZAIR ICH LTD RADAKTVN SMLA PR NCH

„Travis v Houstone zapracoval,“ poznamenala Rossová. Vedela si predstaviť, koľko asi museli ERTS vysoliť a čo všetko zabezpečiť na poľnom letisku v Gome. „Ale to znamená, že ak nejako získame deväť hodín, ešte vždy to môžeme dokázať.“

„Dokážeme to,“ ubezpečil ju Munro.

V lúčoch zapadajúceho slnka na rovníku žiaril tábor na Moruti ako chumáč jagavých šperkov – strieborná tanierová anténa, päť strieborných kupolovitých stanov odrážalo lúče ohnivého slnka. Peter Elliot si zasadol na vrchole kopca aj s Amy a hľadel na dažďový prales, ktorý sa rozprestieral pod nimi. Padala noc a objavili sa prvé chumáče hmly. Tma hustla, v chladnúcom vzduchu sa zrážali vodné pary a les sa halil do hustého, temnejúceho oparu.

ŠIESTY DEŇ LIKO

18. JÚNA 1979

1 / DAŽĎOVÝ PRALES

Na druhý deň ráno vkročili do vlhkého, jednotvárneho prísvitu konžského dažďového pralesa.

Munro si všimol, ako sa mu vracajú staré známe pocity stiesnenosti až klaustrofóbie, prifarbené čudnou, všetko zmáhajúcou malátnosťou. Ako konžský žoldnier sa v šesťdesiatych rokoch džungli vyhýbal, ako sa len dalo. Väčšina vojenských stretov sa odohrala na otvorenom priestranstve – v belgických koloniálnych mestách, na brehoch riek, vedľa červených, dobitých ciest. Nikomu sa nechcelo bojovať v džungli. Žoldnieri ju nenávideli a poverčiví Simbovia sa jej báli. Len čo začali žoldnieri postupovať, povstalci utiekli do buša, nikdy však nezašli príďaleko a Munrove oddiely ich nikdy neprenasledovali. Prosto vyčkali, kým sa zasa vrátia.

Dokonca aj v šesťdesiatych rokoch zostávala džungľa *terra incognita*, neprebádaná zem schopná udržať techniku mechanizovanej vojny mimo svojho územia. A mala na to dobré dôvody, dumať Munro. Ľudia do nej skrátka nepatrili. Vôbec sa netešil, že sa sem vracia.

Elliot ešte v živote nebol v dažďovom pralese. Fascinoval ho. Džungľa bola celkom iná, ako si ju predstavoval. Vôbec nebol pripravený na jej rozmery – gigantické stromy, aké sa im týčili nad hlavami, kmene široké ako dom, husté, ako hady sa plaziace a machom porastené korene. Pohyb v rozľahlom priestore pod korunami stromov pripomínal temnú katedrálu: slnka nebolo, nedokázal prečítať ani čísla na kamere, označujúce expozičný čas.

Čakal, že džungľa bude hustejšia, ako bola v skutočnosti. Výprava sa po nej pohybovala celkom voľne. Zdala sa mu prekvapujúco pustá a mlkva – len z času na čas zaspieval vták a zašiekala opica, ale ináč všade vládlo hlboké ticho. Bolo tam zvláštne monotónne: hoci rozoznal každý odtieň zelene v lístí a na ovísajúcich lianách, iba málokde zazrel kvety. Dokonca aj orchidey, ktoré sa kde-tu ukázali, boli bledé a akési pritlmené.

Na každom kroku čakal hnilobný rozpad, ale nikde ho nebolo. Zem pod ich nohami bola skôr pevná a vzduch voňal neutrálne. Bolo však neuveriteľne horúco a zdalo sa, že všetko je vlhké – lístie, zem, kmene stromov, aj sám stiesňujúco stojaci vzduch, uväznený pod previsajúcimi vetvami.

Elliot by bol pristal na Stanleyho opis spred storočia: „Široko sa rozkladajúce vetvy nad hlavami nám úplne pokrývajú slnce... Šli sme v slabom šere... Bez prestania na nás padala a klopkala rosa... Šaty nám až na kožu nasiakli vlhkosťou... Pot nám tryskal z každého póru, ovzdušie bolo dusivé... Ako odpudzujúco na nás pôsobí tmavé neznámo, na ktoré všade narážame!“

Elliot sa tešil na prvé zážitky v africkom dažďovom pralese, a preto ho prekvapilo, ako rýchlo podľahol tiesni – a ako rýchlo sa tešil myšlienke, že stadiaľ vypadne. No tropický dažďový prales splodil najviac foriem života, vrátane človeka. Džungľa nepredstavovala jediné uniformované životné prostredie, ale množstvo rozmanitých životných mikroprostredí, zoradených vertikálne ako skladaná torta. Každé prostredie plodilo hojnosť rastlinného a živočíšneho života, lenže existovali v ňom aj typické ojedinelé časti jednotlivých druhov. Tropická džungľa živila štyrikrát viac živočíšnych druhov ako porovnateľný les v miernom pásme. Elliot kráča džungľou a zisťoval, že mu pripomína obrovskú, horúcu, tmavú maternicu. Nové druhy tu v ustálených podmienkach vyživovala dovtedy, kým neboli pripravené migrovať do drsnejších a variabilnejších oblastí. Takýmto spôsobom žili milióny rokov.

Len čo vkročili do rozľahlej a vlhkej temnoty Aminho pôvodného domova, jej správanie sa zmenilo. Keď si neskôr na všetko spomínal, Elliot dospel k presvedčeniu, že ak by si bol mohol všetko jasne

premýšľať, bol by dokázal jej reakcie predvídať.

Amy už nedržala krok so skupinou ľudí.

Nástojila na tom, že pôjde popredu, občas sa zastavila a požula mäkké výhonky rastlín a trávu. Nedala sa zastaviť ani popohnať a ignorovala Elliotovu požiadavku, aby sa držala pri nich. Jedla lenivo a na tvári sa jej zjavoval potešený, takmer prázdny výzor. V prebleskujúcom slnku si líhala na chrbát a jednotaj grgala a spokojne vzdychala.

„Dočerta, čo to má všetko znamenať?“ pýtala sa znepokojená Rossová. Zaostávali za časovým plánom.

„Znova sa z nej stáva gorila,“ odpovedal Elliot. „Gorily sú vegetariáni a takmer celý deň zasvätia jedlu. Sú to veľké zvieratá a spotrebujú množstvo potravy.“ Amy sa okamžite vrátila k vlastnej prirodzenosti.

„Nemôžete ju primäť, aby sa nás držala?“

„Pokúšam sa o to. Ale nedbá na mňa.“ Vedel aj prečo – Amy sa konečne vrátila do sveta, v ktorom vôbec nezáležalo na Petrovi Elliotovi, kde si sama vedela nájsť potravu, bezpečie a prístrešie, všetko, čo sa jej zažiadalo.

„Škola sa skončila,“ povedal Munro, pričom stručne zhrnul situáciu. Poznal však východisko. „Nechajte ju,“ povedal rázne a viedol skupinu ďalej. Chytil Elliota pevne za lakeť. „Neobzerajte sa,“ povedal. „Len choďte. Nevšímajte si ju.“

Niekoľko minút šli mlčky.

Potom sa Elliot ozval. „Možno ani nepôjde za nami.“

„Poďme, poďme, profesor,“ zahriakol ho Munro. „Bol som presvedčený, že gorily poznáte.“

„Poznám,“ povedal Elliot.

„Tak potom musíte vedieť, že v tejto časti dažďového pralesa nežijú.“

Elliot prikývol. Nevidel nijaké hniezdo ani vyšliapané cestičky. „Má tu však všetko, čo potrebuje.“

„Všetko nie,“ povedal Munro. „Nemá okolo seba iné gorily.“

Ako všetky vyššie primáty, gorily sú spoločenské bytosti. Žijú v skupinách a necítia sa bezpečné osamote. Väčšina primatológov dospela k záveru, že gorily pociťujú potrebu sociálneho kontaktu a

jeho nedostatok prežívajú rovnako intenzívne ako hlad, smäd alebo vyčerpanosť.

„My sme jej stádo,“ povedal Munro. „Nenechá nás zájsť príďaleko.“

O niekoľko minút neskôr sa Amy so šušťaním predrala cez nízky podrast päťdesiat yardov pred nimi. Sledovala celú skupinu a uprene sa zahľadela na Petra.

„Tak pod' sem, Amy,“ povedal Munro, „trochu ťa poískam.“ Amy vyskočila a ľahla si na chrbát priamo pred neho. Munro ju začal škrabkať.

„Vidíte, profesor? Nič sa nedeje.“

Amy sa nikdy nezatúlala príďaleko od skupiny.

Ak mal Elliot z dažďového pralesa, prirodzeného domova svojho zvieraťa, nepríjemný pocit, Karen Rossová naň hľadela ako na zdroj nerastov – a na tie bol chudobný. Nedala sa oklamať bohatou, prerastenou vegetáciou, o ktorej vedela, že predstavuje mimoriadne účinný ekosystém, ktorý vyrástol na neúrodnej zemi.*

Národy rozvojových krajín tejto skutočnosti nerozumeli. Ak džungľu vyklčovali, pôda dávala iba úbohú úrodu. Napriek tomu však klčovali dažďový prales neuveriteľnou rýchlosťou päťdesiat akrov za minútu, a to dňom aj nocou. Dažďový prales na celom svete obopína zeleným pásom rovník prinajmenej šesťdesiat miliónov rokov – kým človek ho klčuje iba asi dvadsať rokov.

Rozsiahle ničenie pralesa vyvolalo všeobecné znepokojenie, ktoré Rossová nezdíeľala. Pochybovala, že by sa zemská klíma zmenila, alebo že by sa zredukovalo množstvo atmosferického kyslíka. Rossová nebola typ panikárky. Nepôsobili na ňu ani kalkulácie tých, čo poplachom podliehali. Jediné, čo ju znepokojovalo, bol fakt, že dažďovému pralesu tak málo rozumejú. Rýchlosť klčovania päťdesiat akrov za minútu znamenala, že rastlinné a živočíšne druhy mizli neuveriteľnou rýchlosťou: *jeden*

* Ekosystém dažďového pralesa je komplex využívajúci energiu oveľa účinnejšie ako akýkoľvek iný systém na premenu energie, vyvinutý človekom. Pozri C. G. Higgins a i.: Zdroje energie a jej využívanie v ekosystéme (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 1977) str. 232 – 255.

druh za hodinu. Formy života, ktoré sa vyvíjali milióny rokov, hynuli každých pár minút, a nikto nevedel predvídať dôsledky tejto úžasne rýchlej deštrukcie. Zánik druhov pokračoval oveľa rýchlejšie, ako si ľudia uvedomovali. Publikované zoznamy „ohrozených“ druhov vypovedali len o zlomkoch celého diania. Katastrofa sa šírila celou živočíšnou ríšou až k hmyzu, červom a machom.

Skutočnosť bola taká, že človek zničil celé ekosystémy a neunúval sa ani obzrieť sa za seba. Tieto ekosystémy boli z väčšej časti tajomné, takmer nepochopené. Karen Rossová mala pocit, že ju vrhli do sveta celkom odlišného od koristníckeho sveta nerastných zdrojov. V tomto životnom prostredí kraľovali rastliny. Nečudo, pomyslela si, že Egypťania nazývali tento kraj Zemou stromov. Dažd'ový prales poskytoval pre život rastlín skleníkové prostredie. Prostredie, v ktorom boli gigantické rastliny nadradené – a navyše preferované – cicavcom, vrátane bezvýznamných ľudských cicavcov, ktorí si teraz kliesnili cestu cez jeho večnú temnotu.

Nosiči – Kikujovia – zareagovali na les okamžite: začali sa smiať, žartovať a robili čo najväčší hluk. Rossová povedala Kahegovi: „Sú celkom isto pripití.“

„Och, to nie,“ odpovedal Kahega. „Varujú.“

„Varujú?“

Kahega jej vysvetlil, že chlapi, robia hluk preto, aby varovali a odstrašili byvoly, leopardy. A *tembo*, dodal, ukazujúc na cestičku.

„Je to trasa *tembo*?“ spýtala sa.

Kahega prikývol.

„*Tembo* žije nablízku?“

Kahega sa zasmial. „Dúfam, že nie,“ povedal. „*Tembo*. Slon.“

„Takže toto je chodník divej zveri. Uvidíme aj slony?“

„Možno áno, možno nie,“ odvetil Kahega. „Ja dúfam, že nie. Slony sú veľmi veľké.“

S jeho logikou sa nedalo prieť. Rossová preto povedala: „Hovorí, že sú tvoji bratia,“ a kývla na nosičov.

„Áno, sú to moji bratia.“

„Ach.“

„Ale ty si myslíš, že sú bratia, lebo máme tú istú matku?“

„Áno, tak som to myslela.“
„To nie,“ povedal Kahega.
Rossovú to zmatlo. „Nie ste teda ozajstní bratia?“
„Ale ba, sme ozajstní bratia. Ale nemáme tú istú matku.“
„Tak teda prečo ste bratia?“
„Pretože bývame v tej istej dedine.“
„S otcom a matkou?“

Kahega vyzeral šokovane. „Nie,“ povedal dôrazne. „Nie **z tej istej** dediny.“

„Tak teda z inej dediny?“
„Áno, tak veru – my sme Kikujovia.“
Zmätok Rossovej sa zavŕšil. Kahega sa smial.

Kahega sa ponúkol, že ponesie elektronický prístroj, ktorý Rossovej jednotaj sklízaval z pleca. Odmietla. O spojenie s Houstonom sa musela pokúšať v istých intervaloch celý deň. Napoludnie si našla voľné okno, pravdepodobne preto, že operátor konzorcia, ktorý mal na starosti rušenie, si vybral obedňajšiu prestávku. Nadviazala spojenie a zaznamenala nové časové a priestorové súradnice.

Na monitore stálo: ČS A MST V TERN – 10:03 H.

Od predchádzajúcej kontroly z predošlej noci stratili ďalšiu hodinu. „Musíme ísť rýchlejšie,“ povedala Munrovi.

„Mali by ste pobehnúť,“ povedal Munro. „Je to skvelý telocvik.“ A potom, pretože usúdil, že bol na ňu prihrubý, dodal: „Medzi týmto miestom a Virungou sa môže prihodiť kadečo.“

Počuli vzdialené zahrnenie a o niekoľko minút neskôr ich pohltil lejak. Dážď bol hustý a kvapky také ťažké, až boleli. Lialo celú hodinu, potom dážď ustal tak odrazu, ako sa spustil. Boli premočení, cítili sa nanič a keď Munro vyhlásil prestávku na nasýtenie, Rossova nenamietala.

Amy rýchlo zabehla do lesa nakŕmiť sa. Nosiči si uvarili korenenú šťavu z mäsa s ryžou. Munro, Rossova a Elliot si cigaretami opálili pijavice, ktoré sa im prisali na nohy. Pijavice boli spuchnuté od krvi. „Ja som si ich vôbec nevšimla,“ poznamenala

Rossová.

„V daždi je to s nimi horšie,“ povedal Munro. Odrazu prudko zdvihol hlavu a zahľadel sa do džungle.

„Čosi sa deje?“

„Nie, všetko je v poriadku,“ odvetil a začal im vysvetľovať, prečo treba pijavice opáliť. Ak ich odtrhnú, časť hlavy zostane zavŕtaná v mase a spôsobí infekciu.

Kahega im doniesol jedlo a Munro sa potichu spýtal: „Chlapi sú v poriadku?“

„Áno,“ povedal Kahega. „Chlapi sú v poriadku. Ničoho sa neboja.“

„Neboja? A čoho?“ spýtal sa Elliot.

„Len jedzte. A správajte sa prirodzene,“ zavrátil ho Munro.

Elliot sa nervózne poobzeral po malej čistine.

„Jedzte!“ zasyčal Munro. „Neurazte ich. Nečakajú, že viete, kde sú.“

Celá skupina niekoľko minút mlčky jedla. Potom zašuchorilo v blízkom kroví. Vyšiel z neho Pygmej.

2 / TANEČNÍCI BOŽÍ

Bol to mužík asi štyri a pol stopy vysoký, mal svetlú plet', oblečenú mal iba zásterku, na pleci mu visel luk a šípy. Poobzeral si výpravu. Očividne sa snažil odhadnúť, kto je vodca.

Munro vstal a povedal čosi v cudzom jazyku, ale nebola to swahilčina. Pygmej mu odpovedal. Munro mu dal cigaretu, ktorou pred chvíľou opaloval pijavice. Pygmej ju nechcel zapálenú, miesto toho ju vložil do malého koženého puzdra na tulci. Nasledoval krátky rozhovor. Pygmej niekoľkokrát ukázal na džungľu.

„Hovorí, že v ich dedine je mŕtvy beloch,“ povedal Munro. Vzal si svoj batoh, v ktorom bola lekárnica s potrebami prvej pomoci. „Budem sa musieť poponáhľať.“

Rossová povedala: „Nemôžeme si dovoliť strácať čas.“

Munro sa na ňu zamračil.

„No čože, ten človek je aj tak mŕtvy.“

„Nie je *celkom* mŕtvy,“ vysvetľoval Munro. „Nie je mŕtvy navždy.“

Pygmej horlivo prikyvoval. Munro vysvetlil, že Pygmejovia rozdeľujú chorobu na niekoľko stupňov. Prvý je, keď je človek rozhorúčený, potom, keď má horúčku, potom je chorý, potom mŕtvy, potom celkom mŕtvy – a nakoniec mŕtvy navždy.

Z buša sa vynorili ďalší traja Pygmejovia. Munro prikývol. „Vedel som, že nie je sám,“ poznamenal. „Títo chlapíci nikdy nezostávajú osamote. Nenávidia osamelé cesty. Ostatní nás pozorovali. Ak by sme urobili zlý krok, vyhojili by nás šípami. Vidíte tie hnedé hroty? Jed.“

Pygmejovia však pôsobili uvoľnene – aspoň do chvíle, keď sa so šušlaním predrala krovím až k nim Amy. Ozvali sa výkriky, ruky bystro siahli za šípami. Amy dostala strach a pribehla k Petrovi, skočila na neho a primkla sa mu k hrudi – a poriadne ho zablatila.

Medzi Pygmejmami sa rozpútala vzrušená debata, ktorá mala rozhodnúť, čo Amin príchod znamená. Niekoľko otázok smerovalo na Munra. Nakoniec Elliot postavil Amy na zem a Munra sa spýtal: „Čo ste im povedali?“

„Chceli vedieť, či gorila patrí vám, a ja som im povedal, že patrí. Chceli vedieť, či je to samica, a ja som im povedal, že je to samica. Chceli vedieť, či udržíte styky s gorilou, a ja som povedal, že neudržíte. Povedali, že tak je to dobré, že by ste sa nemali ku gorile priveľmi pripútať, lebo by vám to spôsobilo bolesť.“

„Prečo bolesť?“

„Povedali, že keď gorila odrastie, utečie do lesa, a zlomí vám srdce, alebo vás zabije.“

Rossová sa ešte vždy stavala proti tomu, aby navštívili dedinu Pygmejov, ktorá bola o niekoľko míľ ďalej na brehu rieky Liko. „Zaostávame za časovým rozvrhom,“ povedala, „a strácame každou minútou viac.“

Po prvý a posledný raz počas celej expedície Munro stratil rozvahy. „Počúvajte, doktorka,“ povedal, „tu nie ste uprostred Houstonu, tu ste uprostred prekliateho Konga, kde sa človek nemá čo urážať. Máme lieky. Ten človek ich možno potrebuje. Človek ho

nemôže nechať len tak. Prosto nemôže.“

„Ak pôjdeme do tej dediny,“ povedala Rossová, „stratíme zvyšok dňa. Posunie nás to o ďalších deväť či desať hodín späť. Už teraz to sotva stíhame. Ak sa ešte kdesi zdržíme, nebudeme mať šancu.“

Jeden z Pygmejov začal Munrovi čosi rýchlo vykladať. Munro prikývol a niekoľkokrát sa pozrel na Rossovú. Potom sa obrátil k ostatným.

„Hovorí, že ten beloch mal na vrecku košeľe čosi našité. Nejaký nápis. Nakreslí nám ho.“

Rossová sa pozrela na hodinky a vzdychla si.

Pygmej vzal zo zeme paličku a do blata pri ich nohách nakreslil veľké znaky. Kreslil starostlivo, od sústredenia sa mračil. Napokon im zreprodukoval symboly na vrecku votrelca: ERTS.

„Och, Bože!“ hlesla Rossová.

Pygmejovia cez les nekráčali, ale bežali rýchlym krokom, s obdivuhodnou ľahkosťou sa prepletali pomedzi liany a vetvy, vyhýbali sa kalužiam, čo zanechal dážď, a pokriveným koreňom stromov. Občas sa obzreli ponad plece a zachichotali sa nad ťažkosťami troch belocho, ktorí šli za nimi.

Pre Elliota to bola náramne ťažká cesta – potkýnal sa na uzloch koreňov, do hlavy ho udierali vetvy, mäso mu trhali trňovité liany. Lapal po dychu, snažil sa držať krok s malými mužíkmi, ktorí neúnavne klusali pred ním. Rossovej sa nevodilo o nič lepšie a dokonca aj Munro, hoci prekvapujúco čulý, javil známky vyčerpania.

Konečne dorazili k malému potôčiku a slnkom zaliatej čistine. Pygmejovia zastali pri skalách, čupli si a tváre obrátili k slnku. Belosi popadali na zem, dychčali a fučali. Pygmejom sa to zdalo náramne zábavné, no smiali sa dobromyseľne.

Pygmejovia patrili k prvým ľudským obyvateľom konžského dažďového pralesa. Neveľký vzrast, typické správanie a zručnosť ich preslávili už pred stáročiami. Pred viac ako štyritisíc rokmi egyptský veliteľ menom Herkuf vošiel na západnej strane Mesačného pohoria do veľkého lesa. Našiel tam rod malých ľudí, ktorí sa spevom a tancom privrávali svojmu Bohu. Herkufova ohromujúca správa znela pravdivo. Neskôr Herodotos a ešte neskôr Aristoteles tvrdili, že historky o malých ľuďoch sú pravdivé, nie vymyslené. V priebehu

stáročí opriadol Tanečníkov božích nejeden mýtus.

V sedemnástom storočí si už Európania neboli takí istí, či malí ľudia s chvostami, ktorí dokázali lietať medzi stromami, stávať sa neviditeľnými a zabíjať slony, naozaj existujú. Zmätok zväčšovalo aj to, že niekedy sa kostry šimpanzov zamieňali za kostry Pygmejov. Colin Turnbull poznamenáva, že mnohé prvky rozprávok sú v skutočnosti pravdivé: bedrová zásterka z roztlčenej stromovej kôry im ovísala pomedzi nohy a ponášala sa na chvost. Pygmejovia dokázali splynúť s lesom a naozaj byť neviditeľní. Odjakživa lovili a zabíjali slony.

Pygmejovia so smiechom vstali a znova sa dali do behu. Aj vzdychajúci belosi sa s námahou pozviechali a vliekli sa za nimi. Bežali ďalšiu polhodinu, nezastali ani nezaváhali. Potom už Elliot zacítil dym. Dostali sa na čistinu pri potoku, kde stála dedina.

Zazrel desať nízkych okrúhlych chatrčí, nie viac ako štyri stopy vysokých, postavených do polkruhu. Všetci dedinčania boli vonku, na popoludňajšom slnku, ženy čistili huby a plody, ktoré cez deň nazbierali, alebo na praskajúcich ohníkoch opekali húsenice a korytnačky. Deti sa motkali okolo nich a otravovali mužov, ktorí sedeli pred domami a pofajčievali tabak, zatiaľ čo ženy pracovali.

Munro im naznačil, aby počkali na kraji dediny, kým ich nezbadajú. Potom ich zaviedli dnu. Ich príchod vzbudil veľký záujem. Deti sa chichotali a ukazovali na nich, muži si od Munra a Elliota pýtali tabak, ženy sa dotýkali Rossovej plavých vlasov a hádali sa o ne. Akési malé dievčatko zaliezlo Rossovej medzi nohy a nazízalo jej hore nohavicami. Munro jej vysvetlil, že ženy si nie sú isté, či si Rossová farbí vlasy, a dievčatko sa na vlastnú päsť podujalo odhaliť pravdu v otázke pravosti a umelosti.

„Povedzte im, že sú prirodzené,“ odvetila Rossová a začervenala sa.

Munro v krátkosti čosi ženám vysvetlil. „Povedal som im, že vlasy takej farby mal aj váš otec,“ oznámil Rossovej. „Ale nie som si istý, či uverili.“ Podal Elliotovi cigarety, aby ich porozdával, každému chlapovi jednu. Prijali ich so širokými úsmevmi a zvláštnym dievčenským chichotom.

Úvodné ceremónie sa skončili. Zaviedli ich do novopostavenej

chatrče na vzdialenom konci dediny, kde – ako povedali – sa nachádza mŕtvy biely muž. Našli tam špinavého, zarasteného muža, asi tridsiatnika, ktorý sedel so skríženými nohami na prahu a hľadel von. Elliot si po chvíli uvedomil, že ten muž je katatonik – že sa vôbec nehýbe.

„Och, Bože,“ ozvala sa Rossová. „Je to Bob Driscoll.“

„Poznáte ho?“ spýtal sa Munro.

„Bol to geológ z našej prvej konžskej expedície.“ Nahla sa až k nemu a zamávala mu dlaňou pred očami. „Bobby, to som ja, Karen, Bobby, čo sa ti stalo?“

Driscoll nereagoval. Ani len nezažmurkal. Nad’alej hľadel uprene pred seba.

Jeden z Pygmejov sa podujal Munrovi všetko vysvetliť. „Pred štyrmi dňami prišiel do ich tábora,“ tlmočil im Munro. „Bol ako divý. Museli ho krotiť. Nazdali sa, že má čiernu horúčku, a tak mu postavili chatrč a dali mu nejaké lieky, takže už viac nedivel. Teraz už dovoľí, aby ho nakrmili, ale vôbec nehovorí. Myslia si, že ho azda zajali chlapi generála Muguru a mučili ho, alebo že je *agudu* – nemý.“

Rossová v hrôze cúvla.

„Neviem, čo by sme pre neho mohli urobiť,“ povedal Munro. „V stave, v akom je, nič. Fyzicky je v poriadku, ale...“ Pokrútil hlavou.

„Oznámim Houstonu polohu,“ povedala Rossová, „pošlú sem pomoc z Kinshasy.“

Za celý ten čas sa Driscoll nepohol. Elliot sa nahol, aby sa mu pozrel do očí. Keď sa k nemu blížil, Driscoll pokrčil nosom. Celé telo sa mu napälo. Vysokým, tenkým hlasom zakvílil: „Ah -ah-ah-“, ako človek, ktorý chce zrevať.

Zdesený Elliot odskočil a Driscoll sa uvoľnil. Znova zmĺkol. „Čo to, dočerta, malo znamenať?“

Jeden z Pygmejov zašepkal Munrovi: „Hovorí,“ preložil Munro, „že páchnete ako gorila.“

3 / RAGORA

O dve hodiny neskôr sa pripojili ku Kahegovi a ostatným. Zaviedol ich k nim pygmejský sprievodca cez dažďový prales na juh od Gabutu. Všetci boli namrzení, nebolo im do reči – a kvárila ich dyzentéria.

Pygmejovia nástojili, aby u nich zostali na skoršiu večeru, a Munro vedel, že nemajú na výber, len ponuku prijať. Jedlom boli zväčša malé divé zemiaky nazývané *kitsombe*, ktoré vyzerali ako zvädnutá špargľa, ďalej lesná cibulka, nazývaná *otsa, modoka* – listy divého manioku spolu s niektorými druhmi húb. Dostali aj trochu kyslého, tuhého korytnačieho mäsa a našli sa aj kobyľky, húsenice, červy, žaby a slimáky.

Táto strava celkom isto obsahovala dvakrát toľko proteínov, ako ich bolo v bifteku, lenže nenavyknuté žalúdky sa jej divo vzpierali. Ani reči, ktoré sa okolo táborového ohňa hovorili, nepozdvihli ich ducha.

Podľa Pygmejov generál Muguru a jeho muži postavili na svahu Makranu, ku ktorému Munro cielil, zásobovací tábor. Zdalo sa rozumné vyhnúť sa vojskám. Munro vysvetľoval, že neexistuje swahilský výraz pre rytierskosť alebo férovosť, a to isté platilo aj pre konžský variant tejto reči, ktorý sa nazýval lingala. „V tejto časti sveta platí jedine zabiť alebo dať sa zabiť. Musíme sa držať bokom.“

Jediná alternatívna cesta viedla na západ, k rieke Ragora. Munro sa nad mapou mračil, Rossová sa zasa mračila pred počítačom.

„Čo je zlé na Ragore?“ spýtal sa Elliot.

„Možno nič,“ odvetil Munro. „Záleží na tom, aké výdatné boli posledné dažde.“

Rossová pozrela na hodinky. „Meškáme dvanásť hodín,“ povedala. „Jediné, čo môžeme urobiť, je pokračovať nocou po rieke.“

„To by som navrhol tak či onak,“ povedal Munro.

Rossová ešte nikdy nepočula o sprievodcovi výpravy, ktorý by viedol ľudí, čo mu zverili, cez divočinu nocou. „Naozaj? Prečo?“

„Pretože,“ odpovedal Munro, „prekážky na dolnom toku možno ľahšie prekonať v noci.“

„Aké sú to prekážky?“

„Pohovoríme si o nich, len čo sa k nim dostaneme,“ odbil ju.

Míľu predtým, ako dorazili k Ragore, počuli vzdialený hukot veľkej vody. Amy okamžite zbystrila, znakmi sa znova a znova pýtala *Aká voda?* Elliot sa pokúšal upokojiť ju, ale veľmi sa mu do toho nechcelo. Amy sa aj napriek strachu bude musieť dostať do kontaktu s riekou.

Avšak keď prišli k Ragore, zistili, že zvuk vydáva voda padajúca v kataraktoch kdesi v hornom toku. Priamo pred nimi bola rieka asi päťdesiat stôp široká a pokojná, hoci hnedá od blata.

„Nevyzerá až tak zle,“ poznamenal Elliot.

„Nie,“ pritakal Munro, „nevyzerá.“

Lenže Munro vedel o Kongu svoje. Štvrtá najväčšia rieka na svete (po Níle, Amazonke a Jang-c'-tiang) bola v mnohých smeroch unikátna. Krútila sa po tvári Afriky ako gigantický had, dvakrát prechádzala cez rovník – najprv na sever, smerom ku Kisangani, neskôr na juh, na Mbandaku. Táto skutočnosť bola taká pozoruhodná, že ešte pred sto rokmi dokonca ani geografi neverili, že je tomu naozaj tak. Keďže Kongo tieklo aj na sever aj na juh od rovníka, kdesi na jeho ceste sa vždy vyskytli dažde. Rieka nepodliehala sezónnym poklesom a vzostupom, ktoré charakterizujú rieky ako Níl. Kongom vtekalo do Atlantického oceánu každú sekundu stabilných 1 500 000 kubických stôp vody, čo bol väčší prítok, ako má ktorákoľvek rieka okrem Amazonky.

Lenže krivoľaká dráha robila Kongo najmenej splavným spomedzi veľkých riek. Prvé trhliny dostávala plavebná dráha v splavoch Stanley Pool, tristo míľ od Atlantiku. O dva tisíce míľ do vnútrozemia, pri Kisangani, kde bola rieka pokojná a míľu široká, plavbu znemožňovali katarakty Wagenia. Ak sa už ktosi vydal ďalej hore tokom pozdĺž vejára prítokov, narazil na oveľa zreteľnejšie prekážky. Nad Kisangani začali prítoky prudko klesať do nižšie položenej džungle. Všetky pramenili na nižšie položených savanách na juhu, či v 16 000 stôp vysokom a snehom pokrytom pohorí Ruwenzori.

Prítoky vymleli rad rokĺn, z ktorých najvýznamnejšou bola

Portes d'Enfer – Pekelné vráta – v Kongolo. Pokojne tečúca rieka Lualaba sa tu valila cez roklinu mĺú hlbokú a asi sto yardov širokú.

Ragora bola menší prítok Lualaby, do ktorej vtekala blízko Kisangani. Kmene, ktoré žili na jej brehoch, sa o nej zmieňovali ako o *baratawani*, čiže o „klamnej ceste“, pretože Ragora sa jednostaj menila. Jej najcharakteristickejším miestom bola roklna Ragora. Vápenec tu bol vymletý do hĺbky dvesto stôp a na niektorých miestach bola roklna len desať stôp široká. Podľa množstva dažďov sa z priepasti Ragora stávala buď krásna, malebná scenéria, alebo vriaci kotel, nočná mora, plná bielej peny.

Pri Abutu boli ešte vždy pätnásť mĺ proti prúdu nad roklinou a stav rieky im neprezrádzal nič o stave v priepasti. Munro to všetko vedel, ale nepokladal za nevyhnutné vysvetľovať to Elliotovi, najmä preto, že Elliota v tej chvíli plne zamestnávala Amy.

Amy s rastúcim nepokojom sledovala, ako Kahegovi muži nafukujú dva okrúhle člny. Podrmala Elliota za rukáv a chcela vedieť: *Čo balóny?*

„To sú člny, Amy,“ vysvetľoval, hoci cítil, že už na to prišla a naschvál ich označila eufemisticky. „Čln“ bolo slovo, ktoré sa naučila len s ťažkosťami. Pretože nemala rada vodu, nemala záujem o nič, čo bolo určené na plavbu.

Prečo čln? spýtala sa.

„Pretože sa na člne budeme plaviť,“ vysvetľoval jej Elliot.

A naozaj, Kahegovi muži tlačili člny k okraju vody a nakladali na ne výstroj. Balíky priväzovali ku gumenným stĺpikom na obrubníkoch.

Kto plaviť? spýtala sa.

„My všetci,“ odpovedal Elliot.

Amy ich ešte chvíľu sledovala. Nanešťastie, všetci boli nervózni. Munro štekal príkazy, chlapi horúčkovo pracovali. Ako toľkokrát predtým, aj teraz Amy ukázala, že je veľmi citlivá na nálady ľudí okolo seba. Elliot si vždy spomínal, ako nástoľčivo tvrdila, že sa jej čosi nepáči na Sarah Johnsonovej. Bolo to dávno predtým, ako Sarah tímu Projektu Amy definitívne oznámila, že sa s manželom rozchádza. Elliot si bol istý, že Amy aj teraz vycítila ich obavy.

Prejsť vodu v člne? spýtala sa.

„Nie, Amy,“ povedal. „Nie prejsť. Plaviť sa člnom.“

Nie, naznačila Amy, chrbát jej stuhol, plecيا sa stiahli.

„Amy,“ povedal, „nemôžeme ťa nechať tu.“

Mala svoje východisko. *Ostatní ľudia ísť. Peter zostať s Amy.*

„Je mi to ľúto, Amy,“ povedal, „ale ja musím ísť. Aj ty musíš ísť.“

Nie, naznačovala. *Amy nie ísť.*

„Ale ba, Amy.“ Podišiel k svojmu batohu a vybral z neho striekačku a fľaštičku s thoralenom.

Telo mala napäté, hnevala sa, zaťatou päťou sa búchala do hrude.

„Dávaj si pozor na jazyk, Amy,“ varoval ju.

Rossová priniesla pre neho aj pre Amy oranžové záchranné vesty. „Čosi nie je v poriadku?“

„Nadáva,“ povedal Elliot. „Bude lepšie, ak nás necháte osamote.“ Rossová vrhla jediný pohľad na Amino napäté, stuhnuté telo a odišla.

Amy rukami naznačila Petrovo meno, potom si znova pobúchala pod bradou. V posunkovom jazyku tento znak zdvorilo prekladali ako „špina“, hoci ľudoopice ho veľmi často používali, keď potrebovali ísť na nočník. Skúmatelia primátov si nerobili nijaké ilúzie o tom, čo ním zvieratá v skutočnosti mienia. Amy hovorila: *Peter je sračka.*

Takmer všetky jazykovo vzdelané opice kliali, a na nadávky používali množstvo rôznych výrazov. Občas sa zdalo, že pejoratívum si vybrali iba náhodou – „guľa“ alebo „vták“ či „splašky“. Ale prinajmenej osem primátov v rôznych laboratóriách nezávisle na sebe zhodne používalo na vyjadrenie mimoriadnej nespokojnosti zaťatú päť. Jedinou príčinou, pre ktorú túto pozoruhodnú zhodu nikto neopísal, bolo, že žiadny výskumník nebol ochotný pokúsiť sa o vysvetlenie. Ako sa zdalo, táto zhoda dokazovala, že aj ľudoopice, podobne ako ľudia, za príhodný termín na vyjadrenie poníženia a zlosti pokladajú telesné výlučky.

Peter sračka, signalizovala naďalej.

„Amy...“ Zdvojnásobil dávku thoralenu, ktorý naberal do striekačky.

Peter sračka čln sračka ľudia sračka.

„Amy, prestaň.“ Aj on napäl telo, prikrčil sa, napodobujúc tak gorilí zlostný postoj. Pred týmto gestom sa už neraz spätila, lenže tentoraz to neúčinkovalo.

Peter nie rád Amy. Trucovala. Odvrátila sa od neho, gestikulujúc do prázdna.

„Nebud’ smiešna,“ povedal Elliot. Prikrčil k nej s nachystanou striekačkou. „Peter má rád Amy.“

Zaspätkovala a nedovolila mu, aby sa k nej priblížil. Nakoniec bol donútený nabiť pušku s CO₂ a streliť jej do hrude šípku. Za všetky tie roky, čo strávili spolu, to urobil len tri alebo štyri razy. So smutným výzorom na tvári si šípku vytrhla. *Peter nie rád Amy.*

„Je mi to ľúto,“ povedal Peter Elliot a vykročil, aby ju zachytil. Prevrátila oči a padla mu do náručia.

Amy ležala naznak v druhom člne, Elliotovi pri nohách. Dýchala povrchne. Elliot videl Munra, ako stojí v prvom člne a ukazuje im cestu. Oba člny kĺzali po hladine.

Munro rozdelil expedíciu do dvoch člnov po šiestich ľudoch. Sám sa plavil v prvom a Elliot, Rossová a Amy sedeli v druhom, pod Kahegovým velením. Ako sa Munro vyslovil, druhý čln sa má „poučiť z nešťastia prvého“.

Lenže prvé dve hodiny, čo strávili na Ragore, ich nijaké nešťastie nepostihlo. Bol to mimoriadne pokojný výlet. Sedeli v prednej časti člna a sledovali džungľu po oboch stranách rieky. Kĺzala sa pred nimi a nadčasovo, hypnotizujúco mlčala. Bolo to idylické, hoci im bolo horúco. Rossová spustila ruku z člna do vody, ale Kahega ju zavrátil.

„Kde je voda, tam je vždy *mamba*,“ povedal.

Kahega ukázal na bahnisté brehy. Krokodíly sa tam vyhrievali na slniečku, vôbec si nevšímajúc ich príchod. Z času na čas niektorý z veľkých plazov zazíval, zdvihol ozubené čeľuste do vzduchu, ale zväčša pôsobili otupené, ledva na člny reagovali.

Elliot bol v kútiku duše sklamaný. Vyrástol na filmoch z džungle, kde krokodíly zlovestne vkĺzali do vody, len čo zazreli čln. „Nebudú nás obťažovať?“ spýtal sa.

„Je prihorúco,“ odpovedal mu Kahega. „*Mamba je ospalá. Nespí, len keď je chladno, žerie ráno a v noci, teraz nie. Cez deň, ako hovoria Kikujovia, mamba slúži v armáde, raz-dva-tri-štyri.*“ A zasmial sa.

Dobrá chvíľu musel vysvetľovať, že Kahegovi súkmeňovci si všimli, že cez deň krokodíly robia „podpor ležmo“, periodicky dvíhajú ťažké hlavy zo zeme, vztyčujú sa na krehkých nohách a predvádzajú pohyb, ktorý Kahegovi pripomínal vojenské rozcvičky.

„Kvôli čomu má Munro také starosti?“ spýtal sa Elliot. „Kvôli krokodílom?“

„Nie,“ odpovedal Kahega.

„Kvôli rokline Ragora?“

„Nie,“ odpovedal Kahega.

„Tak teda kvôli čomu?“

„Po rokline,“ povedal Kahega.

Ragora sa zatáčala, prešli cez zákrutu a začuli narastajúci hukot vody. Elliot pocítil, ako čln naberá rýchlosť, ako voda rýchlejšie prúdi okolo gumených okrajov. Kahega zakričal: „Držte sa, doktori!“

Vchádzali do rokliny.

Elliotovi zostali zo všetkého iba útržkovité, kaleidoskopické obrazy: víriaca mútna voda, ktorá na slnku bielo vrela, nevyspytateľné šklbanie jeho člna a spôsob, akým sa Munrov čln pred nimi akoby otriasal a dvíhal a len zázrakom sa neprevrátil.

Rútili sa vpred tak rýchlo, že im prišlo ťažko zaostriť zrak na bežiacie škvrný rozoklaných červených stien kaňonu, na holé skaly, na ktorých sa len zriedkavo objavili zelené šplhajúce sa porasty. Vzduch bol horúci a vlhký, šokujúco studená voda, ktorá sa na nich rútila, bola mútna a z času na čas ich znova a znova celých premáčala. Čisté biele vlny vreli okolo čiernych vyčnievajúcich skalísk, podobali sa plešatým hlavám utopencov.

Všetko prišlo priveľmi rýchlo.

Munrov čln sa často strácal z dohľadu, neraz aj na celé minúty ho skrývali obrovitánske vlny valiacej sa, hrmiacej mútnej vody. Hrmenie sa odrážalo od skalných stien, doznievalo, stávalo sa trvalou súčasťou ich sveta. V hĺbke rokliny, kde sa popoludňajšie slnko ani

len nedotýkalo úzkej stružky temnej vody, sa člny predierali cez dravé, sčerené inferno, cez kymácajúce sa skalné steny, kde raz nevedeli, kde je začiatok a kde je koniec. Ľudia v člnoch kričali, preklínali a odrážali člny od skál veslami.

Amy ležala na chrbte, priviazaná k boku člna a Elliot sa jednostaj bál, že ju utopia mútne vlny, ktoré sa prevaľovali cez boky člna. Rossová na tom nebola o nič lepšie. Ustavične opakovala „Och, môj bože, och, môj bože, och, môj bože“, potichu a jednotvárne vždy, keď na nich narazila jedna vlna za druhou a premočila ich na kožu.

Príroda ich vystavila aj iným nedôstojnostiam. Dokonca aj vo vriacom, prudko bijúcom srdci rokliny viseli vo vzduchu čierne mračná moskytov a do úmoru ich bodali. Akosi sa im nezdalo možné, aby uprostred toho hučiaceho chaosu prievy rieky Ragora žili moskyty, ale pravda bola taká. Člny sa valili cez vlny s prudkosťou, ktorá im obracala vnútornosti. V hustnúcej tme cestujúci vyskakovali a rozzúrene zaháňali moskyty.

A potom sa odrazu rieka rozšírila, mútna voda spomalila a steny kaňonu sa rozostúpili. Rieka bola znova pokojná. Na smrť vyčerpaný Elliot sa zosunul na dno člna. Na tvári cítil zapadajúce slnko, pod sebou vodu pohybujúcu sa pod nafúknutou gumou člna.

„Dokázali sme to,“ povedal.

„Zatiaľ,“ povedal Kahega. „My, Kikujovia, hovoríme, že nikto neujde životu živý. Nijaký oddych, doktori!“

„Tuším mu verím,“ povedala Rossová unavene.

Ďalšiu hodinu sa plavili pokojne po prúde. Skalné steny po oboch stranách sa rozostúpili ešte väčšmi, až sa znovu ocitli na nížine, v africkom dažďovom pralese. Roklina Ragory ako keby ani neexistovala. Rieka bola široká a na jej lenivom toku sa zlatisto odrážalo zapadajúce slnko.

Elliot si zobliekol premáčanú košeľu a obliekol si pulóver, pretože večer vzduch ochladol. Amy sa tackavo postavila. Poprikrývali ju uterákmi, aby neprechladla. Rossová skontrolovala prenosovú aparatúru a presvedčila sa, že je v poriadku. Sotva skončila, slnko zapadlo. Rýchlo sa stmievalo. Kahega vytiahol brokovnicu a do jej hlavne vložil krátke a hrubé žlté náboje.

„Načo to?“ spýtal sa Elliot.

„Kiboko“ odvetil Kahega. „Nepoznám, ako sa to povie po anglicky.“ Zavolať: „Mzee! Nini maana kiboko?“

Munro v člne pred nimi sa obrátil. „Hroch,“ povedal.

„Hroch,“ zopakoval Kahega.

„Sú nebezpečné?“ spýtal sa Elliot.

„Dúfame, že v noci nie,“ povedal Kahega. „Ale ja si myslím, že sú.“

Dvadsiate storočie je obdobím intenzívneho štúdia života v divočine. V mnohom zvrátilo zakorenené predstavy o zvieratách. Vedci zistili, že krotký jeleň s mäkkými očami žije v skutočnosti v nepokojnej, nevráživej spoločnosti, zatiaľ čo zdanlivo zúrivý vlk je priam príkladne oddaný rodine a potomkom. Africký lev – pyšný kráľ zvierat – plnil úlohu zakrádajúceho sa zametača, zatiaľ čo s odporom prijímaná hyena nadobudla na dôstojnosti. (Pozorovatelia, prichádzajúci na ranné postriežky, už celé desaťročia zisťovali, že levy hodujú na mrcinách, zatiaľ čo hladné hyeny sa obšmietajú obďaleč a čakajú na príležitosť. Až neskôr začali vedci sledovať zvieratá aj v noci a prišli k novým záverom: lovcom je v skutočnosti hyena, ktorú neskôr od koristi odháňa oportunistický a lenivý lev. Taký je výklad tradičnej scény na úsvite. To sa zhoduje s objavom, že levy sú v mnohom ohľade náladové a podlé, zatiaľ čo hyeny majú dobre vybudovanú sociálnu štruktúru – to je ďalší príklad dlho prežívajúceho predsudku človeka voči prírodnému svetu zvierat.)

Hroch zostáva aj naďalej málo poznaným zvieratom. Herodotov „vodný kôň“ je po slonovi najväčší africký cicavec, ale jeho zvyk ležať vo vode, z ktorej mu trčia iba oči a nozdry, veľmi sťažuje jeho skúmanie. Hrochy sa organizujú okolo samca. Dospelý hroch má hárem niekoľkých samíc a ich potomkov. Dokopy tvoria skupinu ôsmich až štrnástich zvierat.

Napriek ťažkopádnemu, ba trochu aj komickému vzhľadu sú hrochy neobyčajne divé. Hroší samec je impozantný tvor. Je štrnásť stôp dlhý a váži takmer desaťtisíc libier. Podráždený hroch dosahuje na také veľké zviera mimoriadnu rýchlosť a jeho štyri hrubé, tupé zuby sú na hranách ostré ako britva. Hroch pri útoku nebodá, ale

reže, tlamou plnou dutín pohybuje zboka nabok. Súboj medzi dvoma samcami – nie ako u mnohých iných zvierat – sa často končí smrťou jedného z nich, zapríčinenou hlbokými reznými ranami. V boji dvoch hrochov naozaj nie je nič symbolické.

Hroch je nebezpečný aj pre človeka. V tých častiach rieky, kde sa nachádzali stáda, polovicu úmrtí domorodcov bolo možné pripísať hrochom. Slony a mačkovité šelmy mali na svedomí zvyšok. Hroch je vegetarián. V noci sa zvieratá chodia pásť na lúky, pričom zožerú nesmierne množstvo trávy, aby zasýtili svoje obrovské telo. Hroch, ktorého odrezali od vody, je mimoriadne nebezpečný. Nikto, kto sa ocitol medzi zaskočeným hrochom a riekou, do ktorej sa hroch hodlal vrátiť, zväčša neprežil.

Hroch je pre africkú riečnu ekológiu nevyhnutne potrebný. Jeho výkaly, ktorých produkuje obrovské množstvo, hnoja riečnu trávu, ktorá zasa umožňuje žiť rybám a iným tvorom. Bez hrochov by africké rieky boli pusté. Rieky, od ktorých odohnali hrochov, umreli.

Tol'ko sa teda vie o hrochoch. A ešte čosi. Hroch je kruto teritoriálny tvor. Samce si bránia rieku proti akémukoľvek votrelcovi. A ako hovoria záznamy z mnohých situácií, medzi votrelcov možno zaradiť iné hrochy, krokodíly a plaviace sa člny. Aj ľudí v nich.

SIEDMY DEŇ MUKENKO 19. JÚNA 1979

1 / KIBOKO

K rozhodnutiu napredovať pralesom aj v noci priviedli Munra dva hlavné dôvody. Predovšetkým dúfal, že získa drahocenný čas, pretože všetky počítačové projekcie rátali s tým, že sa každú noc zastavia. Plaviť sa v noci po rieke nevyžadovalo nijakú mimoriadnu námahu. Väčšia časť členov skupiny mohla spať a ráno mali za sebou ďalších päťdesiat alebo šesťdesiat míľ.

Dôležitejšie však bolo, že zamýšľal vyhnúť sa hrochom na Ragore, ktoré by poľahky dokázali zničiť krehké gumové člny. Cez deň bolo hrochy vídať v barinách na brehu rieky. Samce by celkom iste prepadli akýkoľvek čln, čo by sa priblížil. V noci, keď zvieratá vychádzali na breh napásť sa, mohla výprava bezpečne preklznúť po rieke a vyhnúť sa konfrontácii.

Bol to múdry plán, ale z celkom neočakávaných príčin ho postretli ťažkosti. Postupovali po Ragore prirýchlo. Keď dochádzali k prvým oblastiam, v ktorých žili hrochy, bolo deväť hodín večer, priskoro, aby sa hrochy vydali na pastvu. Hrochy napadnú člny – ale napadnú ich potme.

Rieka sa vinula a hadila v celej sérii zákrut. V každej zákrute bola mláka. Kahega tvrdil, že je to pokojná voda, v akej rady žijú hrochy. A ukazoval na trávu na brehoch, kratučkú, akoby ju čerstvo pokosili.

„Priskoro,“ skonštatoval Kahega.

Začuli tiché chrochtanie. „Hau-huh-huh-huh.“ Znelo to, akoby si

nejaký starec pokúšal prečistiť hrdlo od hlienu. Munro v prvom člne stuhol. Plávali okolo ďalšej zákruty. Prúd ich hladučko unášal. Oba člny boli od seba vzdialené asi desať yardov. Munro držal nabitú pušku pripravenú.

Zvuk sa ozval znova, ale tentoraz to bol celý chór: „Hau-huh-huh-huh.“

Kahega ponoril do vody veslo. Okamžite narazilo o dno. Vytiahol ho: iba tri stopy zostali mokré. „Nie je tu hlboko,“ povedal a pokrútil hlavou.

„Je to zlé?“ spýtala sa Rossová.

„Áno, myslím si, že je to zlé.“

Dorazili k ďalšej zákrute. Blízko brehu uvidel Elliot asi šesť spoly ponorených čiernych skál. Jagali sa v mesačnom svetle. Potom sa jedna zo „skál“ pohla a on uvidel, ako sa z vody dvíha obrovská bytosť, ako sa celkom vynára z plytčiny. Uvidel aj štyri krátke a masívne nohy. Hroch sa vrhol proti Munrovmu člnu.

Zviera zaútočilo a Munro vystrelil magnéziiovú raketu. V ostrom svetle Elliot zbadal obrovskú tlamu, štyri veľké, jagajúce sa zuby, hlavu vztýčenú dohora. Zviera zarevalo. Potom už hrocha zahalil oblak bledožltého plynu. Plyn sa kúdolil a štipal ich v očiach.

„Použil slzný plyn,“ skonštatovala Rossová.

Munrov čln postupoval dopredu. Hroší samec sa s bolestným revom ponoril do vody a stratil sa im z dohľadu. V druhom člne, žmurkajúc zaslzenými očami, po ňom pátrali. Blížili sa k mláke. Magnéziiová raketa nad nimi syčala a klesala, predlžovala ostré tieňe a osvetľovala vodu.

„Možno sa vzdal,“ povedal Elliot. Nikde navôkol nezazreli nijakého hrocha. Plavili sa tichom.

Zrazu sa predok člna vzniesol do výšky, hroch zareval a Rossová vykrikla. Kahega zaspätkoval, puška vystrelila do vzduchu. Čln dopadol na hladinu, až zaprašťalo, voda vyprskla na všetky strany. Elliot sa s námahou postavil na nohy. Hľadal Amy. Odrazu zistil, že hľadá priamo do veľkej, ružovej, jaskyni podobnej tlame, a cíti horúci dych. Ústa sa zavreli, naboku gumeného člna sa ozvalo zapraskanie a vzduch začal syčať a unikať do vody.

Tlama sa otvorila znova, hroch zachrčal, ale to už Kahega stál na

rovných nohách a z hlavne pušky sa vyvalil oblak štipľavého dymu. Hroch zaspätkoval a ponoril sa. Čln sa rozkolísal, potom poskočil dopredu, po prúde. Celá pravá strana člna sa prepadala, pretože z veľkých trhlín v gume rýchlo unikali vzduchy. Elliot sa pokúšal zapchať diery rukami, lenže syčanie sa ozývalo ďalej. O minútu sa potopia.

Zozadu zaútočil iný hroch. Rútil sa dole prúdom ako motorový čln, po oboch stranách masívneho tela sa penila voda. Zviera revalo od zlosti.

„Stoj, stoj!“ kričal na neho Kahega. Opäť vystrelil. Hroch zmizol v oblaku dymu a čln preplával popri ďalšej zákrute. Keď sa dym rozptýlil, hrocha nebolo. Magnéziová raketa zasyčala na vode a oni sa znova ocitli v tme. Čln sa topil. Elliot chytil Amy. Zistil, že stoja po kolená v mútnej vode.

Vytiahli čln na tmavý breh rieky. Munro s prvým člnom sa k nim vrátil, prezrel škody a oznámil, že budú musieť nafúkať ďalší čln a až potom budú môcť pokračovať v ceste. Vyhlásil prestávku na oddych. Ležali v mesačnom svite na brehu rieky a odháňali moskyty.

Ich odpočinok však onedlho prerušil ostrý hvizd rakiet zeme-vzduch a explózia, ktorá rozkvitla na nebi nad nimi. Po každom výbuchu osvetlilo brehy rieky jasnočervené svetlo. Vrhlo dlhé tieň, a potom znova zhaslo.

„Mugurovi muži pália zo zeme,“ skonštatoval Munro a schmatol ďalekohľad.

„Na čo strieľajú?“ spýtal sa Elliot, hľadiac na nebo nad sebou. „Netuším,“ odpovedal Munro.

Amy sa dotkla Munrovho pleca a naznačila: *Vták ísť*. Lietadlo však nezačuli, iba vybuchovanie rakiet na oblohe.

Munro sa spýtal: „Myslíte, že čosi počuje?“

„Sluch má mimoriadne vyvinutý.“

Potom začuli bzukot vzdialeného lietadla, ktoré sa blížilo z juhu. Len čo sa dostalo na dohľad, uvideli, ako sa krúti, manévruje medzi jasnými žltá-červenými výbuchmi, ktoré sa zažihali v mesačnom svite a ožarovali kovové telo lietadla.

„Tí všivaví bastardi sa pokúšajú získať čas,“ povedal Munro, prezerajúc si lietadlo ďalekohľadom. „Je to dopravné lietadlo C-130

s japonskými znakmi na chvoste. Zásobovacie lietadlo pre základný tábor konzorcia – ak sa mu podarí prejsť.“

Videli, ako sa dopravné lietadlo skrúca doľava a doprava, ako kľučkuje pomedzi vybuchujúce ohnivé gule striel.

„Je to ako zlomiť hadovi krk,“ povedal Munro. „Posádka musí mať v gatiach. O tomto iste ani nesnívali.“

Elliot pocítil náhly súcit s posádkou. Predstavoval si, ako vyzerajú z okien, vidia, ako ohnivé gule vybuchujú oslnivým svetlom a osvetľujú vnútro lietadla. Zhovávajú sa po japonsky? Želajú si, aby sa sem nikdy neboli vydali?

O chvíľu im lietadlo zmizlo z dohľadu, letelo na sever. Vydala sa za ním posledná strela s horúcim červeným chvostom, ale ono sa stratilo nad stromiskami džungle. Počul, ako v diaľke vybuchla raketa.

„Asi prešlo,“ povedal Munro a vstal. „Bude lepšie, ak sa vydáme na cestu.“ Po swahilsky zakričal na Kahegu a jeho chlapov, aby spustili člny na riekú.

2 / MUKENKO

Elliot sa striasol. Tuhšie si pozapínal bundu a čakal, kedy sa krupobitie skončí. Chúlili sa pod skupinkou večne zelených stromov vo výške 8000 stôp nad morom, na vysokohorských svahoch hory Mukenko. Bolo desať hodín ráno, teplota vzduchu bola 38 stupňov. Pred piatimi hodinami nechali za sebou riekú a vydali sa na skorý ranný výstup pariacou sa džungľou, kde teplota dosahovala 100 stupňov Fahrenheita.

Amy vedľa neho sledovala biele guľičky veľkosti golfovej loptičky, ktoré cupotali v tráve a narážali do vetiev stromov nad ich hlavami. Nikdy predtým krúpy nevidela.

Naznačila *Aký názov?*

„Krúpy,“ oznámil jej.

Peter zastaviť.

„Kiež by sa to dalo, Amy.“

Chvíľu hľadela na krúpy, potom zagestikulovala *Amy chciť ísť*

domov.

O tom, že by sa chcela vrátiť domov, začala hovoriť predchádzajúcu noc. Hoci thoralen vyprchal, naďalej sa správala depresívne, uťahovala sa do seba. Elliot jej ponúkol čosi pod zub, aby ju rozptýlil. Naznačila, že chce mlieko. Keď jej vysvetlil, že nijaké nemajú (čo veľmi dobre vedela), povedala, že chce banány. Kahega jej priniesol trs malých, trochu kyslých banánov z džungle. Amy ich už v predchádzajúcich dňoch bez námietok niekoľko zjedla, ale tentoraz ich s odporom zahodila do vody a naznačila, že chce „ozajstné banány“.

Elliot jej vysvetlil, že ozajstné banány nemajú. Naznačila: *Amy chcieť ísť domov.*

„Ešte nemôžeme ísť domov, Amy.“

Amy dobrá gorila Peter zobral Amy domov.

Poznala ho iba ako človeka, pod dohľadom ktorého sa nachádza, hlavného organizátora jej každodenného života v experimentálnom prostredí Projektu Amy. Nijako nevedel vymyslieť, ako jej dať najavo, že tu nič neorganizuje a že ju tu nedrží za trest.

V skutočnosti boli znechutení. Všetci členovia výpravy sa tešili, že uniknú sužujúcej horúčave dažďového pralesa, ale teraz, keď sa šplhali na Mukenko, ich nadšenie rýchlo opadlo. „Kriste,“ vzdychala Rossová. „Od hrochov ku krupobitu!“

Akoby na povel krupobitie prestalo. „No tak,“ povedal Munro, „pohnime sa.“

Ľudia po prvý raz vystúpili na Mukenko v roku 1933. V roku 1908 skupinu Nemcov pod vedením Rankeho zastihla búrka a výprava musela zostúpiť. V roku 1913 tím Belgičanov dosiahol výšku 10 000 stôp, ale nevedel nájsť cestu na vrchol. V roku 1919 sa musel dať na ustúp iný nemecký tím, keď sa dvaja jeho členovia zrútili a zahynuli vo výške viac ako 12 000 stôp. Avšak väčšina horolezcov klasifikovala výstup na Mukenko ako ľahký (netechnický). Tvrdili, že na výstup netreba viac ako deň. Po roku 1943 našli novú cestu juhovýchodným svahom, ktorá bola otupne pomalá, ale absolútne bezpečná. Po tejto ceste sa potom uberala na vrchol väčšina vystupujúcich.

Vo výške 9 000 stôp zmizol borovicový porast. Prechádzali cez vysokohorské lúky, riedko porastené trávou a obalené chumáčmi studenej hmly. Vzduch tu bol redší a oni si častejšie vyžiadali odpočinok. Munro nemal pre sťažnosti svojich zverencov pochopenie. „A čo ste čakali?“ pýtal sa. „Je to hora. Hory sú vysoké.“ Najmenej zľutovania mal s Rossovou, ktorá sa unavila najskôr. „A čo váš časový plán?“ podpichoval ju. „Ešte sme neprešli cez najťažšiu časť. Do jedenástich tisícov stôp to vôbec nie je zaujímavé. Len si oddychujte, a nedostaneme sa na vrchol pred zotmením. To značí, že stratíme celý deň.“

„Kašlem na to,“ povedala Rossová nakoniec, zviezla sa na zem a odušu lapala dych.

„Ako každá ženská,“ povedal Munro pohrdavo a keď naňho Rossová zazrela, usmial sa. Munro ich ponížoval, nadával im, dodával im odvahe – a akýmsi činom ich udržiaval v pohybe.

V končinách nad 10 000 stôp tráva zmizla a zostala len machom obrastená zem. Občas narazili na osamelo rastúci strom s tučnými listami, ktorý sa znenazdajky vynoril zo studenej, sivej hmly. Medzi týmito končinami a vrcholom neexistoval nijaký porast, práve preto ich Munro súril. Nechcel, aby ich azda zachytila búrka na holých svahoch pri vrchole.

Vo výške 11 000 stôp prerazilo slnko. Zastali, aby tu umiestnili druhý zo smerových radarov z laserového fixačného systému ERTS. Prvý laser Rossová ešte ráno umiestnila niekoľko míľ južnejšie. Trvalo jej to tridsať minút.

Druhý laser bol komplikovanejší, pretože musel ladiť s prvým. Napriek elektronickému rušeniu sa prenosové zariadenie muselo spojiť s Houstonom, a preto musel byť malý laser – nebol väčší ako guma na ceruzke a namontovaný bol na malej kovovej trojnožke – presne zacielený. Dva lasery na sopke boli nastavené tak, aby sa ich lúče preťali o mnoho míľ ďalej, nad džungľou. A ak boli Rossovej výpočty správne, priesečník sa nachádzal presne nad mestom Zindž.

Elliot sa pýtal, či takto nechtiac nepomáhajú konzorciu, ale Rossová tú možnosť poprela. „Uvidia ich iba v noci,“ vysvetlila mu, „keď nemôžu napredovať. Cez deň naše lúče neuvidia – to je na tom

systeme krásne.“

Onedlho pocítili vulkanické sírové výpary, ktoré sa valili dole svahom z vrcholu, ktorý bol o 1 500 stôp nad nimi. Tu už nebola vôbec nijaká vegetácia, iba holé tvrdé skaly a roztrúsené ostrovčeky snehu, zafarbené na žltu od síry. Nebo bolo jasne tmavobelasé. Naskytol sa im nádherný výhľad na oblasť na juh od Virungy – veľký kužeľ Nyiragonga, ktorý vyrastal priamo a prudko z hlbkej zelene lesov Konga a za ním Mukenko, zahalené hmlou.

Posledných tisíc stôp bolo najťažších, najmä pre Amy, ktorá musela vystupovať bosá po ostrých lávových kameňoch. Vo výške nad 12 000 stôp pôdu pod nohami tvorila iba sopečná vyvrelina. Na vrchol dorazili o piatej popoludní. Hľadeli na osem míľ široké jazero zo stuhnutej lávy a na dymiaci kráter sopky. Elliot bol sklamaný scenériou krajiny. Tvorili ju čierne skaly a sivé oblaky pary. „Počkajte v noci,“ povedal Munro.

Tej noci láva svietila horúcou červenou farbou. Popraskaná kôra na povrchu pripomínala sieť. Syčiaca červená para postupne strácala farbu a valila sa k oblohe. Stany rozložené na okraji krátera zrkadlili červenú žiaru lávy. Rozstrapkané oblaky na západe zasa odrážali strieborný svit mesiaca. Pod nimi sa na míle ďaleko rozprestierala konžská džungľa. Uvideli rovné zelené lúče lasera, pretínajúce sa nad čiernym lesom. Ak budú mať šťastie, zajtra sa dostanú na miesto, nad ktorým sa lúče pretínajú.

Rossová zapojila prenosové zariadenie, aby podala nočnú správu do Houstonu. Po pravidelnom šesťminútovom fázovom posune dorazil signál do Houstonu. Nebolo ho treba kódovať, ani ináč technicky upravovať.

„Dopekla,“ zahrešil Munro.

„Čo to znamená?“ spýtal sa Elliot.

„To znamená,“ povedal Munro pochmúrne, „že konzorcium nás prestalo rušiť.“

„To nie je dobré?“

„Nie,“ povedala Rossová. „Je to zlé. Celkom isto sú už na mieste a našli diamanty.“ Pokrútila hlavou a zaostrila monitor: HOUSTN POTDRZJ KONZRC DRZL DO MST ZINDŽ – PRAVDPDBN 1000 NRSKJT VC – SITCA BEZND

„Nemôžem tomu uveriť,“ povedala Rossová. „Je po všetkom.“
Elliot si vzdychol. „Bolí ma nohy,“ povedal.
„Som unavený,“ povedal Munro.
„Dopekla so všetkým,“ uzavrela Rossová.
Do krajnosti vyčerpaní sa uložili na spánok.

ÔSMY DEŇ

KANYAMAGUFA

20. JÚNA 1979

1 / ZOSTUP

Ráno 20. júna spali všetci veľmi dlho. Pohodlne sa naraňajkovali, ba dali si toľko práce, že si pripravili teplé jedlo. Oddychovali na slnku, hrali sa s Amy, ktorá sa tejto nečakanej pozornosti potešila. Až po desiatej sa vydali dole Mukenkom k džungli.

Pretože západné svahy Mukenka sú strmé a nepriechodné, zostupovali vnútram čadiaceho sopečného krátera až do hĺbky pol míle. Viedol ich Munro. Sám niesol na hlave náklad jedného nosiča, pretože Asari, najsilnejší z nosičov, musel niesť Amy – skaly boli pre jej bosé nohy prihorúce.

Amy mala strach. Všetky ľudské bytosti, ktoré sa terigali v hustom rade dolu prudkým vnútorným kuželom sopky, pokladala za šialené. Elliot si nebol istý, či nemá pravdu. Horúčava bola prenikavá. Ako sa blížili k jazeru lávy, od štipľavých výparov im szili oči a páliło ich v nosoch. Počuli, ako láva pod ťažkou čiernou kôrou vrie a praská.

Potom dosiahli útvar, známy ako Naragama – Diablove oko. Bol to prírodný oblúk vysoký 150 stôp a taký klzký, až sa zdalo, že ho z vnútornej strany vyhladili. Cez oblúk vial čerstvý vetrík. Zazreli zelenú džungľu hlboko pod sebou. Zastali, aby si pod oblúkom oddýchli, a Rossová preskúmala hladký povrch. Bola to časť podzemného lávového tunela, ktorá sa sformovala počas dávnejších erupcií. Hlavná časť tunela zvetrala, zostal len štíhly oblúk.

„Nazývajú to Diablove oko,“ povedal Munro, „pretože počas erupcií sa zdola zdá, akoby tu svietilo veľké červené oko.“

Od Diablovho oka zostupovali rýchlo cez vysokohorskú zónu a odtiaľ cez členitý, akoby nepozemsky terén, pokrytý lávou z posledného výronu. V spálenej zemi sa objavili čierne krátery. Niektoré boli hlboké päť až šesť stôp. Munro si spočiatku myslel, že zairská armáda používa toto územie na skúšobné streľby. Ale keď sa prizreli zblízka, zbadali spálený, do skaly vyleptaný vzorec, ťahajúci sa z každého krátera ako chápadla chobotnice. Munro ešte nikdy predtým nič podobné nevidel. Rossová okamžite rozostavila anténu, napojila počítač a nadviazala spojenie s Houstonom. Zdalo sa, že je veľmi vzrušená.

Skupinka oddychovala. Rossová si opakovala údaje z malého Monitora. Munro sa ozval: „Na čo sa ich to pýtate?“

„Potrebujem dátum poslednej erupcie Makenka a miestne počasie. Bolo to v marci... Poznáte nejakého Seamana?“

„Poznám,“ povedal Elliot. „Tom Seamans je počítačový programátor Projektu Amy. Prečo?“

„Máte tu od neho odkaz,“ povedala, ukazujúc na obrazovku.

Elliot podišiel bližšie a uvidel oznam: SEMNS ODKZ PRE ELLT PRE JH POTRB.

„Čo je v tom odkaze?“ spýtal sa Elliot.

„Stlačte prenosový gombík,“ povedala.

Elliot stlačil gombík. Na obrazovke zasvietil odkaz: PRZRL POV ZZN HOUST D.

„Nerozumiem,“ povedal Elliot. Rossová mu vysvetlila, že D znamená ďalší odkaz a že musí klávesu stlačiť ešte raz. Stlačil gombík niekoľkokrát, až sa mu ukázal celý odkaz. Prečítal ho. PRZRL POV ZZNM HOUST NV PZNTK TKJS SLCH SIGN INF PČT ANALÝZ KOMPLT MYSL JE TO JZK.

Elliot zistil, že dokáže čítať stiahnuté riadky, ak si ich bude opakovať nahlas: Prezrel som si pôvodný záznam z Houstonu, nové poznatky týkajúce sa sluchovej signálnej informácie, počítačová analýza kompletná, myslím, že je to jazyk.“ Zamračil sa. „Jazyk?“

Rossová povedala: „Požiadali ste ho, aby si ešte raz prezrel originálny záznam Houstonu z Konga?“

„Áno, ale išlo mi len o vizuálnu identifikáciu živočícha na zázname. Nezmienil som sa o sluchovej informácii.“ Elliot pokrútil

hlavou. „Rád by som sa s ním pohováral.“

„Môžete,“ povedala Rossová. „Ak vám neprekáža, že ho zobudíte.“ Stlačila klávesu a o pätnásť minút už Elliot vyťukával: „Ahoj, Tom, ako sa máš?“ Monitor ukázal HJTM AK SA MS.

Monitor napísal: SPM KDE STE

Napísal: Virunga VIRNGA

„Travis bude revať, keď uvidí taký prepis,“ povedala Rossová. „Uvedomujete si, čo taký prenos stojí?“ Lenže Rossová sa nemusela znepokojovať, zvyšok rozhovoru bol nanajvýš vecný.

DOSTL SM ODKZ SLCHV INFO PLS VSVTLNI

NHDN VSVTLNI JE VĽM VZRŠJC – ROZLŠVC FNKC

POČTČ ANALZ 99 PTVRDZJCICH LMTV ZAZNAMEN
SLCH

INFOR (DYCH) PRDSTVJE CHARAKT REČI

ŠPCFCK CHARAKT

OPKJC SA PRVK – ĽBVĽN VZREC – ŠTRUKTÚR BLZKOST
– PRAVDPOD HOV REČ

DOKŽEŠ PRELŽŤ

NIE S IST

PRČ?

POČTČ NEMÁ DSTK SLCHVCH INFOR – CHCE NVÉ ÚDJ

– PRCJ – MŽN ZJTR VIC – PRSTYX

NZJ SI MYSLŠ ŽE JE TO GRL REČ?

ÁNO AK JE TO GORILA

„Nech ma uchyť,“ povedal Elliot. Skončil s prenosom cez družicu, ale posledné slová rozhovoru so Seamansom zostali na obrazovke, žiarili jasno zelene:

ÁNO AK JE TO GORILA

2 / VLASATÍ ĽUDIA

Dve hodiny po tejto nečakanej správe sa výprava po prvý raz stretla s gorilami.

Vrátili sa do temnoty rovníkového dažďového pralesa. Smerovali priamo na miesto určenia, sledujúc laserové lúče nad sebou. Nevideli

ich voľným okom, ale Rossová mala stabilný optický sledovac stôp, kadmióvú fotobunku, filtrovanú takým spôsobom, aby zaznamenala špecifické žiarenie na laserovej vlnovej dĺžke. Pravidelne celý deň nafukovala malý héliový balón, pripevnený k sledovaču drôtom, a vypúšťala ho do vzduchu. Balón, ľahší ako vzduch, sa vzniesol nad stromy k oblohe. Tam sa krútil, kým neobjavil jednu z laserových trás, a po drôte oznámil Rossovej koordináty. Sledovali stopu zmenšujúcej sa laserovej intenzity z jedného lúča a čakali, kedy prístroj stopu vyhodnotí. Čakali na hodnotu dvojnásobnej intenzity, ktorá bude signalizovať, že lúče nad nimi sa preťali.

Bolo to pomalé napredovanie a už sa im mýľala trpezlivosť, keď okolo poludnia narazili na charakteristické trojlalokové výkaly gorily. Potom uvideli na zemi aj na stromoch niekoľko hniezd, uvitých z eukalyptových listov.

O pätnásť minút sa vzduch rozochvel ohlušujúcim revom. „Gorila,“ oznamoval Munro. „Samec – komusi káže, aby vypadol.“

Amy naznačovala *Gorila hovorí chod' preč*.

„Musíme ísť ďalej, Amy,“ povedal.

Gorila nechcieť ľudia ísť.

„Ľudia neublížia gorilám,“ ubezpečoval Elliot Amy. Amy však na neho aj naďalej hľadela prázdny pohľadom a krútila hlavou, akoby Elliot nechápal, o čo ide.

O niekoľko dní neskôr si uvedomil, že naozaj nechápal, o čo ide. Amy netvrdila, že by azda gorily mali strach z ľudí. Gorily – podľa nej – sa báli, že samy ublížia ľuďom.

Prešli do polovice malej čistiny uprostred džungle, keď sa z krovia za chrptom vynoril veľký samec so strieborným chrbátom.

Skupinu viedol Elliot, pretože Munro šiel pomôcť jednému z nosičov s jeho batohom. Na kraji čistiny zazrel šesť zvierat. Ich čierne obrisy sa odrážali od zeleného krovia. Pozorovali ľudských votrelcov. Niekoľko samíc zdvihlo hlavy a zovrelo pery, akoby chceli vyjadriť nesúhlas. Pánovitý samec zareval po druhý raz.

Bol to ozrutánsky samec. Srst' na chrbte mal striebornú. Masívna hlava sa týčila vyše šesť stôp nad zemou, súdkovitá hrud' naznačovala, že váži viac ako štyristo libier. Pri pohľade naň Elliot pochopil, prečo prví prieskumníci v Kongu verili, že gorily sú

„vlasatí ľudia“. Táto veľkolepá bytosť sa ponášala na človeka – obra veľkosťou aj tvarom.

Za Elliotovým chrbtom Rossová zašepkala: „Čo budeme robiť?“

„Zostaňte za mnou,“ odpovedal Elliot, „a ani sa nepohnite.“

Samec so strieborným chrbátom klesol na všetky štyri a začal vydávať tichý zvuk: *ho-ho-ho*, ktorý naberal na sile, potom znova vyskočil na rovné nohy a vytrhol zo zeme za plné hrste trávy. Vyhodil trávku do vzduchu a potom sa plochými dlaňami začal búchať do hrude a vydával pritom dutý zvuk.

„Och, nie,“ povedala Rossová.

Samec sa niekoľko sekúnd búchal do hrude, potom sa znova spustil na štyri. Odbehol nabok, rozrazil krovie, robiac pritom čo najväčší hluk, aby votrelcov odplašil. Nakoniec začal znova vydávať známy zvuk: *ho-ho-ho*.

Gorilí samec uprene hľadel na Elliota. Čakal, že už samotný jeho výzor zaženie človeka na útek. Keď sa tak nestalo, vyskočil, udrhel sa do hrude a zareval s ešte väčšou zúrivosťou.

Potom zaútočil.

S hrozivým revom a strach naháňajúcou rýchlosťou sa rozbehol vpred, priamo proti Elliotovi. Elliot počul, ako Rossová za ním vydýchla. Chcelo sa mu obrátiť a bežať, všetky vrodené inštinkty mu kázali zdupkať. Donútil sa však zostať celkom pokojne stáť a hľadiť na zem.

Cível na špičky vlastných topánok, počúval, ako gorila šuchoce vo vysokej tráve a beží k nemu, a zrazu mal pocit, že všetky jeho abstraktné knižné vedomosti sú nanič, že všetko, čo si vedci na celom svete myslia o gorilách, je omyl. V duchu si predstavoval veľkú hlavu, klenutú hrud' a dlhé ruky, rozhodené do šírky, aj to, ako mocné zviera beží po ľahučkú korisť, k zmeravenému cieľu, dostatočne hlúpe, aby uveril všetkým akademickým bludom posväteným literatúrou...

Ticho.

Gorila (už musí byť celkom blízko) si hlasito odfrkla. Elliot uvidel samcov ťaživý tieň na tráve blízko vlastných nôh. Nezdvihol zrak dovtedy, kým sa tieň neodtiahol.

Keď nakoniec Elliot predsa len zdvihol zrak, gorilí samec sa

vracal späť, na vzdialený koniec čistiny. Tam sa zvrtol, zmätene sa poškrabkal na hlave, akoby premýšľal, prečo jeho hrozivý výzor nezahnal votrelcov. Posledný raz tresol rukou o zem a potom sa aj so zvyškom stáda stratil vo vysokej tráve. Na čistine zavládlo ticho. Nakoniec sa Rossová vrhla Elliotovi do náručia.

„Nuž,“ poznamenal Munro, keď sa vrátil, „zdá sa, že čo-to o gorilách predsa len viete.“ Munro poklopkal Rossovej po ruke. „Všetko je v poriadku. Ak pred nimi neutečiete, nič vám neurobia. Ak sa zvrtnete, uhryznú vás do zadku. To je tunajší biľag zbabelosti – značí, že ste utekali.“

Rossová ticho vzlykala. Elliot pocítil, ako sa mu trasú kolená. Musel si sadnúť. Všetko sa zbehlo tak rýchlo, že iba o chvíľu si uvedomil, že gorily sa správali presne tak, ako opisovali knihy, ktoré vylučovali akúkoľvek verbalizáciu, ba všetko, čo len vzdialene pripomínalo reč.

3 / KONZORCIUM

Šli celú hodinu, až našli vrak dopravného lietadla C-130. Najväčšie lietadlo na svete naozaj potvrdzovalo prívlastok, ktorým sa honosilo. Ležalo spoly zaborené do džungle, gigantický nos malo rozbitý o rovnako gigantické stromy, obrovský chvost ohnutý k zemi. Masívne, pozohýbané krídla vrhali tieň na džungľu.

Cez rozbité sklo kabíny videli mŕtvolu pilota pokrytú čiernymi muchami. Keď nazreli dnu, muchy zabzučali a narážali na sklo. Zašli k chvostu a pokúsili sa nazrieť do trupu lietadla, ale dokonca aj keď sa lietadlu dolámal podvozok, čnelo privysoko nad úroveň džungle.

Kahegovi sa podarilo vyškriabať na prevrhnutý strom, odtiaľ preskočil na krídlo a pozrel sa dnu. „Nikto,“ povedal.

„A zásoby?“

„Je tu množstvo zásob. Krabice a kontajnery.“ Munro sa oddelil od ostatných, prešiel popod dochrámaný chvost a pokúsil sa preskúmať opačný bok lietadla. Ľavé krídlo, skryté pred ich pohľadmi, bolo čierne a dotrhané, motorov nebolo. To vysvetľovalo, prečo lietadlo spadlo – posledná raketa FZA dosiahla svoj cieľ

a odstrelila väčšiu časť ľavého krídla. Aj tak sa však Munrovi zdalo, že na vraku je čosi tajomné. Čosi v jeho výzore nesedelo. Pozrel sa na trup, na dobitý nos, rad okien, pahýľ krídla, zadné východové dvere...

„Nech sa prepadnem,“ povedal Munro potichu.

Poponáhlal sa za ostatnými, ktorí sedeli na jednej z pneumatík v tieni pravého krídla. Pneumatika bola taká obrovská, že Rossová na nej sedela, kolembala nohou, a ani sa pritom nedotkla zeme.

„Takže tak,“ povedala Rossová s ťažko skrývaným zadosťučinením. „Nedostali tie svoje prekliate zásoby.“

„Nie,“ povedal Munro. „My sme toto lietadlo videli predminulej noci, čo znamená, že je na zemi prinajmenej tridsaťšesť hodín.“

Munro čakal, kým Rossovej zapáli.

„Tridsaťšesť hodín?“

„Tak veru. Tridsaťšesť hodín.“

„A oni sa po svoje zásoby nevrátili...“

„Oni sa dokonca ani *nepokúsili* dostať sa k nim,“ povedal Munro. „Pozrite sa na hlavné dvere karga, vpredu aj vzadu – nikto sa ich nepokúsil otvoriť. Ktovie, prečo si po ne neprišli?“

V hustej džungli zem pod nohami chrupčala a praskala. Odhrnuli palmové listy a zazreli notový koberec z bielych kostí.

„*Kanyamagufa*“ povedal Munro. Miesto kostí. Rýchlo sa pozrel na nosičov, aby sa presvedčil, ako reagujú. Nosičov to však iba pobavilo, nedávali najavo strach. Boli to Kikujovia z východnej Afriky, nekvárili ich poverý kmeňov, ktoré susedili s dažďovým pralesom.

Amy zdvihla nohu z ostrých vybielených úlomkov. Naznačila *Zem bolí*.

Elliot sa jej posunkami spýtal: Čo je to za miesto?

My prísť zlé miesto.

Aké zlé miesto?

Amy neodpovedala.

„To sú kosti!“ zvolala Rossová hľadiac na zem. „Veru tak,“ pritakal Munro, „ale nie sú to ľudské kosti. Však, Elliot?“

Elliot takisto hľadel na zem. Videl vyblednuté úlomky lebiek

rôznych druhov, hoci priamo v tej chvíli nevedel identifikovať ani jeden z nich.

„Elliot? Nie sú ľudské?“

„Nevyzerajú ako ľudské,“ pristal Elliot, ešte vždy hľadiac na zem. Prvé, čo si všimol, bolo, že väčšina kostí pochádza z výrazne malých živočíchov – vtákov, opíc a najrozličnejších drobných lesných hlodavcov. Ostatné malé kúsky boli v skutočnosti fragmenty kostí väčších živočíchov, pravda, sotva sa dalo odhadnúť, akých veľkých. Možno väčších opíc – lenže v dažďovom pralese veľké opice nežili.

Šimpanzy? V tejto časti Konga sa šimpanzy nevyskytovali. Možno to boli gorily: zazrel úlomok lebky s ťažkými nadočnicovými oblúkmi. Zdvihol ho a poobracal v ruke.

Nebolo pochýb, že je to úlomok z lebky gorily. Cítil, aká je kosť nad čelnými dutinami hrubá, a zbadal začiatok charakteristickej predozadnej kosti.

„Elliot?“ oslovil ho Munro stiesneným hlasom, ale nástojčivo. „Nie je ľudská?“

„Celkom isto to nie je ľudská lebka,“ povedal Elliot a naďalej uprene hľadel na kosť. *Čo dokáže rozdrviť lebku gorily?* Muselo sa tak stať po smrti, usúdil. Gorila umrela a po mnohých rokoch jej čosi rozdrvilu lebku. Celkom isto sa tak nemohlo stať za jej života.

„Nie je ľudská,“ povedal Munro s pohľadom upretým na zem. „Celá kopa kostí, ale ani jedna nie je ľudská.“ Keď šiel okolo Elliota, vrhol naňho veľavravný pohľad. *Držte zobák.* „Kahega a jeho ľudia vedia, že ste na tieto veci odborník,“ povedal Munro uprene naň hľadiac.

Čo uvidel Munro? Celkom isto sa neraz ocitol v blízkosti smrti a vedel rozoznať ľudskú kosť, keď nejakú uvidel. Elliotov pohľad padol na akúsi skrivenú kosť. Vyzerala celkom ako vidlicovitá kosť z moriaka, bola však oveľa dlhšia a širšia. Čas ju vybielil. Zdvihol ju. Bol to úlomok jarmového oblúka z ľudskej lebky. Lícna kosť spod oka.

Poobracal úlomok v rukách. Znova sa pozrel na zem a na popínavé rastliny, ktoré sa rozprestierali nad bielym kobercom z kostí. Videl veľmi veľa krehkých kostí, niektoré boli dokonca také

tenké, že boli priehľadné – kosti, ako sa ubezpečil, z malých živočíchov.

Už si viac nebol istý.

Vracala sa mu otázka z postgraduálneho štúdia. Ktorých sedem kostí tvorí oblúk ľudského oka? Elliot sa pokúsil rozpamätať. Jarmový oblúk, nosná kosť, spodná očnicová, klinová – to sú štyri – čuchová, päť – čosi musí ísť zospodu, od úst – podnebné kôstočky, šesť – a ešte jedna – nemohol si spomenúť na poslednú kosť. Jarmový oblúk, nosná, spodná očnicová, klinová, čuchová, podnebná... jemné kôstočky, priesvitné kosti, malé kosti...

Ľudské kosti.

„Prinajmenej tieto kosti nie sú ľudské,“ povedala Rossová.

„Nie, nie sú,“ pritakal Elliot. Pozrel sa na Amy.

Amy čosi naznačovala rukami. *Ľudia tu umierať.*

„Čo to povedala?“

„Povedala, že ľudom tunajší vzduch nerobí dobre.“

„Podme ďalej,“ povedal Munro.

Munro s ním popošiel o kúsok pred ostatných. „Dobrá práca,“ povedal. „Pred Kikujami si musíme dať pozor. Nechcem ich naplašiť. Čo to tá vaša opica povedala?“

„Povedala, že na tom mieste umierajú ľudia.“

„Vie viac ako ostatní,“ povedal Munro, zachmúril sa a prikývol. „Hoci čosi tušia.“

Ľudia za nimi kráčali v husom rade. Nikto sa neozval.

„Dočerta, čo sa tam mohlo stať?“ spýtal sa Elliot.

„Množstvo kostí,“ povedal Munro. „Leopard, gueréza, lesný potkan, možno komba ušatá, človek...“

„A gorila,“ doplnil ho Elliot.

„Áno,“ pritakal Munro. „Aj tú som videl. Gorilu.“ Potriasol hlavou. „Čo dokáže zabiť gorilu, profesor?“

Lenže na túto otázku Elliot nevedel dať odpoveď.

Tábor konzorcia ležal v ruinách, stany boli rozbité a roztrhané, mŕtve telá pokrývali čierne záľahy múch. Vo vlhkom vzduchu sa zovšadiaľ šíril pach, bzukot múch bol jediný – zlostný a monotónny

– zvuk. Všetci okrem Munra cívli na kraj tábora.

„Nemáme na výber,“ povedal. „Musíme sa dozvedieť, čo sa im stalo...“ Dovnútra tábora vkročil sám. Najprv však musel prekročiť zvalený plot.

Munro vošiel dnu a výstražné zariadenia okolo tábora sa zapojili a vydávali prenikavý vysokofrekvenčný signál. Tí, čo zostali za plotom, si zakrývali uši. Amy odfrkovala od neľúposti.

Zlý zvuk.

Munro sa na nich obzrel. „Nič to,“ povedal. „To preto, lebo ste zostali vonku.“ Munro podišiel k prvej mŕtvole a nohou ju obrátil. Potom sa zohol, odohnal roj múch a starostlivo si obzrel hlavu.

Rossová sa pozrela na Elliota. Zdalo sa jej, že je v šoku. Typický vedec, paralyzovaný zoči-voči katastrofe. Amy po jeho boku si zakrývala uši a šklbala sa. Lenže Rossová nebola paralyzovaná. Zhlboka sa nadýchla a prekročila bezpečnostné zariadenie. „Musíme sa dozvedieť, čo za obranný systém tu nainštalovali.“

„Dobre,“ povedal Elliot. Bolo v ňom pusto. Hlavu mal ľahučkú, akoby mal z toho, čo videl, každú chvíľu odpadnúť. Cítil, že sa ho chytá závrat. Videl, ako si Rossová kliesni cestu cez to, čo zostalo vnútri tábora, potom zdvíha čiernu krabičku so zvláštnym, záhadným kužeľom. Vyhmatkávala drôt až k stredu tábora. Čoskoro nato vysokofrekvenčný signál zmlkol. Rossová ho vypla.

Amy naznačila. Teraz lepšie.

Rossová jednou rukou hmatkala vovnútri elektronického zariadenia, druhou si zapchávala nos proti zápachu.

Ozval sa Kahega: „Pozriem sa, či majú zbrane, doktor,“ a aj on sa vydal do tábora. Nosiči ho váhavo nasledovali.

Elliot zostal s Amy sám. Netrzeplivo si obzerala miesto skazy, potom sa natiahla a dotkla sa mu ruky. Znakmi sa jej spýtal: Amy, čo sa stať na toto miesto?

Amy odpovedala: Stať sa veci.

Aké veci?

Zlé veci stať sa veci stať sa zlé.

Aké veci?

Zlé veci.

Videl, že s otázkami takéhoto druhu sa nikam nedostane. Nakázal

jej, aby zostala na kraji tábora a sám vošiel dnu, kliesniac si cestu pomedzi mŕtve telá a bzučiace muchy.

Rossová sa spýtala: „Našiel ktosi sprievodcu?“

Munro z druhej strany tábor a odpovedal: „Menard.“

„Z Kinshasy?“

Munro prikývol: „Áno.“

„Kto je Menard?“ spýtal sa Elliot.

„Mal dobrú povest', poznal Kongo.“ Rossová si razila **cestu** pomedzi trosky. „Nakoniec nebol dosť dobrý.“ Vzápätí zastala.

Elliot podišiel k nej. Civela na telo, ležiace tvárou k zemi.

„Neobracajte ho,“ povedala. „Je to Richter.“

Elliot nechápal, ako si môže byť taká istá. Mŕtvola **bola celá** pokrytá čiernymi muchami. Zohol sa.

„Nedotýkajte sa ho!“

„Dobre,“ odvetil Elliot.

„Kahega!“ zakričal Munro, zdvíhajúc dvadsaťlitrovú kanvu z plastu. V kanvici zašpliechala akási tekutina. „Dajte to do poriadku.“

Kahega a jeho chlapi sa vrtko zvrátili. Stany aj mŕtvolý kropili petrolejom. Elliotovi udrel do nosa jeho ostrý pach.

Rossová, prikrčená pod roztrhaným nylonovým stanom so zásobami, zakričala: „Dajte mi ešte minútu!“

„Máte toľko času, koľko potrebujete,“ povedal Munro. Obrátil sa k Elliotovi, ktorý za ohradou tábora dozeral na Amy.

Amy si sama pre seba hovorila: *Ludia zlí. Neveriť ľudia zlé veci sa stať.*

„Zdá sa veľmi pokojná,“ povedal Munro.

„V skutočnosti je to s ňou naopak,“ povedal Elliot. „Myslím si, že vie, čo sa tu stalo.“

„Dúfam, že nám to prezradí,“ povedal Munro. „Lebo všetci títo ľudia umreli tým istým spôsobom. Rozdrvili im lebky.“

Plamene z tábora konzorcia vyrazili do výšky. Čierny dym sa vo vlnách niesol v stopách výpravy, ktorá šla ďalej džungľou. Rossová mlčala, pohrúžila sa do myšlienok. Elliot sa spýtal: „Co ste našli?“

„Nič dobré,“ odpovedala. „Mali dokonalý výstražný systém,

celkom podobný nášmu OOSZ – obvodovému obrannému systému proti zveri. Kužele, ktoré som našla, sú snímače zvuku. Len čo zachytia zvuk, vydajú ultravysoký signál, ktorý počúvajúcu spôsobuje bolesť. Neúčinkuje na plazy, ale čertovsky účinkuje na cicavce. Vlk alebo leopard okamžite zmiznú v lese.“

„Ale tu nefungoval,“ povedal Elliot.

„Nefungoval,“ zopakovala Rossová. „Ani Amy veľmi neznepokojil.“

Elliot sa spýtal: „Aké má účinky na sluchové orgány ľudí?“

„Sám ste to pocítili. Znepokojuje, nič viac.“ Pozrela sa na Elliota. „Lenže v tejto časti Konga nie sú nijaké ľudské bytosti, iba my.“

Munro sa spýtal: „Dokážeme nastražiť lepší výstražný systém okolo tábora?“

„Dokážeme,“ povedala Rossová. „Postavím výstražný systém budúcej generácie – zastaví všetko okrem slonov a nosorožcov.“ Jej slová však nezneli presvedčivo.

Neskoro popoludní sa dostali k zvyškom prvého tábora ERTS. Takmer ich nezbadať. Za osem dní, čo prešli, ho liany a popínavé rastliny z džungle takmer prerástli. Zakryli všetky stopy. Z tábora nezostalo priveľa – niekoľko útržkov oranžového nylonu, skrúvané alumíniové panvice, dochrámaný statív a rozbitá videokamera. Zelené obvodové steny kamery ležali dolámané na zemi. Neobjavili nijaké mŕtvolky a pretože svetla ubúdalo, ponáhľali sa ďalej.

Amy odchod rozrušil. Naznačila: *Nejsť*

Elliot jej nevenoval pozornosť.

Zlé miesto staré miesto nejst'

„Ideme, Amy,“ povedal.

O pätnásť minút dorazili k prieseku medzi vetvami, visiacimi po zem. Zdvihli zrak a uvideli tmavý kužeľ Mukenka, ktorý sa týčil ponad les. Vo vlhkom vzduchu žiarili slabučké, skrížené lúče laserov. Priamo pod lúčmi ležali machom obrastené, v džungli spolu skryté kamenné bloky. Stratené mesto Zindž.

Elliot sa obrátil. Očami hľadal Amy.

Amy však nebolo.

4 / OSUD

Nemohol tomu uveriť.

Sprvu sa nazdal, že ho chce jednoducho potrestať, utiecť, aby mu bolo ľúto, že na rieke do nej strelil šípku. Vysvetľoval Munrovi a Rossovej, že je takého čohosi schopná, a spolu sa polhodinu potulovali po džungli a vyvolávali ju po mene. Lenže neozvala sa nijaká odpoveď, ozývalo sa len večné ticho dažďového pralesa. Z polhodiny bola hodina, potom takmer dve.

Elliota pochytila panika.

Keďže sa ešte vždy nevynárala z krovia, zvážili inú možnosť. „Možno utiekla s poslednou skupinou goríl,“ povedal Munro.

„Nemožné,“ namietol Elliot.

„Má sedem, je takmer dospelá.“ Munro pokrčil plecami. „Je to ozajstná gorila.“

„Nemožné,“ trval Elliot na svojom.

Vedel však, o čom Munro hovorí. Ľudia, ktorí vychovávali ľudopisce, nevyhnutne dospeli k istému bodu, za ktorým si už zvieratá nemohli ponechať. Dospievali, rástli, boli priveľké, primocné, priveľmi sa na nich prejavovali vlastnosti ich druhu. Ťažko sa už nechali ovládať. Nemohli ich viac prebaľovať a predstierať, že sú to milé, ľudom podobné bytosti. V génoch mali zakódované nevyhnutné rozdiely, ktoré napokon nebolo možné prehliadať.

„Gorilie stáda sa neuzatvárajú,“ pripomenul mu Munro. „Akceptujú cudzincov, najmä cudzie samice.“

„To by neurobila,“ trval Elliot na svojom. „Nemohla by.“

Amy od detstva vychovávali medzi ľudmi. Mala oveľa lepšie kontakty so západniarskym svetom diaľnic a reštaurácií s donáškou do auta ako s džungľou. Ak Elliot prešiel autom okolo jej obľúbenej reštaurácie a nezastavil, poklopkala ho po pleci a upozornila ho na jeho omyl. Čo vedela o džungli? Bola jej cudzia, tak ako bola cudzia Elliotovi. A nielen to...

„Mali by sme postaviť tábor,“ pripomenula im Rossová, hľadiac na hodinky. „Vráti sa – ak sa vrátiť chce. Napokon,“ povedala, „my sme ju neopustili. Ona opustila nás.“

Vytiahli fľašu šampanského, značku Dom Pérignon, ale nikomu

sa nechcelo oslavovať. Elliot smútil nad stratou Amy, ostatných ešte neopustila hrôza z toho, čo videli v predošlom tábore. Noc padala rýchlo na zem, bolo treba rozostaviť systém ERTS, známy pod názvom OSVD – čo bola skratka pre ochranný systém proti votrelcom v divočine.

Táto exotická technológia vychádzala zo skutočnosti, že v histórii prieskumov Konga cestovatelia najčastejšie používali ochranný plot okolo celého tábora. Viac ako pred storočím dospel Stanley k záveru, že „žiadny tábor nemožno pokladať za kompletný, kým nie je dookola chránený stromami alebo bušom“. V nasledujúcich rokoch sa nenašli dôvody, prečo zmeniť základné charakteristické črty tohto poučenia. Ochranná technológia sa však menila. Systém OSVD zahrnoval všetky najnovšie poznatky a výdobytky.

Kahega a jeho chlapi nafúkli postriebrené stany z mylaru. Postavili ich tesne vedľa seba. Rossová im ukázala, kam umiestniť teleskopické trojnožky s trubkovitými infračervenými nočnými svetlami. Rozmiestnili ich tak, aby osvecovali okolie tábora.

Potom postavili okolo tábora plot. Bola to ľahká, nekovová sieť, podobná skôr látke ako kovu. Pripevnená ku kolíkom obklopovala celé táborisko, a keď ju napojili na transformátor, prúdil do nej elektrický prúd 10 000 voltov. Aby čo najviac šetrili palivové články, prúd bol impulzovo modulovaný na štyri cykly za sekundu. Zariadenie vydávalo prerušovaný bzukot, podobný tepu.

Na večer 21. júna bola ryža s rehydrovanou kreolskou šťavou s krevetami. Krevety sa nerehydrujú dobre, v zmesi zostávajú malé hrčky s chuťou po lepenke. Nikto sa však na zlyhanie technológie, vlastnej dvadsiateho storočia, nesťažoval. Rozhliadali sa okolo seba, sledovali, ako v džungli hustne tma.

Munro rozostavil hliadky. Budú sa striedať po štyroch hodinách. Munro oznámil, že on, Kahega a Elliot budú strážiť prví.

Strážcovia s nočnými okuliarmi vyzerali ako tajomné kobyľky s očami vypúlenými do džungle. Nočné okuliare znásobovali svetlo a prenášali ho na existujúci obraz. Lemovali ho pritom strašidelnou zelenou farbou. Elliotovi sa okuliare zdali príťažké a elektronický pohľad cez ne zasa prizložitý aby si naň zvykol. Po niekoľkých minútach okuliare zložil. Prekvapilo ho, že džungľa okolo neho je

tmavá ako atrament. Rýchlo si ich znova nasadil.
Noc sa minula v pokoji, bez incidentu.

DEVIATY DEŇ ZINDŽ 21. JÚNA 1979

1 / TIGRÍ CHVOST

Ich vstup do Strateného mesta Zindž ráno 21. júna nebol zahalený závojom tajomstva a romantiky, ako opisujú správy o podobných cestách z devätnásteho storočia. Prieskumníci zo storočia dvadsiateho sa potili a stenali pod ťarchou nákladu, pozostávajúceho z technického vybavenia – optických diaľkometerov, kompasov, vysokofrekvenčných smerových antén s pripojenými vysielaczkami – zo všetkého, čo pokladali za podstatné pre moderný, rýchly prieskum rozrumeného archeologického náleziská.

Zaujímali sa len o diamanty. Schliemann, kecf kopal v Tróji, zaujímal sa len o zlato, a venoval mu tri roky. Rossová dúfala, že svoje diamanty objaví za púhe tri dni.

Vychádzajúc zo situácie, simulovanej počítačom ERTS, najlepší spôsob bol najprv načrtnúť hrubý plán mesta. S mapkou v ruke bude pomerne jednoduché vydedukovať, kde boli bane. Prídu na to podľa rozloženia urbanistických štruktúr.

Predpokladali, že zhotoviť použiteľný plán mesta sa im podarí za šesť hodín. Za pomoci vysokofrekvenčných transpondérov im stačí postaviť sa do každého zo štyroch kútov budovy a spustiť v ňom rádiový bzučiak. Dva prijímače postavené ďaleko od seba v tábore zaznamenajú ich signály, takže počítač ich zachytí dvojdimenzionálne. Lenže ruiny boli rozľahlé, pokrývali viac ako tri štvorcové kilometre. Rádiový prieskum by ich zaviedol príďaleko do hustého krovia – a vzhľadom na to, čo sa prihodilo predchádzajúcej výprave,

taký čin pokladali za neprezieravý.

Alternatívu pre nich predstavovalo to, čo ERTS nazývali „nesystémovým prieskumom“ alebo „chytaním tigra za chvost“. (V ERTS kedysi koloval vtip o tom, že jedným zo spôsobov, ako nájsť tigra, je chodiť dovtedy, kým mu nestupíte na chvost.) Motali sa po rozpadnutých domoch, vyhýbali sa hadom a obrovským pavúkom, ktoré ozlomkrk utekali do temných úkrytov. Pavúky boli veľké ako chlaspá dľaň a na Rossovej prekvapenie vydávali hlasitý klikavý zvuk.

Všimli si, že kamene sú vynikajúco opracované, hoci vápenec bol na mnohých miestach popukaný a rozsypal sa. Všade nachádzali polmesiacovité krivky dvier a okien. Zdalo sa, že poloblúk je tu hlavný architektonický motív.

Okrem tohto tvaru krivky však v izbách, ktorými prechádzali, nenašli takmer nič typické. Prišli k záveru, že izby majú pravouhlý pôdorys a sú zhruba rovnako veľké. Steny boli holé, chýbala na nich výzdoba. Po toľkých uplynulých storočiach nenašli ani stopu po nejakom umeleckom výtvore – hoci Elliot nakoniec naďabil na pár oblých kameňov, opracovaných do tvaru diskov, o ktorých usúdili, že boli určené na drvenie korenín alebo zrna.

Pokračovali v prieskume a čoraz viac ich znepokojovala neurčitá, bezpríznaková tvár mesta. Bola to zároveň nevýhoda, pretože nevedeli nijako označiť to či ono miesto. Rozmanité budovy začali preto ľubovoľne pomenúvať. Rossová objavila rad holubníkov, vytesaných do steny jednej z miestností. Usúdila preto, že tam musela byť pošta, a od tej chvíle budovu nenazývali ináč ako „hlavná pošta“.

Narazili na rad malých izbičiek s dierami, do ktorých sa zasúvali drevené tyče. Munro sa nazdal, že sú to cely vo väzení, lenže cely boli mimoriadne malé. Rossová sa vyslovila, že buď boli ľudia, čo tu žili, malí, alebo tie cely urobili malé úmyselne, aby zväčšili utrpenie potrestaných. Elliot zasa usúdil, že to mohli byť klietky dávnej zoologickej záhrady. Lenže ak to bolo tak, prečo boli všetky klietky rovnaké? Munro namietol, že v takých klietkach by zvieratá nebolo vidieť, a zopakoval svoje pevné presvedčenie, že ide o väzenie. Od tej chvíle izbám prischlo pomenovanie „basa“...

Ned'aleko od väzenia objavili široký dvor, ktorý nazvali „telocvičňou“. Očividne to bol atletický štadiónik alebo tréningové ihrisko. Stáli tam štyri vysoké kamenné koly. Navrchu mali rozpadávajúci sa kamenný kruh. Toto zariadenie naisto používali pri hre podobnej tetherbalu. V rohu dvora stála visutá hrazda, čosi ako detská preliezačka, nie vyššia ako päť stôp. Nízka hrazda priviedla Elliota k záveru, že tu bolo ihrisko pre deti. Rossová znova namietla, že to ľudia, čo tu žili, boli takí malí. Munro poznamenal, že to mohol byť výcvikový priestor pre vojakov.

Hľadali ďalej a všetci si uvedomovali, že ich reakcie jednoducho odzrkadľujú ich povolanie. Mesto bolo také neutrálne, také neinformatívne, že sa pre nich stalo istým druhom Rorschachovho psychologického testu. Potrebovali objektívnu informáciu o ľuďoch, ktorí toto mesto postavili, a o ich živote.

Pritom sa tam nachádzala po celý čas, hoci si to začali uvedomovať len veľmi pomaly. V mnohých izbách boli jedna či viac stien porastených čiernozelenou plesňou. Munro si všimol, že pieseň nerástla v závislosti na svetle prúdiacom z okna, alebo na prúdení vzduchu, či na čomsi inom, čo by sa dalo identifikovať. V niektorých izbách sa hustá pieseň šírila od stropu až do polovice steny a zastavila sa v prísnej vodorovnej línii, akoby ju odrezali nožom.

„Je to náramne čudné,“ poznamenal Munro. Obzeral si pieseň a prechádzal po nej prstami. Zostali mu na nich stopy po belasej farbe.

Takýmto činom objavili zložité, dávno maľované basreliéfy, rozšírené po celom meste. Avšak všetko prerastajúca pleseň na nepravidelne obtesanom povrchu a praskanie vápenca im znemožňovali porozumieť obrazom.

Pri jedle Munro poznamenal, aká je to škoda, že so sebou nevzali historikov umenia, ktorí by basreliéfové obrazy zreštaurovali. „Majú rôzne zvláštne svetlá a prístroje, tí by isto uvideli, čo tam je,“ povedal.

To vnuklo Rossovej nápad.

Podľa Degusta a iných, bolo najmodernejšou technikou na prieskum výtvarných diel infračervené svetlo a zosilnenie obrazu. Expedícia Kongo mala potrebné zariadenie, aby takúto metódu

mohla použiť priamo v teréne. Prinajmenej to stálo za pokus. Po obede sa vrátili medzi ruiny. Priniesli videokameru, jedno z nočných infračervených svetiel a malý počítačový monitor.

Po hodine nastavovania dali systém dokopy. Ožiarili steny infračerveným svetlom, kamerou obraz zaznamenali, potom ho prostredníctvom satelitu napojili na digitalizujúci program v Hustone. Obraz sa im vrátil na prenosnú displejovú jednotku – na monitore sa objavili obrazy zo stien.

Pohľad na takto upravené basreliéfy pripomínal Petrovi Elliotovi pohľad nočnými okuliarmi. Ak sa pozrel priamo na stenu, nevidel nič, len tmavý mach a lišajník a popraskaný kameň. Ale keď sa pozrel na malý monitor, videl pôvodne namaľované scény, prekypujúce životom. Bolo to, spomínal si neskôr, „čosi neobyčajné. Boli sme uprostred džungle, ale prostredie, v ktorom sme boli, sme mohli skúmať iba nepriamo, prostredníctvom prístrojov. Aby sme videli v noci, používali sme okuliare. Aby sme videli cez deň, hľadeli sme na video. Používali sme prístroje, aby sme uvideli to, čo sa inak uvidieť nedalo, a celkom sme od nich záviseli.“

Rovnako sa mu zdalo zvláštne, že informácia, ktorú zaznamenala videokamera, musela precestovať viac ako dvadsaťtisíc míľ, a až potom sa vrátila na ich monitor, ktorý bol od nich vzdialený len niekoľko stôp. „Bola to,“ povedal neskôr, „najdlhšia miecha na svete“ a vytvárala zvláštny efekt. Dokonca aj pri rýchlosti svetla trval prenos desiatinu sekundy a pretože i počítač v Hustone mal svoj – hoci nedlhý – operačný čas, obrázky sa na monitore neobjavovali okamžite, ale prichádzali s polsekundovým oneskorením. Tento rozdiel sa však dal sotva postihnúť. Scény, ktoré sa naskytli ich zraku, im poskytovali originálny pohľad do vnútra mesta a do života jeho obyvateľov.

Obyvatelia mesta Zindž boli pomerne vysokí černosi, mali guľaté hlavy a svalnaté telá. Výzorom pripomínali černochovo hovoriacich jazykom bantu, ktorí po prvý raz prišli do Konga pred dvoma tisícami rokov z vysoko položených saván na severe. Zobrazení boli ako čulí a energickí ľudia: napriek klíme dávali prednosť pracne zdobeným, dlhým a pestrofarebným rúcham. Ich postoje a gestá boli

priateľské. Po každej stránke ostro kontrastovali s jednotvárnymi a rozpadávajúcimi sa stavbami, jediným, čo zostalo z ich civilizácie.

Prvé dekódované fresky zobrazovali scény z trhu: predávajúci kvočali na zemi vedľa krásnych pletených košov, obsahujúcich akési guľaté predmety a kupujúci stáli pred nimi a vyjednávali. Spočiatku sa nazdali, že guľaté predmety sú ovocie, ale Rossová usúdila, že sú to kamene.

„Sú to nebrúsené diamanty zasadené v matrici,“ povedala, hľadiac na monitor. „Predávajú diamanty.“

Fresky ich privádzali k úvahám o tom, čo sa stalo s obyvateľmi mesta Zindž. Bolo zrejmé, že obyvatelia mesto opustili, že ho nikto nezničil – nezostali stopy po vojne alebo po okupantoch, nezostala nijaká stopa po pohrome alebo prírodnej katastrofe.

Rossová vyjadrila najhlbšie obavy a povedala, že bane na diamanty sú azda vyčerpané a že práve táto skutočnosť premenila mesto na prízrak, ako sa to v histórii stalo s mnohými inými banskými usadlosťami. Elliot sa nazdal, že obyvateľov mesta postihol mor alebo nejaká iná choroba. Munro sa vyslovil, že za všetko sú zodpovedné gorily.

„Nesmejte sa,“ zahriakol ich. „Je to sopečná oblasť. Erupcie, zemetrasenia, suchá, horiaca savana – zvieratá pochyť amok a vôbec sa nesprávajú, ako im káže ich prirodzenosť.“

„Vzbura prírody?“ spýtal sa neveriacky Elliot, krútiac hlavou. „Sopky tu vybuchujú každých päť rokov, a my vieme, že toto mesto existovalo celé stáročia. To nebude ono.“

„Možno sa tu odohrala palácová revolúcia, puč.“

„Čo to má spoločné s gorilami?“ zasmial sa Elliot.

„Stáva sa,“ odvetil Munro. „Viete, vždy, keď je v Afrike vojna, zvieratá sa správajú akosi čudne.“ Porozprával im príbeh o tom, ako paviány v Juhoafrickej republike napadli domy farmárov a v Etiópii autobusy.

Na Elliota to však neurobilo nijaký dojem. Názory o tom, ako príroda odzrkadľuje záležitosti človeka, boli veľmi staré – prinajmenej také staré ako Ezop a asi rovnako vedecké. „Svet prírody sa správa k človeku ľahostajne,“ povedal.

„Och, o tom niet pochýb,“ zareagoval Munro, „lenže z prírodného sveta už veľa nezostalo.“

Elliot nebol ochotný súhlasiť s Munrom, hoci istá veľmi známa akademická téza tvrdila to isté. Francúzsky antropológ Maurice Cavalla v roku 1955 publikoval kontroverznú prácu s názvom Smrť prírody. Píše v nej:

„Pred miliónmi rokov charakterizovala Zem všetko prestupujúca divočina, ktorú môžeme nazvať prírodou. Uprostred tejto divej prírody sa nachádzali malé enklávy ľudských obydlií. Či už to boli jaskyne s umelo zakladaným ohňom, ktorý mal ľudí ohriať, alebo neskôr mestá s domami a umelo kultivovanými poliami, tieto enklávy boli jasne neprírodné. V nasledujúcich tisícročiach sa oblasti nedotknutej prírody, obklopujúce umelé ľudské enklávy, rýchlo stenčovali, hoci tento trend zostával celé stáročia neviditeľný.

Dokonca ešte pred tristo rokmi boli vo Francúzsku a Anglicku veľké mestá s ľudskými obydliami, izolované celými hektármi divočiny, v ktorej behali divé zvieratá – tak ako tisícročie predtým. A expanzia človeka neúprosne pokračovala.

Pred sto rokmi, v posledných dňoch veľkých európskych prieskumníkov, príroda tak rapídne ustúpila, až vznikla celkom nová situácia. Práve pre túto príčinu africké prieskumy do takej miery zaujali predstavivosť človeka devätnásteho storočia. Vstúpiť do naozaj prírodného sveta bolo čosi exotické, čosi mimo skúsenosti väčšiny ľudstva, ktoré žilo od narodenia až do smrti v prostredí, ktoré celé vytvoril človek.

V dvadsiatom storočí sa rovnováha natoľko porušila, že existujú všetky praktické dôvody povedať, že príroda sa stratila. Faunu divočiny opatrujú v skleníkoch, divé zvieratá chránia v zoologických záhradách a safari parkoch: sú to umelé zariadenia, ktoré človek vytvoril ako pamiatku na kedysi všade prevládajúci svet prírody. Lenže zvierá v zoo alebo v safari parku nežije svojím prirodzeným životom, práve tak ako svojím prirodzeným životom nežije človek v meste.

Sme obkolesení človekom a jeho výtvormi. Pred človekom nemožno ujsť, je všade na zemeguli a príroda je iba prelud, sen o minulom, ktoré dávno zaniklo.“

Rossová odvolala pri večeri Elliota nabok. „To je pre vás,“ povedala a ukázala na počítač, stojaci hneď vedľa antény. „Znova sa ozýva ten váš priateľ.“

Munro sa uškrnul. „Dokonca ani v džungli neprestáva vyzvárať telefón.“

Elliot o kúsok podišiel. Na monitore čítal: POČTC ANLZ NG
POTRB DLS VSTP MOŽŠ OBSTRĚ

AKÝ VSTUP? – vykľepkal Elliot.

VIAC SLUCH VSTP – PRNSV ZAZNM

Elliot vykľopkal: Áno, ak sa to podarí. ÁN AK SA PDR.

ZAZN FREKV 22-50 000 CYKL KRTICK

Elliot odkľopkal: Rozumel som. RZML SM.

Nasledovala pauza, potom sa na monitore objavilo:

AKO SA MÁ AMY?

Elliot zaváhal. DOBRE.

STB POZDRVJ – nasledovala odpoveď a vzápätí sa spojenie na chvíľu prerušilo.

DRŽTTRS.

Nasledujúca pauza bola veľmi dlhá.

NEUVERTL SPR, oznamoval Seamans AKO SME NAŠL PANI
SWENSN.

2 / SWENSN SPR

V prvej chvíli Elliot nechápal, o aké meno ide. Swensn? Kto je Swensn? Chyba v prenose? Potom mu svitlo *Pani Swensonová!* Objaviteľka Amy, žena, ktorá ju priniesla z Afriky a venovala ju minneapoliskej zoo. Žena, ktorá sa toho času nachádza na Borneu.

KIEŽ BY SME BOLI VDL ŽE AMN MMU NEZBL DMRDC.

Elliot netrpezlivo čakal na ďalší odkaz od Seamansa.

Dlho civel na odkaz. Vždy mu hovorili, že Aminu matku zabili domorodci v dedine zvanej Bagamindi. Matku zabili kvôli potrave a Amy osirela...

ČO ZNAMN?

MTK UŽ MŔTV NE ZJEDN

Tak teda domorodci nezabili Aminu matku, aby ju zjedli? Bola už mŕtva?

VYSVET L.

SWENSN MA OBR MŽM ODVYSLŤ?

Elliot rýchlo vyťukával, hoci prsty na klávesnici sa mu motkali.

ODVYSLJ.

Nasledovala pauza, ktorá sa mu zdala nekonečná, potom sa na monitore zjavil obraz. Siahla od vrchu až po spodok obrazovky. Ešte skôr, ako správa zaplnila obrazovku, si Elliot uvedomil, čo znamená.

Bol to neumelý záber gorilieho tela s rozdrvenou lebku. Zviera ležalo horeznačky na holej zemi uprostred akejsi čistiny, pravdepodobne v dedine domorodcov.

V tej chvíli mal Elliot pocit, akoby záhada, ktorá ho toľko zamestnávala a ktorá mu dlhé mesiace pôsobila toľko múk, bola vysvetlená. Kiež by boli mali tento obrázok skôr...

Žiariaca obrazovka potemnela.

Elliotovu myseľ zaplavila záľaha otázok. Rozdrvené lebky sa našli vo vzdialenej – a pravdepodobne neobývanej – oblasti Konga, na *kanyamagufa*, nálezisku kostí. Lenže Bagimindi je dedinka s čulým obchodom na rieke Lubula, viac ako sto míľ odtiaľto. Ako sa Amy a jej mŕtva matka dostali do Bagimindi?

„Nejaký problém?“ spýtala sa Rossová.

„Ja tejto časti nerozumiem. Musím sa spýtať...“

„Skôr ako tak urobíte,“ povedala, „prehrajte si celý prenos. Počítač má všetko v pamäti.“ Stlačila tlačidlo s označením OPAKOVANIE.

Rozhovor, ktorý bol pred chvíľou predmetom prenosu, sa znova objavil na obrazovke. Ako si Elliot prezeral Seamansove odpovede, jeden riadok ho mimoriadne upútal:

MTK UŽ MŔTV NE ZJDN.

Prečo opičiu matku nezjedli? Gorilie mäso bolo celkom chutné, v tejto časti Konžskej panvy to bola vyhľadávaná potravina. Vyťukal otázku:

PRČ MATK NEZJDL?

MTK/DŤA NAŠL DMRD VOJNSK HLDK PRNSLTLO SMRM
OD SUDANU/ DŤA 5 DNI V DDN BAGMINDI NA PRDJ TRST.

TAM SWENSN.

Päť dní! Elliot rýchlo vytľukal dôležitú otázku:

KDE JU NŠL?

Vzápätí dostal odpoveď: NEZNM OBLST KONGO.

URČT BLŽŠE

PDRBNSTĽ NZNM. Po krátkej pauze znova čítal: MME VIC FOTO.

PŠLT, odkázal.

Obrazovka sa vyprázdnila, potom sa znovu zaplnila od vrchu až po spodok. Rozdrvenú goriliu lebku uvidel v detailnejšom zábere. A pri veľkej lebke ležala na zemi malá čierna bytosť so zovretými rukami aj nohami, ústa otvorené v primrznutom výkriku.

Amy.

Rossová niekoľkokrát prešla celý záznam a skončila pri obraze Amy – mláďatá – malého, čierneho, plačúceho.

„Nečudo, že ju trápili nočné mory,“ povedala Rossová. „Pravdepodobne videla, ako jej zabili matku.“

Elliot povedal: „Prinajmenej si môžeme byť istí, že to neurobili gorily. Tie sa navzájom nezabíjajú.“

„V tejto chvíli,“ povedala Rossová, „si nemôžeme byť istí vôbec ničím.“

Noc 21. júna bola taká tichá, že o desiatej večer vypli infračervené svetlá, aby ušetrili elektrickú energiu. Takmer vzápätí si však uvedomili, že v kroví z vonkajšej strany ohradeného priestoru nastal pohyb. Munro a Kahega tam natočili pušky. Ruch narastal. Potom začuli zvláštne vzdychnutie, čosi ako zasipenie.

Aj Elliot ten zvuk začul a zamrazilo ho pri ňom: bolo to to isté sipenie, aké počul na záznamoch prvej konžskej výpravy. Pustil magnetofón a pootočil mikrofónom. Všetci boli napätí, vzrušení, plní očakávania.

Lenže nasledujúcu hodinu sa už nič neudialo. Krovie okolo nich sa hýbalo, ale vidieť nevideli nič. Potom, krátko pred polnocou, sa pri plote nabitom elektrinou zaiskrilo. Munro zamieril pušku a strelil. Rossová zapäia nočné svetlá a tábor zaliala tmavočervená farba.

„Videli ste to?“ spýtal sa Munro. „Videli ste, čo to bolo?“

Pokrútili hlavami. Nikto nič nevidel. Elliot si pustil pásku.

Ozvalo sa z nej iba ostré šteknutie pušky a zvuk elektrických iskier.
Nijaký dych.

Zvyšok noci sa minul pokojne.

DESIATY DEŇ ZINDŽ 22. JÚNA 1979

1 / NÁVRAT

Ráno 22. júna bolo hmlisté a sivé. Peter Elliot sa zobudil o šiestej a zistil, že tábor je už hore a kypí životom. Munro chodil okolo tábora, odev mal od vlhkého rastlínstva mokrý až po hrud'. S triumfálnym pohľadom pozdravil Elliota a ukázal na zem.

Na zemi boli čerstvé stopy. Boli hlboké a krátke, mali takmer trojuholníkový tvar a medzi palcom a ostatnými štyrmi prstami bola veľká medzera – taká veľká ako medzera medzi ľudským palcom a prstami.

„Celkom isto to nie sú stopy po človeku,“ povedal Elliot a zohol sa, aby stopy preskúmal podrobnejšie.

Munro nepovedal nič.

„Nejaký druh primáta.“

Munro nepovedal nič.

„Nemôže to byť gorila,“ uzavrel Elliot a vzpriamril sa. Jeho video-rozhovor z predchádzajúceho dňa ho utvrdil v presvedčení, že gorily nie sú do celej záležitosti zapletené. Gorily nezabíjajú iné gorily tak, ako zabili Aminu mamu. „To nemôže byť gorila,“ zopakoval.

„Ale ba, je to gorila,“ namietol Munro. „Pozrite sa na toto.“ Ukázal na iné miesto na mäkkej zemi. Boli tam štyri odtlačky za sebou. „Toto sú členky, keď idú po rukách.“

„Lenže gorily,“ namietol Elliot, „sú plaché zvieratá, ktoré v noci spia a stretnutiu s človekom sa vyhýbajú.“

„Tak mi povedzte, kto tu tie odtlačky zanechal.“

„Na gorilu sú malé,“ povedal Elliot. Prezrel si blízky plot, kde predchádzajúcej noci prišlo ku skratu. Na drôte viseli kúsky sivej srsti. „A gorily nemávajú sivú srst’.“

„Samce mávajú,“ povedal Munro. „Strieborné chrbáty.“

„Áno, lenže striebristá farba je svetlejšia ako táto. Táto srst’ je jasne sivá.“ Zaváhal. „Možno je to *kakundakari*.“

Munro sa zatváril znechutene.

Kakundakari bol primát, o ktorom sa v Kongu viedli polemiky. Podobne ako yetiho v Himalájach a veľkonožce v Severnej Amerike ho síce videli, ale nikdy nechytli. Domorodci poznali množstvo príhod, v ktorých sa hovorilo o sivom ľudoopovi, vysokom šesť stôp, ktorý chodil po zadných a v mnohom sa správal ako človek.

Veľa vážených vedcov bolo presvedčených, že *kakundakari* naozaj jestvuje. Možno sa pamätali, ako kedysi vážené authority odmietali priznať existenciu gorily.

Lord Monboddo v roku 1774 o gorile napísal, že „tento krásny a obávaný výtvor prírody kráča vzpriamene ako človek, je od 7 do 9 stôp vysoký... a prekvapujúco silný: pokrytý je dlhými, ako uhol čiernymi chlpmi. Chlpy má na celom tele, ale na hlave sú dlhšie. Tvár sa ponáša na ľudskú väčmi ako tvár šimpanza, ale koža je čierna. Gorila nemá chvost.“

O štyridsať rokpv neskôr Bowditch opísal afrického ľudoopa ako „vo všeobecnosti päť stôp vysokého a v oblasti pliec štyri stopy širokého. Jeho ruka je vraj ešte neproporčnejšia ako jeho rozloha. Jediný jeho úder môže byť smrteľný.“ Ale až v roku 1874 Thomas Savage, africký misionár, a Jeffries Wyman, bostonský anatóm, uverejnili prácu, opisujúcu „ďalšie druhy v Afrike... ktoré prírodovedci nepoznali“ a ktoré navrhujú nazvať *Troglodytes gorilla*. Ich objav vzbudil vo vedeckom svete mimoriadne vzrušenie a v Londýne, Paríži a Bostone naháňačku za kostrami. V roku 1855 už vôbec nepochybovali – v Afrike žije ďalší, veľmi veľký ľudoop.

Dokonca aj v dvadsiatom storočí objavili v dažďovom pralese niekoľko nových živočíšnych druhov. V roku 1944 to bolo belasé prasa a v roku 1961 tetrov s červenou hrudou. Bolo celkom dobre možné, že v hĺbinách džungle žije ojedinelý samotársky primát. Lenže o *kakundakarim* ešte vždy neexistoval jasný dôkaz.

„Tento odtlačok patrí gorile,“ trval na svojom Munro. „Alebo skôr skupine goríl. Stopy sú všade okolo plota. Prezerali si náš tábor.“

„Prezerali si náš tábor,“ zopakoval Elliot a neveriacky pokrútil hlavou.

„Veru tak,“ povedal Munro. „Len sa na tie prekliate odtlačky dobre pozrite.“

Elliot cítil, že sa mu mína trezlivosť. Povedal čosi o prášilovských poľovníckych historkách, načo Munro poznamenal čosi nie veľmi zdvorilé na adresu ľudí, ktorí všetky múdrosti majú z kníh.

V tej chvíli opice – guerézy začali nad ich hlavami škriekať a triasť vetvami.

Malawiho mŕtve telo našli za ohradou. Nosič šiel k potoku po vodu – a vtedy ho zabili. Na zemi vedľa neho ležali prevrnuté vedrá. Lebku mal rozdrvenú. Purpurová, nafúknutá tvár bola rozmliazdená, ústa otvorené.

Všetkých ich odpudzoval spôsob, akým zahynul. Rossová sa odvrátila a zvracala, nosiči sa o čomsi dohadovali s Kahegom, ktorý sa ich pokúšal upokojiť. Munro sa zohol nad mŕtveho a prezeral si poranenie. „Všimnite si tieto sploštené miesta, na ktoré pôsobil tlak, akoby mu hlavu strčili medzi čosi...“

Munro požiadal, aby mu ukázali ploské kamene, ktoré Elliot deň predtým našiel v meste. Pozrel sa znova na Kahegu.

Kahega stál najvzpriamenejšie, ako vedel. Povedal: „Vraciame sa domov, boss.“

„To nie je možné,“ povedal Munro.

„Ideme domov. Musíme ísť domov, lebo jeden z našich bratov je mŕtvy, musíme usporiadať slávnosť pre jeho ženu a deti, boss.“

„Kahega...“

„Boss, musíme zaraz odísť.“

„Kahega, pohovoríme si o tom.“ Munro sa narovnal, objal Kahegu okolo pliec a odviedol ho kúsok nabok, na čistinu. Niekoľko minút sa tlmene zhovárali.

„To je strašné,“ povedala Rossová. Zdalo sa, že ju premohli

ozajstné ľudské city. Elliot sa inštinktívne obrátil, že ju upokojí, ale Rossová pokračovala: „Celá výprava sa rozpadáva. To je strašné. Musíme ju udržať pokope, ináč tie diamanty nikdy nenájdem.“

„To je vaša jediná starosť?“

„Hej, veď majú poistku...“

„Pre Kristove rany,“ zaúpel Elliot.

„Vy ste celý bez seba, lebo sa vám stratila vaša pokašľaná opica,“ povedala Rossová. „Ovládajte sa. Sledujú nás.“

Kikujovia naozaj Rossovú a Elliota sledovali. Čakali, či zazrú aspoň náznak súcitu. Všetci však vedeli, že skutočné rokovanie sa odohráva medzi Munrom a Kahegom, ktorí stáli bokom od nich. O niekoľko minút sa Kahega vrátil a utieral si oči. Oslovil svojich zostávajúcich bratov a oni prikývli. Vrátil sa k Munrovi.

„Zostaneme, boss.“

„Dobre,“ povedal Munro znova svojim predchádzajúcim rozkazovačným tónom. „Prineste tie kamene.“

Priniesli kamene a Munro ich priložil k oboj stranám Malawiho lebky. Dokonale kopírovali poloblúk hlavy.

Munro potom rýchlo čosi povedal v swahilčine Kahegovi, Kahega povedal čosi svojim bratom, a tí prikývli. Iba potom podnikol Munro ďalší hrozný krok. Doširoka rozopál ruky a potom rázne udrel kameňmi do už takmer rozdrvenej lebky. Pri dutom zvuku sa človeku obracal žalúdok. Kvapky krvi mu zababrali košeľu, lenže lebku väčšmi nepoškodil.

„Človek nemá dosť sily, aby to urobil,“ povedal Munro priamo. Pozrel sa na Petra Elliota. „Skúsíte to?“

Elliot pokrútil hlavou.

Munro sa vzpriamril. „Súdiac podľa toho, ako spadol, Malawi stál, keď sa to stalo.“ Munro zastal zoči voči Elliotovi. „Veľké zviera, asi také vysoké ako človek. Veľké, silné zviera. Gorila.“

Elliot sa nezmohol na odpoveď.

Nebolo pochýb, že Peter Elliot pokladá tento vývoj za osobnú hrozbu, hoci sa nebojí o vlastnú bezpečnosť. „Ja som to jednoducho nemohol prijať,“ povedal neskôr. „Vyznal som sa vo svojom odbore a jednoducho som nemohol akceptovať myšlienku o nejakom

neznámom, radikálne útočnom správaní goríl v divočine. Každopádne to nedávalo nijaký zmysel. Aby si gorily vyrábali ploché kamene a používali ich na drvenie ľudských lebiek? Také čosi jednoducho nebolo možné.“

Elliot prezrel mŕtvolu a potom zašiel k potoku umyť si ruky. Zostal sám, bol ďaleko od ostatných. Pristihol sa, ako hľadá do čistej, tečúcej vody pred sebou a uvažuje nad možnosťou, že sa azda mýli. Bádatelia, zaoberajúci sa primátmi, celkom isto majú za sebou dlhú históriu omylov, súvisiacich s predmetom ich skúmania.

Elliot sám pomohol vymazať jeden z najslávnejších omylov – o brutálnosti a hlúposti gorily. Savage a Wyman v prvom spise o gorile napísali: „Toto zviera prejavuje istý stupeň inteligencie, nižšej ako je inteligencia šimpanza. Možno to zdôvodniť väčším odstupom od organizovanosti ľudského subjektu.“ Neskorší pozorovatelia hľadeli na gorilu ako na bytosť „zlostinú, moróznú a brutálnu.“ V súčasnosti však existovali početné dôkazy z divočiny aj z laboratórnych štúdií o tom, že gorila je v mnohých oblastiach bystrejšia ako šimpanz.

Pravdaže, kolovali aj populárne povesti o šimpanzoch, ktoré unášajú a jedia malé deti. Bádatelia celé desaťročia odmietali miestne rozprávky ako „divé a fantazijné, plné povier“. Nemohli však vyvrátiť, že šimpanzy občas naozaj unesú – a aj zjedia – dieťa. Keď Jane Goodallová študovala šimpanzy v Gombe, zamkla pred nimi vlastné dieťa, aby im zabránila uniesť ho a zabiť.

Šimpanzy poľovali na množstvo iných zvierat, a to podľa komplikovaných rituálov. Štúdium v teréne, ktoré podnikol Dián Fossey, ukázalo, že gorily občas lovia, zabíjajú malú divú zver a opice vždy, keď...

V kroví na druhom brehu potoka sa ozval šuchot. Z kríkov siahajúcich po hrud' sa vynoril obrovitánsky gorilí samec so striebornou srst'ou. Peter sa strhol. Len čo prekonal prvý nával strachu, uvedomil si, že mu nič nehrozí. Gorily nikdy neprešli cez otvorenú vodu, dokonca ani cez malý potôčik. Alebo aj toto poznanie je falošná predstava?

Samec na neho uprene hľadel ponad potok. Zdalo sa, že v jeho pohľade nie je nijaká hrozba, len akási obozretná zvedavosť. Elliot zacítil zatuchnutý pach gorily a počul sípavý dych vychádzajúci z

ploských nozdier. Premýšľal, čo urobiť, keď sa gorila zrazu s hlukom predrala späť cez krovie a zmizla.

Táto príhoda ho zmiatla. Stál tam, utieral si pot z čela. Potom si uvedomil, že krovie na druhom brehu potoka sa ešte vždy hýbe. Po chvíli sa tam vztýčila iná gorila, tentoraz menšia. Je to samica, pomyslel si, hoci si tým nemohol byť istý. Nová gorila sa na neho pozerala rovnako uprene ako predošlá. Potom pohla rukou.

Peter prísť poískať.

„Amy!“ zavolal a o chvíľu sa už brodil cez potok a ona mu skočila do náručia, objala ho a bozkávala vlhkými bozkami a od šťastia chrochtala.

Amin neočakávaný návrat do tábora jej takmer vyniesol ranu z pušky od jedného z kikujských nosičov. Elliot ju musel zaštitíť vlastným telom, iba tak zabránil streľbe. O dvadsať minút neskôr si však už všetci na jej prítomnosť znova zvykli – a Amy sa okamžite začala domáhať svojho.

Bola nešťastná, keď zistila, že počas jej neprítomnosti nezohnali ani mlieko, ani koláčiky, ale keď jej Munro ponúkol fľašu teplého Dom Pérignon, prijala šampanské ako náhradu.

Sedeli okolo nej a popíjali z malých pohárikov sekt. Elliot bol rád, že tam sedia aj ostatní, čo mu dodávalo rozvahy, pretože keď už naradostená Amy sedela s nimi, pokojne popíjala šampanské a rukami naznačovala *ískať piť Amy mať rada*. Cítil k nej hrozný hnev.

Munro mu podal šampanské a uškrnul sa. „Pokož, profesor, pokoj. Je to ešte len mláďa.“

„Čerta starého,“ odvetil Elliot. Nasledujúci rozhovor sa odohral v znakovkej reči. Nepadlo jediné hlasné slovo.

Amy, naznačil. Prečo Amy odísť?

Ponorila papuľku do pohára a naznačila: *Ískať piť dobré piť*

Amy, zagestikuloval. Amy, povedz Petrovi, prečo odísť.

Peter nemať rád Amy.

Peter mať rád Amy.

Peter ublížiť Amy Peter letieť špendlík au Amy nemať rada Peter nemať rád Amy Amy smutná smutná.

V najzadnejšom kútiku mysle mu skrsla myšlienka, že si bude musieť zapamätať zvrat „špendlík au“, čo je metaforou pre náboj s

thoralenom. Jej obraznosť ho potešila. Prísne však zagestikuloval Peter mať rád Amy. Amy vedieť Peter mať rád Amy. Amy povedať Petrovi prečo...

Peter neláskat' Amy Peter nebyť dobrý k Amy Peter nebyť dobrá ľudská osoba Peter ako žena neľúbiť Amy Peter nemať rád Amy Amy smutná Amy smutná.

Čoraz rýchlejšia signalizácia prezrádzala, že je v rozpakoch. Kam Amy ísť?

Amy ísť gorily dobré gorily. Amy mať rada.

Zvedavosť v ňom potlačila hnev. Pridala sa azda na niekoľko dní ku skupine divo žijúcich goríl? Ak áno, bola to udalosť najvyššej dôležitosti, kľúčový moment v modernej histórii primátov – jazykovo vyspelý primát sa spojil s divým stádom a znova sa vrátil. Chcel sa o tom dozvedieť viac.

Gorily dobré k Amy?

So samolúbyim výzorom: *Áno.*

Amy o tom povedať Petrovi.

Hľadela úkosom do diaľky, neodpovedala.

Aby upútal jej pozornosť, Elliot luskol prstami. Pomaly k nemu obrátila hlavu, jej výraz bol znudený.

Amy povedať Petrovi. Amy ostať s gorilami?

Áno.

V jej nezájme sa jasne zračilo poznanie, že Elliot dychtí dozvedieť sa, čo vie. Amy bola vždy veľmi všímavá, vždy spoznala, kedy má prevahu – a teraz tomu tak bolo.

Amy povedať Petrovi, naznačoval tak pokojne, ako len vedel.

Dobré gorily mať rady Amy Amy dobrá gorila.

Vôbec nič mu to nehovorilo. Bezmyšlienkovite skladala frázy: ďalší spôsob, ako ho ignorovať.

Amy.

Pozrela sa na neho.

Amy povedať Petrovi. Amy išla navštíviť gorily?

Áno.

Gorily robiť čo?

Gorily ovoňať Amy.

Všetky gorily?

Veľké gorily veľké biele gorily ovoňať Amy mlád'a ovoňať Amy všetky gorily ovoňať gorily mať rady Amy.

Takže ovoniavali ju najprv strieborné samce, potom mlád'atá, potom všetci členovia stáda. To všetko je jasné – pozoruhodne jasné, pomyslel si, a v duchu si poznamenal jej rozšírenú syntax. Prijali ju potom v stáde? Naznačil: Čo stať s Amy potom?

Gorily dať jest'.

Čo jest'?

Nemať meno Amy jest' dať jest'.

Očividne jej ukázali potravu. Alebo ju naozaj krmili? Nikde sa nepísalo o čomsi podobnom, že by sa prihodilo v divočine. Avšak ešte nikto nebol svedkom uvádzania nového člena do stáda. Amy je samica a takmer v reprodukčnom veku...

Ktoré gorily dať potravu?

Všetky dať potravu Amy vziať potravu Amy páčiť.

Očividne to neboli samce, alebo aspoň nie výlučne samce. Ale prečo ju prijali? Aj keď sa dalo pripustiť, že stáda goríl nie sú také uzavreté pre prišielcov ako stáda iných opíc – čo sa v skutočnosti prihodilo?

Amy zostať s gorilami?

Gorily mať rady Amy.

Áno. Čo robiť Amy?

Amy spať Amy jest' Amy žiť gorily gorily dobré gorily Amy mať rada.

Takže zapojila sa do života stáda, žila jeho každodenným životom. Prijali ju bez výhrad?

Amy mať rada gorily?

Gorily hlúpe.

Prečo hlúpe?

Gorily nehovoriť.

Nehovoriť posunkami?

Gorily nehovoriť.

Očividne zažila veľké sklamanie, keď zistila, že gorily neovládajú posunkovú reč. (Primáty, ktoré sa naučili používať posunkovú reč, boli vo všeobecnosti frustrované a zmätené, keď sa dostali medzi zvieratá, ktoré ich znakom nerozumeli.)

Gorily dobré k Amy?

Gorily mať rady Amy Amy mať rada gorily mať rady Amy mať rada gorily.

Prečo sa Amy vrátiť?

Chcieť mlieko koláčiky.

„Amy,“ povedal, „ty vieš, že nemáme ani mlieko, ani koláčiky.“ Jeho náhly prechod od znakov k slovám vyplašil ostatných. Spýtavo sa pozreli na Amy.

Dlho neodpovedala. *Amy mať rada Peter. Amy smutná chcieť Peter.*

Mal pocit, že sa rozplače.

Peter dobrá ľudská osoba.

Žmurkol okom, čo značilo, že ju poláska. Skočila mu do náručia.

Neskôr sa jej povypytoval na podrobnosti. Bol to bolestivo pomalý proces, najmä preto, že Amy mala ťažkosti s rozdielnosťou časov.

Amy rozoznávala minulosť, prítomnosť a budúcnosť. Pamätala si predchádzajúce udalosti a predvídala sľuby do budúcnosti – lenže tímu z Projektu Amy sa nikdy nepodarilo naučiť ju presné rozdiely. Nerozoznávala napríklad včerajšok od predvčerajška. Nevedeli povedať, či zlyhali učebné metódy, alebo je to vrozená črta Aminho pojmového sveta. (Existoval dôkaz pre pojmové rozdiely. Amy matli predovšetkým priestorové metafory, viažuce sa na čas, ako napríklad „to je za nami“ alebo „tamto prichádza“. Jej učitelia chápali minulosť ako čosi za nimi a budúcnosť ako čosi pred nimi. Lenže Amino správanie akoby naznačovalo, že minulosť chápe ako čosi pred ňou – lebo na to videla – a budúcnosť ako čosi za ňou – lebo to bolo neviditeľné. Kedykoľvek ju pochytila netrpezlivosť, keď priateľ, ktorý mal prísť, neprichádzal, znova a znova sa obzerala ponad plece, dokonca aj keď stála pred dvermi.)

V každom prípade im otázka času robila pri rozhovore veľké ťažkosti. Elliot veľmi starostlivo formuloval otázky. Spýtal sa: „Amy, čo sa stalo v noci? S gorilami?“

Pozrela sa na neho, ako sa neho pozerala vždy, keď sa nazdala, že odpoveď je naporúdzi. *Amy v noci spať.*

„A ostatné gorily?“

Gorily v noci spať.

„Všetky gorily?“

Pohrdla otázkou.

„Amy,“ povedal, „gorily prišli v noci do tábora.“

Prísť sem?

„Áno, sem. Gorily prišli v noci sem.“

Premýšľala o tom. *Nie.*

Munro sa spýtal: „Čo to povedala?“

Elliot mu odpovedal: „Povedala nie. Ale áno, Amy, prišli.“

Chvíľu neodpovedal, potom naznačila. *Prísť veci.*

Munro sa znova spýtal, čo povedala.

„Povedala, ‚prísť veci‘,“ prekladal Elliot zvyšok jej odpovedí.

Rossová sa spýtala: „Aké veci, Amy?“

Zlé veci.

Munro sa spýtal: „Boli to gorily, Amy?“

Nie gorily. Zlé veci. Veľa zlé veci prísť les prísť. Dych hovoriť.

Prísť noc prísť.

Munro sa znova spýtal: „Kde sú teraz, Amy?“

Amy sa poobzerala po džungli. *Tu. Toto zlé staré miesto veci prísť.*

Rossová sa spýtala: „Čo sú to za veci, Amy? Sú to zvieratá?“

Elliot im vysvetlil, že Amy nedokáže abstrahovať kategóriu „zvieratá“. „Myslí si, že ľudia sú zvieratá,“ vysvetľoval. „Sú zlé veci ľudia, Amy? Sú to ľudské osoby?“

Nie.

„Opice?“ spýtal sa Munro.

Nie. Zlé veci, nie spať noc.

Munro sa spýtal: „Dá sa na ňu spoľahnúť?“

Čo značí?

„Áno,“ povedal Elliot. „Absolútne.“

„Vie, čo sú gorily?“

Amy dobrá gorila, naznačila.

„Áno, áno, si,“ povedal jej Elliot. „Hovorí, že je dobrá gorila.“

Munro sa zamračil. „Takže vie, čo sú to gorily, ale tvrdí, že tamtie veci nie sú gorily?“

„Presne to chce povedať.“

2 / CHÝBAJÚCE PRVKY

Elliot primäl Rossoví, aby videokameru postavila na kraj mesta, smerom od tábora. Videokamera snímala, ako zaviedol Amy na kraj tábora, aby sa pozrela na rozrúnené domy. Elliot zamýšľal konfrontovať Amy so strateným mestom, čo mala byť realita skrývajúca sa za jej snami – a chcel zaznamenať jej reakcie na túto chvíľu. Stalo sa však čosi nanajvýš neočakávané.

Amy vôbec nereagovala.

Jej tvár zostala nezúčastnená, telo uvoľnené. Nič nenaznačilo posunkami. Naopak, tvárila sa unudene, akoby chcela povedať, že síce strpí aj ďalšie Elliotovo nadšenie, ale nezdieľa ho s ním. Elliot ju starostlivo pozoroval. Neodtáhovala sa. Nič v sebe nepotláčala. Nerobila jednoducho nič. Celkom vyrovnané hľadela na mesto.

„Amy pozná toto miesto?“

Áno.

„Amy povedať Petrovi, čo je to za miesto.“

Zlé miesto staré miesto.

„Obrázky zo sna?“

Toto zlé miesto.

„Prečo je zlé, Amy?“

Zlé miesto staré miesto.

„Áno, ale prečo, Amy?“

Amy sa bát'

Neprejavovali sa na nej nijaké somatické príznaky strachu. Čupela na zemi vedľa neho, hľadela pred seba a bola dokonale pokojná.

„Prečo má Amy strach?“

Amy chciť jesť

„Prečo má Amy strach?“

Nehodlala odpovedať, práve tak ako sa jej neráčilo odpovedať zakaždým, keď sa nudila. Nevyprovokuje ju, aby sa s ním zhovárala o svojich snoch. Uzatvárala sa rovnako ako pred časom v San

Francisku. Keď ju požiadal, aby išla s nimi do ruín, pokojne odmietla. Na druhej strane sa ani nezdalo, že by mala strach, že Elliot vkročí do ruín mesta, a veselo mu zamávala na rozlúčku. Potom sa pobrala vypýtať si od Kahegu čosi navyše pod zub.

Až v Berkeley, keď sa výprava skončila, Elliot našiel vysvetlenie pre túto mätúcu záležitosť – vo Freudovom Výklade snov, ktorý prvý raz vyšiel v roku 1887.

„Pri zriedkavých príležitostiach sa môže stať, že pacient je konfrontovaný s realitou, skrývajúcou sa za jeho snami. Či ide o fyzickú konštrukciu, o človeka alebo o situáciu, ktorej priebeh je dôverne známy, subjektívna reakcia snívajúceho je uniformné rovnaká. Emotívny obsah sna – či už je to sen strašidelný, radostný alebo tajomný – sa pri pohľade na skutočnosť stráca... Môžeme si však byť istí, že očividná nuda subjektu nedokazuje, že by bol obsah sna falošný. Nudu možno veľmi intenzívne pociťovať, aj keď je obsah sna pravdivý. Subjekt v istej hlboknej rovine rozoznáva svoju neschopnosť zmeniť stav, v akom sa ocitol, a cíti, ako sa ho zmocňuje únava, nuda a nezáujem, ktoré majú pred ním samým skryť jeho *bolestnú bezmocnosť* zoči-voči *ozajstnému problému, ktorý treba uviesť na pravú mieru.*“

O celé mesiace neskôr prišiel Elliot k záveru, že Amina prázdna reakcia v podstate odzrkadľovala hĺbku jej pocitov. Freudova analýza sa nemýlila. Chránila ju pred situáciou, ktorú bolo treba zmeniť, lenže Amy sa na takúto zmenu cítila bezmocná, najmä ak berieme do úvahy spomienky, ktoré jej zostali na traumatizujúcu smrť matky.

V danej chvíli však Elliot pociťoval z Aminej neutrálnosti sklamanie. Keď sa rozhodoval, či do Konga ísť, alebo nie, predpokladal jej rozmanité reakcie, avšak nudu a nezáujem iba v poslednom rade, a tak vôbec nepochopil, čo vlastne znamenajú. Naznačovali, že mesto Zindž je také presiaknuté nebezpečenstvom, že Amino podvedomie ho odsunulo nabok, ba celkom ho ignorovalo.

Elliot, Munro a Rossova strávili ráno v horúčave a trampotách pri kliesnení cesty cez hustý bambus a ovísajúce, všade sa pletúce liany sekundárnej džungle, aby sa dostali do ďalších domov v srdci mesta. Okolo poludnia korunoval ich úsilie úspech. Vkročili do domov, čo sa nepodobali na tie, ktoré videli predtým. Tieto mali pôsobivý výzor a obkolesovali rozľahlé priestranstvo, plné jaskýň, siahajúcich tri či štyri podlažia pod zem.

Rossová sa nadchýnala podzemnými konštrukciami. Dokazovali, že obyvatelia Zindžu vyvinuli technológie, ktoré im umožnili prekopat' sa pod zem, čo bolo pri budovaní diamantových baní nevyhnutné. Munro vyjadril podobný názor: „Tamtí ľudia,“ povedal, „vedeli, ako si poradiť s kopaním.“

Napriek nadšeniu nenašli v podzemí nič, čo by ich zaujalo. Neskôr vystúpili na najvyššiu úroveň a narazili na dom s toľkými reliéfmi, že ho nazvali „galéria“. Za pomoci videokamery napojenej na satelit si obrázky v galérii starostlivo poprezerali.

Predstavovali výjavy z každodenného života mesta. Našli obrazy z domácnosti, na ktorých ženy varili pri ohni, deti sa hrali s loptami a palicami, pisári kvočali na zemi a čosi zapisovali na hlinené tabuľky. Jedna zo stien bola plná scén z poľovačiek mužov v krátkych zásterkách, vyzbrojených oštepami. A nakoniec to boli výjavy z banských prác. Chlapi vynášali z podzeniných tunelov koše plné kamenia.

Všimli si však, že v tejto bohatej panoráme čosi chýba. Obyvatelia Zindžu mali psy, ktorých používali pri poľovačkách, množstvo cibetiek, ktoré držali ako domácich maznáčikov – ale nikde nebolo vidieť, že by zvieratá používali pri doprave bremien. Všetku manuálnu prácu vykonávali ľudia – otroci. Celkom očividne neobjavili koleso, lebo na obrázkoch neboli káry ani iné dopravné prostriedky s kolesom. Všetko nosili v rukách, v košoch.

Munro sa nadlho zahľadel na obrázky a napokon skonštatoval: „Čosi tu chýba.“

Hľadeli na scénu z diamantových baní, na čierne diery v zemi, z ktorých chlapi vychádzali s košmi plnými diamantov.

„Jasné!“ zvolal Munro a luskol prstami. „Chýba polícia!“

Elliot potlačil úsmev: dalo sa čakať, že človek ako Munro bude v súvislosti s touto dávno mŕtvou civilizáciou premýšľať o polícii.

Lenže Munro bol presvedčený, že jeho postreh má hlboký význam. „Pozrite sa sem,“ povedal. „To mesto žilo vďaka baniam na diamanty. To bola jediná príčina jeho existencie tu, uprostred džungle. Zindž bolo baníckou civilizáciou – jeho bohatstvo, jeho obchod, jeho každodenný život, všetko sa odvíjalo od baníctva. Bola to klasická monokultúrna ekonomika – a predsa ju nestrážili, neregulo-

lovali, nekontrolovali?“

Elliot sa ozval: „Mnoho vecí sme ešte nevideli – napríklad ako jedia. Zobrazovať strážcov možno patrilo k tabu.“

„Možno,“ pritakal Munro, ale nezdalo sa, že by ho presvedčili. „Lenže v ostatných banských komplexoch na svete sú strážcovia až ostentatívne v popredí. Sú dôkazom o kontrole. Zájďte si do juhoafrických diamantových baní alebo do bolívijských baní na smaragdy a prvé, čo si uvedomíte, sú bezpečnostné opatrenia. Lenže tu,“ povedal a ukázal na reliéfy, „nieto nijakých strážcov.“

Karen Rossová podotkla, že strážcov azda ani nepotrebovali. Zindžská spoločnosť bola usporiadaná a mierumilovná. „Napokon, to všetko bolo veľmi dávno,“ povedala.

„Ľudská náтура sa nemení,“ trval Munro na svojom.

Vyšli z galérie na voľné priestranstvo, obrastené pospletanými lianami. Dvor bol úhl'adný. Na vznešenosti mu dodávali stĺpy na jednej strane budovy, čo pripomínala chrám. Ich pozornosť okamžite upútala dlažba. Na zemi ležali tucty plochých kameňov. Takých, aké predtým našiel Elliot.

„Nech sa prepadnem,“ povedal Elliot. Kliesnili si cestu hotovým kameňolomom. Napokon vošli do budovy, ktorú potom nazývali „chrám“.

Pozostávala z jedinej veľkej štvorcovej miestnosti. Strop sa na niektorých miestach prevalil a dnu sa drali sporé slnečné lúče. Priamo pred sebou zazreli obrovskú kopu lián. Boli azda aj desať stôp vysoké, hotová pyramída z vegetácie. Potom zbadali, že je to socha.

Elliot sa na sochu vyškriabal a začal z nej stfhať popínavé rastliny. Bola to ťažká práca. Úponky vrástli priamo do kameňa. Obzrel sa na Munra: „Je to lepšie?“

„Podfťe a pozrite sa,“ povedal Munro so zvláštnym výrazom na tvári.

Elliot skízol na zem. Poodstúpil, aby lepšie videl. Hoci socha bola popraskaná a bez farieb, jasne rozoznal obrovitánsku, stojacu gorilu s divou tvárou, s doširoka rozťahnutými rukami. V každej ruke gorila držala po jednom ploskom kameni – ponášali sa na činely – pripravená zraziť ich dokopy.

„Môj ty bože,“ vydýchol Peter Elliot.

„Gorila,“ s uspokojením povedal Munro.

Rossová povedala: „Teraz je všetko jasné. Títo ľudia mali gorily za bohov. Bolo to ich náboženstvo.“

„Ale prečo nám Amy tvrdila, že to nie sú gorily?“

„Spýtajte sa jej,“ povedal Munro a pozrel sa na hodinky.

„Musíme sa pripraviť na dnešnú noc.“

3 / ÚTOK

Sklápacími kovovými lopatkami vykopali z vonkajšej strany plota vodnú priekopu. Pracovali ešte dlho po západe slnka. Zapáli červené nočné svetlá a pri ich svetle naplnili priekopu vodou z neďalekého potoka. Rossová pokladala priekopu za triviálnu prekážku – bola iba niekoľko palcov hlboká a stopu široká. Človek ju poľahky prekročil. Namiesto vysvetlenia sa Munro postavil za priekopu a zavolať: „Amy, pod’ sem, poískam ťa!“

S mrmotom plným potešenia sa Amy k nemu rozbehla, ale odrazu pred stružkou zastala. „No pod’, poískam ťa,“ zopakoval Munro a roztvoril náručie. „No pod’, dievča.“

Neprešla. Podráždene zagestikulovala. Munro prekročil stružku a preniesol ju cez ňu. „Gorily nenávidia vodu,“ vysvetlil Rossovej. „Videl som, ako odmietli prejsť cez potok ešte menší ako tento.“ Amy sa natiahla a zaliezla mu pod rameno, potom ukázala na seba. Jej gesto malo celkom jasný význam. „Ženy,“ povzdychol si Munro, naklonil sa k nej a silno ju poískal. Amy sa prevalila na chrbát, chrochkala a odľukovala a zoširoka sa smiala. Keď prestal, s očakávaním zostala ležať na zemi.

„Jo stačí,“ povedal Munro.

Čosi mu posunkom naznačila.

„Prepáč, nerozumiem. Nie,“ zasmial sa, „nepomôže mi, ani keď budeš gestikulovať pomalšie.“ Potom pochopil, čo Amy chce, a preniesol ju späť ponad priekopu do tábora. Uštedrila mu mokrý bozk na líce.

„Bude dobre, ak si svoju opičku postrážite,“ povedal Munro

Elliotovi, keď si sadali k večeri. Aj naďalej žartoval, pretože vedel, že všetci sa potrebujú uvoľniť. Boli nervózni, krčili sa okolo ohňa. Po večeri Kahega odišiel rozdať strelivo a prezrieť zbrane. Munro vzal Elliota nabok a povedal mu: „Uviažte ju v stane. Ak sa dnes večer strhne strelba, bol by som nerád, keby pobehovala tu kdesi v tme. Niektorý z chlapcov by si mohol pomýliť jednu gorilu s druhou. Vysvetlite jej, že pušky možno narobia poriadny hluk, ale ona sa báť nemusí.“ –

„Bude tu riadny hluk?“ spýtal sa Elliot.

„To by som povedal.“

Zaviedol Amy do stanu a priviazal ju reťazou, ktorú používali aj v Kalifornii. Jeden koniec pripevnil k poľnému lôžku. Bolo to iba symbolické gesto, Amy sa mohla pohybovať tak voľne, ako sa jej zachcelo. Primäl ju, aby mu sľúbila, že zostane v stane.

Sľúbila. Podišiel ku vchodu do stanu a ona zagestikulovala *Amy má rada Peter*.

„Peter má rád Amy,“ povedal s úsmevom. „Všetko bude v poriadku.“

Vošiel do celkom iného sveta. Červené nočné svetlá už zapáli. V blikote táborového ohňa zbadal strážcov s nočnými okuliarmi, rozostavených okolo tábora. Spolu so slabo pulzujúcim elektrickým plotom pôsobil tento pohľad až neskutočne. Peter Elliot odrazu pochopil prekérnosť ich situácie – za hrst' vystrašených ľudí hlboko v konžskom pralese, viac ako dvesto míľ od najbližšieho ľudského obydľia.

Čakanie.

Potkoj sa o akýsi čierny kábel, natiahnutý na zemi. Potom objavil celú sieť káblov. Hadili sa po celom uzavretom priestranstve a viedli k puškám strážcov. Všimol si, že zbrane majú akýsi neznámy tvar – boli priveľmi krehké, subtílné – a všimol si aj, že čierne káble vedú od zbraní k tuponosým mechanizmom, ktoré drepeli na trojnožkách, pravidelne rozmiestnených okolo tábora.

Blízko ohňa zazrel Rossoví, ktorá nastavovala magnetofón. „Dočerta, čo to má všetko znamenať?“ zašepkal a ukázal na káble.

„To je LATRAP. Pre laserom navádzané projektily,“ zašepkala.

„Systém LATRAP pozostáva z mnohonásobných LGSD pripojených k následným RFSD.“

Vysvetlila mu, že strážcovia držia v rukách pušky, ktoré sú v podstate laserom navádzané a zameriavané prístroje, pripojené na rýchlopalné senzorové zariadenia, umiestnené na trojnožkách. „Zacielia sa na terč,“ povedala, „a len čo cieľ identifikujú, pália. Je to bojový systém do džungle. RFSD má marlanové tlmiče, takže nepriateľ vlastne netuší, odkiaľ paľba prichádza. Len si dávajte pozor, aby ste nezastali pred niektorým z nich, pretože sa automaticky zamerajú podľa zdroja ľudského tepla.“

Rossová mu dala magnetofón a odišla skontrolovať batérie, napájajúce pletivo okolo tábora. Elliot hľadel na strážcov v tme. Munro na neho veselo zamával. Elliot si uvedomil, že hliadky s kobylkovitými okuliarmi a zbraňami s názvom samá skratka ho vidia oveľa lepšie, ako on vidí ich. Vyzerali ako bytosti z iného sveta, ktoré spadli do džungle mimo času.

Čakanie.

Prešli celé hodiny. Džungľa navôkol mlčala. Ozývalo sa len zurčanie vody v kanáli. Hliadky na seba občas ticho zavolali, po sva-hilsky zažartovali. Nefajčili kvôli zbraniam citlivým na teplo. Minula sa jedenásta, prišla polnoc, jedna hodina po polnoci.

Zrazu začul, ako Amy v stane zavetrila. Jej hlasité zafučanie prehlušilo pulzovanie v plote, napustenom elektrinou. Pozrel sa na Rossovú, ktorá spala na zemi s prstom na vypínači nočných svetiel. Pozrel sa na hodinky a zívól. Dnes v noci sa nič neprihodí. Munro sa mýlil.

Potom začul odľukovanie.

Začuli ho aj hliadky a zbrane namierili do temravy. Elliot zacielil mikrofón smerom k zvuku, ale bolo ťažké určiť presne, kde je zdroj. Sipot prichádzal akoby zovšadiaľ z džungle, niesol sa s nočnou hmlou, bol mäkký a prenikavý.

Sledoval, ako ručička na merači intenzity zvuku poskakuje. Vyskočila až k červenej značke a Elliot počul duté žuchnutie a potom zurkot vody. Počuli to všetci. Hliadky odistili zbrane.

Elliot sa priplazil k plotu a pozrel sa na kanál. Krovie za plotom sa hýbalo. Vzdychanie silnelo. Počul zurkot vody a uvidel, že križom

cez kanál leží zvalený kmeň stromu.

To bolo to žuchnutie: urobili si most cez stružku. V tej chvíli Elliot pochopil, že si ani zďaleka neuvedomili, čomu tu čelia. Naznačil Munrovi, aby sa prišiel pozrieť, ale Munro mu takisto mávaním naznačoval, aby od plota odišiel a zúrivo ukazoval na trojnožku blízko jeho nohy. Skôr ako sa Elliot stačil pohnúť, nad hlavami im zašiekala opica gueréza – prvé gorily potichu zaútočili.

Zazrel obrovské zviera, zreteľne sivej farby, ako beží k nemu. Pokúsil sa ujsť. V nasledujúcej chvíli gorila narazila do plota nabitého elektrinou. Nasledoval ohňostroj iskier, pocítil zápach spáleného mäsa.

Bol to začiatok tajomnej, mlkvej bitky.

Vzdych preťali smaragdovozelené lúče laseru. Pušky namontované na trojnožkách vydávali zvuk: t'jú-t'jú-t'jú, vyplŕali guľky, zameriavacie zariadenia priadli, hlavne sa otáčali a strieľali, otáčali a znova strieľali. Každá desiata strela bola bielo fosforeskujúca. Vzduch nad Elliotovou hlavou križovala zelená a biela farba.

Gorily útočili zo všetkých strán. Šesť ich odrazu narazilo na plot a cúvľo v praskajúcom výbuchu iskier. Útočilo ich čoraz viac, vrhali sa na tenkú sieť po obvode tábora, ale najprenikavejším zvukom bol praskot iskier a šiekkanie gueréz. Potom zazrel gorily na stromoch, ktorých vetvy prevísali nad tábor. Munro s Kahegom začali strieľať smerom hore, mľkve laserové lúče páľili do lístia. Znovu začul vzdychanie. Elliot sa obrátil a uvidel, ako sa d'alsie gorily vrhli na plot, ktorý bol odrazu bez elektriny – d'alsie iskry nevidel.

Uvedomil si, že toto šikovné, umne vymyslené zariadenie gorily nezadrží – potrebovali zvuk. Munro to takisto pochopil, pretože v swahilčine zakričal na chlapov, aby aj naďalej páľili a na Elliota zavolať: „Strhnite tľmiče! Tľmiče!“

Elliot zdrapil čiernu hlaveň na prvej trojnožke a s preklínaním ju strhol – bola horúca. Len čo od trojnožky odstúpil, vzduch napľnil prerývaný zvuk a dve gorily s ťažkým žuchnutím spadli zo stromov. Jedna ešte žila. Iná gorila ho napadla, práve keď strhával tľmič z druhej trojnožky. Hrubá hlaveň sa zvrťla a zblízka gorilu zasiahla. Elliotovu tvár pokropila horúca tekutina. Strhol tľmič z tretej

trojnožky a vrhol sa na zem.

Ohlušujúca paľba z mechanických pušiek a oblaky štiplavého korditu okamžite na gorily zaúčinkovali. Chaoticky sa dali na ústup. Nastala chvíľa ticha, hoci hliadky pálili z laserových pušiek ďalej, prístroje na trojnožkách skúmali džungľu, točili sa dopredu aj dozadu a hľadali cieľ.

Potom prístroje prestali hľadať a odmlčali sa. Džungľa okolo nich zmĺkla.

Gorily zmizli.

JEDENÁSTY DEŇ ZINDŽ

23. JÚNA 1979

1 / GORILA ELLIOTENSIS

Gorilie zdochliny ležali vystreté na zemi. Aj v rannom teple už telá tuhli. Elliot strávil celé dve hodiny skúmaním zvierat. Boli to dva samce v rozkvetе života.

Najšokujúcejšou črtou bolo uniformné sivé sfarbenie. Dva jediné známe kmene gorily – horské z Virungy a nížinné z pobrežia – mali srst' čiernu. Mlád'atá boli často hnedé, iba na hlave mali prameň bielych chl'pov, ale ich srst' za prvých päť rokov života stmavla. Keď mali dvanásť rokov, dospelým samčom sa na chrbáte a na zadku vytvoril striebřistý pás, čo bol znak ich sexuálnej zrelosti.

Gorily s pribúdajúcim vekom sivali – rovnako ako ľudia – a aj podobným spôsobom. Samčom ošediveli najprv chl'py nad oboma ušami a ako šli roky, sivá bola čoraz väčšia časť ich tela. Staré zvieratá na konci dvadsiatky alebo tridsiatky osivali niekedy celkom, okrem partií na ramenách, ktoré zostávali čierne.

Podľa zubov Elliot usúdil, že tieto samce nemali viac ako desať rokov. Celá ich pigmentácia sa zdala svetlejšia, a týkalo sa to aj očí a kože, nielen srsti. Koža gorily bola čierna, oči tmavohnedé. Ale tieto gorily mali kožu výrazne sivej farby a oči mali svetlo žltohnedé.

A boli to práve oči, ktoré donútili Elliota čo najtuhšie premýšľať.

Elliot premeral obe telá. Dĺžka od temena po päty bola 139,2 a 141,7 centimetra. Samce horskej gorily bývali od 147 do 205 centimetrov vysoké, priemerná výška bola 175 centimetrov – päť stôp a osem palcov. Lenže tieto zvieratá boli vysoké asi štyri stopy a šesť palcov. Na gorily boli výrazne malé. Potom ich zvažil: 255

libier a 347 libier. Väčšina horských goríl vážila od 280 do 450 libier.

Elliot si d'**alej** zaznamenal tridsať lebečných mier na d'**alšiu** počítačovú analýzu, ktorú urobí, keď sa vráti do San Franciska. Bol presvedčený, že je čomusi na stope. Nožom rozpitval lebku prvého zvieraťa, oddelil sivú kožu, aby odhalil svaly a kosť pod ňou. Zaujímal sa o predozadný kostný hrebeň, ktorý sa ťahá stredom hlavy od čela až dozadu na krk. Predozadný hrebeň je rozlišovacia črta stavby gorilej lebky a nenachádza sa ani u iných opíc, ani u človeka. Preto je tvar gorilej hlavy taký špicatý.

Elliot dospel k názoru, že predozadný hrebeň je u týchto samcov vyvinutý len slabo. Kraniálne svalstvo vôbec pripomínalo oveľa viac šimpanza ako gorilu. Elliot urobil ešte ďalšie merania hrotov stoličiek, čeľuste, ľudoopíčích rúk a mozgovej schránky.

Na poludnie dospel k jasnému záveru: je to prinajmenej nový druh gorily, rovnocenný druhu horskej a nížinnej gorily – a možno je to aj nový druh živočícha.

„S človekom, ktorý objavil nový živočíšny druh, sa čosi stane,“ napísala v roku 1879 Lady Elizabeth Forstmannová. „Z ničoho nič zabudne na rodinu aj priateľov, na všetkých, čo mu boli blízki a drahí, zabudne na kolegov, ktorí podporovali jeho profesionálne snaženie. Najkrutejšie je, že zabudne aj na rodičov a na deti, skrátka opustí všetkých, čo ho poznali skôr, ako ho posadla šialená túžba po sláve a skôr ako sa ocitol v pazúroch démona nazývaného Veda.“

Lady Forstmannová o tom čosi vedela, pretože ju práve opustil manžel. Nedlho predtým, v roku 1878, objavil nórskeho tetra s belasou hrudou. „Márne,“ píše lady d'alej, „sa človek pýta, čo na tom záleží, že sa do bohatého zoznamu božích výtvorov dostal nový vták či zviera, veď sa počítajú – podľa Linného zoznamu – na milióny. Na túto otázku neexistuje odpoveď, pretože objaviteľ sa zaradil medzi nesmrteľných, alebo si to prinajmenej namýšľa, a nie je v moci obyčajných ľudí zvieť ho z jeho cesty.“

Peter Elliot by celkom isto odmietol tvrdenie, že jeho správanie v

čomsi pripomína počiny onoho rozmarného škótskeho šľachtica.* Napriek tomu pocítil, že ho vyhládka na ďalší prieskum Zindžu otravuje. Nezaujímal ho viac diamanty, ani sny Amy. Chcel sa len vrátiť domov s kostrou novej ľudoopice, ktorá vyrazí dych kolegom na celom svete. Odrazu si spomenul, že nemá smoking. Zistil, že v duchu už premýšľa o názve. Predstavoval si, že svet v budúcnosti bude poznať tri druhy afrických ľudoopíc:

Pan troglodytes – šimpanz.

Gorilla gorilla – gorila.

Gorilla elliotensis – nový druh sivej gorily.

Aj keby nový druh a názov neuznali, dosiahol by **overa** viac, **ako** sa môže prisniť väčšine vedcov študujúcich primáty. Elliota ohúrili vlastné vyhládky.

Keď si s odstupom času na všetko spomínali, v to ráno nikto nepremýšľal s jasnou hlavou. Elliot navrhol, že zvuky opičieho dychu, ktoré nahral, odvysielala do Houstonu, ale Rossová namietla, že je to triviálny detail, ktorý môže počkať. Elliot nenaliehal a obaja neskôr ľutovali, že sa rozhodli tak, ako sa rozhodli.

A keď toho rána začuli tupé výbuchy, pripomínajúce vzdialenú delostreleckú paľbu, nevenovali im nijakú pozornosť. Rossová usúdila, že to vojaci generála Muguru bojujú s Kigianiami. Munro namietol, že boje sa odohrávajú vo vzdialenosti prinajmenej päťdesiat míľ od nich, príďaleko, aby ich počuli, lenže neponúkol jej nijaké iné vysvetlenie.

A pretože sa Rossová ráno nespojila s Houstonom, nebola informovaná o nových geologických zmenách, ktoré by detonáciám dodali na význame.

Venovali sa technike, ktorú použili predošlej noci, a pod jej krídlami sa cítili celkom bezpeční. Munro jediný sa nenadchýnal. Prekontroloval zásoby streliva a prišiel so správou, po ktorej im srdcia v hrudi poklesli. „Ten laserový systém je báječný, ale ak bude mať takú spotrebu streliva, nedožijeme sa zajtrajška,“ povedal Munro. „V noci sme spotrebovali polovicu munície.“

* Sir Antony Forstmann umrel na syfilis a dlžoby z karát v roku 1880.

„Čo môžeme urobiť?“ spýtal sa Elliot.

„Dúfal som, že na to nájdete odpoveď,“ povedal Munro. „Prezerali ste tie telá.“

Elliot vyslovil presvedčenie, že sa stretli s novým druhom primáta. Zosumarizoval anatomické nálezy, ktoré jeho mienku podporovali.

„To všetko je dobré, ba vynikajúce,“ odpovedal Munro. „Lenže mňa zaujíma, ako konajú, nie ako vyzerajú. Povedali ste to sám – gorily sú obyčajne denné zvieratá, ale tieto sú nočné. Gorily sú zvyčajne plaché a vyhýbajú sa ľuďom, zatiaľ čo tieto sú agresívne, ľudia sa neboja, ba napádajú ich. Prečo?“

Elliot musel pripustiť, že nevie.

„Vzhľadom na zásoby streliva by som povedal, že bude lepšie, ak na to prideme,“ uzatvoril Munro.

2 / CHRÁM

Logickým miestom, kde hodlali začať, bol chrám s obrovskou, hrozivo pôsobiacou sochou gorily. Vrátili sa tam popoludní. Za sochou objavili rad malých, kockám podobných izbičiek. Rossová sa domnievala, že tam žili kňazi, ktorí vykonávali pobožnosti oslavujúce kult gorily.

Našla si zložité vysvetlenie: „Gorily z okolitej džungle terorizovali obyvateľov Zindžu, ktorí ponúkali obety, aby si gorily uzmierili. Kňazi tvorili zvláštnu kastu, oddelenú od spoločnosti. Pozrite sa sem, na vchod do toho radu kociek. Je tam malá miestnosťka. Stála tam stráž, ktorá mala znemožniť ľuďom prístup ku kňazom. Bol to celý systém viery.“

Eliota toto vysvetlenie nepresvedčilo. Ani Munro. „Dokonca aj náboženstvo býva praktické,“ namietol Munro. „Predpokladá sa, že bude na úžitok.“

„Ľudia sa klaňajú tomu, čoho sa boja,“ odvetila Rossová, „a dúfajú, že to dostanú pod kontrolu.“

„Ale ako mohli kontrolovať gorily?“ spýtal sa Munro. „Čo mohli urobiť?“

Odpoveď, na ktorú prišli, bola šokujúca. Všetko bolo naopak.

Prešli popri kójach k radu dlhých chodieb, vyzdobených basreliéfmi. Použili infračervený počítačový systém a reliéfy sa im odkryli. Zobrazené scény boli starostlivo usporiadané ako obrázková učebnica.

Prvá scéna ukazovala rad goríl v klietkach. Blízko klietok stál černochoch a v ruke držal palicu.

Druhý obrázok predstavoval Afričana stojaceho s dvoma gorilami. Gorily mali okolo krkov povraz, ktorý držal černochoch v ruke.

A tretí ukazoval Afričana, ako na dvore cvičí gorily. Opice boli priviazané ku kolmo stojacim stĺpom. Každý stĺp mal na vrchu krúžok.

Posledný obrázok ukazoval gorily, ako útočia na rad figurín zo slamy, ktoré viseli na kamennej rampe. Odrazu všetci vedeli, o čom hovorí ich objav na dvore telocvične a väzenia.

„Môj ty bože,“ vzdychol Elliot. „Oni ich trénovali!“

Munro prikývol. „Cvičili ich ako strážcov na dozor nad baňami. Zvieracia elita, nemilosrdná a nepodplatiteľná. Keď o tom tak premýšľam, nebol to najhorší nápad.“

Rossová sa znova porozhliadala po budove, v ktorej boli, a pochopila, že to nie je chrám, ale škola. Zišla jej však na um námietka: tieto obrázky majú niekoľko sto rokov, učitelia sa dávno pominuli. Ale gorily tu žijú ďalej. „Kto ich učí dnes?“

„Ony samy,“ povedal Elliot. „Učia sa navzájom.“

„Je to možné?“

„Je to dokonale možné. Medzi primátmi sa občas vyskytuje druhová výuka.“

O tejto otázke sa vedci dlho preli. Lenže Washoe, prvá opica v histórii, ktorá sa naučila posunkový jazyk, naučila túto reč aj svojich potomkov. Jazykovo zdatné primáty samy od seba učili iné zvieratá v zajatí. Dokázali dokonca učiť aj ľudí. Znaky robili pomaly a opakovane, až nakoniec aj hlúpy a nevzdelaný človek pochopil.

Takisto bolo možné, že primáty prenášali tradíciu reči a správania z generácie na generáciu. „Chcete povedať,“ ozvala sa Rossová, „že obyvatelia tohto mesta vymreli pred stáročiami, ale gorily, ktoré

trénovali, sú tu naďalej?“

„Tak to vyzerá,“ povedal Elliot.

„A používajú aj kamenné nástroje?“ spýtala sa. „Ploské kamene?“

„Áno,“ odvetil Elliot. Myšlienka o používaní kamenných nástrojov nebola až taká pritiahnutá za vlasy, ako sa azda na prvý pohľad mohlo zdať. Šimpanzy vykonávali s nástrojmi zložité úkony – najšokujúcejším príkladom bolo „chytanie termitov“. Šimpanzy si zhotovili prút, starostlivo ho pozohýbali, aby slúžil ich zámerom, a potom strávili celé hodiny nad termitím mraveniskom, loviac prútom tak, aby chytili šťavnatú potravu.

Ľudia, ktorí ich pozorovali, označili túto aktivitu ako „používanie primitívnych nástrojov“ a nazývali ju tak dovtedy, kým to nevyskúšali sami. Prišli na to, že zhotoviť vyhovujúcu udicu a chytiť termity vôbec nie je primitívny úkon. Ukázalo sa, že ľudia, ktorí sa pokúsili napodobiť šimpanzy, to jednoducho nedokázali. Ľudia – rybári – to vzdali a na šimpanzy začali hľadiť s novým rešpektom. Všetko začali pozorovať znova – všimli si, že mladšie šimpanzy strávili celé dni pozorovaním starších. Odpozerali, ako si zhotovujú prút a ako ho spúšťajú do mraveniska. Mladé šimpanzy sa doslova učili, ako to urobiť, a výučba sa ťahala aj niekoľko rokov.

Začalo sa to podozrivo ponášať na kultúru: učňovské roky mladého tlačiaru Bena Franklina sa veľmi neodlišovali od učňovských rokov mladého šimpanza, lovca termitov. Obaja získali zručnosť v priebehu celých rokov pozorovania starších. Na ceste ku konečnému úspechu obaja robili aj chyby.

Avšak zhotovenie kamenných nástrojov znamenalo zásadný pokrok v porovnaní s udicami a termitmi. Privilegované postavenie kamenných nástrojov ako výlučnej sféry človeka mohlo zostať nedotknuté, nebyť obyčajného obrazoboreckého bádateľa. Britský vedec R. V. S. Wright sa v roku 1971 rozhodol naučiť ľudoopu vyrábať kamenné nástroje. Jeho žiakom bol päťročný orangutan menom Abang z bristolskej zoo. Wright venoval Abangovi škatuľu, v ktorej bola potrava, priviazaná špagátom. Ukázal Abangovi, ako možno úlomkom pazúrka povraz prerezať a dostať sa k potrave. V priebehu hodiny Abang všetko pochopil.

Wright potom Abangovi ukázal, ako si vyrobí kamenný odštiepok. Plochým kameňom musel udierať o pazúrikové jadro. Toto bola ťažšia lekcia. Po niekoľkých týždňoch tréningu trvalo Abangovi tri hodiny, aby chytil medzi prsty kus pazúrika, vyrobil si ostrý úlomok, prerezal povraz a získal potravu.

Cieľom experimentu nebolo, aby ľudoopice začali používať kamenné nástroje, ale ukázať, že schopnosť vyrobiť si kamenné nástroje majú doslova na dosah ruky. Wrightov pokus bol ďalšou z príčin nazdať sa, že ľudské bytosti nie sú také jedinečné, ako si to donedávna o sebe mysleli.

„Ale prečo nám Amy tvrdila, že to nie sú gorily?“

„Pretože to naozaj nie sú gorily,“ odpovedal Elliot. „Tieto zvieratá nevyzerajú ako gorily a ako gorily sa ani nesprávajú. Sú fyzicky aj správaním odlišné.“ Nahlas vyslovil podozrenie, že ľudia tieto zvery nielen cvičili, ale že ich aj *šľachtili*– možno ich krížili so šimpanzmi, alebo, čo by bolo oveľa zvláštnejšie, s ľuďmi.

Mysleli si, že žartuje. Lenže skutočnosť bola znepokojujúca. Prvé výskumy krvného proteínu v roku 1960 potvrdili príbuznosť medzi človekom a ľudoopicou. Biochemický bol najbližším príbuzným človeka šimpanz. Bol k nemu oveľa bližšie ako gorila. V roku 1964 človeku úspešne transplantovali šimpanzie obličky. Ako možná sa ukázala aj transfúzia krvi.

Avšak až do roku 1975 nebol stupeň príbuznosti človeka a ľudoopice dostatočne známy. V roku 1975 biochemici porovnali DNA šimpanzov a ľudí. Zistilo sa, že šimpanzi sa od ľudí líšia iba jedným percentom reťazcov DNA. Takmer nikto nechcel uznať jeden z dôsledkov: s modernými technológiami hybridizácie DNA a implantácií embryí bolo možné kríženie opíc. S najvyššou pravdepodobnosťou bolo možné aj kríženie medzi človekom a ľudoopicou.

Prirodzene, obyvatelia Zindžu zo štrnásteho storočia nemali nijakú možnosť páriť reťazce DNA. Lenže Elliot poukázal na to, že jednotaj podceňujú zručnosť obyvateľov Zindžu, ktorí predsa dokázali – pred päťsto rokmi – vymyslieť zložité procedúry výcviku zvierat, aké západní vedci zopakovali iba v priebehu posledných

desiatich rokov.

A ako celú vec videl Elliot, zvieratá, ktoré Zindžania vycvičili, predstavovali desivý problém.

„Musíme čeliť skutočnosti,“ povedal. „Keď Amy podrobili ľudskému testu IQ, dosiahla deväťdesiatdva bodov. Z mnohých praktických hľadísk je Amy rovnako rozumná ako ľudská bytosť, v mnohom je dokonca rozumnejšia – je vnímavejšia a citlivejšia. Dokáže nami manipulovať prinajmenej tak zručne, ako my manipulujeme ňou.

Tieto sivé gorily prejavujú takú istú inteligenciu, krížili ich však jednoducho tak, aby sa stali primátovským ekvivalentom dobermana – strážnymi zvieratami, vycvičenými k prešibanosti a krutosti. Sú však oveľa bystrejšie a nápaditejšie ako psy. Útočiť budú dovtedy, kým sa im nepodari všetkých nás pozabíjať, ako pozabíjali všetkých, čo sem prišli pred nami.“

3 / POHĽAD CEZ MREŽE

V roku 1975 matematik S. L. Berenský preskúmal literatúru o reči primátov a prišiel k prekvapujúcemu záveru. „Niet pochyb,“ napísal, „že primáty sú oveľa inteligentnejšie ako človek.“

Podľa Berenského mienky „hlavná otázka – ktorú si intuitívne kladie každý ľudský návštevník zoo – je, kto je za mrežami? Kto je v klietke, a kto je voľný?... Na oboch stranách mreží vidno primátov, ako robia na seba grimasy. Je priveľmi zjednodušujúce povedať, že nadradený je človek, lebo vytvoril zoo. Prejavujeme hrôzu pred zajatím za mrežami – je to pre náš druh forma trestu – a sme presvedčení, že ostatní primáti sa s našimi pocitmi stotožňujú.“

Berenský prirovnal primátov k cudzím veľvyslancom. „Ľudoopice už celé stáročia prichádzajú s ľudskými bytosťami do styku ako vyslanci svojho druhu. V uplynulých rokoch sa dokonca naučili s ľudskými bytosťami komunikovať, a to tak, že používajú posunkovú reč. Lenže je to jednostranná diplomatická výmena. Žiadna ľudská bytosť sa nepokúsila žiť v ľudoopičej spoločnosti, naučiť sa jej jazyk a obyčaje, jesť jej potravu a žiť ako oni.

Ľudoopice sa naučili zhovárať s nami, lenže my sme sa nikdy s nimi zhovárať nenaučili. Kto je inteligentnejší?“

Berenský pripojil aj prognózu. „Príde čas,“ povedal, „keď okolnosti možno donútia nejaké ľudské bytosti komunikovať so spoločnosťou primátov v jej podmienkach. Iba vtedy si ľudské bytosti uvedomia svoj samolúby egoizmus vo vzťahu k ostatným živočíchom.“

Expedícia ERTS, izolovaná hlboko uprostred konžského dažďového pralesa, teraz stála zoči-voči presne takému problému. Zoči-voči novému druhu gorile podobného zvieraťa, museli s ním komunikovať v jeho vlastných podmienkach.

Elliot večer odvysielal záznam zvuku podobného dýchaniu do Houstonu a odtiaľ poslali záznam do San Franciska.

Prepis, ktorý nasledoval po odvysielaní, bol krátky:

Seamans písal: PRIJM ODKZ. SKSM PMCTĚ. DLŽŤ – POTRBJM SKRY PRKLD. Elliot odpísal: ČO MÁTE?

POCIT ANALZ ŤAŽK – PRBLM S PREKL SÚ VÄČŠ AKO PROBL SPREKLČPR AJPR.

„Čo to znamená?“ spýtala sa Rossová.

„Hovorí, že problémy s prekladom sú väčšie ako s prekladom z čínskej alebo japonskej posunkovej reči.“

Nevedela, že existuje aj čínska aj japonská posunková reč, ale Elliot jej vysvetlil, že každý veľký jazyk má svoju posunkovú reč a každá má svoje vlastné pravidlá. Napríklad BPR, britská posunková reč, je celkom iná ako APR, americká posunková reč, hoci písaná aj hovorená angličtina je v oboch krajinách prakticky identická.

Rôzne posunkové reči majú rôznu gramatiku a syntax a dokonca riadia sa podľa rôznych posunkových tradícií. Čínska posunková reč používa prostredník, smerujúci von, na niekoľko znakov, ako napríklad DVA TÝŽDNE ODTERAZ a BRAT hoci v americkej posunkovej reči je táto konfigurácia urážlivá a neprijateľná.

„Lenže toto je hovorená reč,“ namietla Rossová.

„Pravdaže je,“ povedal Elliot, „ale je to veľmi zložitý problém. Pravdepodobne nám to tak skoro nepreložia.“

Do zotmenia získali dve ďalšie čiastkové informácie. Rossová

pustila počítačovú simuláciu cez Houston a výsledkom bolo, že pravdepodobný termín nájdenia diamantových baní je o tri dni, bežná odchýlka môže byť dva dni. To znamenalo, že sa musia pripraviť na ďalších päť dní na tomto mieste. So stravou problémy nemali, problémom však bola munícia: Munro navrhol, aby použili slzný plyn.

Čakali, že sivé gorily vyskúšajú iný variant útoku, a aj sa tak stalo, lebo zaútočili okamžite po zotmení. Bitku v noci z 23. na 24. júna prerušovali kašľavé explózie kanistier a sykot plynu. Stratégia bola účinná. Gorily zahnali. Tej noci sa viac nevrátili.

Munro mal radosť. Oznámil, že slzného plynu majú dostatok, stačí zadržiavať gorily celý týždeň, ba možno aj viac. V tej chvíli sa zdalo, že problém vyriešili.

DVANÁSTY DEŇ ZINDŽ

24. JÚNA 1979

1 / OFENZÍVA

Krátko po rozodnení objavili mŕtve telá Mulaweho a Akariho. Ležali neďaleko od stanu. Nočný útok bol očividne krycí manéver, ktorý mal jednej gorile umožniť nepozorovane vniknúť dovnútra tábora, zabiť nosičov a znova vyklznuť. Ešte znepokojujúcejšie však bolo, že nevedeli nájsť nijaký kľúč k tomu, ako sa gorila dostala cez elektrinou napustený plot dnu a potom von.

Starostlivá prehliadka napokon ukázala, že kus drôtu bol v spodnej časti jednej sekcie odtrhnutý. Neďaleko, na zemi, ležala veľká palica. Gorily palicou nadvihli spodný drôt a umožnili tak jednej preplaziť sa popod plot. Skôr ako odišli, starostlivo vrátili drôt na miesto.

Členovia expedície sa nevedeli zmieriť s tým, koľko inteligencie takéto počínanie v sebe skrýva. „Znova a znova,“ povedal Elliot, „narážame na predsudky, týkajúce sa zvierat. Ustavične čakáme, že gorily sa zachovávajú hlúpo a stereotypne, ale nie je to pravda. Nikdy sme sa k nim nesprávali ako k pružným a vnímavým protivníkom, hoci náš počet zredukovali už o štvrtinu.“

Munro len s ťažkosťami prijímal cieľavedomé nepriateľstvo goríl. Skúsenosť ho naučila, že zvieratá v divočine sa správajú ináč ako človek. Nakoqiec dospel k záveru, že „tieto zvieratá vycvičil človek a ja o nich musím rozmýšľať ako o ľuďoch. Otázka znie, čo by som robil, keby to boli naozaj ľudia.“

Munro mal v tejto veci jasno: musia podniknúť ofenzívu.

Amy pristala, že ich zavedie do džungle, tam, kde – ako im povedala – žijú gorily. O desiatej ráno už vystupovali po severnej strane kopca nad mestom ozbrojení automatickými puškami. Onedlho našli stopy goríl – množstvo trusu a hniezda na zemi aj na stromoch. Munra rozrušilo, čo uvidel. Na niektorých stromoch bolo dvadsať alebo tridsať hniezd, čo hovorilo o hojnom počte zvierat.

O desať minút narazili na skupinu desiatich sivých goríl, pášucich sa na šťavnatých lianách: štyria samci a tri samice, jedna nedospelá gorila a dve mláďatá. Dospelí boli leniví, vyhrievali sa na slnku a žrali, akoby sa im nechcelo. Niekoľko ďalších zvierat ležalo na chrbte a nahlas chrápalo. Zdalo sa, že sú mimoriadne neopatrní.

Munro im dal rukou signál. Poistky na puškách cvakli. Pripravil sa, že vystrelí doprostred stáda, keď ho Amy zaťahala za nohavicu. Pozrel sa bokom a „zažil som najväčší šok svojho života. Hore na svahu sa pásla iná skupinka. Bolo tam možno desať alebo dvanásť zvierat – potom som zazrel ďalšie stádo – a ďalšie – a ešte ďalšie. Museli ich tam byť tri stovky či viac. Svah sa *hmýril* sivými gorilami.“

Najväčšie gorilie stádo, aké kto videl v divočine, sa skladalo z tridsaťjeden jednotlivcov. Bolo to v Kabare v roku 1971, a aj o tomto svedectve sa pochybovalo. Väčšina bádateľov sa prikláňala k názoru, že to v skutočnosti boli dve stáda, spozorované krátko za sebou, pretože obvyklý počet goríl, žijúcich v jednom stáde, sa pohyboval od desať do pätnásť jedincov. Elliot zazrel tristo zvierat na „prvý pohľad a ten pohľad veru naháňal strach“. Lenže ešte viac ho zaskočilo správanie zvierat. Keď sa pásli a krmili v jasných slnečných lúčoch, správali sa ako obyčajné gorily žijúce v divočine. Všimnúť si však mohol aj dôležité rozdiely.

„Od prvého pohľadu som nepochyboval, že majú svoj jazyk. Ich piskľavá vokalizácia bola šokujúca. Jasne tvorila istú formu jazyka. Na dôvažok používali aj posunkovú reč, hoci to nebolo nič, čo by sme poznali. Gestikulovali s vystretými ramenami a graciózne, ponášali sa pritom na thajské tanečnice. Pohyby rukami akoby dopĺňali vzdychy – alebo k nim čosi dodávali. Tie gorily boli celkom očividne cvičené, alebo sa vypracovali samy. Ich rečový systém bol

oveľa vycibrenejši ako čistá posunková reč laboratórnych ľudoopíc dvadsiateho storočia.“

V akomsi abstraktnom kúte mysle Elliot pokladal tento objav za úžasne vzrušujúci, hoci na druhej strane mal rovnaký strach ako všetci okolo neho. Skrčení za hustým krovím tajili dych a sledovali, ako sa gorily na protíľahlej strane pasú. Hoci sa zdali pokojamilovné, ľudia, čo ich sledovali, cítili, že sa ich zmocňuje tieseň blízka panike z toho, že sú tak blízko k takému veľkému stádu. Nakoniec, na Munrov povel, zišli dole cestou a vrátili sa do tábora.

Nosiči kopali hroby pre Akariho a Mulaweho. Takto pochmúrne sa im pripomínalo nebezpečenstvo, aj keď sa zhovárali o svojich možnostiach. Munro povedal Elliotovi: „Zdá sa, že cez deň nie sú agresívne.“

„Nie sú,“ povedal Elliot. „Ich správanie je zdanlivo typické – prinajmenej sú oveľa lenivejšie ako obyčajné gorily za dňa. Väčšina samcov pravdepodobne cez deň spí.“

„Koľko z tých zvierat, čo boli na svahu, je samcov?“ spýtal sa Munro. Došli k záveru, že na útoku sa zúčastnili len samce. Munro sa teda pýtal na vyhliadky.

„Väčšina štúdií prišla k záveru,“ odpovedal Elliot, „že dospelí samci tvoria pätnásť percent gorilieho stáda. A väčšina štúdií zároveň ukazuje, že izolované pozorovania podceňujú veľkosť stáda asi o dvadsaťpäť percent. Zvierat je vždy oveľa viac, ako v danej chvíli vidíte.“

Aritmetika im brala odvahu. Na stráni napočítali asi tristo goríl, čo znamenalo, že ich tam bude pravdepodobne štyristo, a z toho pätnásť percent bolo samcov. Znamenalo to šesťdesiat útočiacich zvierat – a ľudí, čo sa mali brániť, bolo len deväť.

„Ťažké,“ povedal Munro a pokrútil hlavou.

Amy mala riešenie. Posunkami im povedala: *Odísť hneď*.

Rossová sa spýtala, čo to Amy povedala, a Elliot jej preložil: „Chce odísť. Myslím, že má pravdu.“

„Nebud'te smiešny,“ povedala Rossová. „Ešte sme nenašli diamanty. Nemôžeme odísť.“

Odísť hneď, zagestikulovala Amy znova.

Pozreli sa na Munra. Akýmsi činom usúdili, že Munro vie, čo

urobiť. „Chcem tie diamanty tak isto ako všetci,“ povedal, „lenže nám nebudú nanič, ak budeme mŕtvi. Nemáme na výber. Ak sa dá, musíme odísť.“

Rossová šťavnato, po texasky zakliala.

Elliot sa obrátil na Munra. „Ako ste to mysleli, ak sa dá?“

„Myslel som to tak,“ povedal Munro, „že nás možno nenechajú odísť.“

2 / ODCHOD

Poslúchli Munrove inštrukcie a zobrali si so sebou len najmenšie zásoby potravín a munície. Všetko ostatné – stany, moderné zbrane, komunikačný systém, všetko nechali na čistine, zaliatej poludňajším slnkom.

Munro sa ešte raz obzrel ponad plece. Dúfal, že koná správne. Konžskí žoldnieri zo šesťdesiateho roku mali jedno ironické pravidlo: „Neodchádzaj z domu.“ Malo viacero významov, vrátane významu jasného na prvý pohľad: predovšetkým nikto z nich nemal nikdy prísť do Konga. Takisto to znamenalo, že ak ste si raz postavili opevnený tábor alebo koloniálne mesto, nebolo múdre vychádzať z neho do okolitej džungle, nech už ktokoľvek a akokoľvek provokoval. Niekoľko Munrových priateľov to schytalo v džungli, pretože ako hlupáci odišli z domu. Potom sa rozchýrilo: „Austrálčan to minulý týždeň kúpil mimo Stanleyvillu.“ „Mimo? Prečo odišiel z domu?“

Munro teraz viedol výpravu preč a domom tu bol malý strieborný tábor so striedňami po celom obvode. Tam vzadu, v tábore, boli pre útočiace gorily priveľmi ľahký terč. Aj na to poznali žoldnieri úslovie: „Lepšie ľahký terč ako mŕtvy terč.“

Kráčali dažďovým pralesom a Munro si bolestne uvedomoval, že za ním kráča jediný krátky rad ľudí, najmenšia možná obranná formácia. Sledoval krovie v džungli. Hýbalo sa. Chodník sa úžil. Nepamätal sa, že by táto cestička bola až taká úzka, keď sa pred pár dňami blížili k mestu. Teraz bola olemovaná približujúcimi sa trnmi a roztrhujúcimi sa palmami. Gorily mohli byť od nich iba na

niekoľko stôp, skrývali sa v hustých kríkoch. Neuvidia ich, až keď bude prineskoro.

Kráčali.

Munro bol toho názoru, že keď dôjdu na východné svahy Mukenka, budú v bezpečí. Sivé gorily sídlili neďaleko mesta. Nepôjdu s nimi ďaleko. Jedna či dve hodiny chôdze a budú mimo dosahu nebezpečenstva.

Pozrel sa na hodinky. Išli desať minút.

A potom počul zvuk, pripomínajúci vzdychanie. Zdalo sa, že sa na nich znáša zovšadiaľ. Videl, ako sa krovie pred nimi hýbe, vlní sa, akoby doň dul vietor. Lenže vietor nevial. Počul, ako vzdychanie mocnie.

Rad zastal na okraji rokliny, ktorá sledovala koryto potoka pozdĺž stien džungle, zvažujúcich sa na oboch stranách. Bolo to dokonalé miesto na prepadnutie. V rade sa ozvalo cvakanie bezpečnostných poistiiek. Prišiel k nemu Kahega. „Kapitán, čo urobíme?“

Munro sledoval, ako sa krovie hýbe, a počúval vzdychanie. Počet goríl skrytých v kroví vedel len odhadnúť. Dvadsať? Tridsať? Tak či onak priveľa.

Kahega ukázal hore stranou na cestu, ktorá viedla ponad strž. „Vydeme tam hore?“

Munro dlho neodpovedal. Nakoniec povedal: „Nie, tam hore nie.“

„Tak teda kam, kapitán?“

„Naspäť,“ odvetil Munro. „Vraciame sa.“

Odklonili sa od rokliny, vzdychanie stíchlo a krovie sa prestalo hýbať. Vrhol posledný pohľad ponad plece a roklina sa mu videla ako obyčajný priechod džungľou. Akoby im ani nič nehrozilo. Ale Munro poznal pravdu. Nijako nemôžu ujsť.

3 / NÁVRAT

Elliotovi zišiel ten nápad na um, ako keby ho osvietilo vnútorné svetlo. „Uprostred tábora,“ spomínal neskôr, „som hľadel na Amy, ako čosi ukazuje Kahegoví. Žiadala ho, aby sa jej dal napiť, ale

Kahega neovládal posunkovú reč a len bezmocne krčil plecami. Zišlo mi na um, že jazykové schopnosti sivých goríl sú ich veľkou výhodou, ale aj Achillovou pätou.“

Elliot navrhol, aby jednu sivú gorilu zajali, naučili sa jej reč a použili tento jazyk na komunikáciu s ostatnými zvieratami. Za normálnych okolností by naučiť sa nový opičí jazyk trvalo niekoľko mesiacov, ale Elliot bol presvedčený, že by sa mu to mohlo podariť za niekoľko hodín.

Seamans už lúštil slovný prejav sivých goríl. Potreboval iba ďalší vstup. Ale Elliot prišiel k záveru, že sivé gorily používajú kombináciu hovorených zvukov a posunkovej reči. Posunkovú reč bude jednoduché rozlúštiť.

Kdesi v Berkeley Seamans vyvinul počítačový program nazvaný APE – OPICA. Bol to zvierací vyjadrovací vzorec. APE bol schopný sledovať Amy a rozlúštiť významy jej posunkov. Program APE využíval vyradené armádne softwarové podprogramy na čítanie kódov. Dokázal identifikovať nové posunky a rovnako ich aj prekladať. Hoci APE mal pôvodne komunikovať s Amy v americkej posunkovej reči, neexistovala príčina, pre ktorú by nemohol pracovať s celkom novým jazykom.

Ak by sa im podarilo spojiť sa prostredníctvom satelitu s Houstonom a potom s Berkeley, mohli by preniesť údaje, týkajúce sa zajatého zvieraťa, priamo na program APE. A APE sľuboval preklad taký rýchly, na aký by sa nezmohol nijaký ľudský pozorovateľ. (Armádny software mal lúštiť nepriateľské kódy za niekoľko minút.)

Elliot s Rossovou boli presvedčení, že tento princíp bude fungovať. Munro pochyboval. Vyslovil niekoľko znevažujúcich poznámok na tému vypočúvania zajatcov vo vojne. „Čo zamýšľate urobiť?“ spýtal sa. „Týrať to zviera?“

„Použijeme situačný stres,“ vysvetľoval mu Elliot, „aby gorila pod jeho vplyvom použila jazyk.“ Vyložil na zem všetko, čo potreboval na test: banán, fľašu s vodou, cukrík, palicu, šťavnatú lianu, ploské kamene. „Ak budeme musieť, vydesíme ju na smrť.“

„Ju?“

„Prirodzene,“ odpovedal Elliot, nabíjajúc pušku so šípkou napustenou thoralenom. „Samicu.“

4 / ZAJATIE

Potreboval samicu bez mláďatá. Mláďa by narobilo ťažkosti.

Predral sa cez krovie, ktoré mu siahalo po pás, a ocitol sa na samom kraji zrátu. Pod sebou zazrel stádo deviatich zvierat: dva samce, päť samíc a dve nedospelé opice. Uberali sa džungľou za potravou dvadsať stôp pod ním. Pozoroval stádo dosť dlho, aby si bol istý, že všetky samice používajú reč a že v kroví sa neskrývajú mláďatá. Potom vyčkal na svoju príležitosť.

Gorily sa lenivo kímili medzi papradím, vyšklbávali tenké výhonky, ktoré zdĺhavo prežúvali. Po niekoľkých minútach sa jedna zo samíc trochu vzdialila od stáda, aby sa popásla na vrchole hrebeňa, kde sa krčil Elliot. Oddelila sa od stáda o viac ako desať stôp.

Elliot oboma rukami zdvihol pušku so šípkou a prekontroloval si postoj samice. Stála dokonale. Počkal, pomaly stlačil spúšť – a v tej chvíli sa mu nohy na okraji zrátu pošmykli. Zgúľal sa dole svahom priamo doprostred skupinky goríl.

Elliot ležal v bezvedomí na chrbte o dvadsať stôp nižšie, ako číhal na gorily, ale hrud' sa mu dvíhala a ruka šklbala. Munro si bol istý, že je v poriadku. Munro sa sústreďoval na gorily.

Sivé gorily uvideli, akô Elliot padá. Vzápätí sa pohli k ležiacemu telu. Osem či deväť zvierat sa zhrčilo okolo neho. Tupo naňho hľadeli a čosi si posunkami oznamovali.

Munro odistil pušku.

Elliot zachrčal, rukou sa dotkol hlavy a otvoril oči. Munro uvidel, ako Elliot stuhol, len čo zazrel gorily, ale ani sa nepohol. Tri dospelé samce sa prikolísali až k nemu. Elliot pochopil nezávideniahodnosť svojej situácie. Ležal, ani sa nehýbal, takmer minútu. Gorily si čosi šepkali a ukazovali, ale nepribližovali sa.

Napokon sa Elliot zdvihol na lakti. Nasledoval hotový výbuch znakov, ale v správaní zvierat aj naďalej nebolo nič hrozivé.

Na kopci nad ním Amy zaťahala Munra za rukáv a čosi divo gestikulovala. Munro pokrútil hlavou: nerozumel. Znova zdvihol automatickú pušku, ale Amy ho pohryzla do kolenného jabĺčka. Bolesť bola neznesiteľná. Len-len že vládol zadržat' výkrik.

Elliot ležal na zemi pod nimi a pokúšal sa ovládnuť vlastné dýchanie. Gorily boli priveľmi blízko – dosť blízko, aby zavoňal ich sladkastý pot, zatuchnutý pach ich tiel. Boli vzrušené. Samce začínali chrochtať, vydávali rytmické ho-ho-ho.

Usúdil, že bude lepšie pomaly a postupne vstať. Pomyslel si, že ak medzi ním a zvieratami bude nejaká medzera, ich pocit ohrozenia sa zmenší. Avšak len čo sa pohol, chrochrnanie zosilnelo a jeden zo samcov sa začal k nemu približovať. Šiel bokom ako krab, šliapuc plochými podošvami zem.

Elliot si okamžite znova ľahol. Gorily sa uvoľnili a on usúdil, že si počíнал správne. Zvieratá zmiatol pád ľudskej bytosti priamo medzi ne. Prirodzene, nečakali, že tam, kde sa pasú, sa zjaví človek.

Rozhodol sa, že ak to bude nevyhnutné, vyčká na chrbte aj niekoľko hodín, kým o neho stratia záujem a poberú sa preč. Dýchal pomaly, pravidelne. Uvedomoval si, že sa potí. Pravdepodobne páchol strachom – lenže podobne ako ľudia, aj opice mali chabo vyvinutý čuch. Nereagovali na pach strachu. Čakal. Gorily vzdychali a rýchlo gestikulovali, snažili sa rozhodnúť, čo majú urobiť. Potom odrazu jeden zo samcov znova vykročil bokom ako krab, zatľapkal po zemi a zahľadel sa na Elliota. Elliot sa ani nepohol. V mysli si premietal fázy útočného správania: chrochtanie, úkroky bokom, plieskanie, vytrhávajúce trávy, búšenie do hrude...

Útok.

Gorilí samec začal trhať trávu. Elliot cítil, ako mu búši srdce. Gorila bola veľká, poľahky mohla vážiť tristo libier. Samec sa postavil na zadné, ploché dlaňami si búšil do hrude a vydával dutý zvuk. Elliot sa v duchu pýtal, čo robí Munro hore nad nimi. Potom začul zapraskanie, pozrel sa hore a uvidel, že dolu svahom sa valí Amy, cestou sa zachytávajúc vetví a výhonkov. Pristála pri Elliotových nohách.

Gorily nemohli zažiť väčšie prekvapenie. Veľký samec si prestal búšiť do hrude, klesol na všetky štyri a zamračil sa na Amy.

Amy zavrčala.

Veľký samec sa s výhražným výzorom posunul viac k Petrovi, ale zrak nespúšťal z Amy. Amy ho sledovala, ale neodpovedala. Bola to jasná skúška dominancie. Samec sa prisúval bližšie a bližšie, ani

na chvíľu nezaváhal...

Amy zrevala. Bol to ohlušujúci rev. Elliot od prekvapenia vyskočil. Takto zarevať ju počul raz či dvakrát a vždy mimoriadne zúrila. Samice nemali vo zvyku revať. Rev vyplašil ostatné gorily. Amine ruky stuhli, chrbát sa jej vypál, tvár napála. Bojovne sa na samca pozrela a znova zarevala.

Samec zastal, hlavu sklonil na jeden bok. Zdalo sa, že o všetkom premýšľa. Napokon zaspätkoval a zaradil sa do polkruhu, ktorý sivé opice vytvorili okolo Elliotovej hlavy.

Amy sama od seba položila ruku na Elliotovu nohu, čím vyjadrila vlastníctvo. Mladistvý samček, asi štvor – či päťročný, impulzívne pricupkal až k nim a vyceril zuby. Amy ho udrela po tvári, mladík zaskučal a zaliezol do bezpečia k stádu.

Amy sa zlostne zaškľabila na ostatné gorily. Potom im začala čosi naznačovať. *ísť preč nechať Amy ísť preč.*

Gorily neodpovedali.

Peter dobrá ľudská osoba. Zdalo sa však, že si uvedomuje, že gorily jej nerozumejú, pretože napokon urobila čosi pozoruhodné: vzdychla a vydala pritom ten istý piskľavý tón, aký vydávali gorily.

Gorily boli zmätené a v zmätku sa začali na seba navzájom pozeráť.

Ak ich aj Amy oslovila v ich reči, neprinieslo to nijaký efekt: aj naďalej zostali tam, kde boli. A čím viac vzdychala, tým viac ich reakcia ustupovala, až nakoniec na ňu hľadeli celkom prázdnyimi pohľadmi.

Neoslovila ich.

Amy začala chodiť pozdĺž Petrovej hlavy a začala ho upravovať, poťahovať za bradu a za vlasy. Sivé gorily si čosi rýchlo posunkami naznačovali. Samec znova začal vydávať rytmický zvuk: *ho-ho-ho*. Keď to Amy zazrela, obrátila sa na Petra a povedala mu *Amy objať Peter*. Bol prekvapený: Amy nikdy Petra z vlastnej vôle neobjala. Obyčajne sa len domáhala, aby Peter objal a poštekľil Amy.

Elliot sa posadil a ona si ho okamžite pritiahla na prsia a jeho tvár si pritlačila na svoju srst'. V tej chvíli gorilí samec prestal chrochtáť. Sivé gorily začali cúvať, akoby sa dopustili nejakého omylu. V tej chvíli Elliot pochopil: *správala sa k nemu ako k svojmu dieťaťu.*

Bolo to klasické správanie gorily v ohrození. Primáty neznášali, ak ktosi ubližoval deťom, neznášali, ak to za akýchkoľvek okolností robil dospelý jedinec. Paviánisamci často skončili bitku, keď jeden zo samcov schytil mláďa a pritisol si ho na hrud'. Pohľad na mláďa vylučoval ďalší útok. Šimpanzy mali vo svojom správaní k deťom ešte jemnejšie nuansy. Ak bola hra poloodrastených šimpanzov priveľmi surová, samec schytil jedného z dorastencov a materinsky ho zovrel v náručí, hoci v tomto prípade rodičovský a detský vzťah boli iba symbolické. Stačil však spomínaný postoj, aby zabránil ďalšiemu násiliu. V tomto prípade Amy nielenže zabránila útoku samca, ale zároveň aj ochránila Elliota, lebo sa k nemu správala ako k dieťaťu – ak, pravda, budú gorily ochotné pokladať bradatého, šesť stôp vysokého chlapa za dieťa.

Pokladali.

Zmizli v kroví. Amy uvoľnila Elliota z prudkého objatia. Pozrela na neho a naznačila *Hlúpe veci*.

„Ďakujem ti, Amy,“ povedal a pobožkal ju.

Peter poláskat Amy Amy dobrá gorila.

„Na to môžeš vziať jed,“ povedal a niekoľko minút ju hladkal, zatiaľ čo sa krbáľala na zemi a od šťastia chrochtala.

Boli dve hodiny popoludní, keď sa vrátili do tábora. Rossová sa ozvala: „Získali ste gorilu?“

„Nezískal,“ odpovedal Elliot.

„Nuž, nezáleží na tom,“ povedala Rossová, „pretože aj tak sa neviem spojiť s Houstonom.“

Elliot stuhol. „Rušia nás?“

„Ešte horšie,“ povedala Rossová. Celú hodinu sa márne snažila nadviazať spojenie s Houstonom. Spojenie sa zakaždým po niekoľkých minútach prerušilo. Napokon, keď sa presvedčila, že chyba sa nenachádza v jej prístrojoch, skontrolovala dátum. „Je 24. júna,“ povedala. „Problémy sme mali aj so spojením s predchádzajúcou výpravou do Konga. To bolo 28. mája. Pred dvadsiatimi siedmimi dňami.“

Elliot ešte vždy nechápal, a tak Munro vysvetlil: „Chce vám povedať, že je v tom Slnko.“

„Veru tak,“ súhlasila Rossová. „Je to porucha slnečného pôvodu

v ionosfére.“ Najviac porúch v zemskej ionosfére – tenkej vrstve ionizovaných molekúl vo výške 50-250 míľ – spôsobovali také fenomény, ako škvrny na povrchu Slnka. A keďže rotácia Slnka trvala dvadsaťsedem dní, tieto poruchy sa veľmi často po mesiaci opakovali.

„Dobre,“ povedal Elliot. „Na vine je Slnko. Ako dlho to potrvá?“

Rossová pokrútila hlavou. „Obyčajne také čosi trvá niekoľko hodín, nanajvýš deň. Lenže toto je, zdá sa, vážna porucha, a prišla celkom znevrady. Ešte pred piatimi hodinami bolo spojenie výborné. A teraz ho niet. Deje sa čosi neobvyklé. Môže to trvať aj týždeň.“

„Týždeň bez spojenia? Nijaké počítačové spojenie, nič?“

„Veru tak,“ povedala Rossová priamo. „Od tejto chvíle sme úplne odrezaní od sveta.“

5 / IZOLÁCIA

Najväčšiu erupciu na Slnku v roku 1979 zaznamenali 24. júna v observatóriu Kitt Peak blízko Tucsonu v Arizone a včas o nej podali správu Centru kozmických enviromentálnych služieb v Boulderi v štáte Colorado. Centrum spočiatku neverilo vstupným údajom: dokonca aj pri obrovských rozmeroch, v akých sa pohybovala slnečná astronómia, bola táto erupcia, označená 78/06/414aa, monštruózna.

Príčiny slnečných erupcií nie sú známe, ale vedci ich obyčajne spájajú so slnečnými škvrnami. V tomto prípade sa škvrna javila ako mimoriadne jasné miesto o priemere desaťtisíc míľ a zachvátila nielen alfa vodíkové a ionizované vápnikové časti spektra, ale aj biele spektrum svetla zo Slnka. Erupcia s takým „kontinuálnym spektrom“ bola mimoriadne vzácna.

Centrum rovnako nemohlo uveriť dôsledkom, o ktorých hovorili počítače. Slnečná erupcia uvoľňuje obrovské množstvo energie a dokonca aj menšia erupcia dokáže zdvojnásobiť množstvo ultrafialovej radiácie, ktorú vyžaruje celý slnečný povrch. Lenže erupcia 78/06/414aa túto emisiu takmer *strojnásobila*. Za 8,3 minúty odvtedy, čo sa po prvý raz objavila pozdĺž rotujúceho prstenca – čo

je čas, ktorý potrebuje svetlo na prekonanie vzdialenosti zo Slnka na Zem – táto vlna ultrafialového žiarenia začala trhať zemskú ionosféru.

Dôsledkom erupcie bolo, že rádiové komunikácie na planéte, vzdialenej deväťdesiattri miliónov míľ, boli vážne narušené. Platilo to najmä o rádiových prenosoch, ktoré pracovali len s nevelkou energiou. Veľké ťažkosti mali komerčné rozhlasové stanice pracujúce s energiou niekoľkých kilowattov, ale ani retranslačná stanica v Kongu, prenášajúca signály o dvadsiatich tisícoch wattov, nebola schopná nadviazať spojenie so satelitom. A pretože slnečná erupcia vysielala aj röntgenové lúče a atómové častice, ktoré sa ani za celý deň na Zem nedostanú, rádiové poruchy mali trvať celý deň, ba možno aj dlhšie. V ERTS v Houstone technici informovali Trávisa, že Centrum predpovedá dĺžku iónických porúch na štyri až osem dní.

„Chcete povedať, že na štyri až osem dní s nimi stratíme spojenie?“ spýtal sa Travis.

„Tak to vyzerá. Rossová na to pravdepodobne príde,“ povedal technik, „ak sa jej dnes nepodari nadviazať spojenie.“

„Ale oni spojenie s počítačom jednoducho potrebujú,“ naliehal Travis. Štáb ERTS vytváral päť počítačových simulácií a dôsledok bol vždy ten istý – bez vzdušného mosta sa Rossovej výprava, tá malá armáda, ocitne vo vážnych ťažkostiach. Pravdepodobnosť, že prežijú, mala tendenciu „čiarka dve štyri štyri a zmena“ – čo znamenalo, že šance sú jedna ku štyrom, že expedícia Kongo vyviazne živá, za predpokladu, že im pomôže jediná linka, ktorá zostala bez poruchy.

Travis sa v duchu pýtal, či si Rossová s ostatnými uvedomujú, aká je ich situácia vážna. „Čo hovorí Pásmo 5 o Mukenku?“ spýtal sa Travis.

Pásmo 5 na satelite Landsat zaznamenávalo údaje o infračervenom spektre. Počas posledného preletu nad Kongom Landsat získal nové významné informácie o Mukenku. Za ostatných deväť dní od predchádzajúceho preletu Landsatu sa teplota sopky zvýšila o osem stupňov.

„Nič nové,“ povedal technik. „Počítače nepredvídajú novú

erupciu. Štyri stupne možno pripočítať omylu senzorov na systéme a ďalšie štyri nemajú pre predpoveď nijakú cenu.“

„Aspoň čosi,“ poznamenal Travis. „Lenže čo budú robiť s tými opicami, keď sú celkom odrezaní od počítačov?“

Presne tak znela otázka, ktorú si výprava do Konga kládla takmer celú hodinu. Spojenie bolo prerušené, a tak im zostávali iba počítače v ich vlastných hlavách. A tieto počítače neboli dosť silné.

Myšlienka, že jeho vlastný mozog nepostačuje, pripadala Elliotovi čudná. „Všetci sme si privykli na ľahko dosiahnuteľné schopnosti počítačov,“ povedal neskôr. „V každom slušnom laboratóriu je poruke všetka pamäť a všetka počítačová rýchlosť, na akú si len zmyslíte, a to vo dne v noci. Tak sme si na ne privykli, že ich berieme ako samozrejmosť.“

Prirodzene, že napokon aj sami mohli vylúštiť tajomstvo opičej reči, lenže čas stál proti nim: nemali mesiace, aby sa s ním mohli pohrať, mali len hodiny. Ich situácia – keď boli odrezaní od programu APE – bola ošemetná. Munro usúdil, že ďalšiu noc frontálneho útoku jednoducho neprežijú, a mali pádny dôvod čakať, že k takému útoku v noci naozaj príde.

Spôsob, akým Amy zachránila Elliota, im načrtol východisko. Amy preukázala istú schopnosť komunikovať s gorilami. Možno by im mohla poslúžiť ako tlmočníčka. „Stojí to za pokus,“ povedal Elliot.

Nanešťastie samotná Amy popierala, že by to bolo možné. Na otázku „Amy hovoriť vec hovoriť im posunkami odpovedala *Nehovoriť*.“

„Vôbec?“ spýtal sa Elliot, pamätajúc si, ako vzdychala. „Peter vidieť Amy hovoriť veci hovoriť.“

Nehovoriť. Robiť hluk.

Usúdil z toho, že je schopná napodobniť gorilie vyjadrovanie, ale nevie, aký má význam. Minula druhá popoludní, do zotmenia zostávalo štyri či päť hodín.

„Vzdajme to,“ povedal Munro. „Je jasné, že nám nemôže pomôcť.“ Munro navrhoval, aby zložili tábor a ešte za svetla sa vydali na cestu. Bol presvedčený že ďalšiu noc medzi gorilami

neprežijú.

Lenže Elliotovi čosi víťalo v hlave. Po rokoch práce s Amy vedel, že dokáže ako dieťa nástožiť na doslovných formuláciách. Občas ho to doháňalo do šialenstva. Ak | chcel od nej dostať náležitú odpoveď, musel sa vyjadrovať presne, najmä vtedy, keď sa jej nechcelo komunikovať. Pozrel sa na Amy a spýtal sa: „Amy hovoriť vec hovoriť?“

Nehovoriť.

„Amy rozumieť vec hovoriť?“

Amy neodpovedala. Prežúvala šťavnatý úponok a tvárila sa zamestnane.

„Amy, počúvať Peter.“

Hľadela naň.

„Amy rozumieť vec hovoriť?“

Amy rozumieť vec hovoriť, naznačila mu posunkami. Urobila to tak mimovoľne, že spočiatku sa pýtal, či si uvedomuje, na čo sa jej pýta.

„Amy vidieť vec hovoriť, Amy rozumieť čo hovoriť?“

Amy rozumieť.

„Byť si Amy istá?“

Amy si byť istá.

„Nech sa prepadnem,“ povedal Elliot.

Munro krútil hlavou. „Zostáva nám už len zopár hodín svetla,“ povedal. „A keby ste sa dokonca aj naučili ich jazyk, ako sa s nimi chcete pohovárať?“

6 / AMY HOVORIŤ VEC HOVORIŤ

O tretej popoludní boli Elliot s Amy dokonale skrytí v kroví na svahu. Jediným znakom ich prítomnosti bol tenký kužeľ mikrofónu, ktorý vyčnieval z lístia. Mikrofón bol napojený na videorekordér, ktorým nahrával zvuky goríl na kopcoch.

Jedinou ťažkosťou bolo pokúsiť sa určiť, na ktorú gorilu zamerať smerový mikrofón a na ktorú gorilu sa zameria Amy, a či to bude tá istá gorila. Nemohol si byť istý, že Amy prekladá vyjadrenia toho

istého zvierat'a, ktoré on zaznamenáva. V najbližšom stáde sa páslo osem goríl a Amy prejavovala známky nesústredenosti. Jedna zo samíc mala pri sebe asi šesťmesačné mlád'a a vo chvíli, keď mlád'a bodla včela, Amy naznačila *Mlád'a zúrivé*. Lenže Elliot v tej chvíli nahrával samca.

Amy, zagestikuloval. Dávať pozor.

Amy dával pozor. Amy dobrá gorila.

Áno, naznačil jej. Amy dobrá gorila. Amy dávať pozor človek vec.

Amy nepáčiť.

Potichu zakľal a vymazal polhodinový záznam Aminho prekladu. Celkom očividne sa sústredila na nesprávnu gorilu. Keď začal nahrávať znova, rozhodol sa, že nahrá čokoľvek, čo Amy sleduje. Posunkami sa jej spýtal: Ktorú vec Amy sledovať?

Amy sledoval mlád'a.

Nebude to fungovať, pretože mlád'a nevie hovoriť. Urobil posunky: Amy sledovať ženská vec.

Amy páčil sledoval mlád'a.

Závislosť na Amy mu pripadala ako zlý sen. Bol v rukách zvierat'a, a jeho zmýšľaniu a správaniu ledva rozumel. Bol odrezaný od širšej spoločnosti ľudských bytostí a jej mechanizmov, a to jeho závislosť na zvierati ešte zväčšovalo. A predsa sa na ňu musel spoliehať.

Po ďalšej hodine, keď už slnko na oblohe bledlo, sa pobral s Amy späť do tábora.

Munro vymýšľal najlepšie, čo sa dalo. Najprv vykopal rad dier pred táborom, ktoré sa ponášali na pasce na slony. Boli vystlané ostrými kolmi, prikryté lístím a vetvami.

Na niekoľkých miestach prehĺbil kanál a odpratal padlé stromy a krovie, ktoré by sa dali použiť ako mosty.

Osekal nízke vetvy, prečnievajúce nad tábor, takže ak by gorily prišli po stromoch, zostali by prinajmenej tridsať stôp nad zemou – privysoko, aby mohli skákať na zem.

Trom zvyšným nosičom – Muzezimu, Amburimu a Harawimu – rozdal brokovnice a zásobu sprejov so slzným plynom.

S Rossovou nabili plot vyššou energiou, bolo to takmer 200 ampérov. Bolo to maximum, čo tenký drôt zniesol bez toho, aby sa roztavil. Impulzy museli zredukovať zo štyroch na dva za sekundu. Lenže zvýšenie napätia premenilo plot z odstrašujúceho prostriedku na smrtiaci. Prvé zvieratá, ktoré narazia na plot, okamžite zahynú. Na druhej strane sa zvýšila možnosť, že vzniknú skraty a že plot nebude fungovať.

Pri západe slnka Munro urobil najťažšie rozhodnutie. Nabil trojnožky polovicou zostávajúceho streliva. Keď sa minie, zbrane jednoducho prestanú strieľať. Od tej chvíle sa Munro spoliehal už iba na Elliota a Amy a na ich preklad.

A Elliot, keď zišiel z kopca dole do tábora, sa veru netváril nijako nadšene.

7 / POSLEDNÁ OBRANA

„Ako dlho vám to potrvá?“ spýtaj sa ho Munro.

„Zopár hodín, možno viac.“ Elliot požiadal Rossovu, aby mu pomohla, a Amy si šla vypýtať od Kahegu nejakú maškrtu. Bola na seba veľmi pyšná a správala sa, akoby patrila z celej skupiny k najdôležitejším.

Rossová sa spýtala: „Vyšlo to?“

„O chvíľu to budeme vedieť,“ povedal Elliot. Mal v úmysle preveriť si záznam jediným spôsobom, aký mal k dispozícii. Prehrá ho Amy. Ak bude prekladať nahráte zvuky rovnako, budú mať dôvod celej záležitosti uveriť.

Bola to však pipľavá práca. Mali iba polpalcovú pásku a malý diktafón a nebolo spojovacích káblov. Zakričali na ostatných v tábore, aby boli ticho, a prehrávali záznamy, nahrávali, prehrávali, počúvali šepoty.

Okamžite pochopili, že ich uši jednoducho nie sú schopné jednotlivé zvuky rozlíšiť – všetko im znelo rovnako. Potom dostala Rossová nápad.

„Tieto zvuky sú nahráte,“ povedala, „ako elektrické signály.“

„Áno...“

„Dobre, a spojovacie zariadenie má pamäť 256 K.“

„Ale my sa predsa nemôžeme napojiť na počítač v Houstone.“

„Na to som nemyslela,“ povedala Rossová. Vysvetlila mu, že zariadenie, určené na kontakt so satelitom, má 256 kilobitový počítač, ktorý možno napojiť na vnútorne generovaný signál – používajú ho ako model na videotesty – schopný prenášať signál z Houstonu. Tak fungovalo spojenie. Takým spôsobom bolo skonštruované prenosové zariadenie, ale oni mohli požívať program aj na iné účely.

„Chcete povedať, že toto zariadenie môžete použiť na porovnanie tých zvukov?“ spýtal sa Elliot.

Mohli, ale išlo to mimoriadne pomaly. Zaznamenané zvuky museli preniesť do pamäti počítača a znova ich prehrať na pás inej šírky. Tento signál museli vložiť do počítačovej pamäti a druhú porovnávaciu pásku prehrať na videopás. Elliot odrazu zistil, že tam len stojí a pozerá sa na Rossovú, ako narába s kazetami a diskami. Každú polhodinu za nimi prišiel Munro a spýtal sa, ako sa im darí. Rossová začala byť čoraz podráždenejšia a odvrkovala mu. „Napredujeme tak rýchlo, ako sa dá,“ povedala.

Bolo osem hodín.

Prvé pokusy im dodali odvahy. Amy bola vo svojich prekladoch dôsledná. O deviatej mohli povedať, že im sedí takmer tucet slov:

POTRAVA	.9213 .112
JESŤ	.8844 .334
VODA	.9978 .004
PIŤ	.7743 .334
/SÚHLAS POTVRDENIE/ÁNO	.6654 .441'
/ZÁPOR/ NIE	.8883 .220
ÍSŤ	.5459 .440
PRÍSŤ	.5378 .404
ZVUKOVÝ KOMPLEX: ?PREČ	.5444.343
ZVUKOVÝ KOMPLEX: ?TU	.6344.344
ZVUKOVÝ KOMPLEX: ?HNEV	
?ZLÝ	.4232 .477

Rossová poodstúpila od počítača. „Ste na rade,“ povedala.

Munro prešiel po celom vnútre tábora. Toto bolo najhoršie obdobie. Každý vyčkával, každý bol napätý, nervy vybičované. Aj by si zažartoval s Kahegom a ďalšími nosičmi, ale Rossová s Elliotom potrebovali pre svoju prácu ticho. Pozrel sa na Kahegu.

Kahega ukázal na nebo a počúchal si prsty.

Munro prikývol.

Aj on to cítil, tú ťažkú vlhkosť vzduchu, takmer hmatateľný pocit elektrických výbojov. Blížil sa dážď. Už len to nám chýbalo, pomyslel si. Popoludní počul v diaľke hrmenie a výbuchy, ktoré podľa neho predstavovali vzdialené hromy a blesky. Lenže zvuk celkom nesesed. Boli to ostré, jednotlivé ozveny, skôr aerodynamický treskot ako čokoľvek iné. Munro ich počul už dávnejšie a tušil, čo asi znamenajú.

Pozrel sa na temný kužeľ Mukenka a na slabo svietiace Diablovo oko. Pozrel sa aj na skrížené laserové lúče nad nimi.

Najprv si myslel, že sa mu to len zdá, že sa to hýbe lístie, nie lúč. No po chvíli si už bol na čistom: chveje sa lúč, dvíha sa a klesá v nočnom vzduchu.

Munro vedel, že je to zlovestný znak, ale to počká na neskôr. V tej chvíli ich omínalo čosi celkom iné. Pozrel sa na Elliota a Rossová na druhej strane tábora, skláňajúcich sa nad prístrojmi. Ticho sa zhovárali a správali sa tak, ako keby mali more času.

Elliot sa v skutočnosti činil, ako len najlepšie vedel. Mal nahratých jedenásť slovníkových slov. Na tie sa mohol spoľahnúť. Jeho úlohou teraz bolo poskladať z nich jednoznačné posolstvo. Nebolo to také jednoduché, ako sa na začiatku zdalo.

Po prvé, gorilí jazyk nebol čisto verbálnym jazykom. Na prenos informácií používali gorily kombinácie zvuku a znakov. Predstavovali klasický problém jazykovej štruktúry – ako sa v skutočnosti prenáša informácia? (L. S. Verinski povedal, že cudzí návštevníci, ktorí videli zhovárať sa Talianov, pokojne mohli prísť k záveru, že taliančina je v podstate posunková a znaková reč a zvuk sa k nej pripája len na zdôraznenie.) Elliot potreboval zostaviť jednoduchý odkaz, ktorý nezávisel na sprievodných znakoch rúk.

Nemal však ani potuchy o gorilej syntaxi, ktorá mohla vo väčšine

prípadoch kriticky meniť význam – rozdiel medzi „ja bijem“ a „bije ma“. Dokonca aj krátke vyjadrenie môže byť v inom jazyku dvojznačné. V angličtine LOOK OUT /pozri von/ má v praxi opačný význam /POZOR!/

Zoči-voči týmito pochybnosťami Elliot uvažoval o možnosti odvysielať cez reproduktory jediné slovo. Lenže ani jedno zo slov na zozname mu nevyhovovalo. Ako ďalšia sa mu naskytla možnosť odvysielať niekoľko krátkych odkazov pre prípad, že by sa slovo z prvej eventuality ukázalo ako nechcene dvojzmyselné. Rozhodol sa dokonca pre tri odkazy: CHOĎ PREČ, NECHOĎ a TU JE ZLE. Dve z týchto kombinácií mali výhodu, že vôbec nezáviseli na poradí slov.

O deviatej mali špecifické zvukové komponenty izolované. Napriek tomu mali pred sebou ešte zložitú prácu. Elliot potreboval slučku, donekonečna opakujúcu zvuky. Najbližšie sa k cieľu dostali cez videorekordér, ktorý automaticky znova a znova pretáčal a prehrával. Šesť zvukov uložil do pamäti 256 K a prehrával ich. Čas ich neúprosne tlačil. Nasledujúcu hodinu horúčkovo stláčali klávesy, pokúšali sa dostať slovné kombinácie viac k sebe, aby zneli – pre ich sluch – správne.

Lenže to sa už minula desiata.

Podišiel k nim Munro s laserovou puškou. „Myslíte si, že to bude fungovať?“

Elliot pokrútil hlavou. „Nemáme sa to ako dozvedieť?“. Na myseľ mu schádzal tucet pochybností. Zaznamenali hlas samice, ale zareagujú gorily na samicu? Prijmú hlas, ktorý nesprevádzajú pohyby rukami? Bude odkaz jasný? Budú pre ne prijateľné intervaly medzi slovami? Budú mu gorily vôbec venovať pozornosť?

Nepoznali spôsob, ako sa to dozvedieť. Jednoducho to budú musieť skúsiť.

Rovnako neistý bol aj problém s rozhlasovým vysielaním. Rossová vyrobila reproduktor tak, že z vreckového magnetofónu vymontovala malý reproduktor a prilepila ho na vrch sklápavej trojnožky. Tento núdzový reproduktor vydával prekvapujúco silný hlas, ale reprodukcia bola nejasná a nepresvedčivá. Čoskoro nato začuli prvé zvuky, pripomínajúce vzdychanie.

Munro prečesal laserom temnotu. Na konci hlavne elektronickej zbrane svietilo červené aktivačné svetielko. Nočnými okuliarmi si prezrel okolie. Vzdychy sa ozvali znova, prichádzali zo všetkých smerov. No hoci počul šušať ať krovie v džungli, v blízkosti tábora si nevšimol nijaký pohyb. Opice nad ich hlavami mlčali. Počuť bolo iba tlmené, hrozivé vzdychanie. Munro mu pozorne načúval a bol presvedčený, že je to jazyk v akejsi podobe a...

Objavila sa osamelá gorila a Kahega vystrelil. Jeho laserový lúč preťal nočnú tmú priamo ako šíp. RFSD zašvitorilo a lístie zašumelo od guľiek. Gorila sa mlčky stiahla naspäť na stanovisko v hustom kroví.

Munro s ostatnými rýchlo zaujali postavenie pozdĺž plotu, úzkostlivo sa krčili a infračervené nočné svetlo premietalo ich tieň na drôtený plot a džungľu za ním.

Vzdychanie pokračovalo ešte niekoľko minút, potom postupne zmĺklo a navôkol sa znova rozhostilo ticho.

„Čo to má byť?“ spýtala sa Rossová.

Munro sa zamračil. „Vyčkávajú.“

„Na čo?“

Pokrútil hlavou. Prešiel po tábore, skontroloval strážu a snažil sa rozlúsknuť oriešok. Neraz už dokázal predvídať správanie zvierat – zraneného leoparda v buši, byvola zahnaného do úzkych – ale toto bolo čosi celkom iné. Musel priznať, že nevie, čo môžu čakať. Bola tá osamelá gorila prieskumníkom, ktorý mal odhadnúť ich obranu? Alebo sa mal útok už začať, ale kvôli čomusi sa zdržal? Bol to manéver, ktorý im mal zabrnkať na nervy? Munro videl stáda šimpanzov na love. Podnikali krátke výstražné nájazdy na paviány, aby znepokojili celé stádo ešte skôr, ako sa začal skutočný útok, a izolovali niekoľko mladých jedincov, ktorých hodlali zabiť.

Potom sa ozval hrom. Kahega ukázal na oblohu a pokrútil hlavou. To bola ich odpoveď.

„Dopekla,“ zakľal Munro.

O 10.30 sa spustil pravý tropický lejak. Ich krehký reproduktor vzápätí nasiakol vodou. Dážď skratoval elektrické káble a plot na obvode zostal bez prúdu. Nočné svetlá zablikali a dve žiarovky vybuchli. Pôda sa premenila na bahno, viditeľnosť sa znížila na

púhych päť yardov. Najhoršie bolo, že dážd' robil taký hluk, že museli na seba kričať. Pásky neboli dokončené. Reprodukotor pravdepodobne nebude fungovať a celkom isto neprehluší dážd'. Lejak bude na prekážku laserovým lúčom a zabráni rozptýleniu slzného plynu. Tváre v tábore boli zachmúrené. O päť minút gorily zaútočili.

Ich nástup maskoval dážd'. Zdalo sa, že sa roja doslova z prázdnoty, že preskakujú cez plot z troch strán odrazu. Elliot si od prvej chvíle uvedomoval, že tento útok sa nebude ponášať na ostatné. Gorily sa poučili z predošlých prepádov a teraz dychtili dokončiť robotu.

Primáty napádajú zvieratá, sú vytrénované v úskočnosti a zlobe. Hoci to bolo Elliotovo vlastné hodnotenie, bol šokovaný, keď dôkaz o tom uvidel priamo pred sebou. Gorily útočili vo vlnách ako vycvičené prepádové jednotky. Ich útok však vzbudzoval väčšiu hrôzu, ako keby na nich útočili ľudské bojové jednotky. Pre ne sme len zvieratá, pomyslel si. Akísi votrelci, pre ktorých nepoznajú žiadne zľutovanie. Sme iba škodci, ktorých treba eliminovať.

Tieto gorily sa nestarajú, kvôli čomu tam ľudské bytosti sú, ani aké dôvody ich zaviedli do Konga. Nezabíjajú kvôli potrave, ani sa nebránia, ani neochraňujú vlastné mláďatá. Zabíjajú, pretože ich na zabíjanie vycvičili.

Útok sa odohral so zarážajúcou rýchlosťou. V priebehu niekoľkých sekúnd gorily prelomili plot a drôty zašliapali do blata. Nikto sa im nepostavil zoči-voči, a tak vnikli dovnútra tábora, chrčali a revali. Šľahajúci dážd' im premočil srst' a vo svetle červených nočných svetiel nadobudli slizký, hrozivý výzor. Elliot zazrel vovnútri tábora desať alebo pätnásť zvierat, ako rúcajú stany a napádajú ľudí. Aziziho zabili okamžite, lebku mu rozdrvili dvoma ploskými kameňmi.

Munro, Kahega a Rossová pálili z laserových zbraní, ale v celkovom zmätku a za slabej viditeľnosti bola ich efektívnosť veľmi obmedzená. Laserové lúče sa v bičujúcom daždi lámali, svietiace strely syčali a prskali. Jeden zo stojanov s RFSD sa zbláznil, hlavneň sa obracala na všetky strany v divých kruhoch, guľky lietali všade, a

všetci sa hádzali do blata. Výbuchy RFSD zabili niekoľko goríl. Umierajúce gorily sa držali za hrud' s bizarnou mimikou umierajúceho človeka.

Elliot sa vrátil k reprodukčnému zariadeniu. Amy sa mu držala v päťach. Pochytila ju panika, chrochtala od strachu. Odstrčil ju a zapäl magnetofón.

Do tejto chvíle sa gorily zmocnili všetkého v tábore. Munro ležal na chrbáte, sedela na ňom gorila. Rossovú nebolo vidieť. Kahegovi sa gorila prilepila na hrud', spolu sa krbáľali v bahne. Elliot si ledva uvedomoval ohavné zvuky, ktoré vychádzali z reproduktora, a samojné gorily im nevenovali pozornosť.

Ďalší nosič, Muzezi, vykrikol, pretože sa dostal pred hlaveň strieľajúceho RFSD. Celé telo sa mu po náraze guliek otriaslo. Padol naznak a z tela sa mu dymilo od svietiacich projektilov. Prinajmenej desať goríl bolo mŕtvych alebo ležalo zranených na zemi. Zbláznenému RFSD sa nakoniec minula munícia. Hlaveň poskakovala dopredu a dozadu, v prázdnej komore cvakalo. Gorila ho skopla na zem, zbraň zostala ležať v blate a metala sa tam ako živá bytosť, pretože hlaveň sa aj naďalej krútila.

Opodiaľ zbadal Elliot prikrčenú gorilu, ktorá systematicky trhala stan, driapala strieborný mylar na kúsky. Na druhej strane iný návštevník trepal hliníkovými panvicami o seba, ako keby to boli kovové kamene-ploskáče. Do tábora prúdili ďalšie a ďalšie gorily, ignorujúc hlasy z reproduktora. Zazrel, ako jedna z goríl prešla veľmi blízko popri reproduktore a vôbec mu nevenovala pozornosť. Elliot si bolestne uvedomil, že ich plán zlyhal.

Je po nich, všetko je len vecou času.

Napadla ho jedna z goríl, revala od zúrivosti a doširoka mávala ploskými kameňmi. Zhrozená Amy prikryla Elliotovi oči. „Amy!“ zakríčal, strhával jej prsty zo svojich očí, lebo čakal, že každú chvíľu pocíti dopad kameňov a okúsi okamih oslepujúcej bolesti.

Uvidel, ako sa gorila na neho rúti. Napäl telo. Šesť stôp pred ním sa útočiaca gorila odrazu tak prudko zastavila, že sa doslova horeznačky zvalil do blata. Sedel tam, neveril vlastným očiam, zdvíhal hlavu a počúval.

Vtedy si Elliot uvedomil, že dážď takmer ustal, že na tábor sa

znáša iba ľahké mrholenie. Na druhej strane tábora Elliot zazrel inú gorilu, ako zastala a započúvala sa – potom ďalšia – a ďalšia –a ďalšia. Tábor sa v tej chvíli ponášal na zamrznutý výjav, zobrazujúci stojace, zamíknuté gorily v hmle.

Počúvali zvuky z reproduktora.

Zadržal dych. Neodvažoval sa dúfať. Gorily zneisteli. Zmatli ich zvuky, ktoré počuli. Elliot však cítil, že každú chvíľu môže stádo dospieť k inému rozhodnutiu a zaútočiť znova s tou istou intenzitou ako predtým.

Nestalo sa tak. Gorily odstúpili od ľudí a počúvali. Munro sa sťažka pozviechal zo zeme a z blata zdvihol zbraň. Nevystrelil však. Zdalo sa, akoby gorila, ktorá stála k nemu najbližšie, bola v tranze, akoby zabudla na útok.

V jemnom daždi, za svetla blikajúcich nočných lúčov sa gorily jedna za druhou vytratili. Zdalo sa, že sú zmätené, vykoľajené. Z reproduktora sa naďalej ozývali škripavé zvuky.

Gorily odišli. Prešli cez strhnutý plot a stratili sa v džungli. Členovia výpravy zostali sami, hľadeli na seba, chveli sa v hmle a daždi. Gorily boli preč.

O dvadsať minút, keď sa pokúšali znova postaviť zrúcaný tábor, opäť sa rozpršalo, lejak sa spustil s novou zúrivosťou.

TRINÁSTY DEŇ MUKENKO 25. JÚNA 1979

1 / DIAMANTY

Ráno pokryl tábor poprašok čierneho popolčeka. Mukenko v diaľke vyfukovalo obrovské množstvo čierneho dymu. Amy poťahala Ell iota za rukáv.

Hned' odísť, dôrazne naznačovala posunkami.

„Nie, Amy,“ povedal.

Nikto z expedície nemal chuť odísť, ani Elliot. Po torn, čo vstal z mŕtvych, zistil, že intenzívne premýšľa, ako získať ďalšie údaje, ktoré potreboval, ešte predtým ako opustia Zindž. Elliot sa už neuspokojil s kostrou jednej z týchto bytostí. Podobne ako u ľudí, ich jedinečnosť sa začínala detailmi fyzickej stavby a zahŕňala aj správanie. Elliot potreboval videozáznamy sivých ľudoopíc, ďalšie záznamy vyjadrovania. A Rossová bola čoraz viac odhodlaná nájsť diamanty. Munro mal o ne rovnaký záujem.

Hned' odísť.

„Prečo by sme mali hned' odísť?“ spýtal sa jej.

Zem zlá. Hned' odísť

Elliot nemal nijaké skúsenosti so sopečnou aktivitou, ale to, čo videl, neurobilo naňho nijaký dojem. Mukenko bolo aktívnejšie ako v predchádzajúce dni, lenže vulkán vypúšťal dym a plyny už od ich príchodu do Virungy.

„Existuje nejaké nebezpečenstvo?“ spýtal sa Munra.

Munro pokrčil plecami. „Kahega si myslí, že existuje,“ lenže to môže byť aj výhovorka, len aby sa dostal domov.“

Amy pribehla k Munrovi, zdvihla ruky a priamo pred ním nimi udrela o zem. Munro to pochopil ako výzvu zahrat' sa, zasmial sa a začal Amy láskat'. Čosi mu posunkami naznačila.

„Čo hovorí?“ spýtal sa Munro. „Čože to vravíš, ty malý diablík?“

Amy chrochtala od rozkoše a naďalej robila posunky.

„Hovorí, aby sme zaraz odišli,“ preložil Elliot.

Munro ju prestal škrabkať. „Naozaj?“ spýtal sa. „Čo presne hovorí?“

Elliota zaskočil Munrov vážny výzor – hoci Amy pripadal jeho záujem o komunikáciu s ňou ako úplne primeraný. Znova zagestikulovala, pomalšie, iba pre Munra, a zrak upierala na jeho tvár.

„Hovorí, že zem je tu zlá.“

„Hm,“ povedal Munro. „Zaujímavé.“ Pozrel sa na Amy a potom na hodinky.

Amy zaposunkovala: *Nos-vlasy muž počúvať. Amy ísť domov hneď.*

„Hovorí, že ju máte počúvať a zaraz sa pobrať domov,“ tlmočil Elliot.

Munro pokrčil plecami. „Povedzte jej, že som rozumel.“

Elliot preložil. Amy sa zatvárala nešťastne a už viac neurobila jediný posunok.

„Kde je Rossová?“ spýtal sa Munro.

„Tu,“ povedala Rossová.

„Pohnime,“ povedal Munro a všetci zamierili k stratenému mestu. Zažili ďalšie prekvapenie – Amy naznačila, že pôjde s nimi. Náhlila sa im v päťách.

Bol to ich posledný deň v meste a všetci účastníci výpravy do Konga neskôr opisovali podobné reakcie: mesto, ktoré bolo predtým také tajomné, o svoju tajomnosť do istej miery prišlo. Toho rána uzreli mesto presne také, aké bolo: chumáč rozpadávajúcich sa starých domov uprostred horúcej a páchnucej nehostinnej džungle.

Všetci ho pokladali za nezaujímavé okrem – Munra. Munro mal obavy.

Elliot sa nudil, ustavične hovoril o verbalizovaní a o tom, prečo potrebuje ďalšie videozáznamy, a či by bolo možné uchovať mozog

jednej z ľudoopíc a vziať ho so sebou. Ako keby bol účastníkom akademickej debaty o tom, odkiaľ pochádza reč. Ľudia sa kedysi nazdávali, že jazyk sa vyvinul zo zvieracích výkrikov, lenže dnes už vedia, že zvieracie štekание a rev ovláda v mozgu limbický systém, zatiaľ čo ozajstná reč vychádza z inej časti mozgu, ktorá sa nazýva Brocovo centrum... Munro už nevládal venovať mu pozornosť. Počúval vzdialené hrmenie Mukenka.

Munro mal osobné skúsenosti so sopkami. Bol v Kongu v roku 1968, keď vybuchla Mbuti, ďalšia zo sopiek Virungy. Keď včera začul ostré výbuchy, spoznal v nich brontidy, zatiaľ nevysvetlené sprievodné javy nastávajúceho zemetrasenia. Munro pochopil, že Mukenko v dohľadnom čase vybuchne, a keď predošlej noci videl, ako sa laserový lúč chveje, poznal, že na horných svahoch sopky sa začína erupcia.

Munro vedel, že sopky sú nevyspytateľné – dôkazom bolo aj to, že tieto ruiny mesta na úpätí aktívnej sopky zostali viac ako päťsto rokov nedotknuté. Hore na svahoch sopky boli čerstvé lávové polia, ďalšie sa nachádzali niekoľko míľ na juh, ale mesto samotné zostalo nedotknuté. Toto samo osebe nebolo až natoľko pozoruhodné – konfigurácia Mukenka bola taká, že k väčšine erupcií dochádzalo na mäkkých južných svahoch. Neznamenal to však, že im hrozí menšie nebezpečenstvo. Nepredvídateľnosť sopečných erupcií znamenala, že v priebehu niekoľkých minút sa môžu ocitnúť v smrteľnom nebezpečenstve. Hrozila im nie láva, ktorá málokedy tiekla rýchlejšie, ako človek dokázal ísť. Láve by trvalo celé hodiny, kým by prítiekla z vrcholu Mukenka až k nim. Ozajstným nebezpečenstvom počas sopečného výbuchu boli popolček a plyn.

Príčinou smrti väčšiny ľudí, ktorí zahynuli pri požiaroch, bolo vdychovanie dymu. Väčšinu úmrtí pri výbuchu sopky spôsobilo zadusenie prachom a kysličníkom uhoľnatým. Plyn zo sopky je ťažší ako vzduch. Ak Mukenko vychfili veľké množstvo plynu, stratené mesto Zindž v údolí môže v priebehu niekoľkých minút pohltiť ťažká jedovatá atmosféra.

Otázka znela, ako rýchlo sa Mukenko prepracuje k veľkej erupčívnej fáze. Práve preto sa Munro zaujímal o Amine reakcie: bolo dobre známe, že primáty dokážu predvídať geologické zmeny,

napríklad zemetrasenie alebo výbuch sopky. Munra prekvapilo, že Elliot, ktorý jednotaj mlel čosi o zmrazení gorilieho mozgu, také čosi nevie. A ešte viac ho prekvapovalo, že Rossová pri svojich rozsiahlych vedomostiach o geológii nepokladá ranný spád popolčeka za začiatok veľkého výbuchu sopky.

Rossová vedela, že sa schýľuje k veľkej erupcii. Ráno sa – ako zvyčajne – pokúsila nadviazať spojenie s Houstonom. Na jej prekvapenie spojenie naskočilo okamžite. Po tom, čo sa zapojilo šifrovacie zariadenie, začala vyťukávať najnovšie informácie z terénu. Lenže obrazovka bola najprv prázdna, potom na nej zasvietilo:

HUSTN STANC VYČISTT PMT

Bol to núdzový signál. Nikdy, na nijakej expedícii v teréne ho ešte nevidela. Vyčistila pamäťové zásobníky a stlačila klávesu prenosu. Nasledoval krátky časový posun, potom sa na obrazovke objavilo písmo:

POČTČ PREDPVD VEĽK ERPC MUKENKO RADME
OKAMŽ ODPVĎ VPRV V NEBEZP HROZÍ OPAK OKAMŽ
ODCHOD Z MEST

Rossová sa pozrela na druhú stranu tábora. Kahega chystal raňajky, Amy kvočala pri ohni a jedla opekaný banán (dosiahla, že Kahega jej venoval špeciálnu starostlivosť), Munro s Elliotom popíjali kávu. Okrem čierneho popolčeka to bolo úplne normálne ráno v tábore. Pozrela sa späť na obrazovku.

PREDPVD VEĽK ERPC MUKENKO RADME OKAMŽ
ODCHOD

Pozrela hore na čmudiaci vrcholec Mukenka. Dopekla, pomyslela si. Chcela diamanty, zašla príďaleko, aby sa stadiaľto vrátila. Na obrazovke zablikalo: PRSM POŠLT ODPVĎ. Rossová vyplá prenosové zariadenie.

Za celé ráno pocítili niekoľko ostrých záchvevov zeme, po ktorých z rozrumených budov vystúpili oblaky prachu. Otrasy Mukenka sa opakovali čoraz častejšie. Rossová im nevenovala pozornosť. „Jednoducho to znamená, že sme v krajine slonov,“

povedala. Staré príslovie geológov znelo: „Ak hľadáte slony, zájďte si do zeme slonov.“ Zem slonov znamenala akékoľvek miesto, kde sa dali nájsť tie minerály, ktoré ste hľadali. „A ak chcete diamanty,“ pokračovala Rossová a pokrčila plecami, „chod'te za sopkami.“

Spojenie diamantov so sopkami bolo známe viac ako storočie, ale ešte vždy ho len málo chápali. Mnohé teórie hlásali, že diamanty, kryštály čistého uhlíka, sa formujú v intenzívnej horúčave a tlaku v hornom plášti jadra Zeme, tisíc míľ pod jej povrchom. V tejto hĺbke zostávajú diamanty neprístupné. Výnimkou sú sopečné oblasti, kde ich na povrch vynášajú prúdy žeravej magmy.

Lenže to neznamená, že si jednoducho zájdete do oblasti činných sopiek a zo zeme pozbierate diamanty, ktoré tam sopka vyvrhla. Väčšina diamantových baní sa nachádza na miestach vyhasnutých sopiek, v skamenelých vrcholcoch, nazývaných kimberlitové fajky, čo je názov odvodený od geologických formácií v Kimberley v Južnej Afrike. Virunga, nachádzajúca sa blízko geologicky nestabilnej Veľkej priekopovej prepadliny, poskytovala dôkazy o ustavičnej sopečnej aktivite už viac ako päťdesiat miliónov rokov. Hľadajú tie isté skamenelé sopky, ktoré našli predchádzajúci obyvatelia Zindžu.

Krátko pred poľudním ich aj našli. Nachádzali sa v polovici cesty do kopcov na východ od mesta – bol to rad tunelov vyhĺbených do svahov Mukenka.

Elliot pociťoval sklamanie. „Neviem, čo som vlastne čakal,“ povedal neskôr, „ale bol to obyčajný, do hnedá sfarbený tunel, vedúci do zeme, z ktorého kde-tu vytrčala tupá hnedá skala. Nechápal som, prečo je Rossová taká vzrušená.“ Tie matné hnedé skaly boli diamanty. Keď ich vyčistia, budú priesvitné ako špinavé sklo.

„Boli presvedčení, že som zošalela,“ povedala Rossová, „pretože som začala vyskakovať ako pojašená. Lenže oni nevedeli, na čo sa pozerajú.“

V obyčajnej kimberlitovej fajke sú diamanty v skalnej matrici osadené veľmi riedko. Priemerná baňa získavala len tridsaťdva karátov – pätinu unce – zo sto ton vytťaženej skaly. Ak ste sa

poobzerali po šachte, v ktorej sa diamanty ťažili, nijaké ste nevideli. Ale bane v Zindži boli pokryté vyčnievajúcimi kameňmi. Munro púhou mačetou vykopal šesťsto karátov. A Rossová uvidela šesť alebo sedem skál, vyčnievajúcich zo steny, ktoré boli všetky také veľké ako skala, čo vydoloval Munro. „Len voľným okom,“ povedala neskôr, „som poľahky uvidela štyritisíc alebo päťtisíc karátov. A nebolo treba kopat', oddeľovať, nič. Len tam tak sedieť. Bola to bohatšia baňa ako je baňa Premier v Južnej Afrike. Bolo to čosi *neuveriteľné*.“

Elliot im položil otázku, ktorá sa už predtým sformovala Rossovej v hlave. „Ak je tá baňa taká čertovsky bohatá,“ povedal, „prečo ju opustili?“

„Gorily sa im vymkli z rúk,“ povedal Munro. „Zinscenovali puč.“ Smial sa a vylupoval zo skaly diamanty.

Rossová o tom popremýšľala, aj o predošlej Elliotovej domnienke, že mesto vymrelo na nejakú chorobu. Nazdala sa, že poruke je aj menej exotické vysvetlenie. „Ja si myslím,“ povedala, „že z ich hľadiska sa diamantové bane vyčerpali.“ Pretože podobne ako polodrahokamy, ani tieto kryštály neboli veľmi cenné – boli belasé, plné nečistôt.

Obyvatelia Zindžu nemohli ani tušiť, že o päťsto rokov neskôr tie isté bezcenné kamene budú vzácnejšie a vyhľadávanéjšie ako ktorékoľvek iné nerastné zdroje na planéte.

„Prečo sú tieto belasé diamanty také cenné?“

„Môžu zmeniť svet,“ povedala Rossová potichu. „Môžu dať bodku za nukleárnym vekom.“

2 / VOJNA RÝCHLOSŤOU SVETLA

V januári 1979 vystúpil pred Senátnym podvýborom pre ozbrojené služby generál Franklin F. Martin z Projekčnej agentúry rozvinutých výskumov z Pentagónu a povedal: „V roku 1939, na začiatku druhej svetovej vojny, bolo pre americké vojenské záujmy najdôležitejšou krajinou Belgické Kongo.“ Martin vysvetlil, že Kongo, teraz Zair, bolo akousi ‚geografickou náhodou‘ štyridsať

rokov pre americké záujmy životne dôležité – a v budúcnosti bude ešte dôležitejšie. (Martin stroho vyhlásil, že „vstup tejto krajiny do vojny o Zair je pravdepodobnejší ako vstup do vojny o ktorúkoľvek arabskú ropnú krajinu.“)

Počas druhej svetovej vojny poslalo Kongo do Spojených štátov tri vysoko tajné zásielky uránu. Použili ho na výrobu atómových bômb, ktoré neskôr vybuchli nad Japonskom. V roku 1960 už USA nepotrebovali urán, strategicky dôležitými sa stali meď a kobalt. V sedemdesiatych rokoch sa dôraz preniesol na zairské zásoby tantalu, wolfrámu, germánia – čo boli prvky dôležité v polovodičovej elektronike. A v rokoch osemdesiatych „najdôležitejší vojenský zdroj na svete budú predstavovať belasé diamanty typu II B“ – pričom odhad znel, že na území Zairu sa také diamanty nachádzajú. Podľa generála Martina sú belasé diamanty životne dôležité, pretože „vstupujeme do veku, keď hrubá deštruktívna sila zbrane bude menej dôležitá ako jej rýchlosť a inteligencia.“

Tridsať rokov sa vojenská plánovači klaňali medzikontinentálnym balistickým raketám. Lenže Martin povedal, že „medzikontinentálne balistické rakety sú primitívne zbrane. Ani sa len nepriblížili teoretickým hraniciam, stanoveným fyzikálnymi zákonmi. Podľa Einsteinových fyzikálnych poznatkov sa nič nemôže udiať rýchlejšie, ako je rýchlosť svetla, to jest 186 000 míľ za sekundu. My teraz vyvíjame vysokoenergetické pulzové lasery a zbraňové systémy s časticovými lúčmi, ktoré operujú rýchlosťou svetla. Zoči-voči takýmto zbraniam sú balistické rakety, pohybujúce sa rýchlosťou 17 000 míľ za hodinu, ťažkopádne dinosaury z dávnomínulej doby, rovnako neužitočné ako jazda v prvej svetovej vojne – a rovnako ničiteľné.“

Zbrane, útočiace rýchlosťou svetla, sa najlepšie cítia v kozmickom priestore a najprv sa objavujú na družiciach. Martin poznamenal, že Rusi už v roku 1973 „zabili“ americkú špionážnu družicu VV/ 02. V roku 1975 Hughes Aircraft vyvinul rýchlozamerateľný rýchlopalný systém, ktorý sa dal naviesť na početné ciele a vystreľoval osem vysokoenergetických pulzov za menej ako sekundu. V roku 1978 Hughesov tím zredukoval reakčný čas na päťdesiat nanosekúnd – päťdesiat miliardtín sekundy – a

presnosť lúča zvýšil na päťsto zásahov za menej ako jednu minútu. Takýto vývoj veštil koniec medzikontinentálnych balistických rakiet ako zbrane.

„Ak už nebudú existovať gigantické rakety, oveľa dôležitejšími ako nukleárne bomby sa stanú miniatúrne, vysokorýchlostné počítače. Ich rýchlosť bude jednoducho najdôležitejším faktorom, určujúcim výsledok tretej svetovej vojny. V pretekoch v zbrojení stojí v strede pozornosti rýchlosť počítačov, tak ako v strede tejto pozornosti pred dvadsiatimi rokmi stála sila zbrane v megatonách.“

„Prejdeme od počítačov s elektronickými obvody k počítačom s obvody svetelnými, jednoducho kvôli rýchlosti – Fabry-Perotov interferometer, optický ekvivalent tranzistoru, dokáže reagovať za 1 pikosekundu (10 na mínus dvanásť sekundy), prinajmenej tisíckrát rýchlejšie ako najrýchlejšie Josephsonove priechody.“ Nová generácia optických počítačov, ako tvrdí Martin, bude závisieť na dostatku bórom potiahnutých diamantov typu II b.

Elliot okamžite pochopil najzávažnejšie dôsledky zbraní s rýchlosťou svetla. Sú prirýchle na ľudské chápanie. Ľudia boli zvyknutí na mechanizované bojové prostriedky, lenže budúca vojna mala byť vojnou strojov v šokujúco novom zmysle: v skutočnosti každú sekundu konfliktu budú ovládať stroje. Celý konflikt má trvať od začiatku do konca iba niekoľko minút.

V roku 1956, v končiacom sa čase strategických bombardérov, si filozofi vojny predstavovali, že celé nukleárne stretnutie bude trvať dvanásť hodín. Existencia medzikontinentálnych balistických rakiet v roku 1963 ho skrátila na tri hodiny. V roku 1974 už vojenský teoretici predvídali vojnu trvajúcu iba 30 minút, a predsa táto „polhodinová vojna“ mala byť ďaleko komplexnejšia ako ktorákoľvek doterajšia vojna v histórii.

Keby v päťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia Američania aj Rusi v tej istej chvíli vypustili všetky svoje bombardéry a rakety, ešte vždy by nebolo vo vzduchu viac ako 10 000 zbraňových systémov, útočných a protiútočných. Úplný súhrn akcií zbrojných systémov by vyvrcholil v druhej hodine. Ich počet by dosiahol číslo 15 000. Na celom svete by sa každú sekundu odohrali štyri bojové akcie.

Obmenou taktických bojových prostriedkov počet zbraní a „systémových prvkov“ astronomicky narástol. Súčasné odhady hovoria o 400 miliónoch nasadených počítačov. Celkový počet ozbrojených interakcií je väčší ako 15 miliárd za prvú polhodinu vojny. Znamená to, že každú sekundu by sa uskutočnilo osem miliónov interakcií. Bol by to ohromujúco rýchly konflikt lietadiel, rakiet, tankov a pozemných vojsk.

Takúto vojnu možno zvládnuť len za pomoci počítačov. Reakčné časy ľudí sú jednoducho prídlhé. Tretia svetová vojna nebude vojna stláčania gombíkov, pretože, ako povedal generál Martin: „Človeku trvá prídlho, kým stlačí gombík – prinajmenej 1,8 sekundy, čo je v modernom vojenstve hotová večnosť.“

Tým vznikol problém, ktorý Martin nazval „problémom skaly“. Ľudské reakcie boli v porovnaní s počítačmi geologicky pomalé. „Moderný počítač uskutoční 2000 operácií za ten čas, kým človek mihne okom. Takže z hľadiska počítačov, vedúcich budúcu vojnu, budú ľudské bytosti vlastne fixované a nemenné veličiny, podobne ako skaly. Vojny napokon nikdy netrvali tak dlho, aby brali do úvahy geologické zmeny. Počítačové vojny zasa nebudú trvať dosť dlho na to, aby brali do úvahy zmeny v živote človeka.“

Keďže ľudia reagujú príveľmi pomaly, bude nevyhnutné, aby sa vzdali rozhodujúcej moci nad vojnou v prospech rýchlejšej inteligencie počítačov. „V nadchádzajúcej vojne musíme zabudnúť na akúkoľvek nádej, že budeme regulovať priebeh konfliktu. Ak sa rozhodneme viesť vojnu ľudskou rýchlosťou, celkom isto prehráme. Našou jedinou nádejou je zveriť sa do rúk strojov. Ľudský úsudok, ľudské hodnoty, ľudské myslenie sú v takejto situácii úplne zbytočné. Tretia svetová vojna bude vojna v zastúpení: bude to čistá vojna strojov, voči ktorým sa neodvážime postaviť vlastný vplyv, lebo sa budeme báť, že natoľko spomalíme mechanizmus rozhodovania, až zapríčiníme vlastnú porážku.“ A konečný, kľúčový prechod – prechod od počítačov, narábajúcich s nanosekundami, k počítačom, pracujúcim v pikosekundách – závisí na diamantoch typu II b.

Elliotu desila vyhliadka, že človek stratí moc rozhodovať a

prenesie ju na ľudský výtvor.

Rossová pokrčila plecami. „Je to nevyhnutné,“ povedala. „V Olduvajskej preliačine v Tanzánii sú stopy po dome starom dva milióny rokov. Hominidi sa už neuspokojili s jaskyňami ani inými prírodnými prístrešíami, vytvorili si vlastný príbytok. Ľudia vždy menili prírodný svet tak, aby vyhovoval ich zámerom.“

„Lenže kontroly sa vzdať nemôžete,“ namietol Elliot.

„Robíme to celé stáročia,“ odvetila Karen. „Čo iné je domestikované zviera – alebo vrecková kalkulačka – ako pokus vzdať sa kontroly? Nechceme orať polia alebo počítať odmocniny, takže túto prácu zverujeme celkom inej inteligencii, ktorú sme vycvičili alebo splodili alebo vytvorili.“

„Ale nemôžete dovoliť, aby vaše výtvory prevzali rozhodovanie.“

„Aj to robíme už celé stáročia,“ zopakovala. „Pozrite sa: dokonca aj ak odmietneme vyrobiť rýchlejšie počítače, urobia to Rusi. Keby ich neboli vytlačili Číňania, o takomto čase už by boli v Zaire a hľadali by diamanty. Technologický pokrok nemožno zastaviť. Len čo sa dozvieme, že čosi je možné, musíme to uskutočniť.“

„Nie,“ povedal Elliot. „Aj naďalej môžeme rozhodovať. Na tomto sa zúčastniť nechcem.“

„Potom odíďte,“ povedala. „Kongo v nijakom prípade nie je miesto pre profesorov.“

Začala si vybaľovať batožinu, vybrala rad malých keramických homolí a viacero malých škatuliek s anténami. Ku každému keramickému kužeľu pripevnila škatuľku s tykadlami, potom vošla do prvého tunelu, naplocho pripevnila kužeľe o steny a vošla hlbšie do tmy.

Peter nie šťastný Peter.

„Nie,“ povedal Elliot.

Prečo nie šťastný?

„To je ťažké vysvetľovať, Amy,“ povedal.

Peter povedať Amy dobrá gorila.

„Ja viem, Amy.“

Karen Rossová sa vynorila z prvého tunela a zmizla v druhom. Elliot zazrel lúč z jej baterky. Rozmiestnila kužeľe a potom mu zmizla z dohľadu.

Munro vyšiel na denné svetlo, vrecká sa mu vydúvali diamantami. „Kde je Rossová?“

„V tuneloch.“

„Čo robí?“

„Nejaký výbušný test, aspoň tak to vyzerá.“ Elliot ukázal na tri zostávajúce keramické kužele na zemi neďaleko jej batoha.

Munro zdvihol jeden kužeľ a poobracal ho v ruke. „Viete, čo je to zač?“ spýtal sa.

Elliot pokrútil hlavou.

„Sú to RC. Nálože s diaľkovým odpaľovaním,“ povedal Munro. „Zbláznila sa, ak to tam rozmiestňuje. Môže to tu celé vyhodiť do vzduchu.“

Resonant conventionals, čiže RC, boli časované nálože, plod spolupráce mikroelektroniky a techniky výbušnín. „RC sme použili pred dvoma rokmi pri vyhadzovaní mostov v Angole,“ vysvetľoval Munro. „Správne zoradených šesť unci výbušniny dokáže zvaliť päťdesiat ton vystuženej ocelevej konštrukcie. Potrebujete jeden takýto senzor,“ ukázal na ovládaciu škatuľku, ležiacu neďaleko jej batoha, „ktorý monitoruje tlakovú vlnu z prvých nárazov a ďalšie nálože odpáli v časovanej sekvencii, aby vyvolal rezonančné vlny, ktoré stavbu doslova rozmetajú na kúsky. Veľmi pôsobivé divadlo.“ Munro sa pozrel na Muckenko, dymiace nad nimi.

V tej chvíli vyšla z tunela Rossová, celá usmiata. „Čoskoro budeme poznať odpoveď,“ povedala.

„Odpoveď?“

„Budeme poznať rozsah kimberlitových ložísk. Rozložila som dvanásť seizmických náloží, čo stačí, aby sme dostali definitívne údaje.“

„Tak vy ste rozložili dvanásť *rezonančných* náloží,“ zopakoval Munro.

„Áno, všetky, čo som doniesla. Musíme s nimi vystačiť.“

„Budú stačiť,“ povedal Munro. „Možno aj viac ako stačiť. Tamtá sopka,“ ukázal hore, „je v erupčnej fáze.“

„Umiestnila som tam celkovo osemsto gramov výbušniny,“ povedala Rossová. „To je menej ako jeden a pol libry. Ani najmenej

to tu nezaváži.“

„Len aby sme nezistili opak.“

Elliot počúval ich spor so zmiešanými pocitmi. Pri zbežnom pohľade sa Munrove námietky zdali absurdné – niekoľko malých výbušných náloží, akokoľvek načasovaných, sotva spustí sopečnú erupciu. Bolo to smiešne. Elliot sa čudoval, prečo je Munro taký zaťatý, ak ide o nebezpečenstvo. Akoby Munro vedel čosi, čo Elliot a Rossová nevedeli – a nevedeli si to ani len predstaviť.

3 / PROJEKT SOPKA 7021

V roku 1978 viedol Munro do Zambie výpravu, v ktorej bol aj Robert Perry, mladý geológ z Havajskej univerzity. Perry pracoval na Projekte SOPKA, čo bol najrozvinutejší program, financovaný Oddelením obrany v Divízii rozvinutých výskumných projektov.

SOPKA bol program natoľko kontroverzný, že v roku 1975 senátny podvýbor pre ozbrojené služby na zasadaní, venovanom tomuto programu, celý projekt SOPKA 7021 starostlivo zahrabal medzi „rozličné dlhotrvajúce programy týkajúce sa národnej bezpečnosti“. Lenže rok nato senátor David Inage (demokrat, Havaj) napadol projekt SOPKA a vyslovil žiadosť spoznať „jeho presné vojenské zameranie a to, prečo by mal byť celý financovaný z prostriedkov štátu Havaj“.

Hovorca Pentagónu projekt neurčito charakterizoval ako „výstražný systém proti cunami“, ktorý má mimoriadny význam pre obyvateľstvo Havajských ostrovov, rovnako ako pre tamojšie vojenské zariadenia. Experti Pentagónu Inagovi pripomenuli, že v roku 1948 prebehlo cunami Tichým oceánom, najprv zničilo Kauai a pozdĺž reťazca Havajských ostrovov sa pohybovalo tak rýchlo, že keď dvadsať minút nato zasiahlo Oahu a Pearl Harbor, neprišla nijaká efektívna výstraha.

„Cunami spustilo podvodný sopečný príval, smerujúci od pobrežia Japonska,“ povedali. „Aj Havajské ostrovy majú svoje vlastné aktívne sopky a pre Honolulu, polmiliónové mesto s námornou hodnotou tridsaťpäť miliárd dolárov, má schopnosť

predpovedať cunami po erupcii havajských sopiek veľký a dlhodobý význam.“

V skutočnosti projekt SOPKA vôbec nebol dlhodobý. Zamýšľali vyjsť s ním pri najbližšej erupcii Mauna Loa, najväčšej aktívnej sopky na svete, ktorá sa týčila na veľkom havajskom ostrove. Cieľom SOPKY bolo ovládať vulkanické erupcie a ich vývoj. Maunu Loa si vybrali preto, lebo jej erupcie boli relatívne pokojné a mierne.

Hoci Mauna Loa dosahuje nadmorskú výšku iba 13 500 stôp, je to najväčšia hora na svete. Ak ju zmeriate od úpätia, ktoré je na dne oceána, má Mauna Loa dvakrát taký objem ako Mount Everest. Je to jedinečná a výnimočná geologická formácia. Mauna Loa sa už dávno predtým stala najstarostlivejšie študovanou sopkou v histórii. Od roku 1928 je na jej kráteri stála vedecká pozorovacia stanica. Bola takisto sopkou, ktorá dala v histórii ľuďom najviac práce, pretože lávu, ktorá stekala po jej svahoch v trojročných intervaloch, odvádzali všetkými možnými prostriedkami, od leteckých bombardérov po zástupy miestnych obyvateľov s lopatami a vrecami piesku.

Projekt SOPKA mal v úmysle zmeniť smer erupcií Mauna Loa „ventilovaním“ obrovitánskej sopky, uvoľnením úžasného množstva roztavenej magmy sériou časovaných, ale nie nukleárných výbuchov, odpálených pozdĺž zlomových čiar v jej štíte. V októbri 1978 sa projekt SOPKA v tajnosti uskutočnil. Použili pri ňom posádky námorných helikoptér, skúsené v odpaľovaní vysoko výbušných rezonančných kónických náloží. Projekt SOPKA trval dva dni. Na tretí deň civilné Sopečné laboratórium Mauna Loa verejne oznámilo, že „októbrová erupcia Mauna Loa bola miernejšia, ako sa čakalo, a žiadne ďalšie erupčné aktivity sa nečakajú“.

Projekt SOPKA bol tajný, ale Munro sa o všetkom dopytal počas jednej prepítej noci pri táborovom ohni neďaleko od Bangazi. Spomenul si naň teraz, keď Rossová zamýšľala uskutočniť rezonančné výbuchy neďaleko sopky, ktorá sa nachádzala v erupzívnej fáze. Základným princípom SOPKY bolo, že obrovské, naakumulované geologické sily – či už to bolo zemetrasenie, sopečná činnosť alebo tichomorský tajfún – možno zničujúcim spôsobom

uvoľniť aj relatívne malou energiou.

Rossová sa hotovala odpáliť svoje kónické výbušniny.

„Ja si myslím,“ povedal Munro, „že by ste sa mali znova pokúsiť spojiť s Houstonom.“

„Nie je to možné,“ povedala Rossová nanajvýš sebavedome.

„Žiadajú odo mňa, aby som sa vedela rozhodovať samostatne – a ja som sa rozhodla určiť rozsah diamantových ložísk vo svahu kopca hneď a zaraz.“

Hádka pokračovala a Amy sa počas nej vzdialila od ľudí. Vzala do ruky detonátor, čo ležal vedľa Rossovej batoha. Bola to nevelká škatuľka so šiestimi blikajúcimi svetielkami, ktoré Amy fascinovali. Zdvihla prsty, že stlačí gombíky.

Karen Rossová sa pozrela tým smerom. „Och, Bože!“

Munro sa zvrtol. „Amy,“ povedal mätko. „Amy, nie. Nie. Amy nie dobrá.“

Amy dobrá gorila Amy dobrá.

Amy držala detonátor v ruke. Fascinovali ju blikajúce svetielka. Pozrela sa na ľudí.

„Nie, Amy,“ povedal Munro. Obrátil sa na Elliota. „Neviete ju zadržať?“

„Ále, do pekla,“ povedala Rossová. „Stlač to, Amy.“

Séria ostrých výbuchov zdvihla jagavý diamantový prach, ktorý sa vyvalil zo štôlní. Potom zavládlo ticho. „No,“ poznamenala Karen, „dúfam, že ste spokojný. Je dokonale jasné, že takáto malá nálož nedokáže ovplyvniť sopku. V budúcnosti nechajte vedecké aspekty na mňa a...“

V tej chvíli Mukenko zahrmelo a zem sa otriasla tak mocne, že všetkých zrazilo na zem.

4 / ERTS HOUSTON

O jednej hodine v noci houstonského času sa R. B. Travis zamračil. Stál vo svojej kancelárii pred monitorom počítača. Práve dostal najnovšie snímky fotosféry z observatória na Kitt Peak. Obrazy dostal prostredníctvom telemetrie GSFC. GSFC ho nechalo

čakať na údaje celý deň, ale bola to iba jedna z viacerých príčin, pre ktoré bol Travis zle naladený.

Fotosferické zobrazenie bolo negatívne – na obrazovke sa Slnko javilo čierne, s jagavo bielou reťazou slnečných škvŕn. Na celom obraze bolo prinajmenej pätnásť veľkých škvŕn: jedna z nich spôsobovala veľkú slnečnú žiaru, ktorá menila jeho život na peкло.

Už celé dva dni spával Travis v ERTS. Celá operácia bola v kýbli. ERTS mali tím v severnom Pakistane, neďaleko od sužovanej afgánskej hranice, ďalšia výprava bola v Malajzii, v oblasti komunistického povstania, a ďalšia skupina ľudí sa nachádzala v Kongu.

Tá sa ocitla zoči-voči rebelujúcim domorodcom a nejakému neznámemu stádu bytostí, podobných gorilám.

Na celých dvadsaťštyri hodín prerušila erupcia na Slnku spojenie so všetkými tímami na celom svete. Travis pre nich udržiaval počítačové simulácie s informáciami čerstvými šesť hodín. Výsledok ho nepotešil. Pakistanská posádka Bola pravdepodobne v poriadku, ale čas jej pôsobenia sa predĺži o šesť dní, čo bude stáť ďalších dvestotisíc dolárov, malajský tím bol vážne ohrozený a situáciu tímu v Kongu klasifikovali ako NEOD – čo v slangu počítačov ERTS znamenalo „neodhadnuteľný“. Travis v minulosti už zažil dve neodhadnuteľné situácie – v roku 1976 v Amazónii a v roku 1978 na Srí Lanke – a o obe skupiny prišiel.

Veci sa vyvíjali zle. Avšak najnovší GSFC bol oveľa lepší ako predchádzajúci. Pred niekoľkými hodinami sa im podarilo – ako sa zdalo – uskutočniť krátke spojenie s Kongom, hoci od Rossovej nedostali odpoveď, ktorá by spojenie potvrdila. Premýšľal, či tím dostal varovanie, alebo nie. Znepokojene hľadel na čiernu guľu.

Richards, jeden z hlavných dátových programátorov, strčil hlavu do dvier. „Mám tu čosi, čo sa týka Konga.“

„Spusti,“ povedal Travis. Hocijaká správa, týkajúca sa Konga, ho zaujímala.

„Juhoafrická seizmologická stanica univerzity v Johannesburgu tvrdí, že zaznamenala chvenie, ktoré sa začalo o dvanástej hodine štyroch minútach popoludní miestneho času. Koordináty predpokladaného epicentra sú totožné s Mukenkom vo Virunge.

Chvenie je rozmanité, dosahuje od piatich do ôsmich stupňov Richterovej stupnice.“

„Je to potvrdené?“ spýtal sa Travis.

„Najbližšia stanica je v Nairobi, a tá zaznamenala od šiestich do deviatich stupňov Richtera, alebo deväť Morelliho, s ťažkým spádom popola z krátera. Predpovedajú tiež, že vďaka miestnym atmosférickým podmienkam môže prísť k vážnym elektrickým poruchám.“

Travis sa pozrel na hodinky. „Dvanásť štyri miestneho času znamená takmer pred hodinou,“ povedal. „Prečo ma neinformovali?“

„Africké stanice vydali tú správu až teraz,“ odvetil Richards. „Myslím, že to nepokladajú za veľkú udalosť. Iba ďalšia sopka.“

Travis si vzdychol. To bol vlastne ten problém – sopečnú aktivitu zaznamenávali v dnešných časoch na zemskom povrchu ako čosi všedné. Od roku 1965, keď sa začali viesť celosvetové záznamy, každý rok došlo k dvadsiatim dvom veľkým erupciám, zhruba k jednej erupcii za dva týždne. Odláhlé stanice sa neponáhľali podať správu o takých „všedných“ udalostiach – odklad bol dôkazom o módnjej nude.

„Majú problémy,“ povedal Richards. „Satelity vyraduje slnečná aktivita, všetci musia podávať správy povrchovými káblami. Okrem toho si – podľa mňa – nerobia veľké starosti: severovýchodné Kongo je neobývané.“

„Aké zlé je to pri Morellim deväť?“ spýtal sa Travis.

Richards chvíľu mlčal. „Je to veľmi zlé, pán Travis.“

5 / „VŠETKO SA HÝBALO“

Pohyby zeme v Kongu dosahovali podľa Richterovej stupnice hodnotu osem, podľa Morelliho deväť stupňov. Pri takej prudkosti sa zem trasie tak mocne, že sa človek sotva udrží na nohách. V zemi sa odohrávajú bočné posuny a otvárajú sa trhliny. Stromy, ba dokonca aj budovy s oceľovou kostrou padajú.

Pre Elliota, Rossovu a Munra bolo nasledujúcich päť minút po začiatku erupcie bizarnou nočnou morou. Elliot si spomína, že

„všetko sa hýbalo, všetkých nás doslova zmietlo z nôh, museli sme sa plaziť ako malé deti. Dokonca aj po tom, čo sme sa dostali preč od štôlní, sa mesto zmietalo ako poskakujúca hračka. Bola to iba chvíľa – možno pol minúty – a začali padat domy. Všetko kleslo v jednej chvíli: steny sa prepadli, stropy zrútili, veľké kusy kameňa sa odvalili do džungle. Kolísali sa aj stromy a vzápätí začali padat na zem.“

Hluk tejto skazy bol neuveriteľný. K nemu sa pridával zvuk Muckenka. Sopka už nehmela. Počuli staccato výbuchov lávy, valiacej sa z krátera. Výbuch spôsobil sériu tlakových vln. Dokonca aj keď sa zem pod ich nohami upokojila, bez varovania ich zvalili návaly horúceho vzduchu. „Bolo to,“ spomínal si Elliot, „ako ocitnúť sa uprostred vojny.“

Amy pochytila panika. Zachrochtala od hrôzy, skočila Elliotovi do náručia – a okamžite sa mu pomohla na šaty. Potom už bežali späť k táboru.

Ostré záchvevy zvalili Rossovu na zem. Pozviechala sa, tackala sa vpred, nástojčivo si uvedomovala vlhkosť, hustý popol a prach, ktoré chrľil vulkán. V priebehu niekoľkých minút bolo nebo nad ich hlavami čierne ako noc a variace sa mraky preťali prvé blesky. Predchádzajúcu noc pršalo, džungľa okolo nich bola premoknutá, vzduch presýtený vlhkosťou. Skrátka, všetky predpoklady, aby sa strhla búrka. Rossová sa ocitla zmietaná medzi perverznou chuťou pozorovať tento unikátny hypotetický fenomén a túžbou zachraňovať si život.

V páliacom výbuchu belaso-bieleho svetla sa rozpútala búrka s početnými bleskami. Všade okolo nich sa križovali elektrické výboje ako dážď. Rossová neskôr odhadovala, že v prvej minúte sa odohralo asi dvesto výbojov – takmer tri za sekundu. Známy burácajúci zvuk hromov nepredstavoval sériu jednotlivých zvukov, ale bol to jednoliaty zvuk, pripomínajúci vodopád. Hrmenie im spôsobovalo ostrú bolesť v ušiach a sprevádzajúce tlakové vlny ich doslova hádzali späť.

Všetko sa strhlo tak rýchlo, že vlastne ani poriadne nemali príležitosť pocítiť vzrušenie. Ich prosté očakávania boli zrazu postavené na hlavu. Jeden z nosičov, Amburi, sa vybral k mestu hľadať ich. Videli ho, ako stojí na čistine a máva na nich. Vtom sa

cez blízky strom prehnal blesk a namieril hore k oblohe. Rossová vedela, že záblesk prichádza po neviditeľnom, dolu smerujúcim prudkom toku elektrónov a v skutočnosti mieri zdola, zo zeme, hore k oblohe. Lenže vidieť to! Blesk zdvihol Amburiho z nôh a vrhol ho vzduchom smerom k nim. S námahou sa postavil a hystericky čosi kričal v swahilčine.

Všade okolo nich sa lámali stromy, striekali a syčali moria blata, keď sa nimi prehнали blesky, cieľiace nahor. Rossová neskôr rozprávala: „Blesky šľahali všade, oslepujúca žiara neprestávala a zovšadiaľ sa ozýval odporný sykot. Ten človek (Amburi) jednoducho kričal. V nasledujúcej chvíli ho blesk prebodol. Bola som tak blízko, aby som sa ho mohla dotknúť, ale tepla bolo iba málo, len biele svetlo. Zmeravel a bolo cítiť hrozný zápach, keď celé jeho telo pohltili plamene. Padol na zem. Munro sa zvalil na neho a pokúšal sa zadusiť oheň, lenže ten človek bol už mŕtvy. Bežali sme. Nebolo času reagovať. Jednoducho sme padali od otrasov. Blesky nás onedlho spoly oslepili. Pamätám sa, počula som kohosi kričať, ale nevedela som, kto to je. Bola som presvedčená, že všetci zahynieme.“

Blízko tábora sa zrútil obrovský strom a postavil im do cesty prekážku širokú a vysokú ako trojposchodový dom. Prebýjali sa cezeň. Cez vlhké vetvy zasýchal blesk, oholil kôru, ktorá zažiarila a vzbíkla. Amy zavyla – biely výboj jej prešiel cez ruku, ktorou sa držala mokrej vetvy. Okamžite sa vrhla na zem, hlavu zaborila do nízkeho krovia a odmietala ísť ďalej. Zvyšujúcu vzdialenosť do tábora ju Elliot musel odvliečiť.

Munro dorazil do tábora prvý. Našiel Kahegu, ako sa pokúša zbaliť stany, lenže otrasy zeme a blesky šľahajúce temnotou mu v tom zabránili. Jeden z mylarových stanov sa zapálil. Cítili ostrý pach horiaceho plastu. Tanierovitú anténu, ktorá ležala na zemi, zasiahol blesk a rozbil ju na kúsky. Vzduchom lietali čiastočky kovu.

„Utekajme!“ zakričal Munro. „Utekajme!“

„*Ndio mzee!*“ zavola Kahega a schmatol svoj batoh. Obzrel sa za ostatnými. V tej chvíli sa Elliot vytackal z tmy aj s Amy v náručí. Poranil si členok a kríval. Amy bystro zoskočila na zem.

„Utekajme!“ volal Munro.

Len čo sa Elliot pohol, z tmy, z popolom presýtenej atmosféry, sa

vynorila Rossová, kašľala zohnutá vo dvoje. Ľavá časť jej tela bola popálená a sčernetá a kožu na ľavej ruke mala spálenú. Zasiahol ju blesk, hoci sa na to neskôr nepamätala. Ukázala si na nos a hrdlo, chrčala. „Páli... bolí...“

„To je plyn,“ zakričal Munro. Oblapil ju, spoly ju zdvihol zo zeme a odnášal preč. „Musíme sa dostať hore na kopec!“

O hodinu neskôr, keď sa ocitli vo vyšších polohách, sa im naposledy naskytol pohľad na mesto zahalené dymom a popolom. Zo svahov sopky uvideli, ako vzbĺkol rad stromov: zachytila ich láva, na ktorú nedovideli a ktorá sa valila dolu svahom. Počuli zúfalý rev goríl, keď k nim dorazila rozžeravená láva. Videli, ako padá porast, vždy bližšie k domom, potom sa celé mesto rozmrvilo pod tmavým klesajúcim mračnom, až celkom zmizlo.

Stratené mesto Zindž zostalo naveky pochované.

Iba v tej chvíli si Rossová uvedomila, že navždy pochované sú aj jej diamanty.

6 / NOČNÁ MORA

Nemali potravu, nemali vodu a mali len veľmi málo nábojov. Vliekli sa džungľou, šaty mali spálené a dotrhané, tváre došľahané, vyčerpané. Nezhovárali sa, len sa mlčky náhlili. Elliot neskôr vyhlásil, že „prežívali nočnú moru“.

Svet, ktorým prechádzali, bol pochmúrny a bez farieb. Iskrivé biele vodopády a potoky boli čierne od sadzí, vlievali sa do zmútených jazierok s čiernou penou. Obloha bola tmavosivá, iba podchvíľou na nej vyšľahli červené plamene zo sopky. Samotný vzduch bol hmlisto sivý. Kašľali a tackali sa svetom čiernych sadzí a popola.

Popolom boli celí pokrytí – batohy na chrbte mali od piesku, tváre zašpinené, lebo si ich jednostaj utierali, vlasy mali o hodne tmavšie. Nosy a oči ich pálili. Nič sa s tým nedalo robiť, mohli len ísť ďalej.

Rossová sa plahočila potemnelým vzduchom a uvedomila si ironický záver svojho osobného posudku. Už dávno predtým získala

hodnotenie, umožňujúce jej vstúpiť do ktorejkoľvek databázy ERTS, ktorú si želala, vrátane jej osobného posudku. Spamäti poznala vlastnosti, ktoré sa v ňom uvádzali:

MLADISTVO KRUTÁ (možno), SLABÝ ĽUDSKÝ RAPORT (najmä túto časť odmietala), PANOVAČNOSŤ (azda), INTELEKTUÁLNA AROGANTNOSŤ (celkom prirodzená), NECITLIVOSŤ (čo to vlastne znamená?), TÚŽBA USPIEŤ ZA KAŽDÚ CENU (je to také zlé?).

Poznala aj závery o monitorovaní subjektu v konečnom štádiu projektu. Všetky tie nezmysly so závermi o zdedených danostiach a tak ďalej. A posledný riadok jej hodnotenia: SUBJEKT MUSÍ BYŤ MONITOROVANÝ V POSLEDNOM ŠTÁDIU POSTUPOV ORIENTOVANÝCH NA CIEĽ.

Lenže nič z toho nebolo podstatné. Prišla sem za diamantmi a porazila ju najväčšia sopečná erupcia v Afrike za posledných desať rokov. Kto ju môže viniť z toho, čo sa stalo? Nebola to jej chyba. Dokáže to na ďalšej výprave...

Munro pociťoval sklamanie hazardného hráča, ktorý si pri všetkých stávkach počínal správne, a predsa prehral. Urobil správne, že odmietol eurojaponské konzorcium, urobil správne, keď išiel s ERTS, a predsa sa vracia s prázdnyimi rukami. Nuž, pripomenul si, nie s celkom prázdnyimi rukami...

Elliot sa vracal bez fotografií, videozáznamov, zvukových nahrávok, aj bez kostry sivej opice. Stratil dokonca aj záznamy z meraní. Bez týchto dôkazov sa neodváža oznámiť nový druh – v skutočnosti by konal nemúdro, keby o tejto možnosti čo len diskutoval. Veľká príležitosť mu prekízla pomedzi prsty a teraz, keď kráčal temnou krajinou, ho ovládol iba jediný pocit: že sa celý prírodný svet zbláznil. Vtáky so škrekotom padajú z oblohy, neudržia sa na nohách, dusia sa vzduchom. Netopiere lietajú na pravé poludnie. Zvieratá v diaľke revú a zavýjajú. Napoludnie prebehol okolo nich leopard s opálenou kožušinou na zadku. Kdesi v diaľke zatrúbili na poplach slony.

Ako stratené duše sa trmácali sivým, zasadeným svetom, ponášajúcim sa na opis pekla: večný oheň a tma, kde od bolesti kričia zmučené duše. Mukenko za nimi vyplŕúvalo žeravé uhlíky a

rozpálený dážď. V jednej chvíli ich zaliala sprcha do červená rozžeravených uhlíkov, ktoré zasyčali, keď padali pomedzi vlhké vetvy nad ich hlavami, a vlhká zem pod nohami začala od nich dymiť. Vypaľovali im diery do šiat, spaľovali im kožu, začalo sa im dymiť z vlasov. Tancovali od bolesti a napokon hľadali útočisko pod vysokými stromami, zhrčili sa dokopy a čakali, kedy sa ten ohnivý dážď prestane liať z nebies.

Len čo sopka vybuchla, Munro hodlal zamieriť priamo k havarovanému lietadlu C-130, ktoré im poskytne úkryt a zásoby. Odhadoval, že k lietadlu sa dostanú za dve hodiny. V skutočnosti prešlo šesť hodín, kým sa obrovitánsky trup lietadla vynoril z pochmúrnej popoludňajšej tmy.

Jednou z príčin, pre ktoré im trvalo tak dlho dostať sa spod Mukenka, bolo, že sa museli vyhýbať generálovi Muguru a jeho vojskám. Kedykoľvek narazili na stopy džípov, zamieril Munro viac na západ, do hlbín džungle. „S tým chlapíkom nie je radosť stretnúť sa,“ povedal. „Ani s jeho chlapcami. Nemali by nič proti tomu, keby vám mohli vyrezať pečeň a zjesť ju za surova.“

Tmavý popol na krídlach lietadla a trupe pôsobili dojmom, akoby dopravný obor spadol do čierneho snehu. Z poprehýbaného krídla stekal na zem vodopád popola. V diaľke počuli tlmené bubnovanie Kigianiov a mínomety Muguruho vojsk. Inak vládlo znepokojujúce ticho.

Munro vyčkal v lese za vrakom a pozoroval lietadlo. Rossová využila príležitosť nadviazať počítačové spojenie, jednostaj stierala z obrazovky popol, ale s Houstonom sa jej spojiť nepodarilo.

Konečne im Munro dal znamenie. Začali postupovať vpred. Amy v panike zaťahala Munra za rukáv. *Nie ísť*, ukazovala. *Tam ľudia*.

Munro sa na ňu zamračil a pozrel sa na Elliota. Elliot ukázal na lietadlo. O chvíľu nato zaznel buchot a z lietadla sa vynorili dvaja na bielo pomaľovaní kigianiovskí bojovníci. Prešli po hornom krídle. Niesli škatule s whisky a hádali sa, ako ich dostať do džungle pod sebou. O chvíľu sa pod krídlom zjavilo ďalších päť Kigianiov a tí škatule zobrali. Dvaja muži zoskočili z krídla a celá skupinka odišla.

Munro sa pozrel na Amy a usmial sa.

Amy dobrá gorila, naznačila posunkami.

Vyčkali ďalších dvadsať minút, a keď sa viac nezjavil nijaký Kigani, Munro priviedol celú skupinu k lietadlu. Boli práve pri dverách nákladnej časti, keď sa na nich zniesol hotový dážď bielych šípov.

„Dnu!“ zreval Munro a hnal ich hore dokrkvaným podvozkom, na horné krídlo a odtiaľ dnu do lietadla. Zabuchol za sebou dvierka núdzového východu. Na kovový povrch lietadla dopadali šipy ako krupobitie.

Vnútri lietadla bolo tma. Podlaha sa zvažovala v krivom ostrom uhle. Škatule s výstrojom skĺzli do uličiek, navršili sa a pootĺkali.

Pod nohami im prašťalo sklo z fľašiek. Elliot doniesol Amy k sedadlu a až vtedy si všimli, že Kiganiovia sa na sedadlá vyšpinili.

Zvonku sa ozývali bubny a neprestajný dážď šípov, ktoré narážali na kov a okná. Vyzreli cez tmavý popol von a uvideli desiatky na bielo pomaľovaných mužov, ktorí pobehovali medzi stromami a strácali sa pod krídlami.

„Čo urobíme?“ spýtala sa Rossová.

„Postrieľame ich,“ povedal Munro rázne, pootváral zopár škatúl so zásobami a povytáhoval zásobníky do automatických pušiek. „Streliva je dosť.“

„Lenže vonku je stovka chlapov.“

„Áno, ale iba jediný z nich je dôležitý. Zabite Kiganiho s červenými pruhmi medzi očami. Hneď prestanú útočiť.“

„Prečo?“ spýtal sa Elliot.

„Pretože je to *angawa*, čarodejník,“ odvetil Munro a pohl sa dopredu ku kokpitu. „Zabite ho a vyhrali sme.“

Šipy s otrávenými hrotmi dopadali na plastické okná a zvonili o kov. Kiganiovia hádzali aj výkaly, ktoré tupo búchali o trup. Bubny vírili bez prestania.

Amy chytala hrôza. Pozapínala sa na svojom sedadle. Ukazovala – *Amy odísť hneď vták letieť*.

Elliot našiel dvoch Kiganiov skrytých v zadnej časti oddelenia pre cestujúcich. Na vlastné prekvapenie ich oboch bez váhania zabil.

Vystrelil na nich z automatickej pušky, ktorú zvieral v rukách. Výstrely ich hodili na operadla sedadiel, rozbili okná a zmasakrovali ich telá.

„Veľmi dobre, doktor,“ zaškľabil sa Kahega, hoci Elliot sa v tej chvíli už neovládateľné triasol. Dopadol na sedadlo hneď vedľa Amy.

Ľudia útočiť vták vták letieť hneď vták letieť Amy chcieť ísť.

„Čoskoro, Amy,“ utešoval ju a dúfal, že veľmi neklame.

Kiganiaovia medzitým prestali útočiť frontálne. Útočili zozadu, kde neboli nijaké okná. Všetci počuli ťapot bosých nôh, ktoré sa pohybovali po chvoste a po trupe nad ich hlavami. Dvaja bojovníci sa pokúsili vliezť dnu cez otvorené dvere karga. Munro, ktorý sedel v kokpite, zakričal: „Ak vás dostanú, zjedia vás!“

Rossová vystrelila na zadné dvere a krv jej pokropila odev. Kiganiho, ktorý sa vkradol dnu, odhodilo dozadu.

Amy nepáčiť, gestikulovala, *Amy chcieť domov.* Zvierala bezpečnostný pás.

„Tamto je ten sviniar,“ zakričal Munro a vystrelil z automatickej pušky. Mladý, asi dvadsaťročný muž s červenou farbou medzi očami padol na chrbát, zrazený guľkou z automatickej pušky. „Dostal som ho,“ pochvaľoval si Munro. „Dostal som *angawu*.“ Znovu si sadol a nechal bojovníkov, nech odnesú mŕtvolu.

Útok Kiganiov sa v tej chvíli skončil, bojovníci sa stratili v mŕkvom buši. Munro sa nahol nad ovisnuté telo pilota a hľadel von do džurigle.

„Čo sa deje?“ spýtal sa Elliot. „Vyhrali sme?“

Munro pokrútil hlavou. „Počkajú, kým sa znesie tma. Vrátia sa, aby nás všetkých pobili.“

„Tak čo urobíme?“ spýtal sa Elliot.

Munro už o tom premýšľal. Nevidel nijakú možnosť, ako sa v najbližších dvadsiatich štyroch hodinách dostať z lietadla. V noci sa budú musieť brániť a cez deň budú musieť vyčistiť priestor okolo lietadla. Jednoduchým východiskom by bolo vypáliť buš v bezprostrednej blízkosti lietadla, krovie, ktoré siahalo do pása – ak by sa to dalo urobiť tak, aby pritom nevybuchli zvyšky paliva v nádržiach.

„Pohl'adajte plameňomety,“ požiadal Kahegu, „alebo kanistry s benzínom.“ Sám začal hľadať dokumenty, ktoré by mu prezradili, kde sú v C-130 palivové nádrže.

Rossová pristúpila k nemu. „Máme problémy, však?“

„Máme,“ povedal Munro. Nemyslel na sopku.

„Myslím, že som urobila chybu.“

„Nuž, môžete ju odčiniť. Popremýšľajte o nejakom východisku.“

„Uvidím, či sa mi dačo podarí,“ povedala vážne a odišla. O pätnásť minút neskôr vykrikla.

Munro sa prirútil do oddelenia pre cestujúcich s puškou pripravenou na výstrel, uvidel však, ako Rossová padla na sedadlo a hystericky sa rehoce. Ostatní na ňu vyjavené civeli. Necháпали, čo sa s ňou deje. Zdrapil ju za rameno a potriasol ňou: „Spamätajte sa,“ povedal, ale ona sa smiala ďalej.

Vedľa nej stál Kahega s bombou na plyn označenou nápisom PROPÁN. „Ona uvidieť toto a spýtať sa, koľko toho ešte a ja som povedal, že ešte šesť, a ona sa smeje.“

Munro sa zamračil. Bomba bola veľká, dvadsať kubických stôp. „Kahega, načo priviezli propán?“

Kahega pokrčil ramenami. „Na varenie priveľké. Na varenie stačí päť, desať kubických stôp.“

„A majú tu ešte šesť ďalších a takých istých?“

„Áno, boss, šesť.“

„To je čertovsky veľa plynu,“ poznamenal Munro a potom si uvedomil, že Rossová s jej inštinktom pre plánovanie okamžite pochopila, načo tam všetok ten propán je, a Munro už tiež vedel, čo to znamená, a uškrnul sa. Zmätený Elliot sa spýtal: „Mohol by nám ktosi, prosím pekne, vysvetliť, o čo tu ide?“

„Ide tu o to,“ povedal Munro, keď premohol smiech, „ide tu o to, že naše šance stúpajú.“

Žiariacu plastickú guľu balóna, ktorý patril konzorciu, nadnášalo 50 000 libier vzduchu, zohriateho nad propanovým horákom. Balón sa vzniesol z džungle a rýchlo sa vyšplhal na temnejúce nočné nebo.

Kiganiaovia vybehli z lesa, bojovníci mávali oštepami a šípmi.

Biele šípy sa vzniesli v miznúcom svetle, nedoleteli však a znova sa vrátili na zem. Balón pokojne stúpala na oblohu.

Vo výške 2 000 stôp zachytila guľa vietor z východu, ktorý ju zanesol preč od temných šírav konžského pralesa, ponad dymiace sopečné srdce Mukenka, krížom cez Veľkú priekopovú prepadlinu, ktorej kolmé steny sa chveli v mesačnom svite.

Stadiaľ sa balón prešmykol cez zairskú hranicu a zamieril na juhozápad smerom ku Keni – k civilizácii.

EPILOG / MIESTO OHŇA

Osemnásteho septembra 1979 družica Landsat 3, obiehajúca vo výške približne 918 kilometrov, zaznamenala na Pásme 6 (.7-.8 milimikrónov v infračervenom spektre) 185 kilometrov široký záber strednej Afriky. Po preniknutí cez príkrov mrakov nad dažďovým pralesom nasníkala fotografie, ktoré celkom jasne ukazovali, že erupčná činnosť Mukenka pokračuje aj po troch mesiacoch. Počítačová projekcia odhadla množstvo exhalátov na 6-8 kubických kilometrov, ktoré sa rozptýlili do atmosféry. Ďalšie 2-3 kubické kilometre lávy stiekli po západných svahoch hory. Domorodci nazývali to miesto *Kanyalifeke*, „miesto ohňa“.

Prvého októbra 1979 R. B. Travis formálne zrušil Belasý kontrakt. Záver znel, že v dohľadnej budúcnosti nebude možné nájsť nijaký prirodzený zdroj diamantov typu II b. Japonská elektronická firma Hakamiči prejavila nový záujem o Nagaurov proces umelého obaľovania diamantov bórom. Americké firmy takisto začali pracovať na obohacovaní diamantov bórom. Čakalo sa, že proces bude zdokonalený v roku 1984.

Dvadsiateho tretieho októbra 1979 Karen Rossová odišla z ERTS do U. S. Geologického prieskumu EDC v Sioux Falls v Južnej Dakote, kde nepracovali na vojenských projektoch a kde nevykonávali práce v teréne. Vydala sa za Johna Bellighama, vedca z EDC.

Peter Elliot dostal 30. októbra 1979 nezáväzný súhlas na odchod z oddelenia zoológie Univerzity v Berkeley. Správa v tlači uvádzala, že „Amino postupné dospievanie a veľkosť... sťažujú ďalší laboratórny výskum...“ Projekt Amy formálne zrušili, hoci väčšia časť tímu nasledovala Elliota a Amy do Inštitút d'Etudes Ethnologiques v meste Bukama v Zaire. Amine vzájomné vzťahy s divými gorilami tu ďalej študujú priamo v teréne. V novembri 1979

sa nazdali, že je gravidná. Vtedy už trávila väčšinu času medzi divými gorilami, takže si tým nemohli byť istí. V máji 1980 zmizla.*

Od marca do augusta 1980 inštitút robil sčítanie horských goríl. Odhad znel na päťtisíc zvierat, čo bola približne polovica odhadu Georga Schallera, biológa, pracujúceho v teréne pred dvadsiatimi rokmi. Tieto údaje potvrdzujú, že horská gorila rýchlo vymiera. Počty goríl, narodených v zoo, narastajú, a nie je pravdepodobné, že by gorily celkom vymreli, ale ich prirodzené prostredie sa vplyvom ľudskej činnosti scvrkáva a bádatelia tušia, že gorila ako divé, voľne sa pohybujúce zviera v nasledujúcich niekoľkých rokoch vyhynie.

Kahega sa ešte v roku 1979 vrátil do Nairobi a pracoval v čínskej reštaurácii, ktorá v roku 1980 skrachovala. Pridal sa k expedícii Národnej zemepisnej spoločnosti do Botswany, ktorá tam išla študovať hrochy.

Aki Ubara, najstarší syn nosiča Marawaniho a rádioastronóm v Cambridgi v Anglicku, získal v roku 1980 Herskovitzovu cenu za prieskum emisií röntgenových lúčov z galaktického prameňa M322.

Koncom roku 1979 Munro predal za celkom slušnú cenu tridsať jeden karátov belasých diamantov typu II b na amsterdamskej burze. Diamanty kúpila americká mikroelektronická spoločnosť Intel. Neskôr, v januári 1980, ho v Antverpách pobodal ruský agent. Agentovu mŕtvolu našli neskôr v Bruseli. V marci roku 1980 Munra zatkla ozbrojená pohraničná stráž v Zambii, ale nevzniesli proti nemu nijaké obvinenie. Správy hovorili, že v máji sa nachádzal už v Somálsku, lenže túto správu nikto nepotvrdil. Ešte vždy býva v Tangeri.

Zábery z družice Landsat 3 z 8. januára 1980 ukazujú, že erupcia sopky Mukenko sa skončila. Slabučký signál prekrížených laserových lúčov, zaznamenaný pri niektorom z predchádzajúcich

* V máji 1980 sa Amy na štyri mesiace stratila, ale v septembri sa vrátila aj s mláďaťom, samčekom, prisatým na jej hrudi. Elliot ju oslovil posunkovou rečou a zažil pocit nečakaného uspokojenia, keď videl, že mláďa mu gestami odpovedá – *Amy má rada Peter ma' rada Peter*. Posunky boli rozhodné a presné a zaznamenali ich na videozáznam. Amy k nim s mláďaťom nepodišla veľmi blízko. Keď mláďa vykročilo k Elliotovi, Amy ho strhla, pritísila si ho k hrudi a zmizla v buši. Neskôr ju videli v stáde asi dvanástich iných goríl na svahoch hory Kyambara v severovýchodnom Zaire.

preletov družice, už nebolo vidieť. Projektovaný priesečník teraz označuje pole čiernej lávy s priemernou hĺbkou osemsto metrov – takmer pol míle – nad Strateným mestom Zindž.